

Львівський національний університет імені Івана Франка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГЕРМАНОВИЧ ГАЛИНА ОСТАПІВНА

УДК 811.161.2'276.6:611.1/.9](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ ЗІ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Г.О. Германович

Науковий керівник: **Кочан Ірина Миколаївна**, доктор філологічних
наук, професор

ЛЬВІВ – 2021

АНОТАЦІЯ

Германович Г.О. Медичні терміни зі соматичними компонентами в сучасній українській мові. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2021.

Зміст анотації. Дисертацію присвячено дослідженню медичних термінів зі соматичними компонентами як єдиної системної організації. У роботі обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження медичної лексики зі соматичними компонентами в українському мовознавстві; показано системну організацію соматичної лексики в медичній сфері; з'ясовано специфіку медичних термінів зі соматичними компонентами; розглянуто структурні моделі цих термінів; описано основні тематичні та лексико-семантичні групи в системі медичних термінів зі соматичними компонентами й схарактеризовано парадигматичні та синтагматичні зв'язки між ними; виявлено місце соматизмів в структурі простих, складних і складених термінів; з'ясовано, які соматизми за походженням переважають: українські чи запозичені.

На основі джерельної бази (словників) сформовано корпус термінів із 250 соматизмів, 300 соматичних компонентів і понад 50 тис. простих, складних та складених медичних термінів, до складу яких вони входять. Матеріали дослідження сприятимуть систематизації знань і поглибленню відомостей про специфіку медичних термінів зі соматичними компонентами, їхню структуру, класифікаційну групу, значення, продуктивність, доцільність існування в терміносистемах галузевого профілю. Проведений аналіз дав уявлення про системну організацію розглядуваної лексики не лише в окремій фаховій сфері, а й термінологічній лексиці української мови загалом, про різні типи взаємозв'язку та взаємодії лексико-семантичних одиниць у її межах.

Запропонований аналіз слугуватиме для впорядкування та стандартизації медичної термінології.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання матеріалу в освітньому процесі на лекціях і практичних заняття медичного спрямування, а також у спецкурсах та спецсемінарах з термінознавства, може слугувати для окремого вибіркового спецкурсу з проблем медичної термінології.

Медична термінологія – одна з найдавніших, яка досягла найбільшого ступеня інтерналізації порівняно з термінологією інших наукових галузей (вплив двох класичних мов античного світу – давньогрецької та латинської, що лежать в основі медичної терміносистеми). Оскільки надзвичайно актуальною є проблема формування навичок вільного й правильного володіння фаховою українською мовою, то потрібно поглиблювати знання про терміносистему, які поєднували б наукові надбання вчених різних поколінь, а також унормовану систему правил наукового й ділового стилів сучасного українського професійного мовлення. На сучасному етапі медичну термінологію досліджували в історичному, діалектичному, етимологічному аспекті, а також аналізували окремі підсистеми медичної галузі (українська термінологія з генетики, медичної радіології, найменування шкірних хвороб, клінічна термінологія, логопедична, косметологічна терміносистеми). Соматичні компоненти в медичній галузі розглядали спорадично.

Порушено питання щодо вживання іншомовних та національних термінів, їхньої взаємозаміни в терміносистемі, що вимагає детального вивчення та відповідального ставитися до того чи іншого медичного терміна, надання переваги національним чи запозиченим лексемам.

Розглянуто статус міжнародних термінологічних компонентів, оскільки вони можуть займати різну позицію в структурі фахової назви: на початку, усередині і в кінці. Залежно від цього їхній статус не однозначний: префіксоїд, радикасоїд чи суфіксоїд (у складних термінах-композиціях) і такі ж позиції у

складених (аналітичних) термінах не мають спеціальних позначень. Їх іменуватимемо термінологічний елемент (терміноелемент).

Джерельною базою роботи стали медичні словники, зокрема «Українсько-англійський медичний ілюстрований словник Дорланда» (2007), «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» укладачі Л. Петрух, І. Головка (2012–2016), «Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник» за редакцією Л. Петрух та М. Павловського (1995), якими ми послуговувалися при структурному-семантичному аналізі медичних термінів зі соматичними компонентами, виявленні парадигматичних (полісемії, синонімії, гіперо-гіпонімії, антонімії, паронімії) відношень у цих термінах та характеристиці синтагматики (особливостей поєднання соматичних елементів чи слів з іншими фаховими словами; їхню правобічну та лівобічну валентність). Детально проаналізовано вищевказані словники.

Запропоновано методика дослідження медичних термінів зі соматичними компонентами. Для комплексного аналізу використано *загальнонаукові* методи *індукції, дедукції, аналізу і синтезу*, що передбачало вивчення кожної термінологічної одиниці в структурному і семантичному аспектах, а також узагальнення та класифікування мовних фактів; *лінгвістичні методи*: описовий, дефінітивний аналіз з прийомом компонентного аналізу. Як допоміжний використано метод кількісних підрахунків, який дав змогу встановити співвідношення між досліджуваними фактами.

Медична соматична лексика охоплює 5 тематичних груп: *сомонімічну* (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки), *остеонімічну* (кістки людського тіла та їх з'єднання), *спланхнонімічну* (внутрішні органи), *ангіонімічну* (кровоносна система), *сенсонімічну* (органи чуття).

Соматизми цих груп позначають: процеси (*глотографія, мастоплазія*); збірні поняття, суміші, речовини (*гемалум, гемастронцій*); назви захворювань (*мастит, остеоанестезія*); пухлини (*гемангіофіброма, остеоліома*); ділянку органа (*остеоїд, остеомер*); такий, що стосується органа, його захворювання

або діє на нього (*глотковий, гепатоксичний*); назви фахівців (*ларингоскопіст, остеолог*); назви наук, розділів, галузей (*гематологія, мамологія*); медичні прилади, інструменти (*гемаглобінометр, ларинготом*); клітини (*аденобласт, нейробласт*); види, типи, роди, класи (*гепатікола, мамомоногамус*); люди, особи, плоди, які мають певні відхилення (*гастроторакопаг, цефалодипрозон*).

За структурою схарактеризовано прості, складні та складені медичні терміни зі соматичними компонентами. Прості терміни позначають цілісні соматизми українського чи іншомовного походження (*серце, гепатит*), або гібридного (*капілярність*).

Складні терміни містять соматичні компоненти, які можуть стояти в препозиції (*кардіометр*), постпозиції (*епікард*), а також усередині терміна (*депікардіалізація*), зберігаючи своє значення в дефініції терміна; поєднують між собою національні твірні елементи (*кісткоутворювальний*), національні та іншомовні (*внутрішньоміокардіальний*), чи суто іншомовні елементи (*гастропанкреатит*).

Складені медичні терміни зі соматичними компонентами є дво- (*грудна клітка*), три- (*протез клапана серця*) та багатокомпонентні (*верхня частина передньої кільцевої зв'язки гомілки*). У двокомпонентних переважає поєднання прикметника та іменника чи двох іменників (*аортальний горб, гематома вуха*). Багатокомпонентні містять різну комбінацію цих частин мови. Рідко в їхньому складі наявні інші частини мови: числівник чи прислівник (*шлуночок четвертий головного мозку*).

У медичній терміносистемі складні і складені терміни – найпоширенішими. На відміну від синтетичних термінів, вони конкретизують, уточнюють основні слова терміни.

Проаналізовано парадигматичні відношення між медичними термінами зі соматичними компонентами: полісемію, синонімію, гіперо-гіпонімію, антонімію та паронімію. Виявлено три типи полісемії: зовнішньосистемну (*вузлик, мішок*), внутрішньогалузеву (*груди, мозок*), міжгалузеву (*діафрагма*).

Серед синонімів виявлено: абсолютні (*гемічний* – *гематальний* – *гематичний* – такий, що стосується крові) та відносні (*грижа* – випинання петлі органа чи тканини через патологічний отвір – *грижоутворення* – патологічне випинання органа або іншого утворення тіла через дефект або природний отвір – *ентероцеле* – грижа, що містить кишкову петлю). Їх поділено на прості (*нежить* – *риніт*), складні (*енцефалотомія* – *церебротомія*), складені (*верхня прямокишкова артерія* – *верхня гемороїдальна артерія*); одноструктурні та різноструктурні (*дерматоз* – *дерматопатія*, *аденоміоз* – *внутрішній ендометріоз*) медичні термінами зі соматичними компонентами. Запропоновано національні відповідники до запозичених медичних термінів. Зазначено необхідність синонімії в термінології, зокрема медичній. Дослідження гіперо-гіпонімних відношень у медичній соматичній лексиці, які не менш поширені, ніж синоніми, показали, що для гіпонімії притаманна одностороння заміна гіпоніма на гіперонім (*шкіра: гусяча, жирна, зів'яла, лискуча, мармурова, суха*), а не навпаки. Цей вид відношень сприяє системній організації цієї лексики, її структуризації, логічному підпорядкуванню. Антонімію соматизмів виявлено спорадично, яку за планом вираження поділено на однослівні (*алоритмія* – *аритмія*) й терміносполуки (здебільшого протиставляються одним прикметниковим компонентом українського походження) (*артерія брижова **верхня*** – *атрерія брижова **нижня***). Пароніми поділено на власнемовні (*ділянка лобова, ділянка лобкова*) та іншомовного (*діафіз, діафізит*) походження, а також пароніми, що різняться одним звуком (*сарколема* (оболонка м'язового волокна) – *сарконема* (мала струноподібна органема); кількома звуками одночасно (*тифлоспазм* (спазм сліпої кишки) – *тифлостаз* (затримка вмісту в сліпій кишці); наявністю/відсутністю суфікса чи різними суфіксами (*дактиліт* (запалення пальця) – *дактиліон* (точка пальцева)).

Проаналізовано синтагматику медичних термінів зі соматичними компонентами. Розглянуто поєднання між собою таких компонентів. Кількість компонентів у терміні збільшується до трьох (*дерматоневрологія*), чотирьох

(*вентрикулоцистерностомія*), п'яти (*пангістеросальпінгоофоректомія*). Соматичні компоненти можуть поєднуватися з цілим словом (зазвичай запозиченим) (*аденовіруси*). Синтагматику таких термінів проаналізовано за зростанням кількості поєднань й місцем розташування залежних компонентів відповідно до головного. Виявлено, що термін-соматизм може сполучатися з двома, трьома, а то й десятками інших слів, утворюючи низку фахових термінів однієї групи, що підпорядковуються основному. Лівобічна валентність переважає і має від 2 до 500 термінів, утворених на основі головного терміна (*бронхіт: астматичний, атрофічний, гемотоксичний, геморагічний, гнійний, гнійний, гострий, капілярний, катаральний, обструктивний, пиловий, фібриозний, хронічний*). Це своєрідна ілюстрація гіперо-гіпонімії на конкретному матеріалі.

Ключові слова: соматична лексика, медична терміносистема, національні та іншомовні соматизми, медичні терміни зі соматичними компонентами, лексико-семантична група, парадигматика термінів зі соматичними компонентами: полісемія, синонімія, гіперо-гіпонімія, антонімія, паронімія, синтагматика таких термінів, структура терміна.

ABSTRACT

Hermanovych H.O. Medical terms with somatic components in modern Ukrainian language. – Qualification research paper as a manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Philological Sciences in the specialty 10.02.01 – Ukrainian Language. – Ivan Franko Lviv National University. – Lviv, 2021.

Contents of abstract. The thesis highlights the research of medical terms with somatic components as a unified system. The theoretical and methodological basis of the investigation of medical lexicon with somatic components in the Ukrainian linguistics has been analyzed; the system of organization of somatic lexicon in

the medical field has been demonstrated; specification of medical terms with somatic components has been defined; structural models of these terms have been studied; the main topical and lexical-semantic groups in the system of medical terms with somatic components have been described and the paradigmatic and syntagmatic relationships between them have been characterized; a place of somatisms in the structure of simple, complex and compound terms has been found out. Also, it has been analyzed which terms predominate in origin: Ukrainian or borrowed.

On the basis of the available resources (dictionaries) the corpus of terms has been formed, consisting of 250 somatisms, 300 somatic components and more than 50 thousand simple, complex and compound medical terms with somatic components included. The materials of the research will contribute to the systematization of knowledge and widening of the information about the specificity of medical terms with somatic components, their structure, classification group, meaning, productivity, justification of their existence in medical term system. The analysis has provided valuable insight about the system organization of the investigated terminology not only in a separate professional sphere, but also in the vocabulary of the Ukrainian language in general, about different types of interaction of lexical-semantic units within the language. The proposed analysis will ensure the improvement and standardization of medical terminology.

The practical value of the research work is to use the material in the educational process on medically oriented lectures and practical classes, as well as in special courses and special seminars on term science, and it can be used for a separate optional course on medical terminology issues.

Medical terminology is one of the oldest branches that has achieved the greatest degree of internalization compared to the terminology of other scientific branches (the influence of two classical languages of the ancient world, Greek and Latin, which form the basis of medical term system). Since the problem of developing the skills for fluent and correct command of the professional Ukrainian language is extremely topical, it is necessary to deepen the knowledge of the term system, which would unite the scientific achievements of scientists of different

generations, as well as the normalized system of rules of the academic and official styles of the Ukrainian professional speech. At the present stage medical terminology has been studied in historical, dialectical, etymological aspects and also individual subsystems of the medical branch (Ukrainian terminology on genetics, medical radiology, names of skin diseases, clinical terminology, logopedics and cosmetology). Somatic components in the medical field have been investigated sporadically.

The issue regarding the usage of foreign and national terms and their interchangeability in term system has been considered. It is necessary to study in detail and make a responsible use of any medical term, preferring the usage either a national term or a borrowed lexical item.

The status of international terminological components has been analyzed, as they may occupy in different positions in the structure of the professional term: at the beginning, inside and at the end. Depending on this, their status is not unambiguous: prefixoid, radixoid or suffixoid (in complex terms-composites) and the same positions in compound (analytical) terms do not have special designations. Thus, they are called a terminological element (term element) in the thesis.

The reference base included dictionaries, in particular “Ukrainian-English medical illustrated dictionary of Dorland” (2007), “Ukrainian-Latin-English medical encyclopaedic dictionary” authored by L. Petrukh, I. Golovko (2012–2016), “Ukrainian-Latin-English medical explanatory dictionary” edited by L. Petrukh and M. Pavlovsky (1995), which we used while doing structural semantic analysis of medical terms with somatic components and identifying paradigmatic (polysemy, synonymy, hyper-hyponymy, antonymy, paronymy) relations in these terms and characteristics of syntagmatics (peculiarities of combination of somatic elements or words with other professional words; their left/right valence). The dictionaries, used in the research, have been analyzed in detail.

The methods of investigation of medical terms with somatic components have been proposed. For complex analysis, general scientific methods of *induction*, *deduction*, *analysis and synthesis* have been used, providing for the study of each

terminological unit in structural and semantic aspects, as well as for the generalization and classification of linguistic facts; *linguistic methods* of definitional analysis with the techniques of component analysis have been applied. The method of quantitative counting has been used as an auxiliary one and with the aim to establish a correlation between the investigated facts.

Medical somatic vocabulary covers 5 topical groups: *somonymic* (body, head and its parts, neck, trunk, upper and lower limbs), *osteonymic* (bones of the human body and their unions), *splanchnic* (internal organs), *angionimic* (blood system), *sensory* (sense organs).

The somatisms of these groups denote: processes (*глотографія, мастоплазія*); collective concepts, mixtures, substances (*гемалум, гемастронцій*); names of diseases (*мастит, остеанестезія*); tumours (*гемангіофіброма, остеолінома*); a part of an organ (*остеоїд, остеомер*); related to the organ, its diseases (*глотковий, гепатоксичний*); names of specialists (*ларингоскопіст, остеолог*); names of sciences, sections, branches (*гематологія, мамологія*); medical devices, instruments (*гемаглобінометр, ларинготом*); cells (*аденобласт, нейробласт*); patterns, types, breeds, classes (*гепатікола, мамомоногамус*); people, individuals, fetus, having pathological findings (*гастроторакопаг, цефалодипрозоп*).

Structurally there are simple, complex and compound medical terms with somatic components. Simple terms refer to integral somatisms of the Ukrainian or foreign origin (*серце, гепатит*), or hybrid: (*капілярність*).

Complex terms contain somatic components that may be present in the preposition (*кардіометр*), postposition (*енікард*), and also within the term (*депікардіалізація*), saving their meaning in the definition of the term; also, they can be formed by a combination of national constituent elements (*кісткоутворювальний*), national and foreign (*внутрішньоміокардіальний*), purely foreign elements (*гастропанкреатит*).

Compound medical terms with somatic components are two- (*грудна клітка*), three- (*протез клапана серця*) and multi-component (*верхня частина передньої*

кільцевої зв'язки гомілки). In two-component terms, a combination of adjective and noun or two nouns predominates. Multi-component terms contain a different combination of these parts of speech. Other parts of speech rarely appear in their structure, e.g. numerals or adverbs (*шлуночок четвертий головного мозку*).

In modern medical term system, complex and compound terms are the most common. In contrast to synthetic terms, they specify, clarify the basic terms.

Paradigmatic relationships have been analyzed: polysemy, synonymy, hyper-hyponymy, antonymy and paronymy. Three types of polysemy have been identified: extra-systemic (*вузлик, мішок*), intra-sectoral (*груди, мозок*), inter-sectoral (*діафрагма*).

The synonyms of medical terms are: absolute (*гемічний – гематальний – гематичний* – referring to the blood) and relative (*грижа* – protrusion of a loop of an organ or tissue through a pathological opening; *грижоутворення* – pathological protrusion of an organ or other body formation through a defect or natural opening; *ентероцеле* – hernia containing the intestinal loop). They have been divided into simple (*нежить – риніт*), complex (*енцефалотомія – церебротомія*), compound (*верхня прямокишкова артерія – верхня гемороїдальна артерія*); one-structural and multi-structural (*дерматоз – дерматопатія, аденоміоз – внутрішній ендометріоз*) medical terms with somatic components. National equivalents to the borrowed medical terms have been proposed. The need for synonymous terminology, in particular medical terminology, has been pointed out. The study of hyper-hyponymic relationships in medical somatic terms, which are not less common than synonyms, has shown that hyponymy is characterised by the one-sided substitution of hyponim with hypernym (*шкіра: гусяча, жирна, зів'яла, лискуча, мармурова, суха*), but not vice versa. This type of relationship contributes to the systematic organization of this vocabulary, its structuring and logical subordination. Antonymy of somatisms has been found out sporadically, which, according to the plan of expression, has been divided into one-component structures (*алоритмія – аритмія*) and term combinations (which are mostly opposed by one adjective component of the Ukrainian origin) (*артерія брижова верхня – аттерія*

брижова нижня). Paronyms are divided into proper language (ділянка *лобова*, ділянка *лобкова*) and foreign (*діафіз*, *діафізит*) origin, as well as paronyms which differ from each other by one sound (*сарколема* (muscle fiber sheath) - *сарконема* (small string-like organelle); several sounds simultaneously ((*тифлоспазм* – spasm of the cecum) - *тифлостаз* (retention of the contents of the cecum); presence / absence of a suffix or various suffixes (*дактиліт* (inflammation of the finger) – *дактиліон* (finger point).

The syntagmatics of medical terms with somatic components has been analyzed. The combination of such components has been studied. The number of components in the term increases to three (*дерматоневрологія*), four (*вентрикулоцистерностомія*), five (*пангістеросальпінгофоректомія*). Somatic components can be combined with a whole word (usually borrowed) (*аденовіруси*). The syntagmatics of such terms have been investigated in ascending order of the number of combinations and the location of the dependent components in accordance with the main one. It has been found that the term somatism can be combined with two, three, or even dozens of other words, forming a number of professional terms of one group, which are subordinate to the main one. Left valence predominates and has from 2 to 500 terms formed on the basis of the main term (*бронхіт*: *астматичний*, *атрофічний*, *гемотоксичний*, *геморагічний*, *гнильний*, *гнійний*, *гострий*, *капілярний*, *катаральний*, *обструктивний*, *пиловий*, *фібриозний*, *хронічний*). This is a kind of illustration of hyper-hyponymy on the specific material.

Key words: somatic terminology, medical term system, national and foreign somatisms, medical terms with somatic components, lexical-semantic group, paradigmatics of terms with somatic components: polysemy, synonymy, hyper-hyponymy, antonymy, paronymy, syntagmatics of such terms, term structure.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях

1. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами гем- (гем(о)-, гемат(о)-) та кров(о)- у сучасній українській мові // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2016. Вип. 41. С. 161–167.

2. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами карді(о)- та серц(е)- у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2016. Вип. 842. С. 51–54.

3. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами гепат-, гепатик(о)-, гепат(о)- та словом печінка у сучасній українській мові // Термінологічний вісник Інституту української мови НАН України: зб. наук. пр. 2017. Вип. 4. С.124–129.

4. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами псих-, псих(о)- у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2017. Вип. 842. С. 51–54.

5. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)- та шкіра у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2018. Вип. 890. С. 36–41.

Статті в іноземних виданнях

6. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами на позначення соматичних понять вухо, горло, ніс у сучасній українській мові // Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan, 2018. Zesz. VI. S. 27–35.

7. Германович Г. О. Медичні терміни з соматичними компонентами кефал-, медул(о)-, менін-, менінг(о)- у сучасній українській мові // *Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan, 2019. Zesz. VII/1. S. 85–92.*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами мазо-, мамо-, масто- та груди в сучасній українській мові // *Проблеми української термінології: зб. наук. пр. учасн. XVI Міжнар. наук. конф. «СловоСвіт 2020» (м. Львів, 1–3 жовт. 2020 р.). Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2020. С. 122–126.*

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

9. Германович Г. О. Дослідження медичної термінології в наукових працях кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. // *Вісник Львівського університету. Сер. філол. 2020. Вип. 72. С. 43–49.*

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ	24
1.1 Медичні терміни в кваліфікаційних працях українських науковців ...	24
1.2 Національні та запозичені терміни в медичній терміносистемі української мови	31
1.3 Дослідження термінів з іншомовними компонентами в українському мовознавстві	36
1.4 Дослідження соматизмів в українському мовознавстві	39
1.5 Дискусії про статус соматичних міжнародних компонентів	44
1.6 Медичні словники як джерело наукової фахової інформації	46
1.7 Методи дослідження	51
Висновки до розділу 1	54
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЗІ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ	56
2.1 Компоненти сома і тіло в українській терміносистемі	56
2.2 Соматизми в структурі медичних термінів	60
2.3 Семантична характеристика соматичної лексики	73
2.4 Лексико-семантичні групи термінів зі соматичними компонентами ...	97
2.5 Структурна класифікація соматичних термінів в українській мові ..	108
2.5.1 Прості терміни-соматизми	109
2.5.2 Складні терміни зі соматичними компонентами	114
2.5.3 Структура складених термінів зі соматичними компонентами	123
Висновки до розділу 2	131
РОЗДІЛ 3. ПАРАДИГМАТИКА І СИНТАГМАТИКА МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЗІ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ	134
3.1 Полісемія медичних термінів зі соматичними компонентами.....	134
3.2 Синонімія медичних термінів зі соматичними компонентами	146

3.3 Гіперо-гіпонімні відношення в медичній терміносистемі зі соматичними компонентами	168
3.4 Антонімія в системі медичних термінів зі соматичними компонентами	174
3.5 Пароніми в системі медичних термінів зі соматичними компонентами.....	177
3.6 Синтагматика медичних термінів зі соматичними компонентами ...	180
3.6.1 Синтагматика компонентів у структурі термінів-комполітів	180
3.6.2 Синтагматика аналітичних конструкцій іншомовного походження	186
3.6.3 Синтагматика аналітичних термінів українського та комбінованого походження	192
Висновки до розділу 3	195
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	202
ДОДАТКИ	240

ВСТУП

Медична термінологія є однією з найдавніших груп фахової лексики. В історичному аспекті її досліджували (Г. Дидик-Меуш, В. Німчук, Т. Олещук, О. Олійник, В. Передрієнко, Т. Файчук), діалектному (П. Гриценко, О. Малахівська, М. Рут, Т. Чайко, В. Баденкова, Я. Вакалюк, О. Вікторіна, Р. Омельковець, О. Стрижаківська), етимологічному (Г. Краковецька, М. Терехова), сучасному (Н. Місник, І. Терлецька, В. Тихоша, Г. Шалаєва, Л. Шутак).

Лексику окремих підсистем медичної галузі за останні роки аналізували: Н. Гимер (термінологія косметики й косметології), Т. Соколовська (українська термінологія з генетики), М. Дмитрук (ветеринарна лексика), І. Корнейко (термінологія медичної радіології), О. Петрова (найменування шкірних хвороб), Р. Стецюк (кардіологічна термінологія), Т. Лепеха (судово-медичної термінології), І. Іваненко (логопедична термінологія), Г. Морозова (мікросистема акушерства й гінекології), Т. Луковенко (гомеопатична лексика), Н. Місник (клінічної термінології), Р.-Ю. Перхач (фармацевтична термінологія) та інші.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Соматичні компоненти – це слова, окремі морфеми, що позначають тіло людини, його внутрішні та зовнішні складники. Такі найменування, виступаючи одним із найпомітніших пластів лексики, відображають знання носіїв мови про організм людини і постійно привертають увагу не лише медиків, а й лінгвістів.

Історію становлення окремих назв частин тіла досліджував О. Іліаді. Соматичні найменування в історії лексичної системи української мови детально описала І. Приходько.

Останніми роками з'явилися дослідження окремих соматичних термінів. Зокрема, І. Сівков описав структуру семантичних полів термінів «кістка» та «кров» в українській та арабській мовах. І. Денисенко зіставила соматичний концепт «рука» в українській та англійській мовах. Словотвірні ланцюжки від

соматизму «лице» вибудували О. Степаненко та Я. Рибалка. Типологію найменувань частин тіла запропонувала в монографії О. Материнська тощо.

До проблем соматизмів різною мірою зверталися у своїх працях О. Андрейченко, О. Государська, Н. Дяченко, Ю. Жарікова, В. Калько, І. Кочан, Н. Лобур, О. Материнська, С. Панцьо, О. Пилипів, В. Русанівський, Н. Скоробагатько, О. Степаненко, Н. Стрілець, Д. Терехова, В. Ткаченко, А. Шамота, В. Шевелюк, Д. Шмельов, З.Шостюк, І. Шпітько, Н. Яніцька та інші.

Найчастіше соматизми досліджували у складі фразеологічних одиниць. Це праці А. Архангельської, О. Важеніна, Р. Вайнтрауб, Ф. Вакк, І. Валуєва, Л. Галеева, А. Куніна, Н. Коваленко, Н. Скоробагатько, І. Штиченко, І.Ярової.

У діалектному просторі розглядали соматизми П. Гриценко, О. Малахівська, М. Рут, Т. Чайко.

На матеріалі української мови соматичну лексику досліджувала Л. Вакарюк, С. Панцьо, Н. Яніцька.

Н. Дяченко в науковій роботі «Номінативні поля соматизмів та відсоматичних утворень в українських діалектах» досліджувала номінативний потенціал соматичної лексики. Авторка виявила закономірності формування номінативних полів соматизмів і відсоматичних похідних.

Концептуалізацію фразеологічного соматичного коду в східнослов'янських і східностепових говірках аналізувала Н. Скоробагатько. Дослідниця визначила місце й характер соматичної фразеології в загальномовному фразефонді, критично проаналізувала вітчизняну та зарубіжну наукову літературу зі сомофразеології, розглянула соматичні символи.

Метафоричне та метонімічне використання соматизмів у фраземах із просторовим значенням розглянув В. Богуцький на матеріалі української, англійської та іспанської мов.

Фразеологічні одиниці із соматизмом «кров» у пам'ятках XVI – першої половини XVII ст., описала І. Черевко і визначила їхні структурні моделі та

шляхи формування. І. Денисенко зіставила соматичний концепт «рука» в українській та англійській мовах. Словотвірні ланцюжки від соматизму «лице» вибудували О. Степаненко та Я. Рибалка. Типологію найменувань частин тіла запропонувала в монографії О. Материнська.

Соматизми як засіб метафоризації термінології у різних галузях стали предметом розгляду Т. Черненко (географічна термінологія), С. Ладан (залізнична терміносистема), Н. Філіппова (суднобудівна термінологія), Л. Колдун (політехнічна терміносистема), П. Губич (пожежна термінологія).

Однак медичні терміни зі соматичними компонентами ще не були об'єктом детального лінгвістичного опису, чим і зумовлена актуальність теми.

Об'єкт дослідження – терміни зі соматичними компонентами українського та іншомовного походження в медичній галузі.

Предмет дослідження – системна організація медичних термінів зі соматичними компонентами українського та іншомовного походження за семантикою, структурою, парадигматикою та синтагматикою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка від 27 січня 2016 року протокол № 14/1. Вона відповідає комплексній науковій темі кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка: «Українська мова в просторі і часі: лінгводидактичний, прагматичний та культурологічний аспекти» (реєстраційний номер 0118U000618) та «Українська мова як код нації: культурологія, історія, лінгводидактика» (реєстраційний номер 0121 U110665).

Мета дисертації – здійснити комплексний аналіз медичних соматичних термінів за структурою, семантикою, парадигматичними та синтагматичними відношеннями.

Мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

– обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження медичної лексики зі соматичними компонентами в українському мовознавстві;

- показати системну організацію соматичної лексики в медичній сфері, її поділ на тематичні та лексико-семантичні групи;
- з'ясувати специфіку структури медичних термінів зі соматичними компонентами;
- розглянути структурні моделі цих термінів, виявити місце соматичних компонентів у структурі терміна;
- схарактеризувати парадигматичні (полісемію, синонімію, гіперо-гіпонімію, антонімію, паронімію) відношення між медичними термінами зі соматичними компонентами;
- розглянути синтагматичні зв'язки між ними (особливості сполучуваності);
- з'ясувати перевагу українських чи запозичених термінів зі соматичними компонентами в медичній терміносистемі.

Джерельною базою дослідження стали:

1. Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда (переклад 30-го, американського видання): у 2 т. Львів: НАУТІЛУС, 2007.
2. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: в 4 т. / укл. Л. Петрух, І. Головка. Київ, 2012–2016.
3. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник: у 2 т. / за ред. Л. Петрух, М. Павловського. Львів: Видавн. спілка «Словник» Львів. мед. ун-ту, 1995.

А також загальномовні словники:

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ; Ірпінь: Перун, 2005.
5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
6. Новий словник іншомовних слів / за ред. Л. І. Шевченко. Київ: Арій, 2008.
7. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: УРЕ, 1985.

За результатами джерел сформовано корпус термінів – 250 соматизмів, 300 соматичних компонентів і понад 50 тис простих, складних і складених медичних термінів, до складу яких вони входять.

Методи дослідження. Для вирішення задекларованих у дисертації завдань і комплексного дослідження й опису термінів використано загальнонаукові методи *аналізу й синтезу, індукції, дедукції*, що передбачало вивчення кожної термінологічної одиниці в структурному і семантичному аспектах, а також узагальнення та класифікування мовних фактів; *лінгвістичні методи*: описовий для загальної характеристики зібраного фактичного матеріалу; дефінітивного аналізу і прийому компонентного аналізу для уточнення структури, парадигматичних та синтагматичних відношень між термінами зі соматичними компонентами. Як допоміжний використано метод кількісних підрахунків, який дав змогу встановити співвідношення між досліджуваними фактами.

Наукова новизна дослідження:

- *уперше* в українському мовознавстві здійснено комплексне дослідження медичної лексики зі соматичними компонентами українського та іншомовного походження;
- *уточнено* місце соматичних компонентів у структурі терміна, їх походження, особливості поєднання з елементами однієї чи різних мов;
- *простежено* семантичні відношення між медичними термінами зі соматичними компонентами, належність до тієї чи іншої тематичної та лексико-семантичної групи;
- *проаналізовано* сполучуваність соматичних компонентів в аналітичних термінах та композитах;
- *спрогнозовано* подальший розвиток медичних термінів зі соматичними компонентами в українській мові.

Наукову новизну отриманих результатів представлено в **положеннях, які подаємо на захист:**

1. Терміни зі соматичними компонентами посідають чільне місце в медичній терміносистемі. Вони утворили в ній чітку структурну організацію за кваліфікаційним та лексико-семантичним спрямуванням.

2. Соматичні компоненти можуть бути як українського, так й іншомовного походження й займати в слові різну позицію, у чому проявляється специфіка кожного національного та міжнародного компонента.

3. Терміни з цими компонентами можуть вступати в синонімні, антонімні, омонімні та паронімні відношення як на зовнішньомовному, так і внутрішньомовному рівнях.

4. Переважання іншомовних компонентів пояснюється інтернаціоналізацією науки, традиціями у фаховій системі, міжнародною співпрацею.

5. Відродження національних терміноелементів сприятиме словотвірній мобільності, послуговуванню ними як на науковому, так і практичному професійному рівнях.

Теоретичне значення наукової праці полягає в тому, що основні положення і висновки сприятимуть систематизації знань і поглибленню відомостей про специфіку медичних термінів зі соматичними компонентами, їхню структуру, класифікаційну групу, значення, продуктивність, доцільність існування в терміносистемах галузевого профілю. Запропонований аналіз сприятиме впорядкуванню та стандартизації медичної термінології.

Практичне значення дисертації полягає в можливості використати матеріал в освітньому процесі медичного спрямування на лекціях і практичних заняттях, а також у спецкурсах та спецсемінарах з термінознавства, може слугувати для окремого вибіркового спецкурсу з проблем медичної термінології.

Апробація результатів дослідження. Положення й результати дослідження обговорено на науково-методичних семінарах і щорічних звітних конференціях кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка й апробовано на таких

міжнародних конференціях: XVI Міжнародна наукова конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Семантика мовних одиниць (на матеріалі української і російської мов)» (Харків, 14–15 квітня 2016); XIV Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2016» (Львів, 29 вересня – 1 жовтня 2016); Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 27–28 квітня 2017); XV Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2018» (Львів, 4–6 жовтня 2018); IV Міжнародна наукова конференція «Україністика: вчора, сьогодні, завтра...» (Познань, 25–27 жовтня 2018); XVI Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2020» (Львів, 1–3 жовтня 2020).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в дев'ятьох публікаціях: із них – п'ять у фахових наукових виданнях України, дві – у закордонних виданнях, одна – у періодичному виданні, одна – у збірнику наукових праць і матеріалів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 374 позиції, 5-ти додатків. Повний обсяг роботи складає – 317 сторінок, з них – 183 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

1.1. Медичні терміни в кваліфікаційних працях українських науковців

Одна з найдавніших і найбільших привабливих для дослідників українських терміносистем – медична галузь. Станом на сьогодні вже маємо низку дисертацій, монографій, підручників та посібників, а також фахових словників (як перекладного типу, так і тлумачного). Це пояснюється тим, що медицина, яка поділяється на низку наукових сфер, зробила значний стрибок уперед: з'явилися нові хвороби, методи, форми та засоби їх лікування. А отже, і нові слова на їх позначення.

На сучасному етапі надзвичайно актуальною є проблема формування навичок вільного й правильного володіння фаховою українською мовою, тому потрібно поглибити знання терміносистем, яке б поєднувало наукові надбання вчених різних поколінь, а також унормованої системи правил сучасного стилю українського професійного мовлення.

Після Другої світової війни світ побачили лише окремі праці, присвячені мові медиків, зокрема, дисертації М. Казановського «Лексико-словотвірна структура офіційних назв хіміко-фармацевтичних препаратів» (1966), В. Петришиної «Етимологічні основи сучасних медичних термінів» (1973), М. Феценка «Назви лікарських рослин в українській мові» (1974). Перелік цих праць спорадичний. Основні роботи з українського медичного термінознавства з'являються в роки Незалежності, тобто після 1990 року. Це низка дисертацій (О. Петрової, яка схарактеризувала термінологію та народні назви шкірних хвороб в українській мові (1994), І. Корнейко про становлення термінології медичної радіології (1996), Р. Стецюк, у якій детально описано українську кардіологічну термінологію (1999).

Починаючи від 2000 року, окрім дисертацій Т. Лепехи (2000), Г. Дидик-Меуш (2001), Н. Місник (2002), Н. Дяченко (2008), А. Ткач (2009), Н. Цісар

(2009), Н. Гимер (2010), І. Іваненко (2010), Н. Литвиненко (2010), Т. Луковенко (2011), Д. Сизонова (2012), С. Лехніцької (2016), Р. Перхач (2017) та багатьох інших, виходять **монографії**, серед яких привертають особливу увагу праці Н. Литвиненко «Український медичний дискурс» (Харків, 2009); Н. Литвиненко, Н. Місник «Медичний термін у лінгвістичному аспекті» (Київ, 2001); Г. Дидик-Меуш «Українська медицина. Історія назв» (Львів, 2008); Д. Сизонова «Медична термінологія в мас-медіа: стилістичний потенціал» (Київ, 2012); Н. Гимер «Фахова лексика косметики і косметології сучасної української мови» (Львів, 2014).

Серед **підручників та посібників** медичної галузі можна виокремити книжки Г. Краковецької «Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія» (Київ, 1999); І. Бобрик, В. Ковешнікова «Міжнародна анатомічна номенклатура: український стандарт» (Київ, 2001); К. Дюбенко «Анатомічна термінологія» (Київ, 2001); Г. Золотухін, Н. Литвиненко, Н. Місник «Фахова мова медика» (Київ, 2001); Н. Литвиненко, Н. Місник «Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря» (Київ, 2001); Г. Кисіль, В. Москаленко, В. Нетяженко, І. Мельник «Культура мовлення медика» (Київ, 2010); М. Лісового «Культура професійного мовлення» (Вінниця, 2010); «Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти)» В. Черкасов, І. Бобрик, Ю. Гумінський, О. Ковальчук; ред. В. Черкасов (Вінниця, 2010); О. Пилипів, Л. Мисловської «Основи сучасної латинської медичної термінології» (Львів, 2012); Є. Світличної, А. Берестової, О. Тележкіної «Фахова мова фармацевта» (Харків, 2012) та інші.

У більшості із перелічених джерел основна увага приділена фаховому терміну й термінології. **Медична термінологія** – це сукупність слів і словосполучень, які використовують спеціалісти для позначення наукових понять у галузі медицини й охорони здоров'я. Саме вона має бути в центрі уваги лікарів, людей, причетних до медицини, а також викладачів спеціальних дисциплін передусім й української мови зокрема. Адже спотворений термін,

який породжує непорозуміння, може спричинити помилку, яка в медичній сфері коштуватиме пацієнтові життя і здоров'я.

Як зазначають автори підручника «Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря» Н. Литвиненко та Н. Місник, *медична термінологія* є складною динамічною системою, що має чіткі межі в лексичній системі української мови. Висока комунікативна значущість досліджуваної терміносистеми засвідчена взаємозв'язками з літературною мовою, загальнонауковою та іншими термінологічними системами, а також активним уживанням у нефаховій сфері. Це найдавніша термінологія, на прикладі якої можна простежити шляхи становлення, розвитку та вдосконалення термінів, реалізацію семантичних процесів, певні тенденції, способи і засоби словотворення, а також функціонування цих засобів саме в галузі медицини [179].

На думку Г. Дидик-Меуш, початком вивчення історії українських медичних найменувань можна вважати працю Т. Олещук «Медична лексика в давньоруській книжкописемній мові (назви хвороб та хворобливих станів)» (Київ, 1983). У роботі розвиток української номенклатури хвороб людей дало можливість теоретично обґрунтувати засади формування не тільки медичного, але й українського наукового назовництва загалом і сприятиме з'ясуванню загальних тенденцій розвитку словникового складу української мови [81].

Особливої уваги заслуговують дисертаційні дослідження, у яких подано розвиток української медичної термінології, поділ її на групи та підгрупи, а також рекомендації щодо вдосконалення та вживання термінів і номенів відповідно до загальної й термінологічної норми. Такі наукові спостереження проводили Ю. Бражук, О. Вікторіна, Н. Гимер, Г. Дидик-Меуш, І. Іваненко, Т. Лепеха, Т. Луковенко, Н. Місник, Д. Сизонов, О. Стрижаківська, Т. Файчук, Н. Цісар та інші.

Зважаючи на те, що медична термінологія є однією з найстаріших (ознаки знаходимо в рукописних Травниках, Лікарських порадиниках XVI – XVIII ст.), її досліджують у всіх історичних періодах. Медичну номенклатуру в пам'ятках української мови XVI – XVIII ст. аналізувала Г. Дидик-Меуш (2001). Наукову

роботу присвячено українським медичним найменуванням та їх вивченню в діяхронному аспекті. Авторка подає семантичну структуру, основні словотвірні моделі, походження, еволюцію, системну організацію контитуентів тематичної групи «назви хвороб людей», у межах якої функціонують лексико-семантичні групи «загальні назви хвороби» і «назви конкретних захворювань». Простежує опрацьовані лексеми в подальших століттях, зазначає їх вплив на розвиток української медичної мови та функціонування в сучасних говорах. Вказує на зв'язок вищезазначених термінів з природничими науками [80].

В. Калько «Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові» (2003). У роботі комплексно проаналізовано лікарські рослини, що в подальшому може служити для вивчення лексичних та граматичних класів слів на матеріалі інших мов [100].

Цей період досліджувала Т. Файчук, котра зосередила увагу на біологічній та медичній лексиці в лікарських порадиках XVI – XVIII ст. (2004). Авторка в етимологічному, семантичному та структурному аспекті проаналізувала біологічну й медичну термінологію, яка зафіксована в порадиках цього часу. Ґрунтовно описала назви рослин, форми ліків та лікарських препаратів, з'ясувала, що основна група – це власне українська лексика. Наступну групу складають слова, успадковані з праслов'янської мови, найменше лексем іншомовного походження. У порадиках найбільше зафіксовано назв рослин, оскільки їх використовували при різних захворюваннях, менше – елементів тваринного походження [336].

Над цими питаннями також працювали О. Миголинець «Медична лексика у «Словнику української мови XVI першої половини XVII ст.» [204], О. Петрова «Структурно-семантична характеристика медичної термінології та народних найменувань шкірних хвороб в українській мові» [250], Т. Сухова «Медична номенклатура в староукраїнській мові XV – першої половини XVII ст.» [317] та інші.

В основі будь-якої термінології лежить народна мова, зокрема, діалекти. Уперше до проблеми медичних діалектів звернулася Я. Вакалюк «Лексика

народної медицини українських говорів Прикарпаття» (1974), поліський говір досліджував В. Мойсієнко «Номінація в поліській народній медицині та лікувальній магії» (1994), внеском у дослідження поліського говору є праця М. Никончука, О. Никончука, В. Мойсієнка «Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії» (2001), а також наукові дослідження Р. Омельковець, зокрема, «Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі» (2006), «Лексика традиційної народної медицини в українських говірках Інгуло-Бузького межиріччя» (1999) лягла в основу наукової роботи В. Баденкової та інші.

О. Вікторіна в дисертаційному дослідженні «Лексика народної медицини й лікувальної магії у степових говорах Дніпро-Бузького межиріччя» (2009) проаналізувала лексико-семантичні особливості, словотвірну будову лексем у говірках сучасної Кіровоградщини. Простежила розвиток та шляхи поповнення даної термінології, вказала на кількість фахових лексем за частинами мови. Зазначила, що «Лексика народної медицини й лікувальної магії в степових і контактних говірках Кіровоградщини свідчить про її важливе місце в системі української мови, яка розвивається й постійно збагачується завдяки регіональним мовленнєвим ресурсам» [48, с. 17].

У цьому ж напрямку працювала О. Стрижаковська «Назви хвороб у буковинських говірках» (2011). Дослідниця комплексно підійшла до вивчення назв хвороб людини, а, отже, і до клінічної термінології, поширеної в Буковинських говірках. Проаналізувала лексико-семантичне поле, визначила семантичні особливості, внутрішню форму, слово, від якого походить той чи інший термін. Провела порівняльний аналіз використання назв хвороб у Буковині, у суміжних українських говорах і літературній мові, а також виявила лексичні паралелі в слов'янських мовах. Охарактеризувала способи творення виявлених лексем [315].

Ю. Бражук «Натуроморфна метафора в медичній термінології (на матеріалі латинськомовних анатомічних термінів)» (2015). Дослідниця

зосередила увагу на використанні натуроморфного метафоричного компонента в творенні медичних термінів, виявила види метафоричних моделей [33].

Дотичною до медичної термінології, а сьогодні й дуже популярною, є лексика косметики та косметології, яку описала Н. Гимер (2010). У науковому дослідженні авторка зазначила ставлення науковців до автохтонних і до запозичених одиниць мови, які надавали перевагу запозиченим лексемам, обґрунтовуючи свою позицію. Подала синонімію, полісемію, антонімію медичних термінів, а також здійснила їх словотвірний аналіз [63].

Українською логопедичною термінологією зацікавилася І. Іваненко (2010). Дослідниця виокремила логопедичну термінологію з основного пласту медицини та показала її зв'язок з такими галузями як педагогіка, психологія, лінгвістика тощо. Описала основні джерела формування логопедичної термінології, вказуючи на мовні та позамовні чинники. З'ясувала тематичну структуру вищезгаданої лексики [99].

Українську судову-медичну термінологію опрацювала Т. Лепеха (2000). Авторка простежила шляхи формування й розвитку вищезгаданої термінології та визначила шляхи поповнення цього термінофонду, запропонувала її періодизацію, відповідно до впливу мовних і позамовних чинників, проаналізувала склад термінологічної лексики судової медицини з погляду походження. У роботі схарактеризовано лексико-семантичні, структурні та словотвірні особливості термінології судової медицини, тематичні та словотвірні гнізда, звернено увагу на проблеми її застосування на практиці, а також дисертантка дала конкретні поради щодо унормування судово-медичної термінології [173].

До питання гомеопатії звернулася Т. Луковенко в дисертаційному дослідженні «Українська гомеопатична лексика» (2011). Наукова робота присвячена фаховій гомеопатичній лексиці, у якій наведено 1500 термінів і номенів зі сфери гомеопатії, встановлено шість етапів розвитку й розглянуто її формування в кожному періоді. Описано шляхи поповнення термінофонду гомеопатії, вказано на роль запозичень у даній системі. Подано класифікацію,

простежено семантико-парадигматичні зв'язки, показано синонімію, антонімію, паронімію, омонімію та гіперо-гіпонімію, а також полісемію цієї термінології, досліджено словотвір гомеопатичної термінології й дериваційні процеси, що в ній відбуваються [189].

Великий пласт загальномедичної термінології становить підсистема клінічної, яка була в полі зору Н. Місник. У дисертаційній роботі «Формування української медичної клінічної термінології» (2002) авторка розглянула питання мовного статусу «медико-клінічного» терміна, описала формування, джерела та шляхи поповнення клінічної термінології, дослідила процеси термінотворення та семантику термінів, звернула увагу на синонімію та шляхи унормування термінології на сучасному етапі. У висновках зазначила, що «Українська медична термінологія є складною динамічною системою, що має чіткі межі в лексичній системі української мови... Унормування клінічної термінології через усунення синонімії, варіантності, вилучення непродуктивних словотвірних типів сприятиме поліпшенню системної організації української медичної клінічної термінології» [214, с 14–15].

«Лінгвопрагматичний потенціал української медичної термінології у ЗМІ» (2012) досліджував Д. Сизонов. Вивчаючи функціональний ресурс медичних термінів зафіксованих у ЗМІ (опрацьовано 1450 лексем), автор окремо виділив медичні терміни, професіоналізми, наукову номенклатуру, вживання яких залежить від емоційності, конотативної насиченості та образності. У роботі зазначено, що в мас-медійному просторі функціонує синонімія, антонімія, рідко омонімія медичних термінів. Автор описав лексико-семантичний словотвір цих термінів [293]. На основі опрацьованого матеріалу укладено словник «Медична термінологія в українських ЗМІ» (Київ, 2012), який побудовано за різними параметрами (алфавітний, функційно-парадигмальний).

Н. Цісар звернулася до питання вторинної номінації як одного зі шляхів творення української медичної термінології (2009). Вона з'ясувала специфіку вторинної номінації та виділила моделі вторинних термінологічних одиниць.

Довела, що «...вторинна номінація в терміносистемі – це універсальний динамічний процес творення нових термінів, що відображає особливості наукової концептуалізації, яка ґрунтується на загальних та специфічних властивостях терміна... Медичні терміни, що виникли внаслідок вторинної номінації, становлять особливу частину лексики медичної термінології й засвідчують тісний зв'язок мови та мислення в актах вторинного називання» [346, с. 15].

Наукова термінологія не є сталою системою, вона живе, змінюється, пристосовується до потреб сучасності. Розвиток та вдосконалення медичної термінології можна простежувати через появу наукових праць, посібників, а загалом медичних словників.

1.2. Національні та запозичені терміни в медичній терміносистемі української мови

Медична термінологія вперше була систематизована давньогрецьким вченим Гіппократом у праці «Corpus Hippocraticum», яка стала поштовхом до розвитку наукової термінології багатьох мов світу, зокрема й української, яка успадкувала найменування на позначення медичних реалій, напр.: *амбліопія, герпес, карцинома, парез* тощо. З творів Аристотеля були запозичені такі терміни, як *глаукома, екзофтальм, лейкома, ністагм* тощо. Відомо, що лікарі Александрійської медичної школи Герофіл та Еразистрат вводили в медичний обіг штучні, спеціально створені найменування. Грецька мова включно до кризи античного світу фактично виконувала функцію міжнародної мови медицини.

Сучасна українська медична терміносистема досягла найбільшого ступеня інтернаціоналізації порівняно з термінологією інших наукових галузей завдяки впливу двох класичних мов античного світу – давньогрецької та латинської.

Запозичення слів грецького походження відбувалося внаслідок безпосередніх торгово-економічних зв'язків східних слов'ян з Грецією та її колоніями на Чорноморському узбережжі. Упродовж XV – XVII ст. у школах

було запроваджено грецьку мову як одну з основних предметів навчання. Запозичення з грецької мови в цей час потрапляють до української мови здебільшого через посередництво інших європейських мов: німецької, польської, французької. У медицині з'являються запозичення-грецизми: *анемія, бактерія, мікроб* тощо.

Латинізми в мову східних слов'ян потрапляють у X – XI ст., головним чином, через німецьку мову. Але найбільша маса латинських запозичень з'явилася в українській мові впродовж XV–XVI ст. – доби, коли латинська мова стала однією з основ міжнародного фонду європейських мов, а також була мовою науки та освіти, зокрема, в освітніх закладах України. У цей час в українську мову входить чимало термінів на позначення біологічних понять та частин організму: *альвеола, вакуоля, вена, капіляри*; терміни на позначення дій та процесів: *аглотинація, адаптація, вакцинація, вегетація, дисиміляція, експеримент, ін'єкція, стерилізація* та багато інших; назви речовин: *вітамін, фермент*; назви хвороб, запальних процесів, стану організму: *авітаміноз, ботулізм, гангрена, депресія, радикуліт* та інші.

Останнім часом дуже гостро стоїть питання вживання іншомовних та національних термінів, їх взаємозаміна в терміносистемах. Цю проблему в різних терміносистемах вивчали: В. Акуленко, О. Боровська, М. Годована, П. Гриценко, С. Караванський, Т. Кияк, І. Кочан, Д. Лотте, Н. Овчаренко, М. Павловський, Л. Пиріг, І. Процик, П. Селігей, Л. Симоненко, Б. Слабий, С. Соколова, З. Таран, Б. Фуртак та інші.

Г. Антонюк досліджувала питання співвідношення національного й інтернаціонального в суспільно політичній термінології сучасних національних мов та довела, що тенденція до інтернаціоналізації суспільно-політичної термінології виявляється в тісній взаємодії інтернаціоналізмів із національно-мовними елементами, у встановленні нових словотвірних відношень та лексико-семантичних зв'язків [10].

Дисертаційна робота Л. Архипенко «Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англізмів у пресі кінця

XX – початку XXI ст.)» (2005) присвячена вивченню проблеми адаптації іншомовних лексичних запозичень в українському мовному середовищі, виділено три етапи освоєння запозичення (етап початковий, етап поглиблений, етап повного освоєння), проаналізовано причини запозичень, а також авторка намагалася оцінити ставлення сьогоденного суспільства до іншомовних лексем [14].

Неодноразово порушувала питання національного та інтернаціонального в термінології І. Кочан («Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники?» (2009), «Міжнародні терміноелементи в системі науково-технічних термінів» (2000), «Проблема національного і запозиченого в термінології» (2012), «Термінологія: національна чи міжнародна?» (2009). Авторка названих праць наголошувала на потребі відповідального ставлення до чистоти рідної мови, зокрема наукової. «На порядку денному постали справи кодифікування, тобто систематизування, унормування терміносистем. Проблема співвідношення національного й запозиченого у мові була і є актуальною. Це зумовлено тим, що на зламі століть у нашу мову влилося чимало англіцизмів та американізмів, які почали витісняти питомі українські слова. Вливаються вони бурхливим потоком і в терміносистеми. Однак не можна цілком замінити усю національну термінологію запозиченою, хоч би якою найдосконалішою вона не була» [153, с. 8].

Т. Рудакова в статті «Іншомовні лексичні запозичення та проблема їхньої доцільності у витлумаченні вчених XX–XXI ст.» описала про доцільність запозичень узагалі. Звернула увагу на наявність в мовно-інформаційному просторі російської та англійської мов – стимуляторів масового проникнення іншомовних слів у повсякденний і професійний ужиток. Зафіксувала виникнення занепокоєння науковців і широкої громадськості щодо якості українського мовлення. Виявила позитивне ставлення до запозичень лише за умови доцільності їхнього входження в мову-реципієнт, в інших випадках науковці намагаються усунути запозичені лексичні одиниці методом відбору класифікованих та семантизованих неолексем, очистити рідну мову від зайвого

та недоречного лексичного матеріалу. У роботі акцентовано увагу на розрізненні понять англізм, іншомовне та запозичене слова [279].

У статті «Іншомовна лексика в українському мовленні: Чи можна (і чи треба) обходитися без чужомовних слів?» (2002) Б. Степанишин описує чужомовну термінологію, зокрема медичну, і дотримується думки, що не потрібно використовувати іншомовну лексику, якщо є українські лексеми. Науковець пропонує надавати перевагу українським термінам перед такими запозиченнями: *вакцинація – щеплення, гіпноз – навіювання, дефект – вада, індиферентний – байдужий, інтернаціональний – міжнародний* та інші [312].

І. Фаріон порушує питання про «явища англоварваризації в освітньонауковій сфері як комплексу позамовних чинників, що створюють умови для нав'язування англійської мови та англізмів під прикриттям начебто необхідних і корисних явищ глобалізації освіти» [338], в статті «Англомовний наступ в українській дійсності» застерігає: «Попри все, не існує безперешкодного проникнення іншомовних елементів у структуру будь-якої мови, але щодо англо-американського неокумира ми до запопадливості показуємо цілковиту відкритість, запозичуючи цілі лексичні обойми, подекуди навіть латинські» [337, с. 150].

У медичній галузі це питання знайшло місце в працях О. Гайди «Національне та запозичене в сучасній медичній термінології» (2011), Н. Місяць, В. Й. Білоус «Інтернаціональне та національне в українській офтальмологічній термінології» (2005), Г. Навчук, А. Ткач «Українська медична термінологія на сучасному етапі: проблеми впорядкування» (2010), В. Юкало «Українська медична термінологія 20-х років ХХ століття і сучасність».

Розглянувши різні погляди науковців щодо національного та запозиченого в сучасній українській медичній термінології, навівши зовнішні та внутрішні чинники розвитку медичної терміносистеми, О. Гайда висловив власну думку: «Сучасний досвід термінотворення доводить, що тенденція до перекладу запозичень шляхом калькування або шляхом підбирання

національних відповідників є позитивною. Іншомовні ж терміни можуть входити в українську медичну термінологію лише за умови відсутності національних відповідників, адже не слід зловживати іншомовними словами, якщо існує прийнятний український відповідник. Власним науковим термінам варто надавати перевагу» [50, с. 103].

Дослідники інтернаціонального та національного в українській офтальмологічній термінології Н. Місяць, В. Білоус наголошують, що «гармонізація її розвитку включає використання інтернаціонального та національного в ній» [217].

Г. Навчук й А. Ткач у монографії «Українська медична термінологія на сучасному етапі: проблеми впорядкування» зазначають: «Українізація професійної сфери в медицині – процес тривалий і складний, що виявляється в численних помилках і недоліках наукових текстів» [224], тому автори намагалися розглянути й проаналізувати проблемні аспекти в творенні, функціонуванні й упорядкуванні українських медичних термінів, а також зосередити увагу на вирішенні цих питань, оскільки «проблемні аспекти у творенні та функціонуванні українських медичних термінів перешкоджають їм виконувати основне призначення – упорядковувати наукові поняття, найбільш точно й зрозуміло передавати наукові істини, полегшувати спілкування як між фахівцями, так і з пересічними людьми» [224, с. 166].

Уваги заслуговують словники П. Штепи «Словник чужослів» (1977), С. Нечая «Латинсько-український медичний словник» (2002), у яких автори до слів іншомовного походження, подали, не властиві сучасній українській мові, відповідники (*гематеамсезія – кривавоблювачка, кардіограф – серцеришкалка, масталгія – грудобіль*).

Учені О. Самолисова та А. Ніколаєва зазначають, що «фахова термінологія повинна бути уніфікована і доведена до користувача у формі, яка б вимагала якнайменших зусиль у користуванні» [285, с. 203].

1.3. Дослідження термінів з іншомовними компонентами в українському мовознавстві

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. іншомовні компоненти в українському мовознавстві розглядали В. Акуленко, О. Безпояско, І. Білодід, С. Дорошенко, Є. Карпіловська, Т. Катиш, Н. Клименко, Н. Кобзар, І.М. Кочан, Н. Кочукова, О. Мартиняк, А. Москаленко, Л. Пацера, Г. Півторак, О. Пономарів, Р. Сафін, О. Сербенська, М. Сташко, Н. Титаренко, Г. Чернецька та інші вчені.

Т. Катиш у статті «Терміни з інтернаціональними компонентами в мові української фантастики» розглянула найуживаніші, на її думку, основи *біо-*, *ген-*, які характеризують біологічні терміни, що властиві мові сучасної української лексики, а також дослідила префікси *проти-*, *анти-*; препозити *радіо-*, *теле-*, *відео-*, *геліо-*, *фото-*, *астро-*, *електро*, *граві-*, *космо-*, *кібер-*, *темпо-*, *психо-*, *гео-* та інші; постпозити *-фоб*, *-фоб(ія)*, *-метр*, *-план*, *-граф*, *-скоп* тощо [106].

Найбільший внесок у вивченні міжнародних компонентів зробила І. Кочан. Це її монографії «Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові» (2004) та навчальний посібник «Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології» (2013).

У статті «Терміни з компонентами *фiт(o)-...-фiт(u)* в українському науковому мовленні» проаналізовано кількість вживання даних лексем у найрізноманітніших словниках, систематизовано їх у відповідні групи, наведено українські відповідники до деяких слів з цим компонентом [151]. Дослідниця також вивчала такі компоненти як *аква-*, *авіа-*, *аеро-*, *теле-*, *авто-*, *біо-*, *термо-*, *фото-* та інші. Звернувши увагу на варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами, дослідниця довела: «Синоніми в термінології – явище неоднорідне. У межах наукового стилю мови – синоніми небажані, навіть шкідливі, бо руйнують термін як дефінітивну одиницю системи. У професійно-виробничій сфері, в усному мовленні фахівців, творяться й уживаються

спрощені, скорочені терміни, які нерідко є випадковими, безсистемними й не вживаються поза виробничо-професійною сферою» [130, с. 19].

І. Кочан одна з перших звернула увагу на терміни з міжнародними соматичними компонентами (*акро-*, *артр(о)-*, *гастр(о)-*, *гема-*, *гемо-*, *гемат(о)-*, *офтальм(о)-*) в сучасній українській мові, розглянула їхню фіксацію в словниках, окремі лексико-тематичні групи, сферу вживання, поєднання з іншими коренями (основами), а також звернула увагу на їхню заміну національними відповідниками. У висновках дослідниця зазначила, що «...міжнародні компоненти сприяють систематизації термінів, дають указівку на наукову чи професійну сферу, тобто на певне термінополе... мають конкретне лексичне значення... Терміни з іншомовними компонентами потребують подальшого вивчення для укладання цілісної їхньої системи, виявлення динаміки їх розвитку» [152, с. 177].

Н. Кочукова вивчала терміни з компонентом *нео-* в українській науковій мові, розглядала специфіку цього компонента, з'ясувала його продуктивність, особливості поєднання із запозиченими й питомими лексемами. «Терміни з компонентами *нео-* мають свою специфіку... Компонент *нео-* є продуктивним... активно поєднується як із українськими, так і з запозиченими компонентами» [160, с. 57].

Дослідивши слова з компонентами *супер-*, *ультра-*, *гіпер-*, *мікро-*, *міні-* в українській та російській мовах, А. Москаленко, дійшов висновку, що до ХХ ст. ці компоненти були зафіксовані лише в 3 словах, згодом появилось 17 лексем, а на сьогоднішній день існує 22, хоча, на думку автора, їх значно більше, оскільки не всі слова зафіксовані в словниках. Аналізуючи дані слова, довів, що префікс *супер-* поєднується не тільки з чужомовними коренями, а й з українськими, наприклад, *суперзахисник* [222].

Г. Півторак, вивчаючи іншомовну лексику з компонентами *філ-*, *філ(а)*, *філ(о)*, *філ(і)*, *філ(ь)*, *філ(ант)*, доводив, що зовнішня форма слів із цими частинами не характеризує їхнє спільне значення й походження. Автор усі зафіксовані слова поділив на три групи: 1) грецького походження, що означає

«той, хто любить, улюбленець, прихильник»; 2) «листок»; 3) латинського походження «нитка, пряжа». А також розглянув питання терміноелементів як таких, які схожі до вищезазначених слів, але не мають нічого спільного з цими компонентами [261].

Аналізуючи слова на *фото-* в сучасній українській і російській мовах, О. Сербенська описала їхнє утворення й тенденції розвитку. Виділила оказіоналізми, наприклад, *фототрюк*, та більшу групу – терміни фотопубліцистики, фотомистецтва. Авторка також порушила питання словотворення (словотвірні гнізда із компонентом *фото-*), семантики, диференціації значень, синонімічні відношення з іншими одиницями тощо [291].

Детально вивчаючи формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології, М. Сташко в статті «Семантичні особливості слів з терміноелементом бібліо-» проаналізувала семантичні особливості, подала історію виникнення та становлення лексем (*бібліографія*, *бібліотека* та інші) з вищевказаними компонентом, зазначила сполучуваність *бібліо-* в українській мові [310]. У цьому ж напрямку працювала Р. Білоусова, яка, зібравши терміни з компонентом *бібліо-* із галузевих термінологічних словників, розглянула однослівність та багатослівність термінологічних сполук, погрупувала їх за значенням, виділила тематичні та лексико-семантичні групи [24].

У статті «Гібридні терміни з регулярно повторюваними іншомовними компонентами *гідро-*, *енерго-*, *термо-*, *турбо-* в українській мові» Г. Чернецька писала: «Гранична аглютинативність і стандартність пре- позиційних лексико-морфем *гідро-*, *енерго-*, *термо-*, *турбо-* дає простір для надзвичайно широкої сполучуваності їх з рідномовними основами. Вживаються вони переважно у сферах виробничої, технічної і фізичної термінологій» [351, с. 174–175]. Довівши, що вивчені лексеми належать до термінів, виділила три групи: а) назви приладів, пристроїв, механізмів; б) назви виробничих процесів; в) назви споруд, спеціальних приміщень [351].

Детальний аналіз термінів із міжнародними компонентами простежується в працях Н. Клименко «Словотворча структура і семантика складних слів у

сучасній українській літературній мові» (1984); Є. Карпіловської «Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація» (1999); Н. Клименко, Є. Карпіловської, Л. Кислюк «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі» (2008); І. Кочан «Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології» (2013), «Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові» (2004) та інших.

Міжнародні компоненти, що стоять у препозиції та постпозиції, перебувають у полі зору як мовознавців, так і фахівців відповідних галузей. Але лінгвісти по-різному їх розглядають і трактують. Маємо інші погляди, які пояснюють статус цих іншомовних компонентів. Їх називають афіксоїдами (О. Безпояско, К. Городенська, Т. Канделакі, Н. Кобзар, Н. Шанський), афіксами (Д. Лотте), афіксальними радикасоїдами (Р. Сафін), препозитивними й постпозитивними міжнародними блоками (В. Акуленко), міжнародними терміноелементами (В. Григор'єв), напівафіксами (М. Степанова), компонентами (І. Кочан), коренями (Є. Карпіловська), основами (Н. Клименко) тощо [198, с. 496].

1.4. Дослідження соматизмів в українському мовознавстві

Соматизми, соматичний [від грецького *soma* (*somatos*) – тіло] – це способи позначення явищ, що належать до царини тілесності. Уперше в лінгвістиці термін соматичний був ужитий Ф. Вакком при дослідженні фразеологізмів естонської мови, до складу яких входили назви частин людського тіла і які були названі соматичними [43].

У НСІС термін *«сома»* має два значення 1. (гр. *soma* = тіло) – медицина. тіло організму, крім материнських клітин спор у рослин і клітин зародкового шляху або статевих клітин у тварин; термін увів німецький біолог А. Вейсман. 2. (д.-інд. *Soma*) – у давньоіндійській міфології – божественний галюцинований напій (сік) і божество цього напою, що відігравав важливу роль в обрядах

жертвоприношень. Окремо виділено *сомато-* (гр. soma, – atos = тіло) – у складних словах позначає «тілесний» [НСІС, с. 570].

Сома (грец. *soma* тіло) 1. Тіло на відміну від психіки. 2. Тканина тіла на відміну від зародкових клітин. 3. Тіло тканини [УАІМСД, т. 2, с. 1679]. *Сомато-* частина складних слів, що вказує на зв'язок з тілом [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; *-сомія* частина складних слів, що вказує на стан тіла [УАІМСД, т. 2, с. 1681].

До проблем соматизмів різною мірою зверталися у своїх працях О. Андрейченко, Е. Берта, О. Государська, Н. Дяченко, Ю. Жарікова, В. Калько, І. Кочан, Н. Лобур, О. Материнська, С. Панцьо, В. Русанівський, Т. Русановська, Н. Скоробагатько, І. Скрипник, Л. Скрипник, Н. Сокіл-Клепар, М. Степаненко, Н. Стрілець, Д. Терехова, Є. Тимченко, О. Ткаченко, В. Шевелюк, Д. Шмельов, Н. Яніцька, Г. Ярова та інші. Серед діалектологічних досліджень, дотичних до вивчення поставленої проблеми, слід відзначити праці П. Гриценка, М. Рут, Т. Чайко.

Н. Дяченко в науковій роботі «Номінативні поля соматизмів та відсоматичних утворень в українських діалектах» досліджуючи номінативний потенціал соматичної лексики, виявила закономірності формування номінативних полів соматизмів і відсоматичних похідних. З'ясувала продуктивність первинних соматизмів у номінації інших реалій тощо. Водночас, аналіз матеріалу, зафіксованого у говірці, дозволив доповнити наддіалектні моделі новими елементами [87].

Концептуалізацію фразеологічного соматичного коду в східнослов'янських і східностепових говірках аналізувала Н. Скоробагатько. Авторка визначила місце й характер соматичної фразеології в загальномовному фразефонді, критично проаналізувала вітчизняну та зарубіжну наукову літературу зі сомофразеології, розглянула соматичні символи у фразеології ареалу, з'ясувала співвіднесеність назв частин людського тіла з архетиповими уявленнями українського народу, представила специфіку фразеологічної соматичної семантики, провела зіставний аналіз фразеологізмів [302].

Соматична лексика – одна з найбільш стародавніх універсальних лексичних груп і один з актуальних об'єктів дослідження в порівняно-історичних, структурно-порівняльних і лінгвокультурологічних працях вітчизняних і закордонних лінгвістів, що виділяють цей шар лексики в лексико-тематичній системі будь-якої мови (Ю. Аваліані, Д. Базарова, А. Богданова, Р. Вайнтрауб, Ф. Вакк, В. Гак, Ю. Долгополов, А. Дибо, В. Плунгян, В. Суєтенко, Е. Сендровец, Ю. Степанов, А. Кунін, Н. Шанський та інші).

У наукових працях немає єдиної класифікації соматизмів. Очевидно, це пов'язано з різними сферами побутування такої лексики та різним баченням матеріалу дослідниками.

Р. Вайнтрауб запропонував розділити соматизми на 2 основні групи: *натуральні*, які виникли у зв'язку з людським мисленням, і тому вони є загальними для всіх мов (рука, нога, голова та інші) та *конвенціональні*, які пов'язані з осмисленням у специфічних умовах розвитку матеріальної і духовної культури: (душа, совість тощо) [38, с. 51]. Аналіз чотирьох груп соматизмів, що позначають *голову, груди, талію та лікоть*, і виявлення певних тенденцій у їх тлумаченні, а також опис кореляції між дефініціями та особливостями концептуалізації соматизмів у свідомості носіїв мови здійснила М.В. Жуйкова [90, с. 87–95].

В. Черкасов, І. Бобрик, Ю. Гумінський, О. Ковальчук у навчальному посібнику «Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти)» вперше подали перелік латинських, українських, російських та англійських еквівалентів анатомічних термінів новітніх латино-англійської, української та російської анатомічних номенклатур. Соматичні компоненти (частини тіла людини) поділили на групи: 1) голова (лоб, чоло; потилиця; скроня; вухо; лице, обличчя (око, щока, ніс, рот, підборіддя), 2) шия; шийка, 3) стовбур (грудна клітка (груди); живіт; таз; спина), 4) верхня кінцівка (грудний пояс; пояс верхніх кінцівок; пахва; плече; лікоть; передпліччя; кисть (зап'ясток; п'ясток; долоня; тип кисті; пальці кисті), 5) нижня кінцівка (тазовий пояс; пояс нижніх кінцівок; сідниці; кульша; стегно;

коліно (підколінок); гомілка (литка); стопа (заплесно; п'ята; плесно; підошва; тил стопи; пальці стопи), б) порожнини (порожнина черепа; порожнина грудної клітини; порожнина живота і таза) [210].

Слова, що позначають частини тіла людини, так само давні, як і сама людська свідомість. Терміни «соматизм», «соматичний» використовують на позначення явищ, що належать до сфери тілесності. Їх використовують у біології, анатомії, медицині і протиставлений поняттю *психічний*.

У сучасному науковому світі мовознавці як найповнішу визнають класифікацію А. Кочеваткіна, який усю соматичну лексику розподілив залежно від характеру об'єкта номінації за групами та розрядами.

I. Сомонімічна лексика: 1) назви, що є загальносистемними позначеннями: лексеми, що позначають тіло людини; 2) назви голови і її частин; 3) назви шиї і тулуба людини; 4) назви верхніх кінцівок; 5) назви нижніх кінцівок.

II. Остеонімічна лексика: 1) назви кісткової системи людського організму загалом; 2) назви кісток голови; 3) назви кісток тулуба; 4) назви кісток верхніх кінцівок; 5) назви кісток нижніх кінцівок.

III. Спланхнонімічна лексика: 1) назви внутрішніх органів загалом; 2) назви травних органів; 3) назви дихальних органів; 4) назви сечостатевих органів.

IV. Ангіонімічна лексика слугує для найменування кровоносної системи людського організму.

V. Сенсонімічна лексика: 1) назви органів зору; 2) назви органів слуху; 3) назви органів нюху і смаку; 4) назви органів дотику.

VI. Лексика, що позначає хвороби, недуги і прояви людського організму: 1) назви хвороб і недуг людини; 2) назви проявів людського організму.

Детальний аналіз таких класифікацій (Л. Кочеваткін, О. Кармишов, А. Вежбицька, Ю. Апресян, Н. Лугова, Р. Вайнтрауб) уміщено в статті В. Романюк [274, с. 13–20].

Отже, зробивши аналіз класифікацій, усю соматичну лексику залежно від характеру об'єкта номінації поділено за такими групами та розрядами: 1) *сомонімічна* лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки); 2) *остеонімічна* лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання); 3) *спланхнонімічна* лексика (внутрішні органи); 4) *ангіонімічна* лексика (кровоносна система); 5) *сенсонімічна* лексика (органи чуття).

Деякі міжнародні компоненти мають соматичне наповнення. Наприклад: *аден-* (на позначення лімфатичних вузлів), *ангіо-, вазо-* (на позначення судини, судинної системи), *артеріо-* (на позначення артерій), *артр(о)-* (на позначення суглобів), *бронхо-* (на позначення бронхів), *гастро-, гастер-* (на позначення шлунку), *гем(о)-, гемато-* (на позначення понять, пов'язаних з кров'ю), *дерма-, дермато-, -дермія* (на позначення шкіри), *кардіо-* (на позначення серця), *міо-* (на позначення м'язів), *невр(о)-, нейро-* (на позначення нервів), *рино-* (на позначення носа) тощо.

Опрацювавши «Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда», виявлено 250 соматизмів та 300 соматичних компонентів і понад 50 тис простих, складних і складених медичних термінів, до складу яких вони входять. Слід зазначити, що в УАІМСД окремо представлено більше 250 частин складних слів, що не належать до соматичних компонентів, наприклад: *альге-, амбрі-, аміно-, бари-, гер-, гіганто, глік(о)-, гоме(о)-, дез-, десм(о)-, екстра-, ерго-, зиг(о)-, іктер(о)-, іліно-, мега-, міні-, пато-, пери-, рео-, напів-, сино-, сито-, спазм(о)-, стафіло-, три-, центро-, фено-, фет(о)-, фіко-, шозо-* тощо), але поєднуються із ними, напр.: *патоген* (будь-який хворий мікроорганізм), *пахіглосія* (патологічне потовщення язика), *перигепатит* (запалення перитонеальної капсули печінки і навколишніх тканин), *псевдоаневризма* (розширення судин, інколи зі звивістістю, подібної до аневрими), *центробласт* (загальний термін, який охоплює великі та малі клітини фолікулярного центру з нерозчленованим ядром), *шизогенний* (такий, що розмножується поділом) тощо. Зафіксовано також префікси (*анте-, арил-,*

арсено-, бі-, гіпер, гіпси-, діа-, ека-, екса-, оксо-, транс-, циркум- тощо) і суфікси (*-гексан-, -до, -ід, -іл, -ічн, -ол* тощо).

1.5 Дискусії про статус соматичних міжнародних компонентів

Зібраний матеріал дав підстави стверджувати, що більшість медичних термінів зі соматичними компонентами за походженням є запозиченими, чужомовними. Тому закономірно виникає питання про статус таких частин. Оскільки вони є складниками термінів, то послуговуємося назвою терміноелемент. Їх вивчали і намагалися визначити їхній статус як національні (українські), так і зарубіжні вчені.

Залежно від місця розташування таких елементів у слові-терміні, їх іменують префіксоїдами та суфіксоїдами (афіксоїдами) (О. Безпояско, К. Городенська, В. Горпинич, І. Муромцева, З. Осипенко), компонентами (І. Кочан), кореневими морфемами (Є. Карпіловська), основами (Н. Клименко), афіксами (Д. Лотте), афіксальними радикалоїдами (Р. Сафін), міжнародними терміноелементами (В. Григор'єв), морфемоїдами (Н. Васильєва), напівафіксами (М. Степанова), препозитивними та постпозитивними міжнародними блоками (В. Акуленко) тощо.

Поняття терміноелемента ввів Д. Лотте: «Під терміноелементом розуміємо слово, яке має самостійне значення і входить до складу простого чи складного терміна» [186, с. 12], а згодом уточнив його: «...будь-який термін-словосполучення, або термін-слово, або частина терміна-слова, неподільна в термінологічно-смісловому відношенні – елемент терміна [187, с. 15, 88]. Д. Лотте не вирізняв серед запозичених термінів і терміноелементів міжнародних [185, с. 11]. У монографії «Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов» Д. Лотте розглядає детальну класифікацію запозичень і їх вживання в термінології, але жодного разу не вживає словосполучення «міжнародний терміноелемент» [185].

Список міжнародних терміноелементів, які використовують для створення російських наукових термінів, створив М. Юшманов у 1933 році. До

його праці «Элементы международной терминологии» увійшло близько 400 терміноелементів. Видання 1968 року вже містить 1000 таких елементів. В українській лінгвістиці поняття терміноелемент досліджували Р. Беляєв, І. Кочан та інші. В. Акуленко наголошував на тому, що «терміноелемент – поняття термінознавче, яке за формою збігається із словом чи його частиною, але не співвідносне з ними ні за семантикою, ні за функціями ... нерідко на позначення компонентів уживається термін блок, тобто складник, елемент структури» [3–5]. В українському мовознавстві словник інтернаціональних терміноелементів грецького та латинського походження уклали І. Гнатишена та Т. Кияк (1996).

Дехто з учених розглядає терміни напівافیкс й афіксоїд як синоніми. Як стверджує Б. Бартков, напівافیкси – це форманти, що на півшляху до перетворення елемента-компози́та на загальноновизнаний афікс; афіксоїд – це формант, що перебуває на початковій стадії перетворення на афікс, подібний до афікса, але який ще не досяг статусу напівافیкса [16, с. 13]. Такі дефініції цілком слухні стосовно загальноновизнаних міжнародних блоків, таких як *авіа-*, *авто-*, *кіно-*, *теле-* і под. Ми ж маємо справу з вузьковживаними елементами, які поза медичною сферою майже ніде не вживаються.

Соматичні компоненти займають переважно препозитивні позиції в слові: *адено-*, *аксі(о)-*, *альвеоло-*, *артері(о)-*, *ауро-* *аури-*, *блефар(о)-*, *брахі(о)-*, *бронхі(о)-*, *вагін(о)-*, *ваз(о)-*, *гемато-*, *гемангіом-*, *гемо-*, *гепат-*, *гепатик(о)-*, *гепат(о)-*, *дер(о)-*, *дерма-*, *дерм(о)-*, *дермат(о)-*, *енцефало-*, *кардіо-*, *кефал-*, *лоринг(о)-*, *мазо-*, *мамо-*, *масто-*, *медузо-*, *менінго-*, *назо-*, *ото-*, *психо-*, *рино-*, *тоншило-*, *фаринго-* та інші.

Однак у певних ситуаціях їх місце може змінюватися, напр.: *акромастит* – запалення сосочка грудей [ТСМТ, с. 29]; *аносмія* – відсутність нюху [ТСМТ, с. 56]; *гінекомастія* – надмірний розвиток грудних залоз в чоловічої статі [ТСМТ, с. 176]; *ехокардіограф* – прилад для дослідження серцевої діяльності шляхом реєстрації переміщень серця або його каналів методом ультразвукової ехографії [ТСМТ, с. 841]; *патопсихологія* – розділ психології, який вивчає

розлади, відхилення та перебіг психічних процесів у психічнохворих [ТСМТ, с. 521]; *піопневмогепатит* – гнійне запалення печінки з утворенням газу [ТСМТ, с. 539]. А також: *аденотонзилектомія, аденофарингіт, акародерматит, ангиокардіограма, геродермія, епідермофітид, еритридерма, ксантродермія, магнітокардіограма, мікрокардія, полімастія, фізіопсихологія* тощо.

Оскільки соматичні компоненти можуть займати позицію на початку, усередині і вкінці слова, їхній статус не є однозначний, тому вживатимемо на позначення таких частин термін компонент чи термінологічний елемент (терміноелемент).

Чужомовні терміноелементи (інтернаціоналізми) в медичних словниках переважають і витісняють національні складники, розхитують норму й посилюють термінологічний різнобій. Українські терміноелементи, які повністю б витіснили чужомовні, не виявлені.

Зважаючи на статус, слід визначити будову таких слів: прості вони чи складні? Більшість учених кваліфікує слова з такими формантами як складні. Хоча є і протилежна точка зору, що належить І. Муромцеву, а також низці зарубіжних учених, які кваліфікують терміни з чужомовними компонентами як прості, мотивуючи це тим, що перелічені компоненти не уживаються в мові як самостійні слова.

1.6 Медичні словники як джерело наукової фахової інформації

Медичну лексику вважають однією з найдавніших фахових термінологій. Окремі слова-терміни медичного характеру знаходимо в Церковному уставі Володимира Великого (996), в «Руській правді» Ярослава Мудрого (1016), у творі «Ізборник Святослава» – першій рукописній писемній пам'ятці Київської держави. Однак ми не ставимо собі завданням робити екскурс в минуле.

У полі нашого зору – сучасні медичні словники кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ століття. За цей період світ побачила низка лексикографічних праць медичного спрямування. На початку 1990 року у Львівському

державному медичному інституті було створено Видавничу спілку «Словник». У ній щоденно активно працювали 70 учених із 36-ти основних спеціальностей, збираючи терміни, формуючи картотеку, укладаючи базу даних українських медичних слів. Авторський колектив зібрав загал українських медичних термінів для широкого користування і в 1993 році видав «Орфографічний словник українських медичних термінів», що охопив 29 тис. термінів.

Двома роками пізніше спілка видала двотомний «Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник» за редакцією М. Павловського (Львів, 1995), який охоплює 33 тис. термінів. Як зазначили автори, у ньому відображено історичний аспект розвитку українських медичних термінів за період 1920–1992 рр.

Основна частина праці – тлумачний словник із перекладом українських термінів латинською та англійською мовами. Автори словника – Л. Петрух та І. М. Головка подали синоніми як варіанти до міжнародних термінів з метою відродити репресовані самобутні українські слова, напр.: *гастрит* – *запалення шлунка*; *грижа* – *кила, припухлина*; *лейкемія* – *білокрів'я*; *риніт* – *нежить* та інші. Всеукраїнське видавництво «Медицина» запропонувало оновити й доповнити це видання і на його основі створити енциклопедичний словник.

Цінним виданням є «Російсько-український словник медичної термінології» (Київ, 1996) за редакцією О. Усатенка. У ньому засвідчено й перекладено українською мовою 30000 медичних термінів, широко використовуваних сучасною наукою, та зроблено перші кроки до внормування української наукової термінології (напр.: *алергічний* – *алергійний*, *анестизуючий* – *анестезувальний*, *периферичний* – *периферійний*). У всіх словах поставлено наголос, а у словах з дефісом наголос поставлено над обома частинами, що допомагає правильній вимові.

«Англо-український словник медичних термінів» у 2-х томах, ред. В. Запорожан, П. Джуль; уклад. В. Кресюн (1996).

Під егідою Комітету наукової термінології, Інституту мовознавства імені О. Потебні, Інституту української мови підготовлено й видано фундаментальну

академічну працю – «Російсько-український словник наукової термінології» в 3-х томах (Київ, 1994-1998), другий том – «Біологія, хімія, медицина» (Київ, 1996). Його уклали С. Вассер, І. Дудка, В. Єрмоленко, М. Зерова, А. Ільченко, редактор-лексикограф Л. Симоненко.

«Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами» С. Нечая (Київ, 2000), що налічує 15000 слів. Аналіз цієї праці вказує на тенденцію беззастережного відновлення термінології 20–30-х рр. ХХ ст., і спрямоване на заміну усталених у мові термінів. Зокрема усталені в медичній практиці терміни: *бронхоскопія, гематолог, мікроскоп*. С. Нечай пропонує замінити відповідно: *дишкогляд, озязвогляд; кровник (кровниця), кровознавець (кровознавиця, гематологиня); дрібногляд, дрібнорозглядник* тощо.

Аналогічні засади спостерігаємо і в «Російсько-українському медичному словнику» О. Мусія, С. Нечая та інших (Умань, 1992), де зафіксовані терміни: *тремтівка (мембрана), мертвиця, спалень (гангрена), зубовина (дентин), гоп'як, живець (пульс), повитуха (акушерка), нервовиця, нервозапал (неврит)* та багато інших.

«Тлумачний словник медичних термінів: рос., лат., укр. мовами» Н. Литвиненко, Н. Місник (2010), створений для лікарів, науковців, студентів медичних освітніх закладів. На переконання авторів, ТСМТ має «важливе практичне значення для оформлення медичної документації» оскільки у ньому «вміщено найскладнішу з огляду на функціонування термінів-іменників форму родового відмінка однини» [ТСМТ, с. 3].

Помітною подією стало видання в Україні перекладів всесвітньовідомого тлумачного словника Дорланда. Завдяки меценатам української медичної діаспори в США у 2002 році видано «Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда», українське 29-те видання у двох томах (2688 с., понад 120 000 термінів), «Наутітус». Головні редактори видання: проф. Павло Джуль, проф. Борис Зіменковський. Це видання є найбільш авторитетним англomовним медичним словником у світі.

Перше видання словника було опубліковано в 1890 році під назвою «Американський ілюстрований медичний словник» на 770 сторінках. Кишенькове видання «Американський кишеньковий медичний словник» було вперше опубліковане в 1898 році. Він витримав 29 видань упродовж ХХ століття. При кожному новому перевиданні постійно додаються нові терміни з усіх галузей медичних знань з урахуванням відкриття нових напрямків та найновіших досягнень у біології, генетиці, медичній науці та практиці. Сьогодні його вважають бестселером і міжнародновизнаним стандартом покликань. Понад 100 років Словник ДОРЛАНДА відображає прогрес у галузі медицини.

Вільям Олександр Ньюман Дорланд – доктор медичних наук, незмінний редактор перших перевидань унікального словника, у пам'ять про якого словник отримав його прізвище у своїй назві від 1956 року.

У 2007 році вийшов у світ «Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда», переклад 30-того американського видання у двох томах (2272 с.), «Наутітус», (Львів). Це видання є енциклопедично розширеним, усі терміни укладено відповідно до української абетки. Праця забезпечує українським лікарям та працівникам охорони здоров'я доступ до англійської медичної літератури з усього світу.

Разом, ці два томи нараховують 2272 сторінки та охоплюють понад 118 000 статей (близько 122 000 термінів). На сьогодні є найбільш обширним українсько-англійським ілюстрованим медичним словником, що охоплює термінологічні поняття з усіх розділів медицини, фармації, ветеринарії та інших галузей, дотичних до медицини. Від видання до видання поповнюється новими термінами з усіх медичних знань.

Упродовж 2012–2016 рр. у Львові вийшов «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» за авторством Л. Петрух, І. Головка у 4-х тт. Це праця довідково-енциклопедичного типу, що є продовженням низки лексикографічних праць зазначених авторів. Видання містить близько 52000 медичних термінів із 36 основних медичних і

фармацевтичних спеціальностей. Основою УЛАМЕС є терміни, зібрані з найрізноманітніших медичних видань, які виходили в Україні та за її межами, починаючи з початку ХХ століття. Серед них наукові посібники, енциклопедичні, перекладні й тлумачні лексикографічні праці, галузеві словники, державні галузеві стандарти, довідники, періодична література з медицини. В УЛАМЕС подано відомості про стан, функцію органів і систем організму, суть методів і методик, хвороби, синдроми, симптоми, операції, волокна, речовини, способи, реакції, тести, клітини, віруси, мікроорганізми тощо. До речі, у передмові до лексикографічної праці, упорядники обмовилися і про словник Дорланда: «Українсько-англійський ілюстрований словник Дорланда» «...містить багато термінів, які не належать до медицини, їх тлумачення не всі є чіткими і повними, окремі з них взагалі не стосуються людини; формулювання деяких визначень і тлумачень не відповідає засадам української літературної мови з огляду на стилістику й орфографію...» [УЛАМЕС, т. 1, с. 16].

Українські медичні терміни в УЛАМЕС унормовані відповідно до міжнародних стандартів. Він відображає сучасний рівень розвитку медичних і фармацевтичних знань, систематизує і впорядковує терміни в єдиній медичній терміносистемі, закріплює їх вживання в науковій та фаховій літературі.

Від 1995 до 2007 року в Україні видано понад 100 словників з різних медичних спеціальностей. Це одно- і двомовні словники, укладені здебільшого за уподобанням авторів.

Незважаючи на значну кількість таких медичних лексикографічних праць, у своєму дослідженні ми послуговувалися лише трьома: «Українсько-англійський медичний ілюстрований словник Дорланда» (2007), «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» укладачі Л. Петрух, І. Головка (2012–2016), «Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник» за редакцією Л. Петрух та М. Павловського (1995). Усього зібрано та й опрацьовано понад **50 тис.** простих, складних і складених медичних термінів зі соматичними компонентами.

1.7 Методи дослідження

Українська медична термінологія – органічна частина сучасної української мови, яка розвивається за тими ж законами, що й загальнонавчана лексика, тому для дослідження застосовуємо методи, якими послуговуються в будь-якій іншій групі лексики.

Метод – це «систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв’язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об’єктів» [340, с. 373]. Методологія – це «сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети. Такою метою в науковому пізнанні є отримання об’єктивного істинного наукового знання або побудова наукової теорії та її логічне обґрунтування, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні тощо» [340, с. 374].

Методологія виконує такі основні функції: «визначення і побудова предмета дослідження з формулюванням загального вихідного розуміння його суті й відмежування його від предметів суміжних наук; визначення мети кожного окремого дослідження у співвіднесенні з метою вивчення предмета в цілому; розроблення методів і прийомів дослідження мови і настанов щодо їх практичного застосування; оцінка ступеня відповідності результатів дослідження поставленим перед ним цілям» [201, с. 338].

Усі методи поділяють на загальні (аналіз, синтез, індукція, дедукція, спостереження, гіпотеза, порівняння, ідеалізація, експеримент, формалізація, моделювання тощо) і спеціальні (зіставлення, структурний, порівняльно-історичний, типологічний, функціональний, конструктивний тощо). Одним із найдавніших критеріїв застосування вважається математичний. Розрізняють кількісні (простий підрахунок) та статистичні (використання різних формул для виявлення правил розподілу мовних одиниць, встановлення залежності між якісними та кількісними характеристиками мови тощо) методи.

Мовознавці вважають, що «кожний спеціальнонауковий метод розрахований на дослідження певної сторони або складової частини реального об'єкта, тобто відповідає певній предметній галузі дослідження і тільки в поєднанні з іншими методами може привести до результатів, що мають загальнонаукове значення для розуміння цілого досліджуваного об'єкта; а всебічне пізнання конкретного об'єкта, зокрема мови, може бути забезпечене лише послідовним дотриманням принципів загальнофілософської методології, які поширюються також і на застосування спеціальнонаукових методів» [340, с. 373].

Для вирішення задекларованих у дисертації завдань і комплексного дослідження й опису термінів використано *загальнонаукові* методи *індукції*, *дедукції*, *аналізу і синтезу*, що передбачало вивчення кожної термінологічної одиниці в структурному і семантичному аспектах, а також узагальнення та класифікування мовних фактів; *лінгвістичні методи* дефінітивного аналізу і прийоми компонентного аналізу. Як допоміжний використано метод кількісних підрахунків, що дасть змогу встановити співвідношення між досліджуваними фактами.

М. Вакуленко стверджує, що «у дослідженні термінології метод індукції спрямований на узагальнення часткових випадків використання термінів до встановлення закономірностей чи тенденцій розвитку терміносистем, тоді як дедукція передбачає аналіз терміна і терміносистеми від загальних її ознак до конкретних» [45, с. 18]. Методом *індукції* в роботі узагальнено результати дослідження. Метод *дедукції* використано під час переходу від загальних тверджень до конкретного умовиводу, знань про одиничне. *Аналіз* як загальнонауковий метод передбачає поділ цілого на частини, опис кожної з них. Тому за допомогою методу аналізу описано структуру медичних термінів зі соматичними компонентами. *Синтез* – на основі проаналізованого матеріалу дав змогу згрупувати всі отримані дані та зробити висновки щодо особливостей медичних термінів зі соматичними компонентами.

Лінгвістичний метод О. Селіванова інтерпретує, як «спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності з метою вивчення явищ і

закономірностей мови як об'єкта лінгвістики» та «систему процедур аналізу мовних явищ та/або перевірки отриманих результатів» [288, с. 339]. Відповідно до завдань, визначених у дисертації, використовуються *лінгвістичні методи*: описовий (чи описово-аналітичний) метод, метод суцільної вибірки, структурний метод, аналіз словникових дефініцій, кількісний аналіз.

Одним із вагомих у дослідженні медичних термінів зі соматичними компонентами є *описовий* (описово-аналітичний) метод, який передбачає спостереження, узагальнення й аналіз мовних фактів. Описовий метод застосовано для аналізу вивчення медичних термінів та термінів з іншомовними компонентами на сучасному етапі, а також для систематизації медичних термінів зі соматичними компонентами, їхнього опису за структурою, семантикою, парадигматикою, синтагматикою.

Структурний метод передбачає «синхронний аналіз мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами» [159, с. 372]. За допомогою цього методу зроблено компонентний аналіз: представлено лексико-семантичні групи, полісемію, синонімію, гіпонімію, антонімію, паронімію.

Кількісний аналіз показав кількісні й відсоткові показники в межах дослідження лексико-семантичних груп.

Аналіз медичних термінів зі соматичними компонентами здійснювано у такій послідовності:

I етап. На першому етапі виконання роботи представлено формування теоретичної бази, опрацьовано праці вчених із медичної термінології і термінознавства. Умотивовано доцільність використання комплексу методів для дослідження медичних термінів зі соматичними компонентами.

II етап. За допомогою методу суцільної вибірки зібрано матеріал для дослідження із:

- словників української медичної термінології;
- загальномовних тлумачних словників української мови.

Загальна кількість становить понад 50 тис. простих, складних і складених проаналізованих термінів зі соматичними компонентами.

III етап. За допомогою описового, структурного та інших методів з'ясовано особливості медичних термінів зі соматичними компонентами, що супроводжує парадигматичні та синтагматичні процеси.

IV етап. Описовий метод дав можливість здійснити узагальнення мовних фактів, сформувані висновки.

Отже, лише застосування комплексу загальнолінгвістичних методів та прийомів дозволяє всебічно проаналізувати досліджуваний матеріал та вирішити завдання, які зазначені в дослідженні.

Висновки до розділу 1

Медична термінологія – одна з найдавніших терміносистем, яка була об'єктом дослідження в дисертаціях, монографіях, а також її розглядали й аналізували в підручниках, посібниках, фахових словниках.

На сучасному етапі медичну термінологію вивчали та досліджували в історичному, діалектному, етимологічному аспекті й аналізували окремі підсистеми медичної галузі (термінологія косметики й косметології, генетики, медичної радіології, гомеопатії). Соматичні компоненти в медичній сфері розглядали лише спорадично і то здебільшого на матеріалі іншомовних компонентів чи окремих українських слів.

Медична терміносистема досягла найбільшого ступеня інтернаціоналізації порівняно з термінологією інших наукових галузей завдяки впливу двох класичних мов античного світу – давньогрецької та латинської. Відкритим залишається питанням вживання іншомовних та національних термінів, їх взаємозаміна в терміносистемі.

Соматичні компоненти можуть стояти в препозиції, постпозиції, а також усередині медичного терміна. Отже, виникає питання про статус таких частин. Уживаємо на позначення таких частин терміни *компонент* чи *термінологічний елемент* (*терміноелемент*).

Для комплексного дослідження й опису термінів використано загальнонаукові методи *аналізу і синтезу, індукції, дедукції*, що передбачало вивчення кожної термінологічної одиниці в структурному і семантичному аспектах, а також узагальнення та класифікування мовних фактів; *лінгвістичні методи* дефінітивного аналізу і прийоми компонентного аналізу. Як допоміжний використано метод кількісних підрахунків, який дав змогу встановити співвідношення між досліджуваними фактами.

Опрацювавши «Українсько-англійський медичний ілюстрований словник Дорланда» (2007), «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» Л. Петрух, І. Головка (2012–2016), «Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник» за редакцією Л. Петрух та М. Павловського (1995), зібрано понад 250 соматизмів, 300 соматичних компонентів і понад 50 тис простих, складних і складених медичних термінів, до складу яких вони входять.

Основні положення розділу знайшли відображення в публікаціях дисертанта [54–62].

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЗІ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ

2.1 Компоненти сома і тіло в українській терміносистемі

Соматизми, соматичний [від грецького soma (somatos) – тіло] – це засоби позначення явищ, що належать до царини тілесності. Уперше в лінгвістиці термін соматичний був ужитий Ф. Вакком при дослідженні фразеологізмів естонської мови, до складу яких входили назви частин людського тіла і які були названі соматичними [43]. Однак за іншими джерелами, термін увів німецький біолог А. Вейсман.

Слово «**сома**» – омонімне. За ВТССУМ це: **Сома**¹ – У давньоіндійській релігії і міфології – священний дурманний напій, який відігравав важливу роль в обрядах жертвопринесень, а також божество цього напою. **Сома**² – *біол.* 1. Тіло організму, крім материнських клітин спор у рослин і клітин зародкового шляху або статевих клітин у тварин. 2. Тіло (тулуб з головою та шиєю, але без кінцівок) [ВТССУМ, с. 1356].

СІС: **сома** – (грец. тіло) тіло організму, крім материнських клітин спор у рослин і клітин зародкового шляху або статевих клітин у тварин. Термін запровадив німецький біолог А. Вейсман [СІС, с. 624].

У НСІС термін «**сома**» має два значення: 1. (гр. soma = тіло) – медицина. тіло організму, крім материнських клітин спор у рослин і клітин зародкового шляху або статевих клітин у тварин; термін запровадив німецький біолог А. Вейсман. 2. (давг.-інд. Soma – у давньоіндійській міфології – божественний галюцинований напій (сік) і божество цього напою, що відігравав важливу роль в обрядах жертвоприношень. Окремо виділено **сомато-** (гр. soma, – atos – тіло) у складних словах позначає «тілесний» [НСІС, с. 570].

У медичних словниках знаходимо таке пояснення слова **сома**: 1. Тіло, тулуб; 2. Сукупність усіх живих клітин організму, крім статевих [УЛАМТС,

т. 2, с. 475; УЛАМЕС, т. 3, с. 665]. **Сомато** – частина слова, що означає «сосунок до тіла» [УЛАМЕС, т. 2, с. 475; УЛАМЕС, т. 3, с. 666].

УАІМСД: **сома** (грец. soma тіло) 1. Тіло на відміну від психіки. 2. Тканина тіла на відміну від зародкових клітин. 3. Тіло тканини [УАІМСД, т. 2, с. 1679], **сомато** – частина складних слів, що вказує на зв'язок з тілом [УАІМСД, т. 2, с. 1680], **сомія** – частина складних тіл, що вказує на зв'язок з тілом [УАІМСД, т. 2, с. 1681].

В УАІМСД зафіксовано 12 лексем на позначення: 1) **процесів** (5 термінів), 2) **збірних понять** (1 термін), 3) **осіб** (1 термін), 4) **такий, що стосуються соми** (5 термінів), напр.: **сомаплазма** – соматоплазма [УАІМСД, т. 2, с. 1679]; **сомастезія** – 1. Соматична чутливість. 2. Соматогноз [УАІМСД, т. 2, с. 1679]; **сомастенія** – стан слабкості тіла, поганого апетиту і сну, а також нездатності підтримувати нормальне активне життя без раптового виснаження [УАІМСД, т. 2, с. 1679]; **соматист** – той, хто вважає, що розумові розлади мають фіз. природу і ґрунтуються на ураженнях тіла [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; **соматестезичний** – такий, що стосується соматестезії [УАІМСД, т. 2, с. 1680].

46 медичних термінів містять компонент **сомато-** «частина складних слів, що вказує на зв'язок з тілом» [УАІМСД, т. 2, с. 1680], що позначають: 1) **процеси** (7 термінів): *соматогенез, соматогенез, соматометрія, соматоскопія, соматотипування, соматотонія*, напр., **соматотипія** – визначення різновиду будови тіла [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 2) **збірні поняття** (10 термінів): *соматокринін, соматоліберин, соматомамотропін, соматомедин, соматоплазма, соматостатин, соматотроп, соматотропін, соматохром*, напр., **соматотроф** – ацидофіл аденогіпофіза, що переважно забарвлюється оранжевим G і виділяє гормон росту [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 3) **назви захворювань** (7 термінів): *соматогноз, соматодимія, соматомегалія, соматотопagnoзія, соматофренія, соматошизис*, напр., **соматопатія** – тілесний розлад, на відміну від психічного [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 4) **пухлини** (1 термін): **соматостатинома** – рідкісний різновид пухлини, який секретує соматостатин [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 5) **ділянку органа** (3 терміни):

соматодерма, соматотип, напр., **соматоплевра** – зародкова стінка тіла, утворена ектодермою та соматичною мезодермою [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 6) **такий, що стосуються соми** (12 термінів): *сомато-вісцеральний, соматогенетичний, соматогенний, соматоплевральний, соматопсихічний, соматосексуальний, соматосенсорний, соматоспланхноплевричний, соматотопічний, соматотропний, соматоформний*, напр., **соматопатичний** – такий, що стосується соматопатії або характеризується нею [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 7) **назви наук** (2 терміни): *соматотерапія*, напр., **соматологія** – наука, яка вивчає закономірності індивідуальної мінливості людського організму загалом. Вивчення анатомії та фізіології тіла [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 8) **медичні прилади, інструменти** (1 термін): **соматограм** – радіограф тіла [УАІМСД, т. 2, с. 1680]; 9) **людей, осіб, плоди, які мають певні відхилення** (3 терміни): *соматодідимус, соматонаг*, напр., **соматотридимус** – плід із трьома тулубами [УАІМСД, т. 2, с. 1680].

У середині слова і в препозиції **сома, - сомія** свого значення не втрачає та означає «частина складних слів, що вказує на стан тіла» [УАІМСД, т. 2, с. 1681]. УАІМСД фіксує 95 лексем із цим компонентом. Позначають: 1) **процеси** (3 терміни): *автосоматогноз, геміасоматогнозія*, напр., **десмосома** – вид щільного контакту, що з'єднує проміжні філаменти і клітинні мембрани всередині клітин і між клітинами [УАІМСД, т. 1, с. 511]; 2) **збірні поняття** (6 термінів): *гіалосома, гліосома, дейтеросома, меланосома, трипаносомоцид*, напр., **диктіосома** – скупчення перетинчастих пластин або цистерн з прикріпленими до них трубочками чи міхурцями у цитоплазмі різних клітин [УАІМСД, т. 1, с. 525]; 3) **назви захворювань** (17 термінів): *гіпосоматотропізм, макрогенітосомія, макросомія, мегасома, меромікросомія, мікросомія, моносомія, пентасомія, полісомія, тетрасомія, трипаносоміда, трипаносомоз, целосомія, шистосоматоз, шистосомія, шистосомоцид*, напр., **гіпосомія** – недостатній розвиток тіла [УАІМСД, т. 1, с. 421]; 4) **ділянку органа** (29 термінів): *автофагосома, акросома, алосома, гетеросома, дейтіалосома, дерматосома, диплосома, епісома, ергосома, ідіосома, каріомікросома,*

каріосома, кінетосома, лізосома, мікросома, мітосома, моносома, нейросома, піносома, пластосома, синаптосома, фаголізосома, фагосома, хондріосома, хромосома, центросома, цитолізосома, цитосома, напр., ендосома – 1. В ендоцитозі – везикула (пухирець), яка втратила свою клатринову оболонку. 2. Розміщена в ядрі, подібна до ядерця органела, яка містить РНК у деяких джгутикових найпростіших [УАІМСД, т. 1, с. 606]; 5) **такий, що стосуються соми** (20 термінів): *автосоматогностичний, аксосоматичний, вісцеросомальний, лептосоматичний, лізосомальний, лізосомний, мікросомальний, мікросомний, моносомний, психосоматичний, спланхносоматичний, тетрасомічний, трипаносоматидний, трипаносоматотропний, трипаносомний, трипаносомоцидний, хромосомний, шистосомальний, шистосомоцидний, напр., екстрасоматичний* – такий, що не з'єднаний з тілом [УАІМСД, т. 1, с. 585]; 6) **назви наук** (1 термін): *екзосоматика* – вивчення лабораторними методами матеріалів, видалених з тіла [УАІМСД, т. 1, с. 580]; 7) **клітини** (3 терміни): *мамсоматотроп, мезосома, напр., мамсоматотроф* – ацидофільна клітина аденогіпофіза, яка секретує гормон росту і пролактин [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; 8) **види, типи, роди, класи** (10 термінів): *міксосома, стамносома, тізаносома, трипаносома, трипаносоматида, трипаносоматина, трихосома, трихосомоїди, шистосома, напр., дактилосома* – рід найпростіших, паразитів крові... [УАІМСД, т. 1, с. 488]; 9) **людей, осіб, плоди, які мають певні відхилення** (6 термінів): *аспаласома, диплосомія, пересомус, плевросома, напр.: диплосоматія* – симетрично зрощені близнюки [УАІМСД, т. 1, с. 529]; *цилосома* – плід з нижньою латеральною абдомінальною евентерацією і відсутністю або недорозвиненістю нижньої кінцівки на боці евентерації [УАІМСД, т. 2, с. 1995].

Тіло – 1. Тулуб людини або тварини з органами. 2. Окрема маса речовини, зокрема спеціальної тканини. 3. В анатомічній номенклатурі – ціле тіло організму або головна частина анатомічної ділянки, структури чи органа. 4. Окремий предмет у просторі. 5. Сома [УАІМСД, т. 2, с. 1800]. Із соматизмом **тіло** зафіксовано лише 110 складених термінів: *тіло верхньої щелепи,*

гайморове тіло, жирове тіло очної ямки, клітинне тіло, мозкове тіло мозочка, тіло надп'яркової кістки, тіло нігтя, тіло потової залози, тіло ребра, чужорідне тіло тощо, напр.: **тіло шлунка** – частина шлунка між дном і пілоричною частиною [УАІМСД, т. 2, с. 1803]; **шнуркоподібне тіло** – нижня мозочкова ніжка [УАІМСД, т. 2, с. 1803]; **тіло язика** – більша передня частина язика, розміщена на дні ротової порожнини [УАІМСД, т. 2, с. 1803].

Як соматичний компонент **тіло** може стояти в постпозиції (5 термінів): *алоантитіло, гетероантитіло, копроантитіло*, напр.: **автоміло** – антитіло, що має ідіотипічну детермінанту, котра стереохімічно подібна до епітопу на антигені, проти якого це антитіло первісно спрямоване... [УАІМСД, т. 1, с. 9]; **антитіло** – молекула імуноглобуліну, що має, що має специфічну амінокислотну послідовність... [УАІМСД, т. 1, с. 87].

Людське тіло виявилось одним з найдоступніших для спостереження і вивчення об'єктом, слова, що позначають частини тіла людини, так само давні, як і сама людська свідомість. Терміни «соматизм», «соматичний» використовують на позначення явищ, що належать до сфери тілесності. Їх використовують у біології, анатомії, медицині й протиставлений поняттю «психічний».

Найменування частин тіла, виступаючи одним із найпомітніших пластів лексики, що відображає знання носіїв мови про довкілля, їхнє уявлення про організм людини чи тварини постійно привертає увагу лінгвістів.

2.2 Соматизми в структурі медичних термінів

Соматична лексика є національна (*брова, голова, горб, груди, кістка, шия*) і запозичена (*кардіологія, краніальний, остеоартрит, цефалонія*), що виявляє себе в складі міжнародних компонентів. Отже, розглянемо їх окремо.

Найбільше соматизмів та термінів із соматичними компонентами виявлено в УАІМСД. 250 соматизмів, 300 соматичних компонентів і понад 50 тис. простих, складних і складених медичних термінів, до складу яких входять соматичні компоненти.

Усі опрацьовані **соматизми** поділимо на групи:

Національні соматизми

1) **сомонімічна** лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки): *вії* (волосся, що росте по краях повік); *волосина*, *волосок* (волос); *вузол* (вузлоподібна маса, загальна назва скупчення тіл нервових клітин, доброякісна кістозна пухлина); *голова* (верхня частина тіла, що складається з мозкової і лицевої частини); *головка* (загальна назва невеликої округлої маси, або тіла, подібної до залози); *горб* (округле підвищення або випуклість; кіфоз; в анатомічній номенклатурі, загальна назва підвищення або виступу); *горбок* (невеликий виступ або підвищення, зокрема в анатомічній номенклатурі); *горбик*; малий горбок, звичайно утворений групою клітин; головний вид ушкодження при туберкульозному склерозі; вузол або невеликий виступ); *горло* (глотка; зів; передня частина шиї); *груди* (грудна клітка; передня частина грудної клітки; молочні залози жінки); *губа* (термін, що вживається в анатомічній номенклатурі для окреслення подібної до губи структури; верхній або нижній м'ясистий край рота, що разом називаються губи рота; губоподібна частина або структура); *живіт* (частина тіла між грудною клітиною і тазом; черевна порожнина); *зародок* (організм, що розвивається від четвертого дня після закріплення до кінця восьмого тижня; *плід*); *зоб* (збільшення щитоподібної залози, що спричиняє розбухання передньої частини шиї; *струма*); *зуб* (будь-яка з міцних затверділих структур для пережовування їжі, розміщених в альвеолярних відростках нижньої та верхньої щелеп); *кінцівка* (парна частина тіла, що відходить від тулуба і за допомогою якої можна пересуватися або схоплювати; рука або нога); *клітина* (будь-яке з малих протоплазматичних утворень, що утворюють живу тканину); *колінце* (загальна назва крутого, подібного до коліна, вигину невеликої структури або органа, такого, як нерв); *корінь* (те саме, що корінець); *лице* (обличчя); *лоб* (передньо-верхня частина голови); *мозок* (загальна назва найбільш внутрішньої частини органа або структури; довгастий мозок; кістковий мозок; будь-яка інша м'яка речовина, подібна до кісткового мозку); *мозочок* (частина заднього мозку, що

заповнює задню черепну ямку позаду від стовбура та відповідальна за координацію рухів); *ніготь* (рогова пластинка на дорзальній поверхні дистального кінця кінцевої фаланги пальців кисті або стопи; подібна до нігтя частина або структура); *ніжка* (загальна назва ніжкоподібної структури; вузька основна частина, що має форму ніжки або стебельця тощо); *нога* (вся нога); *обличчя* (передній або вентральний бік голови від лоба до підборіддя, включаючи очі, ніс, рот, щоки і підборіддя, за винятком вушних раковин; вираз або вигляд обличчя); *орган* (відносно незалежна частина організму, що має характерну структуру і виконує певну функцію або функції); *статевий член* (чоловічий орган копуляції і виділення сичі); *перегородка* (структура, що відмежовує або поділяє на частини; в анатомічній номенклатурі – загальна назва такої перегородки тощо); *перетинка* (перегородка, мембрана; збірний термін для означення трьох яєчних мембран; загальна назва тонкого шару тканин, що вкриває поверхню); *підборіддя* (виступаюча частина обличчя, утворена нижньою щелепою); *піднебіння* (перегородка між носовою і ротовою порожнинами, утворена спереду твердою, кістковою частиною, а ззаду – м'якою, м'ясистою); *пляма* (потовщення, загальний термін для ділянки, яка відрізняється забарвленням; помірно щільний шрам на рогівці тощо); *повіка* (кожна з двох рухомих складок, які захищають передню поверхню очного яблука); *поперек* (частина спини між грудною кліткою і тазом); *потилиця* (ділянка скальпу відразу нижче від потиличного виступу; задня частина голови); *пупок* (рубець на місці відокремлення пупкового канатика плода; ділянка живота навколо пупка; округлий виступ, випнутий центр круглої поверхні); *пухир* (гладка, дещо підвищена ділянка на поверхні тіла, більш червона чи бліда, ніж навколишня шкіра); *пухирець* (загальна назва в анатомічній номенклатурі невеликого міхура або мішкоподібної структури, що містить рідину); *пухлина* (припухлість, одна з головних ознак запалення; новий ріст тканини, в якій розмноження клітин є безконтрольованим і прогресуючим); *різець* (різцевий зуб); *розум* (орган-основа свідомості; розумові здібності; організована сукупність розумових і психологічних процесів,

свідомих і несвідомих; мислення, розумова діяльність); *рот* (передній або безпосередній порожнистий отвір травного каналу, який спереду обмежений губами і містить язик та зуби); *рука* (уся верхня кінцівка); *сідниці* (підвищення, утворені сідничними м'язами у нижній частині спини); *скроня* (латеральна ділянка з кожного боку верхньої частини голови, розміщена над виличною дугою); *смужка* (невелика смуга або смугоподібна структура); *сосок* (сосок молочної залози; будь-яке соскоподібне утворення); *спайка* (структура, яка з'єднує відповідні ділянки; місце з'єднання суміжних стулок клапанів серця; зростання); *спина* (задня частина тулуба, що простягається від шиї до таза); *спинка* (спина; поверхня анатомічної частини або структури, що відповідає, за розміщенням, до спини); *ступня* (підощва); *суглоб* (альтернатива ТА для синовіальне з'єднання; сполучення окремих об'єктів); *сухожилок* (волокнистий сполучнотканний пучок, яким закінчуються м'язові волокна); *талія* (середина ділянки тіла, між нижнім краєм грудної клітки і тазом); *тіло* (тулуб людини або тварини з органами; окрема маса речовини, зокрема спеціалізованої тканини; в анатомічній номенклатурі – ціле тіло організму або головна частина анатомічної ділянки, структури чи органа; сома); *тільце* (будь-яка маса або скупчення речовини; невелика маса або тіло); *тім'я* (загальна назва в анатомічній номенклатурі верхівки або маківки; верхня точка тімені голови); *тім'ячко* (м'яка ділянка, така як один з укритих мембраною просторів, що залишаються у черепі плода або дитини, в якому не завершилося окостеніння; вкритий перетинкою простір між не повністю осифікованими кістками черепа плода або немовляти); *член* (частина тіла, яка відрізняється від інших частин своєю функцією чи положенням); *чоло* (лоб); *шийка* (альтернатива до шия або звужена частина тіла); *шия* (частина тіла між головою і тулубом); *щока* (м'ясиста бічна частина обличчя, що утворює бічну стінку ротової порожнини); *ямка* (заглибина; незначне западання м'яких тканин щоки, підборідка, поперекової ділянки; загальна назва невеликої заглибини на поверхні структури або органа; віспина; западина чи ушкодження в емалі зуба тощо); *ямочка*

(невелика ямка; загальна назва невеликої заглибини на поверхні структури або органа); *ясна* (частина слизової оболонки рота) тощо;

2) **остеонімічна** лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання): *гомілка* (внутрішня більша кістка гомілки; частина нижньої кінцівки між коліном і стопою); *долоня* (згинальна поверхня кисті); *заплесно* (ділянка, яка з'єднує гомілку з рештою стопи; *кісткове заплесно*); *зап'ясток* (суглоб між передпліччям і кистю, складається з восьми кісток; ділянка руки між передпліччям і п'ястком; частина передньої кінцівки чотиринової тварини, яка відповідає анатомічній частині в людини); *зв'язка* (щільна сполучна тканина, що скріплює суглоби чи з'єднує окремі органи тіла між собою); *кисть* (дистальна частина верхньої кінцівки, яка складається із зап'ястка, п'ястка і пальців); *кістка* (тверда форма сполучної тканини, що становить більшу частину скелета хребетних; будь-яка окрема частина кістяка або скелета, тіла); *кісточка* (надп'яtkово-гомілковий суглоб; зона надп'яtkово-гомілкового суглоба; надп'яtkова кістка; маленька кістка); *коліно* (місце з'єднання стегна з гомілкою; загальна назва анатомічної структури, вигнутої у вигляді коліна); *кульша* (ділянка кульшового суглоба і тіла збоку від нього); *лікоть* (суглоб між дистальним кінцем плеча і проксимальними кінцями променевої й ліктьової кісток; будь-який кутовий вигин; частина верхньої кінцівки дистального плеча); *лопатка* (плоска трикутна кістка, що прилягає до спини); *палець* (палець руки чи ноги; один з пальців кисті); *передпліччя* (частина верхньої кінцівки тіла між ліктем та зап'ястком); *підощва* (нижня поверхня стопи); *плесно* (частина стопи, розміщена між заплесном і пальцями); *плече* (частина верхньої кінцівки між плечовим поясом і ліктем; сполучення руки з тулубом; тонка частина або продовження, звичайно рухома); *п'ясток* (частина кисті, розміщена між зап'ястком і пальцями; скелет п'ястка); *п'ята* (задній виступ стопи); *ребро* (одна з парних еластичних кісткових дуг, по двадцять з кожного боку; кісткова частина ребра); *скелет* (кістки тіла); *стегно* (кістка, що простягається від таза до коліна; частина нижньої кінцівки від кульшового суглоба вгорі до коліна вниз); *стопа* (нижня частина ноги людини; те, що нагадує цю структуру); *таз*

(нижня частина тулуба, тіла, обмежена спереду і з боків двома тазовими кістками, а ззаду – крижовою кісткою і куприком); *хребет* (хребетний стовп – утворена хребцями структура у формі стовпа, що простягається від черепа до куприка); *хребець* (одна з тридцяти трьох кісток хребетного стовпа); *хрящ* (спеціалізована волокниста сполучна тканина, яка утворює більшу частину тимчасового скелета ембріона); *череп* (скелет голови, який складається з власне черепа і нижньої щелепи); *щелепа* (нижня або верхня щелепа, дві кісткові структури голови) тощо;

3) *спланхнонімічна* лексика (внутрішні органи): *вушко* (вушко передсердя, невеликий отвір); *гортань* (м'язово-хрящова структура, вистелена слизовою оболонкою, з'єднана з верхньою частиною трахеї і глоткою нижче язика та під'язикової кістки); *грудка* (щільно стиснутий шматочок якоїсь речовини); *залоза* (скупчення клітин, що виробляють секрети або виводять з організму кінцеві продукти метаболізму); *канал* (вузький прохід у формі трубки; загальна назва вузького проходу трубчастої форми); *кишка* (частина травного тракту; первинна травна трубка, яка складається з передньої, середньої і задньої частин); *легеня* (один із двох дихальних органів, розміщених у правій і лівій половині грудної клітки); *лімфа* (прозора, дещо жовтувата рідина лужної реакції, виявлена в лімфатичних судинах, яка походить із тканинних рідин); *матка* (порожнистий м'язовий орган); *мигдалина* (в анатом. номенклатурі для означення мигдалеподібних структур; мигдалеподібне тіло); *міхур* (загальна назва перетинчастого мішка або ємності, де нагромаджується секрет); *м'яз* (орган, скоротливість якого зумовлює рухи організму); *нирка* (парний орган, розміщений у поперековій ділянці, який здійснює фільтрацію крові, виділяючи з організму кінцеві продукти обміну речовин у вигляді сечі); *печінка* (велика залоза темно-червоного кольору, розміщена з правого боку у верхній частині черевної порожнини); *піхва* (трубчаста структура, яка охоплює або оточує певний орган або частину; жіночий статевий канал); *прияєчко* (тіло, утворене кількома покрученими каналцями, розміщене в передній частині сім'яного канатика); *протока* (загальна назва проходів з добре визначеними

стінками, зокрема шляхів екскреції та секреції; звуження або перешийок); *селезінка* (непарний паренхіматозний орган, розміщений у верхній частині черевної порожнини); *сечівник* (перетинчастий канал, яким сеча виводиться з сечового міхура назовні); *стравохід* (м'язово-перетинкова трубка, що простягається від глотки до шлунка); *тканина* (сукупність клітин і неклітинних структур, об'єднаних виконанням певної функції, будови і розвитку); *тракт* (канал певної довжини; скупчення або пучок волокон; сукупність органів, які виконують спільну функцію; смуга, видовжена ділянка); *трахея* (хрящово-перетинчаста трубка, яка спускається від гортані й розгалужується на правий та лівий головні бронхи); *черевце* (шлункоподібна частина; загальна назва м'ясистої скоротливої частини м'яза; живіт); *шлунок* (м'язово-мембранне розширення травного тракту між стравоходом і дванадцятипалою кишкою); *яєчко* (чоловіча статева залоза);

4) **ангіонімічна** лексика (кровоносна система): *аорта* (головна судина); *артерія* (судина, якою кров рухається від серця до різних частин тіла); *вена* (судина, що несе кров від різних органів або частин до серця); *капіляр* (будь-яка з мікроскопічних судин, що сполучають артеріоли і венули, утворюючи сітку майже у всіх ділянках тіла; лімфокапілярна судина); *кров* (рідина, що циркулює через серце, артерії, капіляри та вени і переносить поживні речовини і кисень до клітин тіла); *плазма* (рідка частина крові; лімфа, позбавлена своїх тілець або клітин тощо); *серце* (внутрішній орган, серцевий м'яз, що забезпечує кровообіг); *сплетення* (загальна назва сітки лімфатичних судин, нервів або вен); *судина* (загальна назва трубчастої структури, якою тече рідина, зокрема кров, лімфа або сперма); *судинка* (маленька судина); *тромб* (стаціонарний згусток крові біля стінки кровоносної системи, який часто спричиняє закупорку судин) тощо;

5) **сенсонімічна** лексика (органи чуття): *вухо* (частина зовнішнього вуха, орган слуху і рівноваги); *дерма* (власне шкіра; глибша частина шкіри під епідермісом, що складається зі щільного ложа судинної сполучної тканини); *зір* (особливе сприйняття об'єктів зовнішнього середовища через відчуття світла;

процес бачення; суб'єктивне відчуття зору; гострота зору); *нерв* (шнуркоподібна структура, яка є сукупністю нервових волокон, що проводять імпульси); *ніздрі* (зовнішні органи носа); *ніс* (спеціальний орган обличчя, де міститься початковий відділ дихальної системи і рецептори відчуття нюху); *нюх* (здатність сприймати і розрізняти запахи; акт сприймання та розрізняння запахів); *око* (орган зору); *слух* (відчуття, за допомогою яких сприймаються звуки; здатність сприймати звук); *смак* (властивість будь-якої речовини викликати смакові відчуття; відчуття, викликане смаковими рецепторами язика); *шкіра* (зовнішній захисний покрив тіла, що складається з епідермісу і дерми, або власне шкіри і нижче розташованої підшкірної тканини); *язик* (рухомий м'язів орган на дні рота, що сприяє спеціальному чуттю смаку та допомагає при жуванні; язичок; структура або орган, що за формою подібні до органа ротової порожнини) тощо.

Запозичені соматизми

1) **сомонімічна** лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки): *абатмент* (зуб або корінь, що служить для закріплення як незнімного, так і знімного протеза або ін. засобу подібного призначення); *пеніс* (чоловічий орган копуляції і виділення сичі); *склера* (тверде, цупке зовнішнє покриття очного яблука);

2) **остеонімічна** лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання): *акроміон* (надплечовий відросток, лателальний кінець ості лопатки, який виступає над плечовим суглобом, утворюючи найвищу точку плеча);

3) **спланхнонімічна** лексика (внутрішні органи): *апендикс* (червоподібний відросток); *глотка* (м'язово-перетинчастий прохід між ротовою порожниною та хоанами і гортанню та стравоходом).

Соматичне наповнення мають і міжнародні компоненти. Наприклад: **ангіо-**, **вазо-** (на позначення судини, судинної системи), **гем(о)-**, **гемато-** (на позначення понять, пов'язаних з кров'ю), **дерма-**, **дермато-**, **-дермія** (на позначення шкіри), **гастро-**, **гастер-** (на позначення шлунку), **міо-** (на позначення м'язів), **невр(о)-**, **нейро-** (на позначення нервів), **артеріо-**

(на позначення артерій), **артр(о)-** (на позначення суглобів), **аден-** (на позначення лімфатичних вузлів), **бронхо-** (на позначення бронхів), **рино-** (на позначення носа), **кардіо-** (на позначення серця) тощо.

Усі **соматичні компоненти** поділяємо на групи:

Національні соматичні компоненти

1) **сомонімічна** лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки): *губно-* (зв'язок з губою, особливо з губами рота); *задньо-* (відношення до задньої частини); *піднебінно-* (зв'язок з піднебінням); *соско-* (подібний до соска; стосується соскоподібного відростка); *шийний* (такий, що стосується ший; шийки будь-якого органа чи утворення); *щічно-* (зв'язок із щокою);

2) **остеонімічна** лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання): *кістково-* (зв'язок з кісткою); *крижовий* (стосується крижової кістки або розміщений біля неї); *променевиий* (такий, що відноситься або належить до променевої кістки);

3) **спланхнонімічна** лексика (внутрішні органи): *коло-* (означає ободову, товсту кишку);

4) **ангіонімічна** лексика (кровоносна система): *серце-*, *серцево-* (такий, що стосується серця);

5) **сенсонімічна** лексика (органи чуття): *язиковий* (такий, що стосується чи спрямований у бік язика).

Запозичені соматичні компоненти

1) **сомонімічна** лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки): *альвеоло-* (зв'язок з альвеолою, особливо з альвеолою зуба); *андро-* (належить до чоловічої статі); *антрон(о)-* (вказує на відношення людини взагалі); *блефар(о)-* (відношення до повік); *бреф(о)-* (відношення до новонародженого); *вентр(и)-*, *вентр(о)-* (відношення до живота); *гангли(о)-* (відношення до вузла); *ген(о)-* (відношення до розмноження, статті); *гені(о)-* (приналежність до підборіддя); *гінгіво-* (належність до ясен); *гір(о)-* (належність до закруток кори головного мозку); *гон(о)-* (насіння, сперма, статеві органи);

гоні(о)- (зв'язок з кутом, зокрема, з кутом передньої камери ока); *дент(о)*-,
денти- (зв'язок із зубами); *дер(о)*- (зв'язок із шиєю); *дорзо*- (зв'язок із спиною);
енцефало- (належність до головного мозку); *ініо*- (належність до потилиці);
карцино- (зв'язок з карциномою); *керато*- (зв'язок з роговою тканиною,
 рогівкою); *кортик(о)*- (відношення до кори); *лабіо*- (губно-); *лепід(о)*- (означає
 «лусочка» або «пластівець»); *лінгв(о)*- (відношення до язика); *люмб(о)*-
 (відношення до попереку); *мазо*-, *масто*- (відношення до грудей); *мамо*-
 (зв'язок з груддю чи грудною залозою); *медуло*- (відношення до кісткового
 мозку, мозку); *мезіо*- (відношення до поверхності зуба, ясен); *мело*- (кінцівка,
 щока); *менінго*- (зв'язок з оболонкою, зокрема, мозковою); *менто*- (зв'язок з
 підборіддям); *меро*- (зв'язок із стегном); *мечо*- (зв'язок з мечоподібним
 відростком); *мі(о)*- (зв'язок з м'язом); *мієл(о)*- (зв'язок з кістковим або спинним
 мозком); *мікс(о)*- (зв'язок зі слизом); *міринг(о)*- (зв'язок з барабанною
 перетинкою); *нот(о)*- (зв'язок із спиною); *одонто*- (зв'язок із зубом); *омфало*-
 (зв'язок з пупком); *оніхо*- (зв'язок з нігтями); *опісто*- (зв'язок із спиною);
органо- (відношення до органа); *оро*- (зв'язок з ротом); *палато*- (піднебінно-);
піг(о)- (зв'язок із сідницями); *піло*- (зв'язок з волоссям); *под(о)*- (зв'язок зі
 стопою); *поро*- (зв'язок з каналом, отвором); *прозон(о)*- (зв'язок з обличчям);
психо- (зв'язок з розумом, душею); *піал(о)*- (зв'язок із спиною); *пупіл(о)*-
 (зв'язок зі зіницею); *рино*- (зв'язок з носом чи носоподібним утворенням);
рото- (такий, що стосується рота); *сакр(о)*- (належність до крижів; належність
 до плоті); *септ(о)*- (належність до перегородки); *сіал(о)*- (належність до слини
 чи слинних залоз); *сіднично*- (такий, що стосується сідниць); *склер(о)*- (зв'язок
 із склерою); *спіро*- (відношення до дихання); *стеар(о)*-, *стеат(о)*- (зв'язок з
 жиром); *стерн(о)*- (відношення до грудини); *стомато*-, *стом(о)*- (зв'язок з
 ротом або вічком матки); *тарз(о)*- (зв'язок з краєм повіки або заплесном стопи);
тел(о)-, *теле*- (зв'язок з кінцем, соском); *тен(о)*-, *тендін(о)*- (зв'язок із
 сухожилком); *торака(о)*- (зв'язок з грудною кліткою); *травмат(о)*- (зв'язок із
 травмою, раною чи ушкодженням); *трахел(о)*- (відношення до шиї або шийної
 структури); *трих(о)*- (зв'язок з волоссям); *ул(о)*- (відношення до шраму або

рубця; відношення до ясен); *уран(о)-*, *ураніск(о)-* (відношення до піднебіння); *фак(о)-* (відношення до ока або до родимки); *фаці(о)-* (відношення до обличчя); *хейл(о)-* (зв'язок з губою чи краєм); *цел(о)-* (зв'язок з пухлиною чи припухлістю; з животом (порожниною); *целіо-* (зв'язок із животом); *церебелл(о)-* (відношення до мозочка); *церебр(о)-* (відношення до головного мозку); *цефал(о)-* (відношення до голови); *цилі(о)-* (відношення до вій або війчастих структур) тощо;

2) **остеонімічна** лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання): *акроміо-* (вказує на відношення до надплечового відростка, лателального кінця ості лопатки); *артро-* (зв'язок із суглобами); *атланта-* (відношення до шийного хребця); *брахі(о)-* (означає плече); *гнат(о)-* (зв'язок з щелепою); *дактил(о)-* (вказує на зв'язок з пальцем, як правило, з пальцем руки, але деколи з пальцем ноги); *іші(о)-* (належність до сідничної кістки); *калькан(о)-*, *калькане(о)-* (зв'язок з п'ятковою кісткою); *клейд(о)-* (зв'язок із ключицею); *кост(о)-* (належність до ребра); *крані(о)-* (належність до черепа); *омо-* (зв'язок з плечем); *остео-* (відношення до кістки); *рахі(о)-* (зв'язок із хребтом); *стіл(о)-* (зв'язок із шилоподібним відростком скроневої кістки); *сфен(о)-* (відношення до клиноподібної кістки); *хейр(о)-*, *хір(о)-* (відношення до руки або кисті); *хондр(о)-* (зв'язок з хрящем) тощо;

3) **спланхнонімічна** лексика (внутрішні органи): *абдомен(о)-* (належність до черевної порожнини); *адено-* (вказує на зв'язок із залозою або залозами); *адипо-* (вказує на зв'язок з жиром); *адрено-* (вказує на зв'язок з наднирковою залозою); *азиг(о)-* (означає спорідненість з непарною веною); *аланто-* (відношення до зародкового органа); *апендикс-* (відношення до відростка, зокрема, до червоподібного відростка); *бласт(о)-* (зв'язок із зачатком або його утворення, особливо на ранній ембріональній стадії); *бронхі(о)-* (належність чи відношення до бронхів); *вагін(о)-* (зв'язок з піхвою); *везик(о)-* (відношення до сечового міхура); *вентрикул(о)-* (зв'язок із шлуночками серця або мозку); *вісцер(о)-* (зв'язок із внутрішніми органами); *гамет(о)-* (зв'язок з статевою клітиною); *гастро-* (відношення до шлунку); *геніт(о)-* (зв'язок з

органами розмноження); *гепатико-* (зв'язок з печінкою); *гепато-* (належність до печінки); *гіне-*, *гін(о)-*, *гінек(о)-* (означає жіночий або вказує на зв'язок із жінкою чи жін. статевими органами); *гістеро-* (зв'язок з маткою); *гломеруло-* (зв'язок з нирковими клубочками); *гонад(о)-* (належність до статевих залоз); *дуоден(о)-* (зв'язок з дванадцятипалою кишкою); *елітр(о)-*, *кольпо-* (зв'язок з піхвою); *ентеро-* (зв'язок із кишкою); *карі(о)-* (належність до ядра); *кіст(о)-* (зв'язок з піхвою); *ларинг(о)-* (належність до гортані); *лієн(о)-* (відношення до селезінки); *лімф(о)-* (відношення до лімфи); *ліпо-* (відношення до жиру); *метро-* (зв'язок з маткою); *мигдало-* (відношення до мигдалика); *нефр(о)-* (зв'язок із ниркою); *німф(о)-* (зв'язок з німфою або малою сорокомітною губою); *нукле(о)-* (відношення до ядра); *ов(о)-*, *оо-* (належність до яйця чи яйцеклітини); *оварі(о)-* (відношення до яєчника); *онко-*, *онхо-* (зв'язок з пухлиною); *оофоро-* (зв'язок з яєчниками); *орхі-*, *орхідо-* (відношення до яєчок); *панкреато-* (зв'язок з підшлунковою залозою); *парієто-* (відношення до тім'яної кістки, тім'яної частини або стінки порожнини чи органа); *перитоне(о)-* (відношення до очеревини); *пієл(о)-* (зв'язок з нирковою мискою); *пілор(о)-* (зв'язок з воротарем шлунка); *пімело-* (зв'язок з жиром); *плевро-* (зв'язок з плеврою, боком); *пневмо-*, *пневма-*, *пневмат(о)-* (зв'язок з диханням, легеньми); *пневмоно-* (зв'язок з легеньми); *пнео-*, *пное-* (зв'язок з диханням); *прокто-* (відношення до прямої кишки); *пульмо-*, *пульмон(о)-* (зв'язок з легеньми); *рект(о)-* (зв'язок із прямою кишкою); *рено-* (зв'язок з ниркою); *сальпінг(о)-* (належність до труби, зокрема маткової або слухової); *синдесм(о)-* (відношення до сполучної тканини, особливо до зв'язок); *синові(о)-* (зв'язок із синовіальною рідиною або синовіальною оболонкою); *сиринг(о)-* (відношення до труби або фістули); *солен(о)-* (зв'язок із трубою або борозною); *сплено-* (стосовний до селезінки); *сфігм(о)-* (відношення до пульсу); *тим(о)-* (зв'язок з виличковою залозою); *тимпано-* (зв'язок барабанною перетинкою); *тир(о)-*, *тире(о)-* (зв'язок зі щитоподібною залозою); *трахе(о)-* (відношення до трахеї); *тонзил(о)-* (зв'язок з мигдаликами); *тубо-* (відношення до труби); *ур(о)-* (відношення до сечі, сечового тракту); *уретер(о)-* (відношення до сечоводу);

уретро- (відношення до сечівника); *уритро-* (відношення до сечі або сечової кислоти); *урин(о)-*, *ур(о)-*, *-урія*, *урон(о)-* (відношення до сечі); *утеро-* (відношення до матки); *фал(о)-* (відношення до чоловічого статевого члена); *фаринг(о)-* (зв'язок з глоткою); *френо-* (зв'язок з діафрагмою, діафрагмальним нервом або мозком); *халангіо-*, *хол(о)-*, *холе-* (відношення до жовчних шляхів); *холедох(о)-* (відношення до загальної жовчної протоки); *хандрі(о)-* (зв'язок з гранулою); *хорд(о)-* (належність до шнуроподібних анатомічних структур); *цек(о)-* (відношення до сліпої кишки); *церві(о)-* (відношення до шийки матки або до шиї); *цит(о)-* (відношення до клітини) тощо;

4) **ангіонімічна** лексика (кровоносна система): *ангіо-* (вказує на відношення до судини, як правило, до кровоносної); *артері(о)-* (відношення до артерії чи артерій); *артеріол(о)-* (належність до однієї чи більше артеріол); *ваз(о)-* (відношення до судин); *гем-* (будь-який чотиризубчастий хелат заліза з чотирма пірольними групами порфірину); *гемангіо-* (відношення до кровоносних судин); *гемато-* (належність до крові); *гемо-* (зв'язок з кров'ю); *еритр(о)-* (відношення до червоного кольору або еритроцитів); *карді(о)-* (зв'язок із серцем); *лейко-* (відношення до лейкоцитів); *піле-* (зв'язок з веною); *плазмо-* (зв'язок з плазмою); *сангві-* (належність до крові); *тромб(о)-* (зв'язок із згустком або тромбом); *флебо-*, *вен(о)-* (відношення до вени або вен); *хоріоїд(о)-*, *хороїд(о)-* (відношення до судин); *цирс(о)-* (зв'язок варикозною розширеною судиною);

5) **сенсонімічна** лексика (органи чуття): *аку-* (зв'язок із слухом); *аури-* (зв'язок з вухом); *глосо-* (належність до язика); *дакрі(о)-* (відношення до сліз); *дерм-*, *дерма-*, *дермат(о)-* *дерм(о)-*, (означає належність до шкіри); *іридо-* (зв'язок з райдужною оболонкою ока); *коре-* (відношення до зіниці ока); *наз(о)-* (зв'язок з носом); *нейр(о)-* (належність до нерва або нервів, або до нервової системи); *окуло-* (зв'язок з оком); *-опія*, *-опсія* (зв'язок з оком, зором); *опто-* (зв'язок із зором); *осмо-* (відношення до запаху); *осфрезіо-* (зв'язок із запахами); *ото-* (зв'язок із вухом); *офтальмо-* (зв'язок з оком); *-патія* (відчуття; хвороба; система лікування хвороби); *полі(о)-* (зв'язок із сірою

речовиною нервової системи); *тифл(о)-* (зв'язок із сліпотою; із сліпою кишкою) тощо.

У медичній терміносистемі переважають українські соматизми та запозичені соматичні компоненти, що становлять 6 % від занальної кількості медичних термінів.

2.3 Семантична характеристика соматичної лексики

1. *Сомонімічна* лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки) налічує понад 90 соматизмів та 100 соматичних компонентів. Розглянемо та схарактеризуємо найбільш вживані серед них.

Національні терміни *голова, мозок* та міжнародні компоненти *кефал-, медул(о)-, менін-, менінг(о)-*.

Голова – 1. Верхня ділянка тіла, що складається з мозкової та лицевої частини. Містить головний мозок, органи спеціального чуття, початкові відділи травної і дихальної систем. 2. Верхня, передня або проксимальна частина структури або тіла [УАІМСД, т. 1, с. 445]. Соматичний компонент *голова*, зазвичай, є частиною складених медичних термінів, напр.: *баштоподібна голова, велика голова, квадратна голова, комічна голова, сідлоподібна голова, голова у формі піскового годинника*. Слід зауважити, що не завжди компонент *голова* вживається як соматичний. Напр.: *біла голова* – південноафриканська назва праці [УАІМСД, т. 1, с. 445], *голова медузи* – розширені підшкірні вени навколо пупка. Інша назва «*голова Медузи*» [УАІМСД, т. 1, с. 445]. Решта термінів зі соматичним компонентом *голова* належать до групи **такий, що стосується органа, його захворювання**: *головно-хребтовий, голово-грудний*, напр., *головоногий* - такий, що стосується голови і ноги [УАІМСД, т. 1, с. 447].

Мозок marrow (визн.3,4); medulla (визн.1-3) р. в. і мн. *Medullae* [лат.]

1. Загальна назва найбільш внутрішньої частини органа або структури.
2. Довгастий мозок.
3. Кістковий мозок.
4. Будь-яка інша м'яка речовина, подібна до кісткового мозку [УАІМСД, т. 1, с. 1084]. В УАІМСД зафіксовано 22 складені терміни, що містять лексему *мозок*, напр.: *великий мозок, головний*

мозок, дихальний головний мозок, желатинозний кістковий мозок, нюховий мозок, передній мозок, спинний мозок тощо, а також 6 термінів зі соматичним компонентом **мозок** належать до групи **такий, що стосується органа: мозковий, мозково-мозочковий, мозково-мостовий, мозково-очний, мозкоподібний**, напр., **мозково-сухожилковий** – такий, що стосується головного мозку та сухожилків [УАІМСД, т. 1, с. 1084].

У ТСМТ зафіксовано **кефал-** частина складних слів, яка означає «що стосується голови» [ТСМТ, с. 314]. У словнику налічується 4 лексеми, які позначають: 1) **процеси: кефалографія** – графічна реєстрація коливань голови відносно вертикальної осі тіла; запис рухів голови; метод вивчення механізмів збереження пози стояння; рентгенографія голови [ТСМТ, с. 314]; **кефалометрія** – вимірювання голови градуйованим циркулем; в антропології: вимірювання черепа [ТСМТ, с. 314]; 2) **назви захворювань: кефалгематома** – крововилив під окістя склепіння черепа, переважно в новонароджених; внутрішня кровотеча [ТСМТ, с. 314]; 3) **медичні інструменти: кефалокраміокласт** – акушерський інструмент для витягання плода за перфоровану голівку [ТСМТ, с. 314]. Цих медичних термінів нема в УАІМСД, але у НСІС зафіксовано медичний термін **кефалометрія** з тим самим значенням.

Медуло- – частина складних слів, що вказує на відношення до кісткового мозку або мозку [УАІМСД, т. 1, с. 1018]. В УАІМСД із компонентами **медуло-** виявлено 10 термінів, серед яких – 5 лексем вказує на відношення до мозку, які позначають: 1) **назви захворювань: медулобластома** – злоякісна, дуже чутлива до радіо опромінення пухлина мозочка, утворена недиференційованими нейрогліальними клітинами [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; **медулоепітеліома** – рідкісний різновид нейроепітеліальних пухлин, що здебільшого зустрічаються в головному мозку чи сітківці [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; 2) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього: медулярний** – 1. Такий, що стосується мозку. 2. Такий, що стосується кісткового мозку. 3. Такий, що стосується спинного мозку. Інша назва

мієлоїдний [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; *медуляція* – 1. Мієлінізація. 2. Мієлопоез. 3. Утворення кісткового мозку, довгастого мозку, мозкового шару [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; 3) **клітини:** *медулобласт* – недиференційована клітина ембріонального мозку або нервової трубки. Може розвинути у нейробласт або спонгіобласт [УАІМСД, т. 1, с. 1018]. У ТСМТ таких лексем є 2: *медулобластома, медулоепітеліома.*

Менін-, менінг(o)- – частина складних слів, що вказує на зв'язок з оболонкою, зокрема мозковою [УАІМСД, т. 1, с. 1030]. Найбільше лексем із цими соматичним компонентами зафіксовано в УАІМСД – 33. У НСІС зазначено 3 лексеми з частинами *менін-, менінг(o)-*: *менінгіт, менінгококи, менінгоенцефаліт* [НСІС, с. 377]. Медичних термінів, що вказують на зв'язок зі спинним мозком налічується 4: *менінгомієліт, менінгомієлорадикуліт, менінгоостеофлебіт*, напр., *менінгоцеле* - грижоподібне випинання мозкових оболонок через дефект кістки [УАІМСД, т. 1, с. 1031].

Усі слова із компонентами *менін-, менінг(o)-* позначають: 1) **процеси:** *менінгомаліяція* – розм'якшення оболонки [УАІМСД, т. 1, с. 1030]; 2) **назви захворювань:** *менінгеоматоз, менінгізм, менінгіома, менінгоартеріт, менінгогематома, менінгоенцефаліт, менінгоенцефаломієліт, менінгоенцефаломієлопатія, менінгоз, менінгококоз, менінгопатія, менінгоразія* та інші, напр.: *менінгіт* – запалення мозкових оболонок, як правило, бактеріальне (бактеріальний менінгіт) чи вірусне (вірусний менінгіт) [УАІМСД, т. 1, с. 1029]; *менінгоневмоніт* – хвороба, що спричиняється у лабораторних тварин введенням етіологічного чинника псіттакозу. Для неї характерні гострий менінгіт і пневмоніт [УАІМСД, т. 1, с. 1030]; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього:** *менінгеальний, менінгітний, менінгогенний, менінгокірковий* та інші, напр.: *менінгорадікулярний* – такий, що стосується мозкових оболонок і корінців черепних та спинномозкових нервів [УАІМСД, т. 1, с. 1030]; *менінго-васкулярний* – оболонково-судинний [УАІМСД, т. 1, с. 1030]; 4) **види:** *менінгокок* – окремий мікроорганізм виду *Neisseria meningitidis* [УАІМСД, т. 1, с. 1030].

Розглянемо лексеми з міжнародними компонентами *псих-*, *псих(о)-*. Компоненти *психо-* «вказує на зв'язок з душею або розумом» [УАІМСД, т. 2, с. 1480], розум належить до сомонімічної групи, отже, ми вважаємо, що саме тут буде доречним розгляд та характеристика цих термінів. Сьогодні слова з цими компонентами дуже розповсюджені та потребують детального вивчення – це зумовлено політичною та суспільною ситуацією в Україні та світі загалом. Ці компоненти є частинами не тільки складних слів медичної терміносистеми, а й психології, як науки, біології (*психобіологічний*), лінгвістики (*психофонетика*), соціології (*психосоціальний*), хімії (*психохімія*) тощо.

Псих(о)- «psych(o)- [грец. *psyche* розум, глузд] частина складних слів, що вказує на взаємозв'язок з душею або розумом» [УАІМСД, т. 2, с. 1480].

Найбільше лексем із цими соматичним компонентами зафіксовано в УАІМСД. Із компонентом *псих-* налічується 9 лексем, *псих(о)-* 74. ТСМТ налічує 51 слово з частинами *псих-*, *псих(о)-*. У НСІС зазначено 8 лексем з частинами *псих-*, напр.: *психастенік*, *психастенія*, *психея*, *психіатр*, *психіатрія*, *психізм*, *психіка*, *психічний* [НСІС, с. 506], а також 66 з компонентом *псих(о)-*, напр.: *психоактивний*, *психоаналіз*, *психоаналітик*, *психогенія*, *психоделія*, *психолог*, *психологічний*, *психосексуальний*, *психохірург* та інші [НСІС, с. 506-507]. Ці слова використовують на позначення медичних термінів та є найбільш вживані.

Усі слова із компонентами *псих-*, *псих(о)-* позначають: 1) **процеси, відчуття**: *психалгія*, *психастенія*, *психіка*, *психограма*, *психодинаміка*, *психодіагностика*, *психоз*, *психокінез* та інші, напр.: *психодрама* – форма групової психотерапії, при якій пацієнти розігрують власну або рольову життєву ситуацію, щоб проникнути в суть особистостей, стосунків, конфліктів та емоційних проблем і таким чином змінити хибні стереотипи поведінки [УАІМСД, т. 2, с. 1480], *психохромія* – суб'єктивна псих. Асоціація між будь-яким тілесним відчуттям і певним кольором [УАІМСД, т. 2, с. 1482]; 2) **назви захворювань**: *психогенез*, *психозин*, *психоневроз*, напр.: *психатаксія* – психічний розлад, для якого характерні затуманеність свідомості й нездатність

до концентрації [УАІМСД, т. 2, с. 1479], **психопатія** – застарілий термін для означення психічного розладу, іноді – асоціального розладу особистості [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; 3) **такий, що стосується психіки, її захворювання або діє на неї**: *психалгічний, психіатричний, психічний, психоактивний, психоаналептик, психоаудиторний, психологічний, психомоторний, психоневральний, психосенсорний* та інші, напр.: **психогенний** – такий, що спричинений психологічними факторами [УАІМСД, т. 2, с. 1480], **психошкірний** – такий, що стосується зв'язків між психічними або емоційними факторами і шкірними хворобами [УАІМСД, т. 2, с. 1482], **психотропний** – такий, що чинить вплив на псих. діяльність; здатний змінювати психічну активність. Як правило, йдеться про ліки, що впливають на психічний стан [УАІМСД, т. 2, с. 1482]; 4) **назви фахівців, людей**: *психіатр, психоаналітик, психобіолог, психокортикальний, психопат*, напр.: **психолог** – кваліфікований спеціаліст із психології [УАІМСД, т. 2, с. 1481], **психометрист** – особа, яка спеціалізується у психометрії [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; 5) **назви наук, розділів, галузей**: *психіатрія, психоакустика, психоаналіз, психогеріатрія, психонейроендокринологія, психопатія, психопрофілактика, психофізика, психофізіологія* та інші, напр.: **психологія** – галузь науки, яка вивчає розумові та психічні процеси стосовно поведінки людей та тварин [УАІМСД, т. 2, с. 1481], **психометрист** – особа, яка спеціалізується у психометрії [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; 6) **медичні прилади, інструменти**: **психодометр** – прилад для вимірювання швидкості розумових процесів [УАІМСД, т. 2, с. 1480], **психометр** – прилад, який застосовується у психометрії [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; 7) **назви препаратів**: *психоделик, психотоміметик*, напр., **психостимулятор** – препарат, який стимулює, наприклад, кофеїн, метилфенідат або амфетаміни [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; 8) **види, роди**: **психодонігус** – рід мух родини Psychodidae [УАІМСД, т. 2, с. 1480].

Термін **психіатрія** є частиною складених медичних термінів таких як: *адміністративна психіатрія, біологічна психіатрія, військова психіатрія, геріатрична психіатрія, промислова психіатрія, професійна психіатрія,*

соціальна психіатрія та інші (налічується 18) [УАІМСД, т. 2, с. 1479], а термін **психоз** входить до складу термінів: *алкогольний психоз, афективний психоз, гострий маячний психоз, лікарський психоз, психоз роздумів, токсичний психоз, тюремний психоз, функціональний психоз та інші* (налічується 23) [УАІМСД, т. 2, с. 1480].

Терміни-соматизми *горло / глотка / гортань* та міжнародні соматичні компоненти *ларинг(о)-, тонзил(о)-, фаринг(о)-*.

Загальноживане слово «горло» (1. Глотка. 2. Зів. 3. Передня частина шиї. [УАІМСД, т. 1, с. 458]) у медицині має відповідники-терміни *гортань* та *глотка*. *Гортань* [лат., від грец. larynx] м'язово-хрящова структура, вистелена слизовою оболонкою, з'єднана з верхньою частиною трахеї і глоткою нижче язика та під'язикової кістки; основний сфінктер, що захищає вхід до трахеї і функціонує як головний орган. Утворена дев'ятьма хрящами, з'єднаними зв'язками і вісьма м'язами [УАІМСД, т. 1, с. 328]. *Глотка* pharynx [грец. «горло»] м'язово-перетинчастий прохід між ротовою порожниною та хоанами і гортанню та стравоходом. Частина глотки, розміщена вище від рівня м'якого піднебіння, становить носову частину глотки і з'єднується зі слуховою трубою. [УАІМСД, т. 1, с. 439].

Ці українські соматичні компоненти мають відповідники *ларинг(о)-* («laryng(o) частина складних слів, яка означає належність до гортані» [УАІМСД, т. 1, с. 939]), *тонзил(о)-* («tonsill(o) частина складних слів, що вказує на зв'язок з мигдаликом або мигдаликами» [УАІМСД, т. 2, с. 1815]), *фаринг(о)-* («pharyng(o)- частина складних слів, яка вказує на зв'язок із глоткою» [УАІМСД, т. 2, с. 1881]). В УАІМСД зафіксовано 10 лексем із компонентом *глотка, гортань* – 3 лексеми, *ларинг(о)-* – це частина 42 лексем, *тонзил(о)-* – 8 лексем, *фаринг(о)-* – 34 лексеми. Усі ці слова позначають: 1) **процеси**: *глотографія, ларингектомія, ларингограма, ларингометрія, ларингопластика, ларингоскопія, тонзилотомія, фарингалгія, фарингодинія, фарингоскопія* та інші, напр., *тонзилектомія* – хірургічне видалення мигдалика або мигдаликів [УАІМСД, т. 2, с. 1815]; 2) **назви захворювань**: *ларингальгія, ларингопараліч,*

ларингопатія, ларингопівцеле, ларингоптоз, ларингосклерома, ларинготуберкульоз, ларингофарингіт, тонзиліт, тонзиломікоз, тонзилопатія, фарингіт, фарингітид, фарингокератоз, фаринголарингіт, фаринголіз, фаринголіт, фарингоцеле тощо, напр., **ларингіт** – запалення гортані, звичайно із сухістю та болючими відчуттями в горлі, хрипотою, кашлем і утрудненим ковтанням [УАІМСД, т. 1, с. 939]; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: гортанний, глотковий, глотково-гортанний, глотково-носовий, глотково-ротовий, ларингітний, ларингоскопічний, тонзилітний, фарингеальний, фарингектазія, фарингітний та інші, напр., **горловий** – 1. Такий, що стосується зіву. 2. Велярний [УАІМСД, т. 1, с. 939]; 4) **назви фахівців**: **ларингоскопіст** – спеціаліст з ларингоскопії [УАІМСД, т. 1, с. 940]; 5) **назви наук, розділів**: **ларингологія** – розділ медицини, що має справу з горлом, глоткою, гортанню, носоглоткою і трахеобронхіальним деревом [УАІМСД, т. 1, с. 939]; 6) **медичні прилади, інструменти**: **ларингоскоп**, **ларингостат**, **ларингостробоскоп**, **ларинготом**, **фарингоскоп**, напр., **фаринготом** – різальний інструмент, який використовують при хірургії глотки [УАІМСД, т. 2, с. 1882].

Опрацювавши лексеми із компонентами **ларинг(о)-**, **тонзил(о)-**, **фаринг(о)-**, у НСІС виявлено 16 слів, що мають належність до медицини і є частинами слів із соматичними компонентами (**ларингалізація**, **ларингальний**, **ларингіт**, **ларингоектомія**, **ларинголог**, **ларингологія**, **ларингоскоп**, **ларингоскопія**, **ларингоспазм**, **ларингостеноз**, **ларинготомія**, **ларинготрахеїт** [НСІС, с. 342], **тонзиліт** [НСІС, с. 598], **фарингіт**, **ларингоскоп**, **фарингоскопія** [НСІС, с. 619]) і тільки одна лексема **ларингофон** (спеціальний мікрофон для перетворення акустичних коливань в електричні, що знаходиться біля гортані та є частиною телефонного апарату в шоломі льотчика, космонавта, танкіста [НСІС, с. 342]) не належить до медичних термінів.

Схарактеризовано лексеми з українським соматизмом **груди** та міжнародними компонентами **мазо-**, **мамо-**, **масто-**.

Груди – 1. Грудна клітка. 2. Передня частина грудної клітки. 3. Молочні залози жінки [УАІМСД, т. 1, с. 474]. В УАІМСД міститься п'ять складених термінів із цим словом і тільки **«груди амазонки»** означають «груди тільки з однією грудною залозою» [УАІМСД, т. 1, с. 474]. Зафіксовано, ще такі терміни, що не мають відношення до молочних залоз: **грудинка** (сполучна тканина і жир на груднині жуйних, яка звисає між передніми ногами), **грудка** (щільно стислий шматочок якоїсь речовини), **груднина** (поздовжня непарна грудна кістка, яка утворює середню частину передньої стінки грудної клітки) [УАІМСД, т. 1, с. 474]. У медичній галузі також вживається термін **«молочна залоза»** (видозмінена потова залоза, яка в жіночому організмі виробляє молоко [УАІМСД, т. 1, с. 660]).

Мазо- [грец. *mazos* груди] частина складних слів, яка вказує на приналежність до грудей [УАІМСД, т. 1, с. 996]. **Мамо-** *татт(о)-* [лат. *татта*] частина складних слів, що означає зв'язок з груддю чи грудною залозою [УАІМСД, т. 1, с. 1004]. **Масто-** [грец. *mastos* груди] частина складних слів, що вказує на відношення до грудей чи мастоїдального процесу [УАІМСД, т. 1, с. 1010].

Найбільше лексем із соматичним компонентами **мазо-, мамо-, масто-** зафіксовано в УАІМСД. Їх нараховано – 69, з них 47 складених термінів, частиною яких є вищезгадані соматичні компоненти, напр., *сексуальний мазохізм* [УАІМСД, т. 1, с. 996], *Аріеса-Пітангі мамапластика, Бізенбергера мамапластика, збільшувальна мамапластика, редуційна мамапластика, підліткова мамоплазія* [УАІМСД, т. 1, с. 1004], *гнійний мастит, застійний мастит, системний мастоцитоз* [УАІМСД, т. 1, с. 1010–1011] тощо.

ТСМТ налічує 9 слів із частинами **мазо-, мамо-, масто-**, напр.: *мазохізм* [ТСМТ, с. 388], *мамографія* [ТСМТ, с. 392], *масталгія, мастатрофія, мастит, мастографія, мастодинія, мастопатія, мастоптоз* [ТСМТ, с. 396–397], а також 18 складених термінів, до складу яких входить поняття *мастит* (запалення грудної залози) та *мастопатія* (хворобливий стан грудної залози), напр.: *абсцедивний мастит, гангренозний мастит, інфільтративний мастит,*

серозний мастит, хронічний мастит, хронічний негнійний мастит, юнацький мастит, дифузна мастопатія, тиреотоксична мастопатія, вузлова мастопатія, фіброзна мастопатія тощо [ТСІТ, с. 396-397]. Слід зазначити, що складені терміни перераховано тільки ті, які не фіксуються в УАІМСД.

У НСІС зазначено 11 лексем, напр.: *мазохізм, мазохіст* [НСІС, с. 360], *мамограф, мамографія, мамозність, мамолог, мамологія* [НСІС, с. 364], *мастит, мастоектомія, мастоїдит, мастопатія* [НСІС, с. 369], а також виявлено лексеми, які не стосуються ні медичних термінів, ні поняття «груди», напр.: *мазо* – павук ряду павуків-пігмеїв, один із найменших павуків у Європі [НСІС, с. 360]; *мастоглоя* – одноклітинна діатомова водорість родини навикульових, що розповсюджена в бентосі морів, рідше у прісних водоймах [НСІС, с. 369]; *мастодонзавр* – один із найостанніших гігантських лабіринтодонтів, який жив у тріасі [НСІС, с. 369], *мастодонт* – велика викопна хоботна тварина, яка за зовнішнім виглядом схожа на слона; жила в кайнозої [НСІС, с. 369].

Усі слова із компонентами *мазо-, мамо-, масто-* позначають:

1) **процеси:** *мазоластика, мазопрокол, мазохізм, мамоген, мамоплазія, мамопластика, мастодимія, мастоїдалгія, мастоїдектомія, мастоїдеонцентез, мастоїдотомія, мастоменія, мастопексія, мастоплазія, мастопластика, мастостомія, мастотомія, мастоцитома, мамопластика* та інші, напр.: *мамогенез* – розвиток грудних залоз до функціонального стану [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; *мамограма* – рентгенографія молочних залоз [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; *мамографія* – радіографія молочної залози [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; *мастоектомія* – операція видалення молочної залози у жінки при виявленні злоякісної пухлини [ТСМТ, с. 369]; 2) **назви захворювань:** *мастоїдит, мастопатія, мастоптоз, масторагія, мастоцитоз* та інші, напр.: *мастит* – запалення молочної залози або грудей [УАІМСД, т. 1, с. 1010]; *мастоскір* – затвердіння або шкір молочних залоз [УАІМСД, т. 1, с. 1011]; *мамозність* – надмірне збільшення жіночих грудей [ТСМТ, с. 364]; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього:** *мазохістичний* – такий, що

стосується мазохізму або характеризується ним [УАІМСД, т. 1, с. 996]; **мамоторпний** – такий, що споріднений з молочними залозами або стимулює їх. Інша назва *мамоторфний* [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; 4) **назви фахівців: мамолог** – фахівець із мамології [ТСМТ, с. 364]; 5) **назви наук, розділів, галузей: мамологія** – розділ медицини, що займається вивченням, лікуванням і профілактикою захворювань жіночих молочних залоз [ТСМТ, с. 364]; 6) **медичні прилади, інструменти: мамограф** – апарат для діагностики пухлинних захворювань жіночої молочної залози [ТСМТ, с. 364]; 7) **клітини: мастоцит** – опасиста клітина [УАІТСД, т. 1, с. 1011]; **мамосоматотроф** – ацидофільна клітина аденогіпофіза, яка секретує гормон росту і пролактин [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; 8) **види, роди: мамомоногамус** – рід нематод родини Syngamidae [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; **мастофора** – рід павуків [УАІТСД, т. 1, с. 1011]; 9) **людей, осіб, які мають певні відхилення: мазохіст** – особа, якій властивий мазохізм [УАІТСД, т. 1, с. 996].

2. Остеонімічна лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання) налічує понад 35 соматизмів та 30 соматичних компонентів. Серед найуживаніших є соматиз *кістка* та міжнародний соматичний компонент *остео-*.

Кістка [лат. *os*; грец. *osteon*], *liver* [лат. *iesur*, грец. *hepar*] – 1. Тверда форма сполучної тканини, що становить більшу частину скелета хребетних... 2. Будь-яка окрема частина кістяка або скелета, тіла [УАІМСД, т. 1, с. 820].

Соматизм *кістка* утворює один простий термін *кістковий* та 5 складних, що означають **такий, що стосується кістки: кістково-апоневратичний, кістково-волокнистий, кісткоподібний, кісткоутворювальний**, напр., **кістково-хрящовий** – пов'язаний з кісткою і хрящем або утворений ними; такий, що стосується кістки та її суглобового хряща [УАІМСД, т. 1, с. 820].

Остео- – частина складних слів, що вказує на зв'язок з кісткою або кістками [УАІМСД, т. 2, с. 1251]. Найбільше лексем із цими компонентами зафіксовано в УАІМСД – 127 лексем. У НСІС зазначено 25 лексем, напр.: *остеогенний, остеодистрофія, остеоліт, остеомієліт* та інші [НСІС, с. 440].

Усі слова із компонентами **остео-** позначають: 1) **процеси**: *остеоакузія, остеоанагенез, остеоанафіз, остеогенез, остеографія, остеокампісія, остеоклазія, остеоматоз* та інші, напр.: **остеоартротомія** – резекція суглоба [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; **остеоіндукція** – акт або процес стимуляції остеогенезу [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; 2) **збірні поняття, суміші, речовини**: *остеодентин, остеокальцин*, напр.: **остеоген** – речовина, що становить внутрішній шар окістя, з якої формується кістка [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; **остеохондроматоз** – множинні остеохондрози [УАІМСД, т. 2, с. 1256]; 3) **назви захворювань**: *остеоаневризма, остеоанестезія, остеогідатидоз, остеодермія, остеодисплазія, остеодистрофія, остеокопос, остеолатиризм* та інші, напр.: **остеоартрит** – незапальне дегенеративне захворювання суглобів [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; **остеоартропатія** – будь-яке захворювання суглобів і кісток [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; 4) **пухлини**: *остеокластома, остеоліпома, остеоліпохондрома, остеома, остеосаркома* тощо, напр.: **остеобластома** – доброякісна, болюча, значною мірою васкулярна пухлина кістки [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; **остеодентинома** – одонтома, що складається з кістки і дентину [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; 5) **ділянку органа** *остеоїд, остеомер, остеон*, напр.: **остеокома** – будь-який елемент серії кісткових структур, наприклад, хребець [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; **остеокраніум** – череп плода протягом стадії скостеніння [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; 6) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: *остеоартритичний, остеогенний, остеокахектичний, остеокластний, остеокопічний, остеолітичний, остеомалятичний* та інші, напр.: **остеоартикулярний** – такий, що стосується кісток і суглобів або уражає їх [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; **остеобластний** – такий, що належить до остеобластів або складається з них [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; 7) **назви фахівців**: **остеолог** – фахівець з остеології [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; **остеопат** – фахівець з остеопатії [УАІМСД, т. 2, с. 1254]; 8) **назви наук, розділів, галузей**: **остеологія** – наука, що вивчає кістки; галузь знань про кістки [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; 9) **медичні прилади, інструменти**: **остеотриб** – інструмент для видалення каріозної кістки [УАІМСД, т. 2, с. 1255];

10) **клітини: остеобласт** – клітина, яка виникла з фібробласту [УАІМСД, т. 2, с. 1251]; **остеокласт** – велика багатоядерна клітина, пов'язана з абсорбцією і видаленням кістки [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; 10) **види, роди: остертагії** – рід нематодних шлункових червів з родини Trichostrongylidae, знайдених здебільшого в кістках... [УАІМСД, т. 2, с. 1256].

3. Спланхнонімічна лексика (внутрішні органи) становить найбільшу групу і налічує понад 35 соматизмів та 110 соматичних компонентів. Найбільш уживані серед них лексеми з національним соматизмом **печінка** та іншомовними компонентами **гепат-, гепатик(о)-, гепат(о)-**

Печінка [грец. *hepar* печінка], liver [лат. *jecur*, грец. *hepar*] 1. Велика залоза темно-червоного кольору, розміщена з правого боку у верхній частині черевної порожнини... 2. Така сама залоза певних тварин, яку використовують як продукт харчування або для виготовлення фармацевтичних препаратів [УАІМСД, т. 2, с. 1333].

Термінів із компонентом **печінка** значно 19. Вони належать до однієї групи – **такий, що стосується печінки, її захворювання або діє на неї: печінковий, печінково-бронхіальний, печінково-жировий, печінково-жовчний, печінково-легеневий, печінково-плевральний, печінково-тонкокишковий, напр., печінково-шлунковий** – такий, що стосується печінки та шлунка [УАІМСД, т. 2, с. 1333].

Лексема **печінка** є частиною таких складених термінів: **альбуміноїдна печінка, амілоїдна печінка, міліарна циротична печінка, блукаюча печінка, бронзова печінка, глазурована печінка, іниста печінка, кремнієва печінка, пігментна печінка, цирозна печінка** та інші [УАІМСД, т. 2, с. 1333]. Загалом в УАІМСД таких термінів зафіксовано 24.

Гепатик(о)- [грец. *hepatikos* з печінки] частина слів, що означає зв'язок з печінковими протоками або інколи з печінкою» [УАІМСД, т. 1, с. 366]; **гепат(о)-** «*hepat(o)-* [грец. *hepar*, р.в. *hepatos* печінка] частина складних слів, що означає належність до печінки» [УАІМСД, т. 1, с. 368].

Найбільше лексем із цими компонентами зафіксовано в УАІМСД. Із компонентом *гепат-* налічується 7 лексем, *гепатик(о)-* – 13, *гепат(о)-* – 78, компонент *печінка* є частиною 19 лексем. У НСІС зазначено 6 лексем з частинами *гепат-*, *гепат(о)-*, напр.: *гепарин*, *гепатит*, *гепатогенний*, *гепатоптоз*, *гепатохолецистит*, *гепатоцити* [НСІС, с. 143]. Ці слова використовують на позначення медичних термінів та є найбільш вживані.

Усі слова із компонентами *гепат-*, *гепатик(о)-*, *гепат(о)-* позначають:

1) **процеси:** *гепатектомія*, *гепатизація*, *гепатизований*, *гепатикодохотомія*, *гепатиколітотомія*, *гепатиколітотрипсія*, *гепатикотомія*, *гепатограма*, *гепатографія*, *гепатолієнографія*, *гепатометрія*, *гепатоскопія*, *гепатоспленометрія*, *гепатофлебографія* та інші, напр.: ***гепатологія*** – дослідження печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368], ***гепатикогографія*** – рентгенологічне дослідження загальної печінкової артерії та її гілок після уведення в них контрастної речовини шляхом катетеризації [ТСМТ, с. 162];

2) **назви захворювань:** *гепаталгія*, *гепататрофія*, *гепатизм*, *гепатикогастростомія*, *гепатикодуоденостомія*, *гепатикоєюностомія*, *гепатикостомія*, *гепатикохоледохостомія*, *гепатобластома*, *гепатоз*, *гепатозооноз*, *гепатокарциногенез*, *гепатоліз*, *гепатоліт*, *гепатома*, *гепатомаліяція*, *гепатомеланоз*, *гепатоомфалоцеле*, *гепатоомфальос*, *гепатоптоз*, *гепаторагія*, *гепаторея* та інші, напр.: ***гепатит*** – запалення печінки [УАІМСД, т. 1, с. 367], ***гепатиколітіаз*** – наявність каменів у печінковій протоці у разі жовчнокам'яної хвороби [ТСМТ, с. 163];

3) **такий, що стосується печінки, її захворювання або діє на неї:** *гепатобіліарний*, *гепатогенний*, *гепатокарциногенний*, *гепатоксичний*, *гепатокупреїн*, *гепатолізін*, *гепатолітичний*, *гепатонефритичний*, *гепатотоксичний*, *гепатотропний* та інші, напр.: ***гепатопортальний*** – такий, що стосується ворітної системи печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368], ***гепатилентикулярний*** – той, що стосується одночасно печінки і сочевицеподібного ядра [ТСМТ, с. 163];

4) **назви фахівців, людей:** ***гепатолог*** – фахівець з гепатології [УАІМСД, т. 1, с. 368], ***гепатопат*** – пацієнт із хворобою печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368];

5) **назви наук:** *гепатологія* – наука про печінку та її хвороби [ТСМТ, с. 164];
 6) **клітини:** *гепатоцит* – клітина печінки [УАІМСД, т. 1, с. 369]; 7) **види, роди:** *гепатікола, гепатозоон, гепатоцистис*, напр., *гепатовірус* – рід вірусів родини *Picornaviridae*, який включає вірус гепатиту А [УАІМСД, т. 1, с. 368].

Складні лексеми, що мають першу частину *гепатик(о)-*, як правило, належать до хірургічних термінів і стосуються хірургічних розтинів або з'єднань, напр.: *гепатикодохотомія* – хірургічний розтин печінкової протоки та загальної жовчної протоки [УАІМСД, т. 1, с. 366]; *гепатикоентеростомія* – утворення хірургічного з'єднання між печінковою протокою та кишкою [УАІМСД, т. 1, с. 366].

4. Ангіонімічна лексика (кровоносна система) налічує понад 30 соматизмів та 30 соматичних компонентів.

Найбільший блок складають лексеми із українським соматизмом *кров*, соматичним компонентом *кров(о)-* та міжнародними відповідниками *гем-* (*гем(о)-, гемат(о)-*).

Кров – «рідина, що циркулює через серце, артерії, капіляри та вени і переносить поживні речовини і кисень до клітин тіла» [УАІМСД, т. 1, с. 908].

В УАІМСД зафіксовано 25 складних слів із компонентом *кров(о)-*, які позначають: 1) **процеси:** *крововилив, кровоспинний, кровообіг, кровопаразитарний кровоплин, кровосисний, кровотворення, кровотворний, кровотеча, кровохаркання*, напр., *крововтрата* – патологічний процес, який виникає внаслідок пошкодження судин та втрати частини крові [УАІМСД, т. 1, с. 909]; 2) **такий, що містить кров чи зумовлюється нею:** *кровоносний, кровоносносудинний, кровопаразитарний, кровоспинний, кровохаркальний, кров'яний*, напр., *кров'янистогнійний* – такий, що містить кров і гній [УАІМСД, т. 1, с. 911]; 3) **роди, тварини-паразити:** *кров'янисті споровики, кроводеревник, кровопаразит, кровосисні комарі, кровосос, кровососка*, напр., *кровососки* – родина паразитичних мух, що паразитують на птахів і ссавцях. Деякі мають крила, інші – безкрилі [УАІМСД, т. 1, с. 910]. Деякі слова мають відповідники із компонентами *гем-(гем(о)-, гемат(о)-*), напр.: *кровоспинний,*

гемостатичний; кровопаразитарний, гемозойний; кровосисний, гематофагічний; кровотворення, гематопоез тощо.

Гем-(гем(о)-, гемат(о)-) – «частина складного слова, що означає належність до крові» [ТСМТ, с. 149]. В УАІМСД зафіксовано понад 260 лексем із компонентом **гем-(гем(о)-, гемат(о)-)**.

Лексеми, що у своєму складі мають **гем-, гем(о)-** або **гемат(о)-** вживаються паралельно з одним і тим самим значенням: *гемоаглютинін, гемаглютинін; гематометра, гемометра; гемотоксичний, гематотоксичний; гематомедіастіnum, гемомедіастіnum; гематонєфроз, гемонєфроз* тощо, напр., **гематонєфроз** – наявність крові в нирковій мисці [УАІМСД, т. 1, с. 353].

Слова з компонентами **гем-(гем(о)-, гемат(о)-)** позначають: 1) **процеси:** *гемаглютинація, гемадинамометрія, гемадсорбент, гемадсорбція, геманаліз, гемангіектазія, гемангіобластоматоз, гемангіоендотеліома, гематемезис, гематидроз, гематокрит, гематометрія, гематофагія, гематохілурія, гемоглобінометрія, гематоцеле, гематоциста, гемокінез,* напр., **гемодинамометрія** – вимірювання кров'яного тиску [УАІМСД, т. 1, с. 351]; 2) **збірні поняття, суміші, речовини:** *гемалум, гемастронцій, гематоксилін, гематопорфірин, гематохлорин, гемафеїн, гемоглобін, гемоеритрин, гемолімфа, гематит,* напр., **гематеїн** – коричнево-червона речовина, яка утворюється при оксидації гематоксиліну. Використовують як індикатор і барвник [УАІМСД, т. 1, с. 352]; 3) **назви захворювань:** *гематинемія, гематинерія, гематокольпометра, гематокольпос, гематометра, гематомієліт, гематомієлія, гематонєфроз, гематопенія, гематосальпінкс, гематосперматоцеле, гематостеон, гематотрахелос, гематохроматоз, гематоцитурія, гематурія, гемафеїз, гемобартонельоз, гемобілія, гемодистрофія, геморой,* напр., **гемопатія** – будь-яке захворювання крові [УАІМСД, т. 1, с. 360]; 4) **пухлини:** *гемангіобластома, гемангіоендотеліосаркома, гемангіома, гемангіосаркома, гемангіофіброма, гемантолімфангіома,* напр., **гемангіоперицитотома** – пухлина, утворена веретеноподібними клітинами з густиною судин і, очевидно, розвивається з

перцитів. Може бути доброякісною або злоякісною. Переважно зустрічається на нижніх кінцівках або в заочеревинному просторі [УАІМСД, т. 1, с. 352]; 5) **частину крові:** *гемаглютинативний, гемаглютинін, гемапофіз, гемопатичний*, напр., *гемокоагулін* – складник отрути деяких змій, що зумовлює коагуляцію крові [УАІМСД, т. 1, с. 359]; 6) **такий, що поширюється через кров чи стосується крові:** *гематогенний, гематоенцефаричний, гематоїдний, гематотоксичний, гематотропний, гемодинамічний, геморагенний*, напр., *гемофільний* – такий, що має схильність до крові; такий, що живе в крові [УАІМСД, т. 1, с. 362]; 7) **назви фахівців:** *гематолог* – спеціаліст у галузі гематології [УАІМСД, т. 1, с. 352]; 8) **назви наук, розділів, галузей:** *гематологія*, напр., *гемодинаміка* – вивчення руху крові й причепних до нього сил [УАІМСД, т. 1, с. 359]; 9) **медичні прилади, інструменти:** *гематоманометра, гематоглобінометр, гематоспектроскоп, гемацитометр, гемаглобінометр, гемодіалізатор, гемокліпса, гемоманометр, гемовільтр*, напр., *гемон'єзометр* – будь-який прилад для вимірювання кров'яного тиску [УАІМСД, т. 1, с. 362] (у ТСМТ зафіксовано більше лексем на позначення приладів: *гемокоагулограф, гемокоагулометр, геморетраціометр, геморезистометр*, а також окремо виділено методи: *геморезистограма, геморезистографія, гемоксиметрія, гемокситензіометрія*, напр., *гемосорбція* – метод виведення токсинів із організму за допомогою екстракорпоральної перфузії крові через гранульовані або пластинчасті сорбенти [ТСМТ, с. 159]); 10) **клітини:** *гемангіоамелобластома, гемангіобластома, гематобласт, гематоцитобласт, гемобласт, гемогістіобласт, гемогрегарина, гемоцитобласт*, напр., *гемоцит* – клітина крові [УАІМСД, т. 1, с. 363]; 11) **роди, тварини-паразити:** *гемагогус, гемадипса, гематобія, гематопінус, гематосифон, гемафізаліс, гемадипсус, геманхоз, гемонхуз, гемопротеус*, напр., *гемофілюс* – рід грамнегативних аеробних чи факультативних анаеробних паличкоподібних або коккобактеріальних бактерій родини Pasteurellaceae, які складаються з клітин, що деколи утворюють нитки і філаменти [УАІМСД, т. 1, с. 362]; 12) **дослідження крові, діагноз:** *гематоспектроскопія,*

гемодіагностика, гемодіаліз, напр., *гемопатологія* – дослідження хвороб крові [УАІМСД, т. 1, с.361]; 13) **плоди, які мають певні відхилення: гемацефал** – плід, народжений із розширеною головою внаслідок крововиливу [УАІМСД, т. 1, с. 354].

Одним із найважливіших компонентів у медичній галузі та в терміносистемі загалом є *серц(е)-* (міжнародний відповідник *карді(о)-*).

Серце (лат. *cor*, грец. *kardia*) внутрішній орган, серцевий м'яз, що забезпечує кругообіг [УАІМСД, т. 2, с. 1591].

Найбільше лексем із цими компонентами зафіксовано в УАІМСД. Із компонентом *карді(о)-* налічується 86 лексем, компонент *серц(е)-* є частиною 11 лексем. У НСІС зазначено 24 лексеми з частиною *карді(о)-* і тільки 22 використовують на позначення медичних термінів, напр.: *кардіограма, кардіограф, кардіографія, кардіолог, кардіологія, кардіоміоцити, кардіомонітор, кардіопамп, кардіопатія, кардіореанімаційний* та інші [НСІС, с. 285]. Поза соматикою є лексеми *кардіоїда* «мат. замкнена крива лінія, що за формою нагадує контур серця» та *кардіокринум* «цибулинна трав'яниста рослина родини лілейних із широким листям і трубчатими білими духмяними квітками, росте у вологих лісах Гімалаїв і в Східній Азії» [НСІС, с. 285].

Слова із компонентом *серц(е)-* вживаються на позначення: 1) **процесів: серцебиття** – повний серцевий цикл, під час якого проводиться електричний імпульс і відбувається механічне скорочення [УАІМСД, т. 2, с. 1593]; 2) **такий, що стосується серця, або діє на нього: серцевий, серцево-клапанний, серцево-легеневий, серцево-нервовий, серцево-нирковий, серцево-печінковий, серцево-судинний, серцевоподібний**, напр., *серцево-судинно-нирковий* – такий, що стосується серця, кровоносних судин і нирок [УАІМСД, т. 2, с. 1593]. Виявлено також лексему *серцевина*, яка є багатозначною, але відношення до серця не має (1. Центральна частина будь-чого; 2. Залізний стрижень; 3. Центральна частина віріону; 4. М'яка тканина у стеблах рослин; 5. М'якоть з безбарвних паренхіматозних клітин у стовбурах рослин і деяких коренях [УАІМСД, т. 2, с. 1593]).

Карді(о)- (грец. *kardia* серце) частина складних слів, яка означає зв'язок із серцем чи кардіальним отвором або кардією шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 782].

Усі слова із компонентом **карді(о)-** позначають: 1) **процеси**: *кардіектомія, кардіоангіографія, кардіовальвулотомія, кардіоверсія, кардіогенез, кардіограма, кардіографія, кардіокайрографія, кардіокімографія, кардіоліз, кардіометрія, кардіоміотомія, кардіоперикардопексія, кардіопластика, кардіоплегія*, напр., **кардіографія** – техніка графічного запису деяких фізичних або функціональних проявів серця [УАІМСД, т. 1, с. 783]; 2) **назви захворювань**: *кардіалгія, кардіектазія, кардіовальвуліт, кардіогепатомегалія, кардіодинія, кардіомегалія, кардіомеланоз, кардіоміоліпоз, кардіоміопатія, кардіопатія, кардіоперикардит, кардіорексія, кардіосклероз, кардіоцироз*, напр., **кардіоптоз** – переміщення серця донизу [УАІМСД, т. 1, с. 784]; 3) **такий, що стосується серця, його органа або діє на нього**: *кардіальний, кардіоактивний, кардіогенний, кардіографічний, кардіоектомізований, кардіоінгібітор, кардіокімографічний, кардіокінетичний, кардіоліпін, кардіопатичний, кардіопілоричний, кардіоплегічний*, напр., **кардіопневматичний** – такий, що стосується серця і дихання, чи належить до них [т. 1, с. 784]; 4) **назви фахівців**: **кардіолог** – лікар, який займається запобіганням, діагностикою та лікуванням хвороб серця [УАІМСД, т. 1, с. 783]; 5) **назви наук, спеціальностей**: *кардіодинаміка, кардіологія*, напр., **кардіоангіологія** – медична спеціальність, пов'язана із серцем та кровоносними судинами [УАІМСД, т. 1, с. 782]; 6) **медичні інструменти, прилади**: *кардіовальвулотом, кардіовертер, кардіограф, кардіодилітатор, кардіоінгібітор, кардіометр, кардіостимулятор, кардіотахометр*, напр., **кардіотокограф** – прилад, який застосовується при кардіотокографії [УАІМСД, т. 1, с. 785]; 7) **клітини**: **кардіоцит** – *міозит* – клітина м'язової тканини [УАІМСД, т. 1, с. 1076]; 8) **види, роди**: *кардіобактерії, кардіовірус*, напр., **кардіовіруси** – ЕМК-подібні віруси; рід вірусів родини *Picornaviridae*, що спричиняють енцефаломієліт і міокардит [УАІМСД, т. 1, с. 782].

5. Сенсонімічна лексика (органи чуття) налічує понад 15 соматизмів та 25 соматичних компонентів.

Лексеми із компонентами **вух(o)-** та міжнародними компонентами **аур(u)-, от(o)-**.

Вух(o)- [лат. *auricula*] (визн.1); *auris* [лат. *auris*; грец. *ous*] (визн. 2)
1. Частина зовнішнього вуха, не розмішена в голові. Інша назва вушна раковина. 2. Орган слуху і рівноваги. Складається із зовнішнього вуха, середнього вуха і внутрішнього вуха [УАІМСД, т. 1, с. 326].

Аури- [лат. *auris* вухо] частина складних слів, що означають зв'язок з вухом [УАІМСД, т. 1, с. 141]. **Ото-** [грец. *ous* вухо] частина складних слів, що вказує на відношення до вуха [УАІМСД, т. 2, с. 1264].

Найбільше лексем із цими компонентами зафіксовано в УАІМСД. Із компонентом **от(o)-** налічується 44 лексеми, **аур(u)-** – 6 лексем, компонент **вух(o)-** є частиною 7 лексем. Виявлено також лексеми *аурид, аурин та вушко*, які не належать до органа слуху, напр., **вушко** – 1. Передсердя. 2. Невеличкий орган, ортодонтичне з'єднання, яке зазвичай використовується з боком, сплавленим або припаяним для кращого ротаційного контролю [УАІМСД, т. 1, с. 328].

У НСІС зазначено 5 лексем із частиною **аур(u)-** та 16 лексем із частиною **от(o)-** і тільки 18 використовуються на позначення медичних термінів, напр.: *аурикула (аврикула), аурикулодіагностика, аурикулярний* [НСІС, с. 73], *отодектоз, отоларинголог, отоліти, отологія, оторея, отосклероз* та інші [НСІС, с. 440–441]. Лексеми **аурикулярія** «базидіальний гриб родини аурикулярієвих, що росте на хмизу», **ауринігмент** «мінерал класу сульфідів золотаво-жовтого кольору з алмазним блиском» [НСІС, с. 73] та **отоманка** «засновник Османської імперії» [НСІС, с. 441].

У названих словниках зафіксовано медичні терміни *аускультация, аускультативний*, в яких перша частина **ау-** належать до **органа слуху**, напр., **аускультация** – вислуховування звуків організму здебільшого для з'ясування стану легень, серця, плеври, черевної порожнини та інших органів, а також для діагностики вагітності [УАІМСД, т. 1, с. 141].

Усі слова із компонентом *аур(и)-, от(о)-* позначають: 1) **процеси**: *аурикулотерапія, ауринарій, отографія, отодинія, отоміаз, отопластика, ототоксичність* та інші, напр., **отоскопія** – дослідження вуха за допомогою отоскопа [УАІМСД, т. 2, с. 1265]; 2) **назви захворювань**: *отит, отобіоз, отоенцефаліт, отоліт, отомастоїдит, отомікоз, отомукормікоз, отопіорея, оторея, отосклероз, отоспонгілоз, отоцист*, напр., **отоцефалія** – вроджена аномалія, яка характеризується відсутністю внутрішньої щелепи і сполучення вух нижче обличчя [УАІМСД, т. 2, с. 1265]; 3) **ділянку органа**: **отокраніум** – ділянка кам'янистої частини скроневої кістки, що оточує кістковий лабіринт [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; 4) **такий, що стосується органа, захворювання або діє на нього**: *аурикуловентрикулярний, аурикуляр, аурикулярний, отитний, отогенний, отодектиновий, отоконій, отокраніальний, отологічний, отоневрологічний, отосклеротичний, ототоксичний*, напр., **отофарингеальний** – такий, що стосується вуха і глотки [УАІМСД, т. 2, с. 1265]; 5) **назви фахівців**: **отолог** – фахівець в галузі отології [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; 6) **назви наук, розділів, галузей**: *отоларингологія, оториноларингологія, отологія, отоневрологія*, напр., **оторинологія** – розділ медицини, що займається діагностикою, лікуванням і профілактикою захворювань вуха та носа [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; 7) **медичні прилади, інструменти**: *ауріскоп, отоскоп, отоакаріаз*, напр., **отосальпінкс** – слухова труба [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; 8) **види, роди**: *отобіус, отоцентор*, напр., **отодектес** – рід коростяних кліщів родини Psoroptidae. *O. cynotis* паразитує в зовнішніх вушних каналах котів, собак, лисиць і тхорів, викликаючи отодектичну коросту і отоакаріаз [УАІМСД, т. 2, с. 1264].

Слів із компонентом *вух(о)-* значно менше (6 лексем) і належать до одної групи: **такий, що стосується органа, захворювання або діє на нього**: *вухоподібний, вушко-шлунковий, вушний, вушно-скроневий, вушно-черепний*, напр., **вушно-носовий** – такий, що стосується вуха і носа [УАІМСД, т. 1, с. 328].

нос(о)-/рин(о)-/назо-

Особливими є лексеми із компонентом *ніс-*, оскільки виявлено частинку *нос(о)-* (притаманно українській мові чергування звуків *і* з *о*) та *наз-* (від латинського *nasus*), а також слова з грецькими відповідниками *рин(о)-* та *рин-*. **Ніс** [лат. *nasus*; грец. *rhis*] 1. Спеціальний орган обличчя, де містяться початковий відділ дихальної системи і рецептори відчуття нюху [УАІМСД, т. 1, с. 1191]. **Рин(о)-** *rhin(o)-* [грец. *rhis*] частина складних слів, що вказує на зв'язок з носом чи носоподібним утворенням [УАІМСД, т. 2, с. 1540]. В УАІМСД зафіксовано 25 лексем із частинами *нос(о)-*, *наз-* та 59 – з *рин(о)-*, *рин-*, які позначають: 1) **процеси**: *риноентомофторомікоз*, *ринокантектомія*, *риноманометрія*, *ринопластика*, *ринорафія*, *ринорея* та ін., напр., **риноскопія** – огляд носових ходів риноскопом [УАІМСД, т. 2, с. 1541]; 2) **назви захворювань**: *назосептин*, *назофарингіт*, *риноантрит*, *риновірус*, *ринодинія*, *ринокіфоз*, *риноларингіт*, *риноліт*, *риномікоз*, *ринонекротоз*, *ринедема*, *риніт* та інші, напр., **риносалпінгіт** – запалення слизової оболонки носа та евстахієвої труби [УАІМСД, т. 2, с. 1541]; 3) **ділянку органа**: *носоглотка*, *назоспінальна*, *риноцеле*, *риненцефалон*, напр., **риніон** – цефалометрична точка, розміщена на нижньому кінці шва між носовими кістками [УАІМСД, т. 2, с. 1539]; 4) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: *носо-бронхіальний*, *носовий*, *носо-війковий*, *носоглотковий*, *носо-губний*, *носо-сльозовий*, *риновірусний*, *риногенний*, *ринопластичний* та інші, напр., **риноскопичний** – такий, що стосується риноскопії [УАІМСД, т. 2, с. 1541]; 5) **назви фахівців**: *ринолог* – фахівець із ринології [УАІМСД, т. 2, с. 1540]; 6) **назви наук, розділів, галузей**: *риноларингологія*, напр., **ринологія** – наука, що вивчає ніс та його хвороби [УАІМСД, т. 2, с. 1540]; 7) **медичні прилади, інструменти**: *назофаринголарингоскоп*, *назофарингоскоп*, *риноманометр*, *ринометр*, напр., **риноскоп** – інструмент для огляду носа [УАІМСД, т. 2, с. 1541]; 8) **види, роди**: *носоглоткові тедзі*, *риновіруси*, *ринокладієлла*, напр., **ринеструс** – рід мух родини Oestridae, які відкладають личинки в носових ходах коней (Європа, Азія та Африка) [УАІМСД, т. 2, с. 1539].

У НСІС зафіксовано одну лексему із частинкою *рен(о)-* (*renit*) на позначення медичного терміна та три лексеми із латинським відповідником *наз-*, ці слова мають відношення до носа, хоча не є медичними термінами (*назалізація, назалізувати, назальний* [НСІС, с. 407]).

Лексеми з українським соматизмом *шкіра* та міжнародними компонентами *дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)-*.

Шкіра – зовнішній захисний покрив тіла, що складається з епідермісу і дерми, або власне шкіри і нижче розташованої підшкірної тканини [УАІМСД, т. 2, с. 2046]. УАІМСД містить терміни із соматичним компонентом *шкіра* (3 лексеми), які належать до групи **такий, що стосується органа або подібний на нього: шкірний** – такий, що стосується шкіри. Інша назва *дермальний* [УАІМСД, т. 2, с. 2047]; *шкірносудинний* – такий, що стосується кровоносних судин шкіри [УАІМСД, т. 2, с. 2047]; *шкірястий* – такий, що подібний до шкіри, шорсткий, щільний, йдеться про бактеріальні культури [УАІМСД, т. 2, с. 2047]. Один з українських термінів має аналог серед чужоземних (*шкірний – дермальний*), інші – вживаються тільки в українській терміносистемі.

Соматичний компонент *шкіра*, зазвичай, є частиною складених медичних термінів (22), напр.: *в'яла шкіра, алігаторова шкіра, апельсинова шкіра, бронзова шкіра, гіпереластична шкіра, крокодилова шкіра, риб'яча шкіра, складчаста шкіра голови, шагренева шкіра* та інші [УАІМСД, т. 2, с. 2046–2047]. Такі складені терміни як *алігаторові шкіра, дикобразові шкіра, колодійна шкіра, крокодилова шкіра, риб'яча шкіра* належать до слова *іхтіоз* – «будь-яке з групи шкірних уражень, якому властива посилена або аберрантна кератинізація, що призводить до незапального злущення шкіри» [УАІМСД, т. 1, с. 753–754].

Дерм- [грец. *derma* шкіра] частина складних слів, що означає належність до шкіри або зародкового листка [УАІМСД, т. 1, с. 505]. **Дерм(о)-** *derm(o)-* дивитися **дермат(о)-** [УАІМСД, т. 1, с. 505]. **Дермат(о)-** *dermat(o)-* [грец. *derma, dermatos* шкіра] частина складних слів, що означає належність до шкіри. Також **дерма-, дермо-** [УАІМСД, т. 1, с. 505].

Дерма [грец.], *dermis* [грец. *derma* шкіра, шкура] (визн. 1); *enderon* [грец. *en* в +*deros* шкіра] (визн. 2). 1. Власне шкіра; шар шкіри під епідермісом, що складається зі щільного ложа судинної сполучної тканини. Інша назва *коріум*. 2. Глибша частина шкіри чи слизової оболонки, що відрізняється від епітелію чи епідермісу [УАІМСД, т. 1, с. 505]. Лексема *дерма* є частиною складених термінів *сосочкова дерма, ретикулярна дерма* [УАІМСД, т. 1, с. 505].

Найбільше лексем із цими соматичним компонентами *дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)-* зафіксовано в УАІМСД. Їх нараховано – 78 слів, а також 128 складених термінів, частиною яких є вищезгадані соматичні компоненти, напр.: *дерматан сульфат, алергійний дерматит, аміачний дерматит, вегетаційний дерматит, вірусний вузликосий дерматит, косметичний дерматит, паразитарний дерматит, білий дерматографізм, передраковий дерматоз, дерматоліз повік, дерматорагія паразитарна, вибухаючі дерматофіброма, діабетична дермопатія* тощо [УАІМСД, т. 1, с. 505–510]. ТСМТ налічує 28 слів з частинами *дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)-*, напр.: *дермабразія, дермалгія, дерматит, дерматома, дерматомікоз, дерматотлазія* та ін. [ТСМТ, с. 223–225]. У НСІС зазначено 22 лексеми, напр.: *дерматин, дерматит, дерматовенерологія, дерматоген, дерматоз, дерматокраніум, дерматол* тощо. [НСІС, с. 186], а також виявлено 3 лексеми, які не належать до медичних термінів та до поняття «*шкіра*», напр.: *дерматокарпон* – листковий сучасний лишайник родини верукарієвих, що зустрічається на сухих і частково затоплених водою каміннях [НСІС, с. 186]; *дермогеніз* – риба ряду сарганоподібних, що живе у водоймах Індонезії, Південної Індії, Малаккського півострова, розводиться як акваріумна [НСІС, с. 186]; *дермоцибе* – базидіальний гриб родини павутинних, що росте в лісах на ґрунті, іноді на деревині, неїстівний [НСІС, с. 186].

Усі слова із компонентами *дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)-* позначають: 1) **процеси**: *дерматоавтопластика, дерматогетеропластика, дерматотерапія, дерматофітид, дермоїдектомія, дермолінектомія* та інші, напр.: *дермабразія* – вирівнювання поверхні шкіри, здійснюване механічним

способами, такий як тонкий наждачний папір або дротяна щітка. Дивитися *вигладжування* [УАІМСД, т. 1, с. 505]; **дерматопластика** – пластична операція на шкірі, оперативне відновлення ушкодженої або втраченої шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 509]; **дермометрія** – визначення ділянок шкіри, які мають опір до пошкодження постійного електричного струму, вони відповідатимуть ділянкам із втратою чутливості [УАІМСД, т. 1, с. 510]; 2) **назви захворювань**: *дерматит, дерматобіоз, дерматоз, дерматозооноз, дерматоліз, дерматомагалія, дерматоміаз, дерматомікоз, дерматоміоцит, дерматоміома, дерматопатія, дерматопатологія, дерматополіневрит, дерматорагія* та інші, напр.: **дерматоартрит** – захворювання шкіри, пов’язане з артритом [УАІМСД, т. 1, с. 507]; **дерматокон’юнктивіт** – запалення кон’юнктиви і шкіри навколо очей [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **дермосиновіт** – запалення шкіри над запальною суглобною сумкою чи піхвою сухожилка [УАІМСД, т. 1, с. 510]; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: *дерматографічний, дерматологічний, дерматомер, дерматомний, дерматопатичний, дерматопластичний, дерматотропний, дермоїдний* та інші, напр.: **дермальний** – такий, що стосується дерми. Інша назва *шкірний* [УАІМСД, т. 1, с. 505]; **дермонеуротропний** – такий, що стосується шкіри і нервової тканини [УАІМСД, т. 1, с. 510]; **дермопатичний** – такий, що стосується дермопатії [УАІМСД, т. 1, с. 510]; 4) **назви фахівців**: **дерматолог** – лікар, який обмежує свою практику діагностуванням і лікуванням шкірних захворювань [УАІМСД, т. 1, с. 508]; 5) **назви наук, розділів, галузей**: **дерматогліфіка** – вивчення візерунка борозенок на шкірі пальців рук і ніг, долоней і стоп. Має значення в антропології та криміналістиці як спосіб ідентифікації, а в медицині – як клінічний і генетичний показник, зокрема, хромосомних аномалій [УАІМСД, т. , с. 507]; **дерматологія** – розділ медицини, що займається діагностикою і лікуванням захворювань шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **дерматоневрологія** – наука, що вивчає нерви здорової чи ушкодженої шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 509]; **дерматофармакологія** – галузь фармакології, яка стосується дерматологічних захворювань [УАІМСД, т. 1, с. 509]; 6) **назви**

приладів, інструментів: *дермабрадер* – прилад, який використовується для дермабразії [УАІМСД, т. 1, с. 505]; *дерматом* – інструмент для вирізання тонких шарів шкіри з метою пересадки шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 508]; *дермогігрометр* – прилад для вимірювання опору шкіри без пропускання крізь неї постійного струму [УАІМСД, т. 1, с. 510]; *дермометр* – інструмент, що використовується при дермометрії [УАІМСД, т. 1, с. 510]; 7) **види, типи, роди, класи:** *дерманіссідові, дерматозоон, дерматофагоїди, дерматофілові, дерматофілюс, дерматофіт*, напр.: *дерманіссус* – вид кліщів родини Dermanyssidae. Пташиний або кролячий кліщ, уражає свійських птахів, а іноді – людей [УАІМСД, т. 1, с. 505]; *дерматобія* – рід гедзів родини Oestridae (гедзі) [УАІМСД, т. 1, с. 507]; *дермацентор* – рід кліщів, основних переносників захворювань [УАІМСД, т. 1, с. 510].

Медичні терміни зі соматичними компонентами кожної тематичної групи позначають: процеси; збірні поняття, суміші, речовини; назви захворювань; пухлини; ділянку органа; такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього; назви фахівців; назви наук, розділів, галузей; медичні прилади, інструменти, клітини; види, типи, роди, класи; людей, осіб, плоди, які мають певні відхилення.

2.4 Лексико-семантичні групи термінів зі соматичними компонентами

Зазвичай **препозиційні** соматичні компоненти (понад 7260 термінів) чітко окреслюють:

1) **процеси** (2502 терміни): *ауринарія, вагінопластика, гемаглютинація, гематологія, дермоїдектомія, кардіоверсія, кефалографія, мастопластика, менінгомаліяція, мієлінізація, отографія, психіка* та інші, напр.: *гемодинамометрія* – вимірювання кров'яного тиску [УАІМСД, т. 1, с. 351]; *дермабразія* – вирівнювання поверхні шкіри, здійснюване механічним способом, такий як тонкий наждачний папір або дротяна щітка. Дивитися *вигладжування* [УАІМСД, т. 1, с. 505]; *дерматотерапія* – лікування

захворювань шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 509]; **мамогенез** – розвиток грудних залоз до функціонального стану [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; **менінгомаліяція** — розм'якшення оболонки [УАІМСД, т. 1, с. 1030]; **отоскопія** – дослідження вуха за допомогою отоскопа [УАІМСД, т. 2, с. 1265];

2) **збірні поняття, суміші, речовини** (556 термінів): *аденозилкобаламін, аденозин, аденозиндезаміназа, адреноблокатор, адренодоксин, адреностатик, адренотоксин, вазодилататор, гастротоксин, гемаглютинін, гематоксилін, гематопорфірин, гематохлорин, гематеїн, гематидроз, гемоглобін, гемоеритрин, гематит, гемін, мієлін* та інші, напр.: **аденозинкіноза** – ензим класу трансфераз, який каталізує фосфорилування аденому АТФ з утворенням АДФ [УАІМСД, т. 1, с. 16]; **адренолітик** – речовина, що гальмує функцію адренергічних нервів та пригнічує реакцію на адреналін [УАІМСД, т. 1, с. 20]; **Гема тест** – кислотна сироваткова проба [УАІМСД, т. 1, с. 351]; **гемалум** – суміш гематоксиліну і галуна, запропонована Меєром, що широко використовується для забарвлення ядер, особливо в поєднанні з еозином, як загальний метод спостереження [УАІМСД, т. 1, с. 351]; **гематин** – 1. Хелатний комплекс порфірину із залізом (III), утворений через окиснення вільного гему... 2. Гемін [УАІМСД, т. 1, с. 352]; **гемафеїн** – речовина, що надає коричневого кольору крові та сечі [УАІМСД, т. 1, с. 354];

3) **назви захворювань** (998 термінів): *гематинемія, дерматит, кардіектазія, кефалгематома, мастопатії, медулобластома, менінгеоматоз, отит, психатаксія* тощо, напр.: **гемопатія** – будь-яке захворювання крові [УАІМСД, т. 1, с. 360]; **дерматоартрит** – захворювання шкіри, пов'язане з артритом [УАІМСД, т. 1, с. 507]; **кардіоптоз** – переміщення серця донизу [УАІМСД, т. 1, с. 784]; **менінгіт** – запалення мозкових оболонок, як правило, бактеріальне (бактеріальний менінгіт) чи вірусне (вірусний менінгіт) [УАІМСД, т. 1, с. 1029]; **ларингіт** – запалення гортані, звичайно із сухістю та болючими відчуттями в горлі, хрипотою, кашлем і утрудненим ковтанням [УАІМСД, т. 1, с. 939]; **отоцефалія** – вроджена аномалія, яка характеризується відсутністю внутрішньої щелепи і сполучення вух нижче обличчя [УАІМСД, т. 2, с. 1265];

4) **пухлини** (214 термінів): *аденоамелобластома, аденоепітеліома, гемангіобластома, гемангіоендотеліосаркома, гемангіосаркома, гемангіофіброма, гемантолімфангіома, гепатома, дентинома, нейробластома* тощо, напр.: *блефароатерома* – кістозна пухлина або кіста сальної залози повіки [т. 1, с. 189]; *гемангіома* – дуже поширена доброякісна пухлина, що переважно зустрічається в дитячому віці [УАІМСД, т. 1, с. 351]; *гемангіоперицитома* – пухлина, утворена веретеноподібними клітинами з густиною судин і, очевидно, розвивається з перцитів. Може бути доброякісною або злоякісною. Переважно зустрічається на нижніх кінцівках або в заочеревинному просторі [УАІМСД, т. 1, с. 352]; *медулобластома* — злоякісна, дуже чутлива до радіоопромінення пухлина мозочка, утворена недиференційованими нейрогліальними клітинами [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; *медулоепітеліома* – рідкісний різновид нейроепітеліальних пухлин, що здебільшого зустрічаються в головному мозку чи сітківці [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; *нейрофіброма* – зазвичай доброякісна пухлина периферичних нервів, спричинена патологічним розмноженням шваннівських клітин [УАІМСД, т. 1, с. 1153];

5) **ділянку органа** (262 терміни): *аденогіпофіз, апендикс, атріум, везикула, гастрошізис, носоглотка, назоспінальна, омостернум, риненцефалон* тощо, напр.: *аурикуляр* – краніометрична точка вгорі отвору зовнішнього слухового ходу [УАІМСД, т. 1, с. 141]; *лінгвале* – точка на верхньому кінці зрощення нижньої щелепи на її язиковій поверхні [УАІМСД, т. 1, с. 972]; *мелошизис* – коса щілина обличчя [УАІМСД, т. 1, с. 1025]; *отокраніум* – ділянка кам'янистої частини скроневої кістки, що оточує кістковий лабіринт [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; *риніон* – цефалометрична точка, розміщена на нижньому кінці шва між носовими кістками [УАІМСД, т. 2, с. 1539]; *риноцеле* – шлуночок нюхової частини головного мозку [УАІМСД, т. 2, с. 1541];

б) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього** (1900 термінів): *аурикулярний, вагіноперитональний, дерматологічний, кардіографічний, мамотропний, медулярний, менінгеальний, психоактивний* та інші, напр.: *горловий* - 1. Такий, що стосується зіву. 2. Велярний [УАІМСД,

т. 1, с. 939]; **дермальний** – такий, що стосується дерми. Інша назва *шкірний* [УАІМСД, т. 1, с. 505]; **кров'янистогнійний** – такий, що містить кров і гній [УАІМСД, т. 1, с. 911]; **отофарингеальний** – такий, що стосується вуха і глотки [УАІМСД, т. 2, с. 1265]; **вушно-носовий** – такий, що стосується вуха і носа [УАІМСД, т. 1, с. 328]; **психоаудиторний** – такий, що стосується свідомого і розумового сприйняття звуку [УАІМСД, т. 2, с. 1480];

7) **назви фахівців медичної галузі** (35 термів): *гастроентеролог, гастронолог, гематолог, мамолог, психіатр, психоаналітик* та інші, напр.: **дерматолог** – лікар, який обмежує свою практику діагностуванням і лікуванням шкірних захворювань [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **кардіолог** – лікар, який займається запобіганням, діагностикою та лікуванням хворого серця [УАІМСД, т. 1, с. 783]; **ларингоскопіст** – спеціаліст з ларингоскопії [УАІМСД, т.1, с. 940]; **мамолог** – фахівець із мамології [ТСМТ, с. 364]; **отолог** – фахівець в галузі отології [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; **ринолог** – фахівець із ринології [УАІМСД, т. 2, с. 1540];

8) **назви наук, розділів, галузей** (128 термінів): *артеріологія, артрологія, гематологія, гастроентерологія, гінекологія, глотологія, дерматологія, дерматоневрологія, ентерологія, кардіологія, мамологія, психіатрія* тощо, напр.: **гемодинаміка** – вивчення руху крові й причепних до нього сил [УАІМСД, т. 1, с. 359]; **дерматогліфіка** – вивчення візерунка борозенок на шкірі пальців рук і ніг, долоней і стоп. Має значення в антропології та криміналістиці як спосіб ідентифікації, а в медицині – як клінічний і генетичний показник, зокрема, хромосомних аномалій [УАІМСД, т. 1, с. 507]; **дерматофармакологія** – галузь фармакології, яка стосується дерматологічних захворювань [УАІМСД, т. 1, с. 509]; **ларингологія** – розділ медицини, що має справу з горлом, глоткою, гортанню, носоглоткою і трахеобронхіальним деревом [УАІМСД, т. 1, с. 939]; **ринологія** – наука, що вивчає ніс та його хвороби [УАІМСД, т. 2, с. 1540]; **оторинологія** – розділ медицини, що займається діагностикою, лікуванням і профілактикою захворювань вуха та носа [УАІМСД, т. 2, с. 1264];

9) **медичні прилади, інструменти** (256 термінів): *ауріскоп, артроскоп, вагінометр, гематоманометр, дермабрадер, дермогігрометр, дермометр, кардіовертер, кефалокраміокласт, мамограф, психодометр* тощо, напр.: **гемон'єзометр** – будь-який прилад для вимірювання кров'яного тиску [УАІМСД, т. 1 с. 362]; **дерматом** – інструмент для вирізання тонких шарів шкіри з метою пересадки шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **отосальпінкс** – слухова трубка [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; **психодометр** – прилад для вимірювання швидкості розумових процесів [УАІМСД, т. 2, с. 1480]; **риноскоп** – інструмент для огляду носа [УАІМСД, т. 2, с. 1541]; **фаринготом** – різальний інструмент, який використовують при хірургії глотки [УАІМСД, т. 2, с. 1882];

10) **клітини** (95 термінів): *аденоакантома, аденобласт, гангліобласт, гангліоцит, гепатоцит, дентинобласт, нейробласт* та інші, напр.: **гемангіобласт** – мезодирмальна клітина, що дає початок ендотелію судин та гемоцитобластам [УАІМСД, т. 1, с. 351]; **кардіоцит** – клітина, яка має ядро [УАІМСД, т. 1, с. 786]; **медулобласт** – недиференційована клітина ембріонального мозку або нервової трубки. Може розвинути у нейробласт або спонгіобласт [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; **мамосоматотроф** – ацидофільна клітина аденогіпофіза, яка секретує гормон росту і пролактин [УАІМСД, т. 1, с. 1004], **мастоцит** – опасиста клітина [УАІМСД, т. 1, с. 1011]; **медулобластома** – недиференційована клітина ембріонального мозку або нервової труби. Може розвиватися у нейробласт або спонгіобласт [УАІМСД, т. 1, с. 1018];

11) **види, типи, роди, класи** (240 термінів): *аденовіруси, артерівірус, гепатоцистис, дерманіссус, дермацентор, ентеробіус, мамомоногамус, мастофора, менінгокок, ринеструс* та інші, напр.: **дерматобія** – рід гедзів родини Oestridae (гедзі) [УАІМСД, т. 1, с. 507]; **кровососки** – родина паразитичних мух, що паразитують на птахів і ссавцях. Деякі мають крила, інші – безкрилі. Включає роди *Hippobosca, Melophagus* і *Pseudolynchia* [УАІМСД, т. 1, с. 910]; **мастофора** – рід павуків [УАІМСД, т. 1, с. 1011]; **отодектес** – рід коростяних кліщів родини Psoroptidae. *O. cynotis* паразитує в зовнішніх вушних каналах котів, собак, лисиць і тхорів, викликаючи

отодексичну коросту і отоакаріаз [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; *психодонігус* – рід мух родини Psychodidae. *P.wellcomei* є представником *Leishmania viannia braziliensis*, етіологічного чинника шкірного і шкірно-слизового лейшманіозу [УАІМСД, т. 2, с. 1480]; *риновіруси* – рід вірусів, які інфікують верхні дихальні шляхи [УАІМСД, т. 2, с. 1540];

12) **людей, осіб, плоди, які мають певні відхилення** (78 термінів): *гастромелюс*, *гастроторакопаг*, *дерадельф*, *краніопаг*, *меломелюс*, *омфалозит*, *омфалопаг*, *цефалодипрозон* та інші, напр.: **вазектомізований** – така особа, що перенесла видалення сім'явиносних проток при хірургічному втручанні [УАІМСД, т.1, с.223]; *гастроаморфус* – асиметрично з'єднані близнюки, в яких плодові частини меншого знаходяться у межах живота більшого [УАІМСД, т. 1, с. 345]; *гепатопат* – пацієнт із хворобою печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368]; *краніодідимус* – плід з двома головами [УАІМСД, т.1, с.898]; *мелодідимус* – особа, яка має зайву кінцівку [УАІМСД, т. 1, с. 1025]; *омфалоісхіопаг* – близнюки, зрощені в ділянці пупка та сідниць [УАІМСД, т. 2, с. 1227]; *цефаломелюс* – плід з наявністю додаткової кінцівки, що росте з голови [УАІМСД, т. 2, с. 1987].

Соматичні компоненти можуть знаходитися в постпозиції і всередині терміна, але належність до тієї чи іншої частини тіла вони зберігають, напр.: *гепат-*, *гепатик(о)-*, *гепат(о)-* (частина складних слів, що означає належність до печінки), *дерм-*, *дерма-*, *дерм(о)-*, *дермат(о)-* (частина складних слів, що означає належність до шкіри), *карді(о)-* (частина складних слів, яка означає зв'язок із серцем чи кардіальним отвором або кардією шлунка), *мамо-*, *масто-* (зберігається лексичне значення – частина складних слів, що вказує на відношення до грудей), *псих-*, *псих(о)-* (частина складних слів, що вказує на взаємозв'язок з душею або розумом) тощо.

В УАІМСД зафіксовано понад 3190 медичних термінів із серединними чи кінцевими соматичними компонентами, які позначають:

1) **процеси** (673 терміни): *абомазотомія*, *автогемаглютинація*, *апоневротомія*, *брадитахікардія*, *гастроентералгія*, *гепатохолангіогастростомія*,

егобронхофонія, кольпоцефалія, опечінкування, проктоцистотомія, увулопалатофарингопластика та інші, напр.: *депікардиалізація* – хірургічна процедура, яку раніше використовували для лікування резистентної стенокардії [УАІМСД, т. 1, с. 503]; *екзогаструляція* – евагінація назовні (або вивертання) первинної кишкової трубки внаслідок порушення нормальних процесів гаструляції, що відбуваються після поперечного розділу морули нижче екватора [УАІМСД, т. 1, с. 580]; *пангістеросальпінгоектомія* – хірургічне видалення тіла матки, шийки та яєчника [УАІМСД, т. 2, с. 1281]; *пнеumoцефалія* – наявність повітря у порожнині черепа [УАІМСД, т. 2, с. 1381]; *унінефроектомія* – хірургічне видалення однієї нирки [УАІМСД, т. 2, с. 1863]; *хейлостоматопластика* – пластичне відновлення рота і губ нирки [УАІМСД, т. 2, с. 1952];

2) **збірні поняття, суміші, речовини** (64 терміни): *глікогемоглобін, карбгемоглобін, карбогемоглобін, карбоксигемоглобін, сульфгемоглобін, урогематин, холегематин, ціангемоглобін*, напр.: *автогемаглютинін* – гемаглютиніни, який викликає злипання або аглютинацію автологічних еритроцитів [УАІМСД, т. 1, с. 8]; *карбаміногемоглобін* – хімічна сполука двооксиду вуглецю з гемоглобіном [УАІМСД, т. 1, с. 780]; *сульфметгемоглобін* – гемоглобін з атомом сірки в одному з порфіри нових циклів [УАІМСД, т. 2, с. 1737]; *урогематопорфірин* – гематопорфін, одержаний із сечі [УАІМСД, т. 2, с. 1868]; *холегемоторакс* – вміст плевральної порожнини, що складається із жовчі та крові, як правило, внаслідок розриву стінки кишки [УАІМСД, т. 2, с. 1963];

3) **назви захворювань** (621 термін): *акародерматит, акроартрит, анкілодактилія, артроменінгіт, батроцефалгія, гастроентероколіт, гемікардія, гемірахісхіз, гідросальпінкс, гіномастія, дерматоофтальміт, екрогастрит, ектодерматоз, еритродонтія, карбоксигемоглобінемія, кіноцефалія, косорукість, крикотрахеотомія, ларинготрахеобронхіт, ларингофарингіт, лейкоенцефалія, лейкоменінгіт, лівоокість, менінгоостеофлорит, мероакранія, нефроцистит, остеогемахроматоз* та інші, напр.: *метросальпінгіт* – запалення матки і маткових труб [УАІМСД, т. 1, с. 1049]; *мікрогастрія* – вроджений малий

шлунок [УАІМСД, т. 1, с. 1062]; *міокардит* – запалення серцевого м'яза [УАІМСД, т. 1, с. 1073]; *нейродерміт* – назва, дана різним типам екзематозного дерматиту, який вважається шкірною реакцією на тривале розчухування [УАІМСД, т. 1, с. 1149]; *перимастит* – запалення сполучної тканини навколо молочної залози [УАІМСД, т. 2, с. 1323]; *синдактилізм* – автосомно-домінативна ознака, найпоширеніша аномалія кисті або стопи, яка характеризується стійким зрощенням між суміжними пальцями [т. 2, с. 1609]; *хамцефалія* – наявність низької плоскої голови [УАІМСД, т. 2, с. 1931];

4) **пухлини** (71 термін): *гангліоневрома*, *дидермома*, *лептоменінгіома*, *ліпоміогемангіома* та інші, напр.: *монодермома* – пухлина, що розвинулася з одного зародкового листа [УАІМСД, т.1, с.1092]; *паранефрома* – пухлина надниркової залози [УАІМСД, т. 2, с. 1292]; *ринофарингоцеле* – повітряна пухлина носоглотки [УАІМСД, т. 2, с. 1541]; *фіброневрома* – зазвичай доброякісна пухлина периферичних нервів, спричинена патологічним розмноженням шваннівських клітин [УАІМСД, т. 2, с. 1898]; *холангіогенатома* – гепатоцелюлярна карцинома змішаного походження з гепатоцитів та епітелію жовчних ходів [УАІМСД, т. 2, с. 1962];

5) **ділянку органа або орган** (262 терміни): *ендоскелет*, *епікард*, *кінодонт*, *надбрів'я*, *нейродерма*, *лептоменінги*, *метенцефалон*, *мікроміхур*, *мікросудини* та інші, напр.: *міосальпінкс* – м'язова оболонка маткової труби [УАІМСД, т. 1, с. 1075]; *нейроектодерма* – частина ектодерми в ранньому зародковому періоді, з якої розвивається центральна і периферична нервові системи [УАІМСД, т. 1, с. 1149]; *нейрососок* – чутливий сосок, розміщений у сосочковому шарі дерми [УАІМСД, т. 1, с. 1153]; *передпечінка* – масив судинної або сполучної тканини ембріона, що розвивається в інтерстиційну тканину печінки [УАІМСД, т. 2, с. 1312]; *риненцефалон* – 1. Термін, яким називають певні частини мозку...2. Термін, що раніше вживався в офіційній термінології для означення ділянки мозку... 3. Одна з частин кінцевого мозку в зародка [УАІМСД, т. 2, с. 1539]; *цефалофарингеальний* – верхній м'яз-стискач глотки [УАІМСД, т. 2, с. 1988];

б) **такий, що стосується органа або діє на нього** (1357 термінів): *автогемолітичний, акантоцефальний, акроміально-грудний, антипсихомоторний, антофтальмічний, аорто-нирковий, багато-вузловий, базіоальвелярний, бронхо-стравохідний, великогомілково-п'ятковий, внутрішньобронхіальний, вульво-матковий, гемілінгвальний, груднино-ключично-соскоподібний, субневральний, суправагінальний, супраторакальний, тім'яно-лобовий, тонкокишковий, ультрабрахіцефальний, утеровагінальний* та інші, напр.: *дистально-губний* – такий, що стосується віддаленої та губної стінки препарованої порожнини зуба або утворений ними [УАІМСД, т. 1, с. 537]; *заселезінковий* – такий, що розміщений позаду від селезінки [т. 1, с. 669]; *лептодонтий* – такий, що має слабкі зуби [УАІМСД, т. 1, с. 955]; *мегалоцефалічний* – такий, що асоційований з мегалоцефалією або характеризується нею [УАІМСД, т. 1, с. 1015]; *параепігастральний* – такий, що лежить біля надчерев'я [УАІМСД, т. 2, с. 1287]; *субепікардіальний* – такий, що розміщений під епікардом [УАІМСД, т. 2, с. 1730];

7) **назви фахівців, спеціальностей** (15 термінів): *екзодантист* – стоматолог-хірург, який спеціалізується на видаленні зубів [УАІМСД, т. 1, с. 580]; *ендодонтист* – стоматолог, діяльність якого зосереджена на ендодонтії [УАІМСД, т. 1, с. 603]; *ендодонтолог* – ендодонтист [УАІМСД, т. 1, с. 603]; *магнітокардіограф* – кардіолог, який генерує електричні сигнали, пропорційні до магнітних імпульсів, що виникають при електричній активності в серці [УАІМСД, т. 1, с. 995]; *нейропсихіатр* – лікар, що спеціалізується з психоневрології [УАІМСД, т. 1, с. 1152]; *пародонтолог* – стоматолог, що спеціалізується у пародонтології [УАІМСД, т. 2, с. 1297];

8) **назви наук, розділів, галузей** (35 термінів): (*апоневрологія, геродонтологія, геронтопсихіатрія, дерматоневрологія, ендодонтологія* та інші, напр.: *генодерматологія* – розділ дерматології, що вивчає захворювання шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 365]; *нейропсихіатрія* – розділ медицини, що поєднує неврологію і психіатрію [УАІМСД, т. 1, с. 1152]; *отоларингологія* – галузь медицини, що займається лікуванням патології голови та шиї, включно вуха,

горла та носа [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; *пародонтологія* – галузь стоматології, що займається вивченням і лікуванням хвороб пародонту [УАІМСД, т. 2, с. 1297]; *риноларингологія* – розділ отоларингології, що вивчає ніс, гортань та їх хвороби [УАІМСД, т. 2, с. 1540]; *фізіопсихологія* – розділ психології, який вивчає взаємозв'язок між фізіологічними і психологічними процесами [УАІМСД, т. 2, с. 1899];

9) **медичні прилади, інструменти** (42 терміни): *автоофтальмоскоп*, *опоневротом*, *векторкардіограф*, *електрогастрограф*, *електроенцефалограф*, *мікродерматом*, *стереоенцефалотом*, *фотогастрокамера*, *цистоуретроскоп* та інші, напр.: *астигмоофтальмометр* – прилад для виявлення і вимірювання астигматизму [УАІМСД, т. 1, с. 131]; *балістокардіограф* – апарат для запису зміщень тіла, викликаних скороченнями серця та пов'язаним з ними кровоплином. Застосовується для визначення серцевого викиду та інших аспектів функції серця [УАІМСД, т. 1, с. 159]; *електродерматом* – електричний дерматом для відрізання різних шарів шкіри з різних ділянок тіла за короткий проміжок часу. Застосовують для пересадки шкіри, видалення рубців тощо [УАІМСД, т. 1, с. 591]; *електроенцефалоскоп* – прилад для реєстрації потенціалів мозку у різних відділах та їх передавання на електронно-променевою трубку [УАІМСД, т. 1, с. 592]; *назофаринголарингоскоп* – гнучкий волоконний ендоскоп для обстеження носової частини глотки і гортані [УАІМСД, т. 1, с. 1131]; *фотогемотахометр* – прилад для отримання фоторегістрограми швидкості кровотоку [УАІМСД, т. 2, с. 1921];

10) **клітини** (17 термінів): *бластодерма* – шар клітин, які утворились при поділі заплідненої яйцеклітини... [УАІМСД, т. 1, с. 187]; *мезектодерма* – зародкові мігруючі клітини, що проходять із нервового гребеня головної частини зародка, які беруть участь у формуванні оболонок центральної нервової системи та перетворюються на пігментні клітини [УАІМСД, т. 1, с. 1019]; *тримастигома* – клітина, що має три джгутики [УАІМСД, т. 2, с. 1838]; *хордомезодерма* – тканина дорзальної губи бластопори, з якої розвивається нотохорда і мезодерма [т. 2, с. 1968]);

11) **види, типи, роди, класи** (155 термінів): *акантоцефал*, *алодерманісус*, *безчерепні*, *голкошкірий*, *дворукі*, *диплостоматиди*, *довгоносики*, *зайцегуб*, *ктенофотальмус*, *отрутозуб*, *перитрихіди*, *пороцефали*, *широконосі* та інші, напр.: *акантоцефали* – тип тваринних паразитів, шипоголових червів, названих так через наявність виступаючого хоботка ...[УАІМСД, т. 1, с. 26]; *багатоніжки* – надклас членистоногих. Включає класи Chilopoda (губоногі) та Diplopoda (двопарноногі) [УАІМСД, т. 1, с. 152]; *гіменостоматія* – підклас переважно прісноводних в'їчастих найпростіших (клас Oligohymenophorea, тип Ciliophora) з однорідною густою циліатурою тіла і вентральною ротовою порожниною, коли вона є...[УАІМСД, т. 1, с. 400]; *гіродактилюси* – рід трематоди, що уражає зовнішні покриви і зябра акваріумних риб, викликаючи посилену рухову активність і розлади дихання [УАІМСД, т. 1, с. 483]; *ізотрихія* – рід в'їчастих найпростіших...[УАІМСД, т. 1, с. 722]; *тонконіг* – 1. Будь-який вид трав роду Poa із синьо-зеленими листочками. 2. Рід трав родини Gramineae. P.pratensis, тонконіг луговий [УАІМСД, т. 2, с. 1816];

12) **людей, осіб, плоди, які мають певні відхилення** (66 термінів): *гематоцефал*, *гіперенцефал*, *голоакардіус*, *гомалоцефал*, *доліхофаціальний*, *едоцефал*, *макрокардіус*, *монофіодонт*, *перебрахіус*, *перодактимус*, *синофтальм*, *торакогастродідимус*, *целацефал* та інші, напр.: *гемікардіус* – окремий плід-близнюк з істотно сповільненим розвитком, проте тіло цього плода та різні його частини все ще можна розрізнити [УАІМСД, т. 1, с. 355]; *гомодонт* – той, що має зуби тільки одного типу [УАІМСД, т. 1, с. 450]; *енгастріус* – асиметрично сполучені близнята, причому паразитичний близнюк міститься всередині живота більшого з них [УАІМСД, т. 1, с. 602]; *монобрахіус* – особа з проявами монобрахії [УАІМСД, т. 1, с. 483]; *синдактилюс* – інвалід з синдактилією [УАІМСД, т. 2, с. 1609]; *тріоцефал* – плід з голівкою неправильної форми без рота, носа і очей [УАІМСД, т. 2, с. 1847].

Зробивши порівняльну характеристику, визначено, що переважають медичні терміни, у яких соматичні компоненти стоять у препозиції.

2.5 Структурна класифікація соматичних термінів в українській мові

Структура терміна – це його будова, яку розглядаємо з лінгвістичних позицій.

Соматизми, як номінації будови тіла, є однією з найдавніших лексичних груп у світі. Їх поява в мові датується періодом пізнання людини та виокремлення її з-поміж інших об'єктів дійсності за допомогою відчуттів, органів та частин тіла. Аналізовані терміни належать до різних мікротерміносистем медичної лексики і не тільки. Розгляд галузевої термінології як частини системи загальнолітературної мови потребує ґрунтовного аналізу не тільки з лексико-семантичного, а й зі словотвірного погляду для з'ясування структури, специфічних ознак, а також загальних механізмів творення нових термінів [331, с. 83].

Важливе місце в термінознавстві займає вивчення структури термінів. Більшість дослідників за будовою виділяють прості, складні і складені номінації. У свою чергу, прості поділяють на *непохідні* (тобто терміни, які при синхронному аналізі не мають мотиваційних слів) та *похідні* (терміни, у яких можливо виокремити мотиваційні основи та словотворчі афікси). За будовою поділяє терміни на *синтетичні* (однослівні) та *аналітичні* (що складаються із кількох слів). Однак, з кількох слів можуть складатися і терміни-словосполучення, і терміни-юкстапозити [191].

А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько в монографії «Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти» твердять, що всі «термінологічні одиниці можна поділити на дві великі категорії – *однокомпонентні* та *багатокомпонентні*. Однокомпонентні терміни складаються лише з однієї лексичної одиниці. До складу багатокомпонентних термінів входять декілька лексичних одиниць» [78, с. 98]. Однак одна термінна одиниця може бути *непохідною* (тобто містити лише кореневу морфему і закінчення), або *похідною*, в якій, окрім кореневої, наявна ще й афіксальна морфема.

Нам видається прийнятною класифікація соматичних термінів на однослівні прості та однослівні складні. Непохідних термінів є небагато. Вони

зафіксовані лише серед українських номінацій (*шия, груди, горло, рот, кінцівка тощо*) та серед самостійних греко-латинських компонентів: *мамо, кардіо, плевро, рено, офтальмо* тощо, які як самостійні одиниці майже не вживають.

2.5.1 Прості терміни-соматизми. Серед похідних виділяємо прості (*волосяний, грудниця, дерматит, залозка, лицевий, мастит, назальний тощо*) та складні (*ларингоскопіст, мамолог, мамограф, сечовиділення, соматопсихічний, утеровагінальний, цереброкардіальний тощо*).

Прості терміни зі соматичними компонентами містять, окрім кореневої морфеми, суфікси *-ит, -іт, -ізм, -изм, -к, -очк, -ачк, -ин* тощо.

Суфікси *-ит, -іт* (*артеріт, артеріоліт, ангіт, блефарит, бронхіт, вальвуліт, васкуліт, гепатит, дерматит, енцефаліт, капілярит, ларингіт, лімфатик, мастит, менінгіт, мієліт, нефрит, остит, пневмоніт, пульмоліт, стоматит, тендиніт, тонзиліт, фарингіт* тощо) у термінах позначають запалення. Як правило, цей суфікс мають лише запозичені терміни.

Наприклад: ***бронхіт*** – запалення бронха чи бронхів [УАІМСД, т. 1, с. 212]; ***вальвуліт*** – запалення клапанів або застінок, особливо клапанів серця [УАІМСД, т. 1, с. 228]; ***дерматит*** – запалення шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 505]; ***мастит*** – запалення молочної залози або грудей [УАІМСД, т. 1, с. 1010]; ***пієліт*** – запалення ниркової миски [УАІМСД, т. 2, с. 1831]; ***трахеїт*** – запалення трахеї [УАІМСД, т. 2, с. 1831]. Уживається лише із запозиченими коренями.

Суфікси *-ізм, -изм* вказують на процес: *лімфотизм, мазохізм, менінгізм, психізм, рахітизм, трахелізм* тощо, напр.: ***гепатизм*** – хворобливий стан внаслідок захворювання печінки [УАІМСД, т. 1, с. 366], ***блефаризм*** – спазм повік, тривале кліпання [УАІМСД, т. 1, с. 189]; ***вісцералізм*** – думка, за якою внутрішні органи є головними місцями хвороби [УАІМСД, т. 1, с. 292]; ***лімфатизм*** – 1. Лімфатичний статус. 2. Лімфатичний темперамент, повільний або млявий характер [УАІМСД, т. 1, с. 968]; ***птіалізм*** – надмірне відтікання спини [УАІМСД, т. 2, с. 1483].

Суфікси **-іст**, **-ист** вказують на осіб за виконуваною роботою: *дантист* – особа, яка отримала диплом акредитованої стоматологічної школи і має ліцензію на стоматологічну практику [УАІМСД, т. 1, с. 489]; *мазохіст* – особа, якій властивий мазохізм (чи за вдачею) [УАІМСД, т. 1, с. 996]; *окуліст* – офтальмолог [УАІМСД, т. 2, с. 1221].

Суфікс **-ість** входить до складу слів на позначення певної ознаки, властивості, характеристики: *венозність* – 1. Надмір венозної крові в певній ділянці. 2. Густе забезпечення венами [УАІМСД, т. 1, с. 248]; *капілярність* – підвищення або зниження рівня рідини в зоні контакту з твердою речовиною [УАІМСД, т. 1, с. 776]; *м'язистість* – стан або якість об'єкта з добре розвинутими м'язами [УАІМСД, т. 1, с. 1124]; *пітливість* – властивість дуже потіти [УАІМСД, т. 2, с. 11352]; *пупковатість* – ямка або заглиблення, подібне до пупка [УАІМСД, т. 2, с. 1486]; *хіральність* – нездатність накладатися на власне дзеркальне відображення [УАІМСД, т. 2, с. 1956].

У національних однослівних відповідниках суфікс **-к** вказує на зменшеність в анатомічній номенклатурі: *війка*, *війки*, *грудка*, *губка*, *закрутка*, *залозка*, *зірочка*, *кулька*, *перетинка*, *пластинка*, *плямка*, *проточка*, *пухирчатко*, *ручка*, *смужка*, *стінка*, *стрічка*, *вездечка*, *стінка*, *стулка*, *судинка*, *шийка*, *шкірка*, *яєчко*, *ямка* тощо, напр.: *вушко* – 1. Вушко передсердя. 2. Невеликий отвір [УАІМСД, т. 1, с. 328]; *головка* – 1. Загальна назва невеликої округлої маси, або тіла, подібного до залози. 2. Невелике підвищення на кістці. 3. Округлий у формі вузла потовщений кінцевий виступ тіла або його частини [УАІМСД, т. 1, с. 445]; *клітинка* – маленька клітина [УАІМСД, т. 1, с. 848]; *проточка* – загальна назва дрібних проток [УАІМСД, т. 2, с. 1470]; *спинка* – 1. Спина. 2. Поверхня анатомічної частини або структури, що відповідна, за розміщенням, до спини [УАІМСД, т. 2, с. 1688].

Подібного значення однослівним термінам надає суфікс **-ок**: *зап'ясток*, *зародок*, *зачаток*, *лобок*, *присінок*, *прошарок*, *пучок*, *ріжок*, *сухожилок*, *шлуночок*, *язичок* тощо, напр.: *волосок* – волос [УАІМСД, т. 1, с. 307]; *горбок* – 1. Невеликий виступ або підвищення, зокрема в анатомічній номенклатурі;

горбик. 2. Малий горбок, звичайно утворений групою клітин. 3. Головний вид ушкодження при туберозному склерозі. 3. Вузлики або невеликий виступ [УАІМСД, т. 1, с. 454]; **мозочок** – частина заднього мозку, що заповнює задню черепну ямку позаду від стовбура та відповідальна за координацію рухів [УАІМСД, т. 1, с. 1088]; **прошарок** – в анатом. номенклатурі, загальна назва тонкої павутиноподібної оболонки [УАІМСД, т. 2, с. 1472]; **сосочок** – невеликий соскоподібний виступ, підвищення або структура у формі соска [УАІМСД, т. 2, с. 1683].

Так само суфікс **-ик** вказує на невеликий розмір: **волосатик** – волосяні черви [УАІМСД, т. 1, с. 307]; **горбик** – гемороїдальний вузол [УАІМСД, т. 1, с. 453]; **мигдалик** – 1. Невелика округла маса тканини, зокрема лімфоїдної. 2. Піднебінний мигдалик [УАІМСД, т. 1, с. 1050].

Аналогічно суфікси **-очк**, **-ачк**. Однак у дефініціях термінів це не завжди відбито. Порівняймо: **кісточка** – 1. Надп'яtkово-гомiлковий суглоб. 2. Зона надп'яtkово-гомiлкового суглоба. 3. Надп'яtkова кістка...6. *Маленька* кістка [УАІМСД, т. 1, с. 826]; **маточка** – 1. Більший із двох розділів перетинчастого лабіринту, зафіксованого в задньоверхній ділянці. 2. Гінекей [УАІМСД, т. 1, с. 1013]; **перегородочка** – загальний термін в анатомічній номенклатурі для означення малих розділяючих стінок чи невеликих перегородок [УАІМСД, т. 2, с. 1310]; **тім'ячко** – 1. М'яка ділянка, така як один з укритих мембраною просторів, що залишають у черепі плода або дитини. 2. Вкритий перетинкою простір між не повністю осифікованими кістками черепа плода або немовляти [УАІМСД, т. 2, с. 1807]; **трубочка** – в анатомічній номенклатурі – загальна назва трубочки або маленької труби [УАІМСД, т. 2, с. 1854]; **ямочка** – невелика ямка; загальна назва невеликої заглибини на поверхні структури або органа [УАІМСД, т. 2, с. 2088].

Суфікс **-ц**: **колiнце** – загальна назва крутого, подiбного до колiна, вигину *невеликої* структури або органа, такого, як нерв [УАІМСД, т. 1, с. 862]; **тiльце** – 1. Будь-яка маса або скупчення речовини. 2. Невелика маса або тiло [УАІМСД,

т. 2, с. 1803]; **черевце** – 1. Шлункоподібна частина. 2. Загальна назва м'ясистої скоротливої частини м'яза. 3. Живіт [УАІМСД, т. 2, с. 2025].

Суфікс **–ак:** **кістяк** – 1. Основа навколо якої щось будується або формується. 2. Розташування кісточок у тілі або частині тіла [УАІМСД, т. 1, с. 826].

Суфікс **–н** характерний для прикметникових утворень з вказівкою «той, що належить до того, на що вказує твірна основа»: *капілярний, менінгітний, психічний, отвірний, передній, реберний, шийний, дентинний, колінний, ларингітний, отитний, пахвинний, підборідний, пієлітний, потиличний, реберний, сідничний, скелетний, спинний, стравохідний, судинний, тонзилітний, трахейний, хребетний, черепний, шийний* тощо, напр.: **венний** – такий, що стосується вен [УАІМСД, т. 1, с. 248]; **вушний** – 1. Такий, що стосується вуха. 2. Такий, що стосується вушної раковини [УАІМСД, т. 1, с. 328]; **гортанний** – такий, що стосується гортані чи належить до неї [УАІМСД, т. 1, с. 460]; **грудний** – 1. Такий, що стосується грудей або грудних залоз. 2. Такий, що стосується грудної клітини [УАІМСД, т. 1, с. 474]; **губний** – такий, що стосується губи [УАІМСД, т. 1, с. 478].

Суфікси **–ан, –ян:** **волосяний** – 1. Такий, що стосується волосини або подібний до неї. 2. Такий, що стосується волосся [УАІМСД, т. 1, с. 307]; **кров'яний** – гемічний [УАІМСД, т. 1, с. 910].

Суфікс **–ин** у термінах соматичного спрямування може позначати одиничність, окремішність чогось: **волосина** – волос [УАІМСД, т. 1, с. 307]; **мигдалина** – 1. Термін, що застосовується в анатомічній номенклатурі для означення мигдалеподібних структур. 2. Мигдалеподібне тіло [УАІМСД, т. 1, с. 1050]; **пахвина** – ділянка між животом і стегном [УАІМСД, т. 2, с. 1300]; **сечовина** – сполука, що виробляється в печінці в циклі сечовини з амонію [УАІМСД, т. 2, с. 1594].

Суфікси **–ов, –ев** надають прикметникам значення належності до того чи іншого органа: *війковий, головковий, горловий, зоровий, кістковий, колінцевий, крижовий, лобовий, лицевий, ліктьовий, матковий, міхуровий, мозковий,*

мозочків, нирковий, нігтьовий, оболонковий, пазуховий, пальцевий, перегородковий, печінковий, плечовий, променевий, протоковий, різцевий, селезінковий, складковий, сосковий, пахвовий, ротовий, селезінковий, сечівників, скроневий, сосковий, стегновий, стоповий тощо, напр.: **гілковий** – такий, що стосується гілки [, т. 1, с. 400]; **серцевий** – такий, що стосується серця [УАІМСД, т. 2, с. 1593]; **глотковий** – такий, що відноситься до глотки [УАІМСД, т. 1, с. 439]; **зоровий** – візуальний [УАІМСД, т. 1, с. 712]; **кишковий** – такий, що стосується кишок [УАІМСД, т. 1, с. 811]; **кістковий** – подібний до кістки; такий, що походить з кісткової тканини [УАІМСД, т. 1, с. 826]; **пальцевий** – такий, що стосується пальця або використовується ним [УАІМСД, т. 2, с. 1280].

Аналогічно суфікси **–льн, –альн**: *назальний, ректальний, торакальний, хіральний, церебральний* тощо, напр.: **артеріальний** – такий, що стосується артерії чи артерій [УАІМСД, т. 1, с. 102]; **бронхіальний** – такий, що стосується одного або більше бронхів [УАІМСД, т. 1, с. 211]; **вісцеральний** – нутрощевий [, т. 1, с. 292]; **дермальний** – такий, що стосується дерми [УАІМСД, т. 1, с. 505]; **кардіальний** – такий, що стосується кардіального отвору стравоходу і кардіальної частини шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 782]; **краніальний** – 1. Такий, що стосується черепа. 2. Такий, що є ближчий до голови [УАІМСД, т. 1, с. 898].

Суфікс **–ець** надає термінам різних відтінків значень:

а) невеликого розміру: **пухирець** – 1. Загальна назва в анатомічній номенклатурі *невеликого* міхура або мішкоподібної структури, що містить рідину. 2. *Маленький* пухир або кіста, що містить рідину [УАІМСД, т. 2, с. 1489]; **каналець** – дуже вузький прохід у формі трубки [УАІМСД, т. 1, с. 773]; **корінець** – 1. Загальна назва найнижчої частини або частини, якою структура кріпиться в тілі. 2. Будь-яка з *найдрібніших* гілок судини або нерва. 3. *Маленький* корінець чи коренеподібна структура [УАІМСД, т. 1, с. 888];

б) те саме значення, яке не відбите в дефінаціях: **ремінець** – смужка або стрічка, напр., надпід'язиковий м'яз [УАІМСД, т. 2, с. 1519]; **різець** – 1. Пристосування для розрізання. 2. Різцевий зуб [УАІМСД, т. 2, с. 1546]; **хребець** – одна з тридцяти трьох кісток хребетного стовпа [УАІМСД, т. 2, с. 1970].

Суфікс **-оз, -аз**: *мієлоз, нефроз, одонтоз, остоз, отоз, пневмоноз, психоз, спленоз, трихіаз* тощо позначає захворювання, запалення того органу, на який вказує твірна основа, напр.: **вентроз** – наявність черевноподібного потовщення [УАІМСД, т. 1, с. 250]; **гепатоз** – будь-який функціональний розлад печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368]; **гінгівоз** – хронічний десквамативний гінгівіт [УАІМСД, т. 1, с. 401]; **дерматоз** – будь-яке захворювання шкіри, здебільшого незапального характеру [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **енцефалоз** – будь-яке дегенеративне захворювання головного мозку [УАІМСД, т. 1, с. 615]; **менінгоз** – перетинчасте з'єднання кісток одна з одною [УАІМСД, т. 1, с. 1030]).

Прості терміни-соматизми, окрім кореневої морфеми, містять суфікси, які часто дають вказівку на значення терміна.

2.5.2 Складні терміни зі соматичними компонентами. У термінознавстві є поширеним основокладання через те, що, по-перше, постійно поглиблюються наукові знання, що, у свою чергу, впливає на зростання нових наукових дисциплін на стику декількох наук. Їхні назви – складні слова, що побудовано за складною ознакою або за сукупністю ознак. По-друге, у зв'язку з процесом інтернаціоналізації наукового знання поширюється вживання греко-латинських моделей словоскладання, наприклад, такі терміни, як *бронхопневмоніт, дерматологічний, кардіотоксичність, ларингоскопіст, назофарингіт, пієлонефроз, цереброкардіальний* тощо.

Більшість медичних термінів із соматичними компонентами складаються з двох чи більше основ. Залежно від кількості основ, які беруть участь у творенні терміна, розрізняємо **двокомпонентні** (*автоневрозит, бронхопневмоніт, гастроентерит, гематомієліт, гастрометеоризм, дерматографізм, ларингоскопіст, нефротоксичність, пневмотропність, тахігастрія* тощо) та **багатокомпонентні** конструкції (*ангіокардіограма, артропневморенгенографія, брадитахікардія, гастродуоденектомія, гастроентероколомія, гепатохолангіогастростомія, гепатохолангіоентеростомія, проктоцистопластика, радіоелектрокардіографія, уритеронефроскопія* тощо).

1. Складні терміни можуть утворюватися поєднанням **національних** твірних елементів, що містять у своєму складі:

а) **назви різних органів**: *вушно-черепний, голово-грудний, губно-зубний, губно-носовий, піднебінний – глотковий* тощо, напр.: **матково-міхуровий** – такий, що стосується матки та сечового міхура [УАІМСД, т. 1, с. 1012]; **печінково-легеневий** – такий, що стосується печінки, або сполучає легені та печінки [УАІМСД, т. 2, с. 1333]; **піднебінно-язиковий** – такий, що стосується піднебіння і язика [УАІМСД, т. 2, с. 1340];

б) **вказівку на функцію органа**: *капіляротормний, кровотормний, сечоутворювальний, сечовипускання, судинозвужувальний* тощо, напр.: **веномормний** – такий, що стосується здатності звужувати або розширювати просвіт вени [УАІМСД, т. 1, с. 249]; **грижоутворення** – патологічне випинання органа або іншого утворення тіла через дефект або природний отвір у покриві, оболонці, м'язі чи кістці [УАІМСД, т. 1, с. 473]; **сечовивідний** – такий, що виводить сечу [УАІМСД, т. 2, с. 1594];

в) **вказівку на характер (ознаку) захворювання**: *кровохаркальний, пальцеходячий, холоднокровність* тощо, напр.: **кровохаркання** – відхаркування крові чи харкотиння, забарвленого нею [УАІМСД, т. 1, с. 910]; **пальцеходячий** – такий, що характеризується стоянням або ходінням на пальцях з трохи піднятою загальною частиною стопи, напр., як у чотириногих тварин – котів, собак [УАІМСД, т. 2, с. 1280];

г) **поєднують терміни різних соматичних груп**: *великогомілково-п'ятковий, кишково-шкірний, вилічково-скроневиий, печінковоклітинний, піхвово-шкірний, спинномозковий* тощо, напр.: **вушно-носовий** – такий, що стосується вуха та носа [УАІМСД, т. 1, с. 328]; **грудо-ключичний** – такий, що стосується грудної клітки і плечової кістки [УАІМСД, т. 1, с. 475]; **зубно-щічний** – такий, що стосується зубів і щоки [УАІМСД, т. 1, с. 715];

г) **поєднують терміни однакових соматичних груп**: **веновенний** – такий, що починається і закінчується веною [УАІМСД, т. 1, с. 248]; **заплесно-заплесновий** – такий, що стосується зчленування між двома рядками кісток

заплесна [УАІМСД, т. 1, с. 668]; **кишково-кишковий** – такий, що стосується двох різних видів кишки [УАІМСД, т. 1, с. 811]; **фаланго-фаланговий** – такий, що стосується двох суміжних фаланг пальця кисті чи стопи [УАІМСД, т. 2, с. 1880];

д) **вказують на подібність або дають характеристику органу:** *вухоподібний, двовушний, волосиноподібний, клітиноподібний, п'ятипальцевий, серцеподібний* тощо, напр.: **зубоподібний** – такий, що має форму зуба [УАІМСД, т. 1, с. 716]; **двоголовий** – 1. такий, що стосується двоголового м'яза. 2. такий, що має дві голови [УАІМСД, т. 1, с. 490]; **кісткоподібний** – такий, що нагадує кістку [УАІМСД, т. 1, с. 826].

2. Серед термінів, що поєднують **національні та іншомовні** елементи, можна виділити такі, де національна частина знаходиться на початку слова, а потім іде запозичена (*внутрішньоепідермальний, внутрішньоміокардіальний, крижово-вертебральний, медико-дентальний, назогастральний* тощо), і такі, де на початку іде запозичена основа, а потім – національна (*вентрикуловеностомія, епітеліально-м'язовий, мезангіо-капілярний, мезіо-губний* тощо).

Серед таких структур виділяємо групи, де:

а) **основне значення** припадає **на першу частину** слова: *внутрішньоартритний, внутрішньоепідермальний, клиноцефалія, крижово-вертебральний* тощо, а друга частина окреслює частину тіла чи органа, напр.: **внутрішньоміокардіальний** – такий, що розміщений в межах міокарда [УАІМСД, т. 1, с. 296]; **внутрішньоцеліальний** – такий, що розміщений у межах однієї з порожнин тіла [УАІМСД, т. 1, с. 297]; **трибрахіус** – зрощені близнюки, що мають лише три плеча [УАІМСД, т. 1, с. 1834];

б) **друга частина вказує на дію**, а **перша** окреслює **конкретний орган** чи його частину, на яку ця дія має бути спрямована: *блефаропластика, гастроспазм, тимпанопластика* тощо, напр.: **дентиноутворення** – процес утворення дентину [УАІМСД, т. 1, с. 503]; **гастроластика** – пластична операція на шлунку [УАІМСД, т. 1, с. 345]; **глососпазм** – спазм м'язів язика [УАІМСД, т. 1, с. 438];

в) друга частина вказує на **ознаку** того, на що вказує перша: *бронхозвужувальний, енцефалокласичний, стоматопластичний* тощо, напр.: **гістокласичний** – такий, що руйнує тканину [УАІМСД, т. 1, с. 428]; **тимпанопластичний** – такий, що стосується тимпанопластики [УАІМСД, т. 2, с. 1794]; **менінгокірковий** – такий, що стосується мозкових оболонок та кори головного мозку чи уражає їх [УАІМСД, т. 1, с. 1030];

г) дві частини **рівноправні** між собою і вказують на той чи інший орган: *артеріонирковий, заплесно-фаланговий, гістоклітинний* тощо, напр.: **крижово-вертебральний** – такий, що належить до крижів і хребта [УАІМСД, т. 1, с. 903]; **мезіо-щічний** – такий, що стосується або утворений медіальною та щічною поверхнями зубів, або медіальною та щічною стінками підготовленої порожнини зуба [УАІМСД, т. 1, с. 1020].

3. Терміни, що складаються з обох **іншомовних** елементів.

За частиномовним вираженням це **іменники** (*акромастит, бронхопневмоніт, гастродуоденіт, гастропанкреатит, гепатокарциногенез, дерматоартрит, ларинготрахеобронхіт, менінгоенцефаліт, психометрист, трахеобронхомегалія, цистогастростомія* тощо) та **прикметники** (*альгіоваскулярний, бластодермальний, брахіцефалічний, бронхоальвеольний, нейродермальний, бронхоскопічний, вісцеромоторний, тахікардіальний* тощо)

Двокомпонентні терміни можуть складатися:

а) зі соматичного компонента і не соматичного компонента: *бронхолітіаз, блефароклонус, гематоспектроскоп, гепатотерапія, глосограф, дактилограма* тощо, напр.: **блефаростат** – інструмент для утримання повік окремо одна від одної при хірургічних операціях на оці [УАІМСД, т. 1, с. 189]; **гематолог** – спеціаліст у галузі гематології [УАІМСД, т. 1, с. 352]; **гепатографія** – рентгенографія печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368];

б) зі соматичного компонента і запозиченого слова + національні морфеми: *бронхоскопічний, гастродинамічний, гепатотоксичність, дермографізм, ларингоскопіст* та інші, напр.: **гепатотоксичний** – такий, що токсичний для печінкових клітин [УАІМСД, т. 1, с. 369]; **глосокінестетичний**

– такий, що стосується суб'єктивного сприйняття рухів язика при мовленні [УАІМСД, т. 1, с. 438]; **дерматографізм** – кров'янка внаслідок фізичної алергії, коли помірне погладження подряпування шкіри тупим інструментом спричиняє появу білого випуклого рубця або пухиря з червоними виступами на обох його кінцівках [УАІМСД, т. 1, с. 507];

в) з двох соматичних компонентів: *гематоцефал, глосотрихія, блефароаденома, брахідактилія, брахіцефалія, гастроцефал* тощо, напр.: **блефароатерома** – кістозна пухлина або кіста сальної залози повіки [УАІМСД, т. 1, с. 189]; **гемангіобластома** – доброякісна пухлина з кровоносних судин мозочка, спинного мозку або сітківки... [УАІМСД, т. 1, с. 351]; **гематокольнос** – скупчення менструальної крові у піхві [УАІМСД, т. 1, с. 352];

г) з двох соматичних компонентів + морфеми: *брахіокраніальний, дерматоофтальміт, гастроентерит, гастропанкреатит, енцефаломенінгіт, ларинготрахеїт* тощо, напр.: **гематоенцефалічний** – такий, що стосується крові та мозку [УАІМСД, т. 1, с. 352]; **дентиальвеолярний** – такий, що стосується зуба і його альвеоли [УАІМСД, т. 1, с. 503]; **ларингофарингіт** – запалення гортані та глотки [УАІМСД, т. 1, с. 940].

Слід зазначити, що в медичних термінах, які складаються з двох соматичних компонентів, жодний з них не втрачає свого значення належності до тієї чи іншої частини тіла, напр.: **бронхопанкреатичний** – такий, що сполучається з бронхом і підшлунковою залозою [УАІМСД, т. 1, с. 212]; **дерматоартрит** – захворювання шкіри, поєднання з артритом [УАІМСД, т. 1, с. 507]; **мієлоенцефаліт** – запалення спинного і головного мозку. Інша назва **енцефаломієліт** [УАІМСД, т. 1, с. 1055]; **риноларингіт** – запалення слизової оболонки носа і гортані [УАІМСД, т. 2, с. 540].

Складні терміни містять у своєму складі й суфікси:

а) суфікси **–ит, –іт**, як у простих, так і складних термінах позначає запалення: *автоневрозит, акромастит, бронхопневмоніт, бронхосинусит, вентрикуліт, гастродуоденіт, гепатохолангіт, гінгівоглотит, дерматоміоцит, енцефалорадикуліт, кардіовальвуліт, ларинготрахеобронхіт,*

менінгоенцефаліт, нефроцистит, остеоартрит тощо, напр.: **артрохондрит** – запалення хрящової тканини суглоба [УАІМСД, т. 1, с. 125]; **блефараденіт** – запалення мейбомієвих залоз [УАІМСД, т. 1, с. 188], **гастрогепатит** – запалення шлунка і печінки [УАІМСД, т. 1, с. 345]; **гематоперитоніт** – запалення очеревини, яка покриває печінку [УАІМСД, т. 1, с. 368]; **дерматоофтальміт** – запалення шкіри та ока, зокрема кон'юктиви рогівки [УАІМСД, т. 1, с. 509]; **назофарингіт** – запалення носової частини глотки [УАІМСД, т. 1, с. 1131];

б) суфікси **–изм, –ізм** вказують, як правило, на процеси: **гастрометеоризм** – здуття живота внаслідок метеоризму [УАІМСД, т. 1, с. 346]; **глосонкізм** – набрякання язика [УАІМСД, т. 1, с. 438]; **дерматографізм** – кропив'янка внаслідок фізичної алергії [УАІМСД, т. 1, с. 507]; **лімфоцеразтизм** – утворення клітин лімфоцитарного ряду [УАІМСД, т. 1, с. 971];

в) суфікси **–іст, –ист** можуть позначати осіб: **ларингоскопіст** – спеціаліст з ларингології [УАІМСД, т. 1, с. 940]; **психометрист** – особа, яка спеціалізується в психометрії [УАІМСД, т. 2, с. 1481];

г) здебільшого суфікс **–ість** вказує на властивість або здатність того чи іншого соматизма до певної дії: **гепатотоксичність** – властивість руйнівної або отруйної дії на клітини печінки [УАІМСД, т. 1, с. 369]; **кардіотоксичність** – кардіотоксична властивість [УАІМСД, т. 1, с. 785]; **лімфоцитотоксичність** – властивість або здатність спричиняти лізис лімфоцитів [УАІМСД, т. 1, с. 972]; **нейровірулентність** – здатність інфекційного агента викликати патологічні ефекти в нервовій системі [УАІМСД, т. 1, с. 1148]; **нефротоксичність** – властивість мати токсичну чи згубну дію на ниркові клітини [УАІМСД, т. 1, с. 1184]; **пневмотронність** – схильність агента чи мікроорганізму до легеневої тканини [УАІМСД, т. 2, с. 1380];

г) суфікс **–н** слугує для творення прикметників, що вказують на належність до органа, захворювання або дії на них: *автопсихічний, гепатотоксичний, гематогенний, дерматологічний, бронхогенний, бронхоскопічний, вісцеромоторний, внутрішньоартритний, волосиноподібний,*

гастрогенний, денотропний, кишково-шкірний, кісткоподібний, кровотворний, лімфоцитозний, психоактивний, психошкірний, риновірусний, тощо, напр.: мамотропний – такий, що споріднений з молочними залозами або стимулює їх [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; *вісцероскелетний* – такий, що стосується опорних елементів внутрішніх органів [УАІМСД, т. 1, с. 292]; *глотково-надгортанний* – такий, що стосується глотки і надгортанника [УАІМСД, т. 1, с. 439]; *головно-грудний* – такий, що стосується голови та грудної клітки [УАІМСД, т. 1, с. 447]; *дерматологічний* – такий, що стосується дерматології, шкірний або такий, що діє на шкіру [УАІМСД, т. 1, с. 508]; *нефрогенний* – 1. Такий, що утворює ниркову тканину. 2. Такий, що стосується нирки або виникає в ній [УАІМСД, т. 1, с. 1180]; *печінковоклітинний* – такий, що стосується гепатоцитів [УАІМСД, т. 2, с. 1333];

д) суфікси **-ов, -ев** вказують на належність до органа: *вушно-носовий, глотково-носовий, груднино-хребцевий, груднино-хрящовий, клино-скроневий, колінно-лицевий, печінково-легеневий тощо, напр.: вушко-шлунковий* – застар. термін, що означає передсердно-шлунковий, атріовентрикулярний [УАІМСД, т. 1, с. 328]; *головно-хребтовий* – такий, що стосується голови і хребта [УАІМСД, т. 1, с. 447]; *губно-носовий* – такий, що стосується губи і носа [УАІМСД, т. 1, с. 478]; *зорово-слуховий* – такий, що одночасно стимулює відчуття зору та слуху або стосується їх одночасної стимуляції [УАІМСД, т. 1, с. 712]; *нейром'язовий* – такий, що стосується м'язів і нервів чи зв'язків між ними [УАІМСД, т. 1, с. 1150];

е) аналогічно на належність до органа вказують суфікси **-альн, -льн**: *вісцероплевральний, гепатофугальний, гінекофоральний, краніоспінальний, крижово-вертебральний, кровохаркальний, нейродермальний, оролінгвальний, перитонеоперикардіальний, печінково-плевральний, ринофарингеальний, сечоутворювальний, судиннозвужувальний, трахеобронхіальний, утеровагінальний, цереброкардіальний тощо, напр.: вентролатеральний* – такий, що є вентральним і латеральним [УАІМСД, т. 1, с. 250]; *вісцеропарістальний* – такий, що стосується внутрішніх органів і черевної

стінки [УАІМСД, т. 1, с. 292]; *гастропарієтальний* – такий, що стосується шлунка та стінок тіла шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 346]; *краніосакральний* – 1. Такий, що стосується черепа і крижів. 2. Такий, що стосується парасимпатичних нервів [УАІМСД, т. 1, с. 899]; *нейрогормональний* – такий, що стосується нейрогормона [УАІМСД, т. 1, с. 1148]; *пневмокардіальний* – серцево-легеневий [УАІМСД, т. 2, с. 1375];

є) суфікси **-ичн, -ічн**: *апоневротичний* – такий, що стосується апоневрозу [УАІМСД, т. 1, с. 96]; *гастроаденамічний* – такий, що характеризується адинамією шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 345]; *гастроскопічний* – такий, що стосується гастроскопії чи гастроскопа [УАІМСД, т. 1, с. 346];

ж) суфікси **-ин, -ін** позначають збірні поняття, суміші, речовини: *гематолізін, гепатопоетин, гематопорфірін, гемоглобін, гемоеротрин, гепатолізін, гепатотоксин, лактотропін* тощо, напр.: *гематоксилін* – безбарвна кристалічна сполука, яку добувають екстракцією ефіром з кампешевого (сандалового) дерева [УАІМСД, т. 1, с. 352]; *гематокупреїн* – розчинний, синювато-зелений мідевмісний білок, наявний у тканині печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368]; *кардіоліпін* – 1,3-дифосфатидилгліцерон, фосфоліпід, що зустрічається переважно у внутрішніх мембранах мітохондрій [УАІМСД, т. 1, с. 783]; *пролактин* – гормон з молекулярною вагою [УАІМСД, т. 2, с. 1449];

з) суфікси **-оз, -аз, -із, -ез** вказують на захворювання, стан: *блефарохромідроз, бронхобластомікоз, венофіброз, гастроанастомоз, гастроентероанастомоз, гастростеноз, гематолітіаз, гепатоптоз, глосопіроз, дерматомікоз, кардіодіоз, ларинготоз, мамогенез, мастоїдеоцентез, нейроматоз, нефрокістоз, одонтогенез, пієлонефроз, сіалостеноз* тощо, напр.: *блефароптоз* – опущення верхньої повіки внаслідок паралічу [УАІМСД, т. 1, с. 189]; *блефарофімоз* – надмірне звуження щілини повіки у горизонтальному напрямку, спричинене латеральним зміщенням їх внутрішніх країв [УАІМСД, т. 1, с. 189]; *бронхолітіаз* – стан, при якому бронхоліти наявні в просвіті трахеобронхіального дерева [УАІМСД, т. 1, с. 212]; *вісцеросклероз* – затвердіння внутрішніх органів [УАІМСД, т. 1, с. 292];

гастрофтіз – 1. Гіперплазія слизової та підслизової оболонки шлунка, що призводить до потовщення його стінок і зменшення порожнини. 2. Виснаження внаслідок захворювання живота [УАІМСД, т. 1, с. 347]; *гепатокарциногенез* – виникнення карциноми печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368]; *кардіогенез* – розвиток серця в ембріона [УАІМСД, т. 1, с. 783];

и) суфікс **-уч (-юч):** *бронхозвужуючий* – такий, що звужує просвіт повітряних шляхів у легенях [УАІМСД, т. 1, с. 212]; *кісткоутворюючий* – такий, що формує кістку або перетворюється на неї [УАІМСД, т. 1, с. 826]; *пальцеходячий* – такий, що характеризується стоянням або ходінням на пальцях з трохи піднятою загальною частиною стопи, напру, як у чотириногих тварин – котів, собак [УАІМСД, т. 2, с. 1280]; *психостимулюючий* – такий, що спричиняє короткочасне зростання психомоторної активності [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; *судинозвужуючий* – вазоконстрикторний [УАІМСД, т. 2, с. 1735]; *судинорозширюючий* – такий, що спричиняє розширення кровоносних судин [УАІМСД, т. 2, с. 1735]. Слід зазначити, що суфікси **-уч (-юч)** виходять із ужитку, змінюючись на суфікс **-альн** (бронхозвужувальний, судинозвужувальний, судинорозширювальний);

і) суфікс **ець-** вказує на представника роду: *волосоголовець* – будь-який представник роду *Trichuris* [УАІМСД, т. 1, с. 307];

ї) суфікс **-ення, -ання** позначає назву дії за значенням основи першої частини: *дентиноутворення* – дентиногенез [УАІМСД, т. 1, с. 503]; *кровотворення* – гематопоез [УАІМСД, т. 1, с. 910]; *кровохаркання* – відхаркування крові чи харкотиння, забарвленого нею [УАІМСД, т. 1, с. 910]; *лімфоутворення* – процес утворення лімфи [УАІМСД, т. 1, с. 971]; *сечовиділення* – процес виділення сечі [УАІМСД, т. 2, с. 1594]; *сечовипускання* – виділення сечі [УАІМСД, т. 2, с. 1594].

Складні медичні терміни зі соматичними компонентами поєднують національні твірні основи, національні та іншомовні, а також лише іншомовні. Містять суфікси, що дають вказівку на значення медичного терміна зі соматичним компонентом.

2.5.3 Складені терміни зі соматичними компонентами. Питання структурної та граматичної організації терміносистем у різних аспектах розглядали українські вчені: К. Городенська, Є. Карпіловська, Т. Кияк, І. Кочан, А. Крижанівська, Л. Симоненко та інші. У своїх працях дослідники окремих терміносистем цього питання не оминають, адже аналітичні конструкції є невід'ємною частиною кожної фахової галузі. Вони посідають близько 70% у кожній із них. Інтенсивне утворення терміносполучень у процесі розвитку будь-якої сфери наукової та професійної діяльності, на думку С. Ільїної, зумовлене обмеженістю лексичного складу мови та необмеженістю потреби в номінації нових понять [98].

На думку науковців аналітичні терміни є більш продуктивними, оскільки, на відміну від синтетичних термінів, вони виявляють більшу здатність до конкретизації значень завдяки їхній можливості надавати додаткові уточнювальні галузеві характеристики загальноповживаним мовним одиницям. Кожен автор, залежно від його наукових орієнтирів, вдається до довільного використання термінів на позначення таких конструкцій: *термінологічні словосполучення, терміни-словосполучення, терміносполуки, багатокомпонентні терміни, термінологічні об'єднання, багатослівні терміни, складені терміни, концептуальні об'єднання*. Деякі з них уживаємо як синоніми на позначення того самого поняття.

Для таких конструкцій характерні семантична цілісність, входження в синонімне гніздо, здатність до відтворення. Однак стійкість і відтворюваність термінологічної одиниці залежить передусім не від мовних та функціональних якостей, а від стійкості та відтворюваності пов'язаного з нею поняття.

З лінгвістичної теорії відомо, що складений термін – це синтаксична конструкція, що складається з кількох компонентів, певним чином між собою пов'язаних. Українські термінологічні словосполучення утворюються винятково на основі підрядного зв'язку. Серед медичних термінів зі соматичними компонентами також таких термінів чимало.

1. За **структурою** серед них виокремлюють дво-, три- та багатокomпонентні.

1.1. Серед двокомпонентних переважає конструкція **прикметник + іменник** (Adj + N), напр.: *альвеолярні бронхіоли, аортальний горб, артеріальний тиск, біла голова, висяче серце, головний мозок, грудна клітка, дифузний вузол, зовнішнє вухо, кісткова пластика, клиноподібна кістка, ліпідний дерматоартрит, менінгеальна гематома, мозкова речовина, трійчастий нерв, реабілітаційна гінекомастія, рухома селезінка, слуховий міхурець, циклопічне око, шилоподібний відросток* тощо.

Серед термінів цієї структури виділяємо такі, що складаються:

А) лише з національних компонентів: *безкореневі зуби, білий язик, велика кістка, викривлений зап'ясток, війковий м'яз, волокниста кістка, вушна сірка, заяча губа, кишкові залози, кутні залози, лицевий канал, матка зачаткова, мозкова речовина, нижня гортань, новий мозочок, підшкірна основа, підшлункова залоза, природжене полісіння, тимчасове осліплення, шлунковий сік, шлункова трубка* тощо.

Б) лише із запозичених компонентів: *алергічна гастроентеропатія, atopічний дерматит, атиповий кардіоміоцит, вірусний гепатит, десваматозна глосодинія, ендокринна офтальмопатія, інфекційний гастрит, еозинофільний гастроентерит, епідуральна гематома, епігастральний торакопаг, мікотичний тонзиліт, менінгеальна гематома, обструктивний бронхіт, остеопластична трахеопатія, ревматоїдний поліартрит, цитомегаловірусний вентрикулоенцефаліт* тощо.

Слід також зазначити, що прикметники мають форму, характерну для нашої мови. Тому їх правильніше трактувати як гібридні або пристосовані до мови-реципієнта.

В) з комбінації національних та запозичених слів, де запозиченим може бути:

а) прикметник: *акроміальна кістка, аліментальний канал, амфoфільна клітина, антибіотичний язик, ацинарна залоза, гемальні вузли,*

гематоподібні клітини, дефібринована кров, дифузний вузол, еукаріотична клітина, рудиментарна кістка, сенсорні волосини, тактильні волосини, цитратна кров та інші;

б) іменники: *верхня трахеотомія, глибока пародонтопатія, гнійний періостит, доброякісна гемангіоендотеліома, злоякісна лімфома, ліва вентрикулографія, післяпологовий мастит, плащовий дентин, «полунична» гемангіома, проста гемангіома, скам'янілий дентин, спадкова гемофілія, гострий тонзиліт, часткова пневмонія, шийковий мукоцит, шкірна везикостомія та інші.*

Натрапляємо і на складені терміни, що містять у своїй структурі композити чи юкстапозити, напр., *кістково-м'язова система, люпус-нефрит, люпус-гепатит, мастопатія кістозно-проліферативна, опорно-руховий апарат, папілома базально-елітинна, скелетно-м'язова система тощо.*

У своїй структурі такі терміни можуть містити як елементи термінового характеру, що належать до різних наукових галузей, так і загальноживані мовні одиниці.

1.2. Інша модель двослівних термінів – це **іменник + іменник** (N + N): *гемангіоендотеліома дітей, гемангіоендотеліома хребта, гематома вуха, легень птахівника, матрикс нігтя, мезодерма нутрощів, синдром Мейгса тощо.*

Серед цих термінів також спостерігаємо різну комбінацію національних та запозичених слів:

А) два українських слова: *вена гачка, вени мосту, вени судин, вузли вчителів, вузлики доярок, вузлик отрору, вухо плавця, горб завитка, горб черв'яка, зсідання крові, талія серця, течія крові, тіло кістки, тіло матки, тільце нирки, тон серця, ущільнення легень та інші;*

Б) два іншомовних слова: *гематома параметрію, синдром Тавенара, титр антитіл, титр вірусу, цереброзит сульфат, цистеамін бітарtrat, цистеалін гідро хлорид тощо.* Надзвичайно рідко поєднуються термінів за допомогою двох іншомовних іменників;

В) комбінація запозиченого та українського слова: *гемангіоперицитома нирки, гематома вуха, вагініт яєчок, вухо авіатора, дерматит плавців, дерматофітоз бороди, матрикс нігтя, плями Тард'є, пієлонефрит вагітних, пневматоз кишок, пневматоцеле черепа, температура тіла, тіло клітора, тіні еритроцитів, трепанація черепа, трихомонада кишкова, трубочка дентина, туберкульоз кишок, туберкульоз кісток, туберкульоз легень, туберкульоз шкіри, фактор росту, шкірна везикулозостомія та інші.*

Особливістю двокомпонентних термінів є те, що вони характеризуються високою частотністю вживання та сприяють утворенню багатоконпонентних, які межують з визначеннями понять.

2. **Трикомпонентні** медичні терміни зі соматичними компонентами можуть мати структури:

іменник + іменник + іменник (N + N + N): *протез клапана серця, псевдоерозія шийки матки, суглоб головки ребра, суглоби пальців стопи, тракт кругообігу серця, шлунок у формі «піскового годинника», шлунок у формі мішка та інші;*

іменник + іменник + прикметник (N + N + A): *пульсація печінки справжня та інші;*

іменник + прикметник + іменник (N + A + N): *анемія зі шпороподібними клітинами, пазуха венозна склери, пазуха поперечна осердя, парші гладкої шкіри, покрівля барабанної порожнини, поліартрит туберкульозний Понсе, присінок кісткового лабіринту, проведення збудження ретроградне, протока підшлункової залози, протока привушної залози, суглоби плечового пояса, цистиноз з пізнім початком, шар гангліонарних клітин, шлуночки головного мозку, язичок нижньої щелепи та інші;*

іменник + прикметник + прикметник (N + A + A): *пазуха кам'яниста верхня, панкреатит гострий геморагічний, папульоз злоякісний атрофічний, параліч дитячий церебральний, пареплегія природжена спастична, перетинка барабанна вторинна, перетинка міжреберна внутрішня,*

перетинка міжреберна зовнішня, періостит одонтогенний гострий, поліпоз численний кишковий, полісерозит родинний пароксизмальний, протока загальна жовчна, фіброз заочеревинний ідіоматичний та інші;

прикметник + іменник + іменник (A + N + N): *бульбарна частина сечівника, висхідна частина аорти, війкова частина сітківки, вінцеві сплетення шлунка, вісцелярний шар осердя, воротарна частина шлунка, задня частина сечівника, кровоносні судини сітківки, лівий шлуночок серця, міжфалангові суглоби пальців, поля мозку архітектонічні, ромбоподібна шкіра шиї, складчаста шкіра голови, старечий цистит у жінок, нефротатичний цистиноз дітей, прямі артеріоли нирки та інші;*

прикметник + прикметник + іменник (A + A + N): *автоімунна гемолітична анемія, великий кінцевий хребець, верхній поперековий трикутник, верхнє зубне сплетення, виносна клубочкова артеріола, виростковий обернений суглоб, набута сидеробластна анемія, хронічний інтерстиційний цистит, черевна автономна частина, полуничний червоний язик, чорний «волохатий» язик та інші;*

прикметник + іменник + прикметник (A + N + A): *лицевий череп перетинчастий, лицевий череп хрящовий та інші.*

Можливі й інші частини мови у складі терміносполучень: *рана бактеріально забруднена* (іменник + **прислівник** + прикметник); *другий шийний хребець* (**числівник** + прикметник + іменник) тощо.

3. Серед **чотиричленних** та п'ятичленних складених термінів також виявлено структури:

іменник + іменник + іменник + іменник (N + N + N + N): *реактивність гальмування міграції макрофагів, реактивність гальмування міграції лейкоцитів, хвороба Ранді-Ослера – Вебера та інші;*

іменник + іменник + іменник + прикметник (N + N + N + A): *парез м'язів гортані міопатичний, швидкість течії крові лінійна та інші;*

іменник + прикметник + іменник + прикметник (N + A + N + A): *перетинка дванадцятипалої кишки природжена, риг бічного шлуночка*

передній, ріг бічного шлуночка нижній, саркома м'яких тканин альвеолярна та інші;

іменник + прикметник + прикметник + іменник (N + A + A + N): *рак фолікулярний щитоподібної залози, речовина кіркова надниркової залози, речовини отруйні сльозоточивої дії, ріг спинного мозку передній, ріг спинного мозку задній, суглоби вільної верхньої кінцівки, сплетення передньої мозкової артерії, шари глибокої шийної фіксації та інші;*

іменник + прикметник + прикметник + прикметник (N + A + A + A): *прохід слуховий зовнішній хрящовий та інші;*

іменник + іменник + прикметник + прикметник (N + N + A + A): *розмір серця поперечний правий, розмір серця поперечний лівий та інші.*

іменник + іменник + прикметник + іменник (N + N + A + N): *суглоб головки плечової кістки, суглоби пояса нижньої кінцівки, сплетення артерії судинного сплетення, шар волокон нюхового нерва, шари кори великого мозку та інші;*

прикметник + іменник + прикметник + іменник (A + N + A + N): *альвеолярна частина нижньої щелепи, атлантова частина хребтової артерії, барабанна частина скроневої кістки, брижова частина тонкої кишки, вентральна частина проміжного мозку, верхня частина дванадцятипалої кишки, верхня частини язикової вени, виступна судина завиткової протоки, висхідна частина тонкого каналця, відкрита частина пупкової артерії, внутрішньочерепна частина зорового нерва, внутрішній шар очного яблука, гангліозний шар здорового нерва, колатеральний трикутник латерального шлуночка, підколінний трикутник стегнової кістки, пірамідний тракт довгастого мозку, спинномозковий тракт трійчастого нерва та інші;*

прикметник + іменник + іменник + іменник (A + N + N + N): *великогомілкова поверхня пальців стопи, вентральна частина ніжки мозку, задня частина ніжки мозку, задня частина сплетіння піхви, задня частина спинки язика, нижній шар діафрагми таза та інші;*

прикметник + прикметник + іменник + іменник (A + A + N + N):
акроміальна суглобна поверхня ключиці, верхні вінцеві сплетення шлунка, верхня суглобна поверхня атланта, внутрішній мозковий шар таламуса, заднє вінцеве сплетення серця, лівий волокнистий трикутник серця, нижня носова артеріола сітківки, переднє вінцеве сплетення серця та інші.

4. Складені терміни з більшою кількістю компонентів:

прикметник + прикметник + іменник + прикметник + іменник (A + A + N + A + N):
вентральний міжсегментний тракт спинного мозку, задній міжсегментний тракт спинного мозку та інші;

прикметник + іменник + прикметник + прикметник + іменник (A + N + A + A + N):
автономна частина периферійної нервової системи, великогомілково-п'яткова частина медіальної колатеральної зв'язки, великоклітинна частина медіального колінчастого тіла, вентральна частина медіального колінчастого тіла, мозкова частина внутрішньої сонної артерії та інші;

прикметник + іменник + прикметник + іменник + іменник (A + N + A + N + N):
верхня частина діафрагмальної поверхні печінки, глибока частина зовнішнього м'яза-замикача відхідника, глоткова частина передньої частини гіпофіза, звивиста частина кіркової часточки нирки, парієтальний шар піхвової оболонки яєчника, поздовжній шар м'язової оболонки шлунка та інші;

прикметник + іменник + іменник + прикметник + іменник (A + N + N + A + N):
багатоформний шар кори великого мозку, венозне сплетення каналу під'язикового нерва, верхньо-латеральна поверхня півкулі великого мозку, верхня поверхня блока надп'яткової кістки, глибокий білий шар верхнього горбка, молекулярний шар кори великого мозку та інші;

прикметник + прикметник + прикметник + прикметник + іменник (A + A + A + A + N):
заднє внутрішнє хребтове венозне сплетення, заднє зовнішнє хребтове венозне сплетення, переднє внутрішнє хребтове венозне сплетення, переднє зовнішнє хребтове венозне сплетення та інші.

Можливі у складі термінів й **інші частини мови** (числівник, прислівник): *шанкер сосочковий власне шкіри, шлуночок четвертий головного мозку, шлуночок третій головного мозку, шлуночок з двома випускними отворами, правий шлуночок з двома випускними отворами, третій шлуночок великого мозку, четвертий шлуночок великого мозку, цефалоспорини четвертої генерації, колатеральний трикутник четвертого шлуночка, судинне сплетення третього шлуночка.*

Також є **шестичленні** складені терміни: *верхня частина передньої кільцевої зв'язки гомілки, верхньощелепна поверхня перпендикулярної пластинки піднебінної кістки, внутрішній пірамідний шар кори великого мозку, внутрішньопластична частина внутрішньоочної частини зорового нерва, задня великогомілково-надп'яткова частина медіальної колатеральної зв'язки, кільцева частина волокнистих піхов пальців кисті, лямбдоподібна частина передньої кільцевої зв'язки гомілки, нижня частина передньої кільцевої зв'язки гомілки, поздовжній шар м'язової оболонки ободової кишки, поздовжній шар м'язової оболонки прямої кишки та інші.*

Складених термінів з кількістю компонентів більше шести в медичних словниках не виявлено. Наявність у термінах-словосполученнях трьох або більше компонентів свідчить про використання кількох простіших термінів або словосполучень для детальнішої конкретизації поняття.

Усі ці терміни також мають різну комбінацію запозичених і не запозичених термінів, термінів і загальноновживаних слів. Адже більшість соматизмів належить до загальноновживаної лексики, хоча у медичній сфері вони переходять у термінний фонд.

Виявлено складені терміни з усіма **українськими** лексемами: *глибокий білий шар верхнього горбка, шлуночок четвертий головного мозку, заднє зовнішнє хребтве венозне сплетення, верхня частина передньої кільцевої зв'язки гомілки, лицевий череп перетинчастий, шлуночок з двома випускними отворами, звивиста частина кіркової часточки нирки, верхня частина язикової вени, виступна судина завиткової протоки, висхідна частина*

тонкого каналця, ріг бічного шлуночка нижній, речовини отруйні сльозоточивої дії та інші;

з **комбінацією** різних за походженням лексем, де запозичених слів може бути:

- одне: *верхня частина діафрагмальної поверхні печінки, верхня поверхня блока надп'яркової кістки, молекулярний шар кори великого мозку, парієтальний шар піхвової оболонки яєчника, альвеолярна частина нижньої щелепи, нижня носова артеріола сітківки,*

- два: *цефалоспорици четвертої генерації, внутрішньопластична частина внутрішньоочної частини зорового нерва, вентральна частина медіального колінчастого тіла, колатеральний трикутник латерального шлуночка, задня великогомілково-надп'яркова частина медіальної колатеральної зв'язки, пірамідний тракт довгастого мозку, висхідна частина аорти, набута сидеробластна анемія, нефротатичний цистиноз дітей,*

- і більше: *автономна частина периферійної нервової системи, вентральний міжсегментний тракт спинного мозку, хвороба Ранді-Ослера – Вебера;*

усі слова **іншомовного** походження: *поліартрит туберкульозний Понсе, реактивність гальмування міграції лейкоцитів.*

Можемо констатувати, що складені терміни – це здебільшого поєднання суто українських термінолексем або їхня комбінація з одним-двома запозиченими словами. Терміносполуки лише із запозиченими термінами – спорадичні.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 проаналізовано структуру медичних термінів зі соматичними компонентами та подано семантичну характеристику соматичної лексики.

На основі класифікацій, поділено соматизми і терміни зі соматичними компонентами за групами та розрядами.

Усі медичні терміни зі соматизмами та соматичними компонентами за структурою поділяються на прості, складні і складені. Прості терміни, окрім кореневої морфеми, містять суфікси, які часто дають вказівку на значення терміна. Залежно від кількості основ, які беруть участь у творенні терміна, виділяємо *двокомпонентні* та *багатокомпонентні*. Складні терміни утворюються поєднанням: *національних* твірних елементів (*голово-грудний, кровотворний*); *національних та іншомовних* елементів (*внутрішньоміокардіальний, клиноцефалія*); *іншомовних елементів* (*ауріскоп, гематолог*). За структурою складені терміни можуть бути дво-, три- та багатокомпонентні. Складені терміни – це здебільшого поєднання суто українських термінолексем (*білий язик, велика кістка*) або їхня комбінація з одним- двома запозиченими словами (*гематоподібні клітини, дефібринована кров*). Терміносполуки лише із запозиченими термінами – спорадичні (*мікотичний тонзиліт, менінгеальна гематома*).

Соматичні компоненти, які стоять у препозиції (7 264 терміни), постпозиції, а також усередині терміна (3190 термінів), свого значення не втрачають і чітко окреслюють ті ж лексико-семантичні групи: процеси (*вагінопластика, егобронхофонія*), збірні поняття, суміші, речовини (*аденозин, сульфгемоглобін*), назви захворювань (*дерматит, батроцефалгія*), пухлини (*гемангіобластома, дидермома*), ділянку органа (*везикула, мікроміхур*), такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього (*кардіографічний, субневральний*), назви фахівців (*гастронолог, магнітокардіограф*), назви наук, розділів, галузей (*гінекологія, генодерматологія*), медичні прилади, інструменти (*артроскоп, балістокардіограф*), клітини (*гангліобласт, тримастигома*), види, типи, роди, класи (*дермацентор, пороцефали*), люди, особи, плоди, які мають певні відхилення (*гастроторакопаг, монофіодонт*).

Зробивши кількісний аналіз медичних термінів зі соматичними компонентами, можемо стверджувати, що 60% становлять складені терміни, 30% – складні, 10% – прості.

Основні положення розділу відображені в публікаціях дисертанта [55–62].

РОЗДІЛ 3

ПАРАДИГМАТИКА І СИНТАГМАТИКА МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЗІ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ

3.1 Полісемія медичних термінів зі соматичними компонентами

Одна із вимог, які висувають до терміна – це його моносемантичність. У термінології, як і в літературній мові, не можна надовго зберегти однозначність, оскільки знання про навколишній світ постійно поповнюються, виникають нові поняття, які потребують словесного вираження. Підставою для розвитку полісемії є рухомість структури мовного знака, унаслідок чого він набуває нового змісту.

Незважаючи на те що, полісемію вважають небажаною у фахових мовах, оскільки вона «порушує зумовлене потребами спеціальної номінації прагнення до збереження однозначної відповідності між референтом і знаком, що його номінує» [84, с. 374], уникнути її в термінології неможливо.

Полісемія термінів – це природний прояв загальних законів розвитку лексики. Вона полягає в тому, що одному мовному знакові (слову) може відповідати декілька значень.

До аналізу багатозначності терміна зверталось чимало українських дослідників. Явищу полісемії термінологічної лексики, а також описові термінів-полісемантів присвячено наукові праці М. Годованої, Т. Панько, Л. Симоненко. Багатозначність терміна в межах певної терміносистеми аналізували Л. Боярова, С. Булик-Верхола (музична термінологія), О. Кринець (технічна термінологія), З. Куньч (риторична термінологія), Н. Нікуліна (транспортна термінологія), А. Соломахін (астрономічна термінологія), Н. Цимбал (термінологія органічної хімії) та інші.

І. Борисюк зазначає, що «ідеальним для будь-якої терміносистеми є той стан, коли одному окремому поняттю відповідає один термін, бо саме така чітка, регламентована співвіднесеність назви й реалії дає можливість уникати можливих різночитань, а подекуди й плутанини в царині термінів» [28, с. 27].

Л. Туровська вважає, що «полісемантичні процеси в термінології є, з одного боку, свідченням розвитку поняттєвої системи певної галузі знань, з другого – виявом мовної економії» [334, с. 111].

Передумовою розвитку полісемічності постає рухомість структури лексичної одиниці, завдяки якій знак набуває нового змісту на основі подібності (метафори) чи суміжності (метонімії) з іншими поняттями. Як стверджує З. Куньч, виникненню полісемії в галузевих терміносистемах сприяють процеси метафоризації та метонімізації, утворювання похідних значень від перенесення багатозначної твірної основи на похідну одиницю, а також схильність людського мислення до систематизування й узагальнювання знань про явища дійсності, відкривання нових знань і появи нових понять, потреба в точному номінуванні понять і явищ, неухильна потреба – забезпечувати гнучку комунікацію [170, с. 10]. Отже, багатозначність термінів – це вияв і лінгвальних, і позалінгвальних чинників.

Полісемія буває 3 типів:

- I. Зовнішньосистемна полісемія;
- II. Внутрішньогалузева полісемія;
- III. Міжгалузева полісемія (кількість значень у декількох галузях).

Зовнішньосистемна полісемія – це терміни, значення яких зберігають зв'язок зі загальноновживаним словом. Яскравими прикладами такої полісемії є слова *вуздечка*, *вузлик*, *мішок*, *мішечок*.

Вуздечка – частина зброї – ремені з вудилами та поводами, що їх надівають на голову коневі [ВТССУМ, с. 211], в *анатомії* – складка шкіри або слизової оболонки, яка обмежує можливість рухів [УЛАМТС, т. 1, с. 254]. Значення загальноновживаного слова в його новій системі функціонування доповнилося новими семами «місце розташування» та «форма вияву». Спільною семаю залишилася сема «обмеження», «стримування». Метафоричність виникла на основі спільності функції в значеннях слів.

Вузлик – зменшене до *вузол* [СУМ, т. 1, с. 783]; у медицині – складне сплетіння, з'єднання чого-небудь і в медицині – твердий або м'який невеличкий

утвір, який виступає над поверхнею шкіри; елемент висипу при екземі, псоріазі тощо [УЛАМТС, т. 1, с. 255], що отримало семи: «форма» і «місце скупчення чогось».

Гілка – невеликий боковий відросток, пагін дерева, чагарника або трав'янистої рослини [СУМ, т. 2, с. 69], а в медичній галузі – відгалуження від основного стовбура, зокрема кровоносної системи, нерва чи лімфатичної судини [УАІМСД, т. 1, с. 385].

Зміну семантики загальноживаних слів у терміносистемах відбивають такі аспекти значення, як денотативний та сигніфікативний, оскільки термін і загальноживане слово як словесні знаки характеризуються своєю предметно-поняттєвою зіставленістю, що дає змогу в значенні виділити денотативний і сигніфікативний аспекти.

Денотативне значення слова зумовлюється матеріальною сутністю реалії (предмет, явище, дія тощо), а сигніфікативне – її поняттєвим відображенням... [245, с. 197].

Аналогічно: **мішок** – зшите з шматка грубої тканини вмістище для зберігання і перевезення сипких тіл і різних речей, а також великий паперовий пакет цього ж призначення. [СУМ, т. 4, с. 762], у біології – вмістище для чого-небудь у тварин і рослин [УЛАМТС, т. 2, с. 113], у медицині маємо: *слизний мішок*, *киловий мішок* тощо.

Мішечок – зменш до мішок, торбинка [ВТССУМ, с. 681], в *анатомії* – частина перетинчастого лабіринту внутрішнього вуха; сферичний утвір у кістковому присінку [УЛАМТС, т. 2, с. 113]. Це слово входить до складу термінів: *зубний мішечок* (шар навколо зубного сосочка), *мішечок волосини* (епітелієва та сполучнотканинна оболонка кореня волосини).

Термінологічного значення, за спостереженням В. Грещука, найчастіше набувають загальноживані слова із конкретним значенням, що підтверджує і наш матеріал, термінологізація ж абстрактних іменників відбувається рідко [76, с. 71].

Міжгалузєва полісемія. Терміни, що належать до різних галузей знань, об'єднаних за допомогою прямого чи опосередкованого зв'язку. Уживання

певного терміна в різних наукових сферах із практично незмінним семантичним ядром, але з іншим набором периферійних сем вчені кваліфікують як міжсистемну полісемію.

Наприклад, *жаба* – тварина роду безхвостих земноводних тварин родини жаб'ячих (зоологія), в медицині – *гострий тонзиліт, ангіна, гостре інфекційне запалення мигдаликів* [УЛАМТС, т. 1, с. 478]. Цьому різновидові полісемії властива невиразність семантичної єдності.

Джерелом міжсистемної полісемії виступають як національні, так і запозичені слова. Наприклад, термін *діафрагма* (грец. Diaphragma – перегородка) має значення – 1. *медицина*. Гомеопат. Сухожилково-м'язова перегородка у ссавців і людини...; 2. *хімія*. Перепона між двома середовищами (між рідинами, розчином і розчинником, рідиною і газом тощо); 3. *фотосправа*. Пристрій у фотоапараті, що ним регулюють розмір отвору, крізь який проходить світло на фотоплівку; 4. *гідромеліорація*. Одна з тонких стінок, споруджуваних вертикально в центрі перерізу гребель із дерева, бетону, металу і т. ін.; 5. *автомобільна справа*. Деталь насоса обприскувача або гальмового крана в деяких машин у формі дискової пластинки [ВТССУМ, с. 208].

Внутрішньосистемна полісемія. Внутрішньосистемними полісемантами вважаємо терміни, багатозначність яких є результатом семантичного розвитку медичних і вузькогалузевих термінів. Полісемія терміноодиниць у тій чи тій терміносистемі – це здатність термінів мати одночасно в межах однієї семантичної структури кілька значень, що групуються навколо загального семантичного центру (*бронходилатція, вазодепресор, ендотрахеальний*).

Полісемія національних соматизмів

1. Сомонімічна лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки).

Голова – 1. Верхня ділянка тіла, що складається з мозкової та лицевої частини. Містить головний мозок, органи спеціального чуття, початкові відділи травної і дихальної систем. 2. Верхня, передня або проксимальна частина структури або тіла [УАІМСД, т. 1, с. 445].

Мозок – 1. Загальна назва найбільш внутрішньої частини органа або структури. 2. Довгастий мозок. 3. Кістковий мозок. 4. Будь-яка інша м'яка речовина, подібна до кісткового мозку [УАІМСД, т. 1, с. 1084].

Горло – 1) спільний відділ верхніх травних і дихальних шляхів позаду носової й ротової порожнини; 2) передня частина шиї [УЛАМЕС, т. 1., с. 518].

Горло – 1. Глотка. 2. Зів. 3. Передня частина шиї. [УАІМСД, т. 1, с. 458].

Груди – 1. Грудна клітка. 2. Передня частина грудної клітки. 3. Молочні залози жінки [УАІМСД, т. 1, с. 474].

2. Остеонімічна лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання).

Зв'язка – 1. Щільна сполучна тканина, що скріплює суглоби чи з'єднує окремі органи тіла між собою. 2. Подвійний шар очеревини, що простягається від одного внутрішнього органа до іншого. 3. Залишок трубчастої структури у вигляді тяжа, який після народження втратив своє функціональне значення [УАІМСД, т. 1, с. 678].

Кістка – 1. Тверда форма сполучної тканини, що становить більшу частину скелета хребетних... 2. Будь-яка окрема частина кістяка або скелета, тіла [УАІМСД, т. 1, с. 820].

Суглоб – 1. *анатомія.* Синовіальне з'єднання. 2. Сполучення окремих об'єктів [УАІМСД, т. 2, с. 1731].

3. Спланхнонімічна лексика (внутрішні органи).

Печінка – 1. Велика залоза темно-червоного кольору, розміщена з правого боку у верхній частині черевної порожнини... 2. Така сама залоза певних тварин, яку використовують як продукт харчування або для виготовлення фармацевтичних препаратів» [УАІМСД, т. 2, с. 1333].

Протока – 1. Загальна назва протоків з добре визначеними стінками, зокрема шляхів екскреції та секреції. 2. Звуження або перешийок [УАІМСД, т. 2, с. 1466].

Тракт – 1. Канал певної порожнини. 2. Скупчення або пучок волокон, зокрема нервових, що мають спільний початок, закінчення і виконують спільну

функцію. 3. Скупчення органів, які виконують спільну функцію. 4. Смуга, видовжена ділянка [УАІМСД, т. 2, с. 1822].

4. Ангіонімічна лексика (кровоносна система).

Капіляр спец. (лат. capillaries – волосний) – 1. Трубочка з вузьким внутрішнім каналом. 2. медицина, гомеопатія. Найдрібніша кровоносна судина [ВТССУМ, с. 320].

Кровоносний – 1. Такий, що містить кров. 2. Циркуляторний [УАІМСД, т. 1, с. 909]; **кровоносносудинний** – 1. Такий, що розміщений вентрально, стосовно спінальної осі, де знаходяться серце і великі судини, напр., кровоносні дуги. 2. Кров'яний. 3. Такий, що стосується кровоносних судин [УАІМСД, т. 1, с. 909]; **кровоплин** – 1. Кровообіг. 2. Швидкість кровотоку [УАІМСД, т. 1, с. 909]; **кросососка** – 1. Типовий рід родини Hippoboscidae (кросососки). 2. Будь-яка муха родини Hippoboscidae [УАІМСД, т. 1, с. 910]; **кровотворний** – 1. Гемопоетичний. 2. Гематогенний [УАІМСД, т. 1, с. 910].

5. Сенсонімічна лексика (органи чуття).

Вухо – 1. Частина зовнішнього вуха, не розмішена в голові. Інша назва вушна раковина. 2. Орган слуху і рівноваги. Складається із зовнішнього вуха, середнього вуха і внутрішнього вуха» [УАІМСД, т. 1, с. 326].

Ніс – 1. Спеціальний орган обличчя, де містяться початковий відділ дихальної системи і рецептори відчуття нюху. 2. Зовнішній ніс [УАІМСД, т. 1, с. 1191].

Язик – 1. Рухомий м'язовий орган на дні рота, що сприяє спеціальному чуттю смаку та допомагає при жуванні, ковтанні й вимові звуків. 2. Язичок. 3. Структура або орган, що за формою подібна до органа ротової порожнини, який має цю назву [УАІМСД, т. 2, с. 2080].

Полісемія іншомовних медичних термінів із соматичними компонентами

1. Сомонімічна лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки).

Медулярний – 1. Такий, що стосується мозку. 2. Такий, що стосується кісткового мозку. 3. Такий, що стосується спинного мозку. Інша назва *мієлоїдний* [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; **медуляція** – 1. Мієлінізація. 2. Мієлопоез. 3. Утворення кісткового мозку, довгастого мозку, мозкового шару [УАІМСД, т. 1, с. 1018].

Психалгія – 1. Біль емоційного походження, як правило, в голові. Може супроводжувати гризотні думки, нав'язливі стани або галюцинації. 2. Психогенний біль [УАІМСД, т. 2, с. 1479]; **психоаналіз** – 1. Теорія людських психічних явищ і поведінки (Фройд). 2. Лікувальний метод, який ґрунтується на теорії Фройда, про вплив на психічний стан таких підсвідомих сил, як подавленні бажання, внутрішні конфлікти, дитячі психотравми [УАІМСД, т. 2, с. 1480]; **психогенез** – 1. Пухлина печінки. 2. Гепатоцелюлярна карцинома [УАІМСД, т. 2, с. 1480]; **психограма** – 1. Розумовий розвиток. 2. Спричинення симптому або хвороби психічними факторами [УАІМСД, т. 2, с. 1480]; **психоз** – 1. Психічний розлад, який характеризується явно неадекватним сприйняттям реальності. 2. Термін вживають також у широкому значенні для означення психічних розладів із значною психічною неповноцінністю, що ставить під загрозу спроможність пацієнта відповідати вимогам щоденного життя [УАІМСД, т. 2, с. 1480]; **психоневроз** – 1. Термін, введений Фройдом для означення таких неврозів, як істерія, нав'язливі стани та фобії, в основі яких лежать переживання дитинства. 2. Невроз [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; **психопатологія** – 1. Патологія психічних розладів. Галузь медицини, яка вивчає причини та природу психічних хвороб. 2. Анормальна, неадаптована поведінка або психічна активність [УАІМСД, т. 2, с. 1481]; **психофармакологія** – 1. Вивчення впливу ліків на психічної функції та психічний стан. 2. Застосування ліків для користування психологічної функції і психічних станів [УАІМСД, т. 2, с. 1482]; **психофізіологічний** – 1. Психосоматичний. 2. Такий, що стосується психофізіології [УАІМСД, т. 2, с. 1482].

2. Остеонімічна лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання).

Артрогрипоз – 1. Постійне викривлення або контрактура суглоба. 2. Тетаноїдний спазм [УАІМСД, т. 1, с. 124]. **Артроз** – 1. Диартроз; суглоб або зчленування. 2. Артропатія [УАІМСД, т. 1, с. 124].

Краніальний – 1. Такий, що стосується черепа. 2. Такий, що є ближчий до голови [УАІМСД, т. 1, с. 898]; **краніонаг** – 1. Близнята, що зрослися в ділянці голови. Інша назва *цефалонаг*. 2. Зрощені близнюки з однією головою і двома обличчями, які дивляться в протилежні боки. 3. Близнята, які зрослися лобами [УАІМСД, т. 1, с. 898]; **краніосакральний** – 1. Такий, що стосується черепа і крижів. 3. Такий, що стосується парасимпатичних нервів [УАІМСД, т. 1, с. 898].

Остеогенний – 1. Такий, що формує кістку; пов'язаний з формуванням кістки. 2. Такий, що походить або утворений з будь якої тканини, яка бере участь у рості або загоюванні кістки [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; **остеоклазія** – 1. Хірургічний перелом кістки або повторний перелом. 2. Хірургічний інструмент для фракції та рефракції кісток [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; **остеоліз** – 1. Розм'якшення кісткової тканини. 2. Розпад кістки, зокрема вимивання або втрата кістками кальцію [УАІМСД, т. 2, с. 1252]; **остеомаляція** – 1. Неадекватна або сповільнена мінералізація остеоїду в зрілій трубчастій і губчастій кістці. 2. Втрата або недостатній вміст мінеральних елементів кістки [УАІМСД, т. 2, с. 1253].

3. Спланхнонімічна лексика (внутрішні органи).

Бронходилятація – 1. Розширення бронха. 2. Місце, в якому бронх розширений [УАІМСД, т. 1, с. 212]; **бронходилятор** – 1. Той, що збільшує просвіт повітряних шляхів у легенях. 2. Засіб, який спричиняє розширення повітряних шляхів у легенях [УАІМСД, т. 1, с. 212].

Гепатогенний – 1. Такий, що виробляється у печінці або походить з печінки. 2. Такий, що дає початок тканині печінки [УАІМСД, т. 1, с. 368], **гепатома** – 1. Пухлина печінки. 2. Гепатоцелюлярна карцинома [УАІМСД, т. 1, с. 368], **гепатоптоз** – 1. Зміщення печінки через слабкість її зв'язок, послаблення тонуусу черевних м'язів, емфіземи, правостороннього гідротораксу або емпієми,

піддіафрагмального абсцесу або деформації хребта. 2. Розміщення ободової кишки між печінкою та діафрагмою на рентгенограмі [УАІМСД, т. 1, с. 368].

Уретероліз – 1. Розрив сечоводу. 2. Параліч сечоводу. 3. Операція вивільнення сечоводу від спайок [УАІМСД, т. 2, с. 1866]; **уретрометрія** – 1. Визначення опору різних сегментів сечівника до зворотного потоку рідини. 2. Вимірювання сечівника [УАІМСД, т. 2, с. 1867]; **уретроцеле** – 1. Видалення сечівника у жінок через зовнішнє вічко. 2. Дивертикул стінки сечівника, що проникає у присінок піхви [УАІМСД, т. 2, с. 1867].

4. Ангіонімічна лексика (кровоносна система).

Гемангіома – 1. Дуже поширена доброякісна пухлина, що переважно зустрічається у дитячому віці. 2. Загальний термін, що вживається для доброякісних або злоякісних судинних пухлин [УАІМСД, т. 1, с. 351]; **гемартроз** – 1. Випотівання крові в суглоб чи його синовіальну порожнину. 2. Гемофілічна артропатія [УАІМСД, т. 1, с. 352]; **гематин** – 1. Хелатний комплекс порфірину із залізом (III), утворений через окиснення вільного гему; гідроксид гему. 2. Гемін [УАІМСД, т. 1, с. 352]; **гематотоксичний** – 1. Такий, що стосується гемотоксикозу. 2. Такий, що отруйний для крові та системи гемопоезу [УАІМСД, т. 1, с. 353]; **гематохроматоз** – 1. Забарвлення тканин кров'яним пігментом. 2. Гемохроматоз [УАІМСД, т. 1, с. 353]; **гемоглобінопатія** – 1. Будь-яке спадкове захворювання, зумовлене аномаліями гемоглобіну, з виникнення таких станів, як серпоподібноклітинна анемія, гемолітична анемія чи таласемія. 2. Деколи, конкретніше, розлади гемоглобіну [УАІМСД, т. 1, с. 358]; **гемодилуція** – 1. Гідремія. 2. Збільшення кількості рідкої частини крові, що призводить до зниження концентрації еритроцитів [УАІМСД, т. 1, с. 359]; **гемолімфа** – 1. Кров і лімфа. 2. Подібна до крові рідина, що переміщається по гемоцелому тих безхребетних, які мають відкриті кровоносні системи [УАІМСД, т. 1, с. 360]; **гемостатичний** – 1. Такий, що спричиняє гемостаз. 2. Такий, що зумовлений стазом крові чи характеризується ним [УАІМСД, т. 1, с. 362]; **гемофагоцитний** – 1. Такий, що стосується гемофагоцитів. 2. Такий, що стосується гемофагоцитозу або має його

властивості [УАІМСД, т. 1, с. 362]; **гемофіл** – 1. Організм, який розростається на крові. 2. Мікроорганізм, який найкраще росте в середині, що містить гемоглобін. 3. Будь-яка бактерія роду *Haemophilus* [УАІМСД, т. 1, с. 362]; **гемофільний** – 1. Такий, що має схильність до крові, такий, що живе в крові. 2. Такий, що стосується гемофілії або характеризується нею [УАІМСД, т. 1, с. 362]; **гемохром** – 1. Пігмент крові, переносник кисню, напр., гемоглобін або гемоціалін. 2. Сполука гему [УАІМСД, т. 1, с. 363]; **гемоцелом** – 1. Частина целома, в якій розвивається серце. 2. Збірно: простори між клітинами і тканинами багатьох безхребетних [УАІМСД, т. 1, с. 363].

Кардіоверсія – 1. Відновлення нормального серцевого ритму електрошоком. 2. Електроімпульсна дефібриляція, спрямована на припинення фібриляції шлуночків і відновлення синхронної елект. Активності [УАІМСД, т. 1, с. 782]; **кардіогенний** – 1. Похідний від серця; спричинений нормальною чи патологічною функцією серця. 2. Такий, що стосується кардіогенезу [УАІМСД, т. 1, с. 783]; **кардіокінетичний** – 1. Такий, що стимулює серцеву діяльність. 2. Засіб, що стимулює серцеву діяльність [УАІМСД, т. 1, с. 783]; **кардіоміопатія** – 1. Загальний діагностичний термін, який означає первинне незапальне захворювання серцевого м'яза. 2. ВООЗ відносить тільки ті захворювання, при яких до патологічного процесу втягнуто лише міокард, а причина є нез'ясованою і немає ураження ін. органів [УАІМСД, т. 1, с. 783]; **кардіотомія** – 1. Кардіологічний розтин серця для виправлення серцевих дефектів. 2. Розтин кардіального відділу шлунка чи його кардіального отвору [УАІМСД, т. 1, с. 785].

5. Сенсонімічна лексика (органи чуття).

Аурикулярний – 1. Вушний; такий, що стосується вуха. 2. Слуховий, вушний; такий, що стосується вуха [УАІМСД, т. 1, с. 141]; **отоліт** – 1. Статоконій. 2. Кристали кальцію у внутрішньому вусі хребетних тварин або в отоцисті безхребетних [УАІМСД, т. 2, с. 1264]; **отоцист** – 1. Слуховий пухирець у зародка, зародок внутрішнього вуха. 2. Слухова сумка в деяких тварин

[УАІМСД, т. 2, с. 1265]; **носовий** – 1. Такий, що стосується носа. 2. Звук мови, що виникає при проходженні потоку повітря через ніс [УАІМСД, т. 1, с. 785].

Дерматом – 1. Інструмент для вирізання тонких шарів шкіри для пересадки шкіри. 2. Ділянка шкіри, що іннервується аферентними нервовими волокнами одного заднього спинномозкового корінця. Інша назва *ділянка шкіри*. 3. Латеральна частина мезодермального соміта, шкірний листок [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **дерматофілюс** – 1. Рід бактерій родини Dermophilaceae, який складається з аеробних чи факультативно анаеробних грампозитивних некислотостійких організмів, які формують міцелій з поперечно і поздовжньо сегментуючими волокнами, що ведуть до утворення кокоподібних клітин в оболонках, які перетворюються на рухомі спори. 2. *Tunga* [УАІМСД, т. 1, с. 509].

Офтольмодинамометр – 1. Прилад для вимірювання артеріального тиску сітківки. 2. Прилад для визначення конвергенції найближчої точки чіткого зору [УАІМСД, т. 2, с. 1270]; **офтальмоскоп** – 1. Прилад для дослідження середовищ ока з метою визначення їх прозорості. 2. Прилад з продірявленим дзеркальцем і лінзою для дослідження внутрішніх структур ока [УАІМСД, т. 2, с. 1270]; **офтальмоскопія** – 1. Огляд внутрішніх частин ока та його світла і тіней. 2. Дослідження внутрішніх структур ока за допомогою офтальмоскопа [УАІМСД, т. 2, с. 1271].

Слід також зазначити, що навіть в межах медичної системи є терміни, які в різних медичних галузях можуть мати різне значення. Напр., **вушко** – 1. *кардіологія*. Вушко передсердя. 2. *стоматологія*. Невеликий отвір, ортодонтичне з'єднання, яке зазвичай використовується з боком, сплавленим або припаяним для кращого ротаційного контролю [УАІМСД, т. 1, с. 328]; **груди** – 1. *терапія*. Грудна клітка. 2. *терапія*. Передня частина грудної клітки. 3. *гінекологія*. Молочні залози жінки [УАІМСД, т. 1, с. 474]; **губа** – 1. *анатомія*. Термін, що вживається в анатомічній номенклатурі для окреслення подібної до губи структури. 2. *стоматологія*. Верхній або нижній м'ясистий край рота, що

разом називаються губи рота. 3. *анатомія*. Губоподібна частина або структура [УАІМСД, т. 1, с. 478].

На відміну від міжсистемної та зовнішньосистемної полісемії, які не ускладнюють наукову комунікацію, внутрішня полісемія, виступаючи засобом мовної економії, є негативним явищем у межах певного термінологічного поля.

Виявлено також терміни, які виявляють полісемні відношення **змішаного** типу. Напр., слово *горб* у мові позначає підвищення на площині; бугор, пагорок [ВТССУМ, 253]. У медичній галузі позначає: 1) викривлення хребта у вигляді виступу остистих відростків (одного чи двох хребців) як наслідок туберкульозного спондиліту; 2) заокруглений обмежений виступ на кістці або інших органах [УЛАМТС, т.1, с. 323].

Вушко – 1. Зменшено-пестливе до вуха. 2. Отвір у голці, через який просилують нитку [СУМ, т. 1, с. 791], у медицині – 1. Вушко передсердя. 2. Невеликий отвір, ортодонтичне з'єднання, яке зазвичай використовується з боком, сплавленим або припаяним для кращого ротаційного контролю [УАІМСД, т. 1, с. 328].

Ніжка – 1. Зменшено-пестливе до нога. 2. Стебло рослини, нижня частина гриба [СУМ, т. 5, с. 421], у медицині – 1. Загальна назва ніжкоподібної структури. 2. Вузька основна частина або структура, що має форму ніжки або стебельця, напр., ніжка рухової пухлини, якою вона прикріплюється до нормальної тканини. 3. Структура, що має форму стовбура; загальна назва скупчення нервових волокон. 4. Ніжкоподібна частина, зокрема, будь-яких із вторинних відростків подоцитів [УАІМСД, т. 1, с. 1187].

Отже, можемо зробити такі висновки:

1) полісемію виявлено в кожній тематичній групі медичних термінів зі соматичними компонентами;

2) медичні терміни-соматизми і терміни зі соматичними компонентами багатозначними є зазвичай прості та складні (понад 520 термінів);

3) полісемічними є терміни-іменники (*груди, мозок, остеоліз*), терміни-прикметники (*кровоносносудинний, бронходиллятор, медулярний*);

4) більше полісемії виявлено в іншомовних термінах із соматичними компонентами, оскільки вони складають понад 50 % від загальної кількості медичних термінів, а національні – 8%;

5) для національних термінів притаманна зовнішньосистемна полісемія (*вузdechka, гілка, мішок*), а для іншомовних більшою мірою внутрішньосистемна полісемія (*артроз, гепатогенний, медулярний*).

3.2 Синонімія медичних термінів зі соматичними компонентами

У лінгвістичному енциклопедичному словнику зазначено, що «*синонімія* відображає в мові властивості об'єктивного світу. Лінгвістична природа синонімії визначається різним ступенем семантичної близькості мовних одиниць і пояснюється асиметрією знака і значення, їх нестійкою рівновагою» [182, с. 489].

Над проблематикою синонімії працювало багато науковців, зокрема виникали дискусії щодо її ролі в термінології загалом, адже терміни мають відповідати таким вимогам термінологічної норми: 1) співвіднесення терміна з поняттям; 2) однозначність терміна у межах певної термінологічної системи; 3) точність терміна; 4) нейтральність; 5) системність; 6) наявність чіткої дефініції; 7) короткість (стислість) у плані вираження; 8) *відсутність синонімів* чи омонімів у межах однієї терміносистеми; 9) доброзвучність та словотвірна мобільність; 10) нормативність, тобто відповідність нормам сучасної літературної мови [155, с. 57–58].

Сучасні термінологічні дослідження доводять, що синонімія поширена у різних галузях. Науковці зазначають про неминучість синонімних відношень між термінами, оскільки мова жива, розвивається, з'являються нові слова, поняття, які потрапляють і займають своє місце в ній. Т. Панько у статті «Від терміна до системи» зазначає: «використання кількох лексичних одиниць для найменування одного поняття є однією з основних і найважливіших проблем термінознавства» [243, с. 106]. Синонімні та варіантні терміни й боротьба між ними за місце в науковій термінології є показником її постійного розвитку. Поряд із загальновизнаною тезою про шкідливість синонімів для термінології

вже традиційною стала теза про синонімію як невід'ємну ознаку термінної лексики [243, с. 101].

Синонімію в термінології аналізували такі вчені: Ю. Апресян, Р. Беляєв, І. Борисюк, Л. Боярова, М. Вакуленко, Л. Задояна, Н. Краснопольська, І. Кочан, С. Любарський, Л. Малевич, М. Мамич, О. Мартиняк, Г. Морозова, Н. Пілецька, С. Терещенко, О. Тур, Н. Цимбал та інші.

Останні дослідження сучасних термінознавців переконливо довели існування синонімії в термінології. Специфіка терміносистеми допускає існування різних позначуваних в одного мовного знака, оскільки номінативна одиниця крім термінологічного значення може мати також загальноживане значення. А також можуть відбуватися зворотні процеси, коли одне позначуване передається різними мовними знаками, оскільки денотат може мати наукову і загальноживану назву.

Синонімія у науково-технічній термінології виникла внаслідок пошуку науковцями найвдалішої назви для певного наукового поняття.

Р. Беляєв вважає, що існування термінів-синонімів може пояснюватися такими факторами: 1) найменування того самого об'єкта може створюватися в різні періоди різними авторами; 2) паралельне використання латинської і давньогрецької мов при створенні найменувань [22].

Н. Цимбал наголошує на тому, що синонімія в термінології зумовлена як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними чинниками: 1) постійним розвитком наук, що супроводжується появою нових понять та бажанням дати кожному поняттю найточнішу номінацію; 2) неуніфікованістю термінології; 3) наявністю застарілих назв, які функціонують паралельно з новими; 4) відродженням вдалих термінів, що з певних причин не використовували протягом якогось часу; 5) паралельним уживанням запозиченого й автохтонного термінів; 6) необхідністю мовної економії, що породжує синонімію різних структурних рівнів; 7) номінацією того самого поняття різними науковими школами; 8) необхідністю номінації за кількома номінативними типами та інші [343, с. 188].

А. Коваль розглядала таке мовне явище як дублетність і вважає, що дублетність – це явище, глибоко відмінне від загальномовної синонімії. Оскільки термін має свою дефініцію і саме через неї співвідноситься з поняттям, він у своїй словесній формі містить певну наперед задану кількість суттєвих ознак цього поняття. Доки визначення поняття не зміниться, будь-яка словесна форма буде дублетом до попередньої, тобто одиницею з тією самою дефініцією. Тому в межах термінології існують лише терміни-дублети й не існує термінів-синонімів [125, с. 158].

Д. Лотте поділяв синоніми на абсолютні та відносні, вказував на необхідність синонімів у сфері термінів і відзначив, що синонімія термінів яскраво проявляється за їх функціонуванням в наукових текстах [187, с. 22].

Л. Симоненко вважає, що синонімія спостерігається в термінологічних системах на будь-яких етапах розвитку. Тому з самого початку виникнення терміносистем виникає потреба у виборі із синонімічного ряду того терміна, який найточніше охарактеризував би те чи те поняття, який має найінформативнішу внутрішню форму [298, с. 33].

Т. Михайленко влучно зазначає, що «майже всі вітчизняні та зарубіжні мовознавці визнають природність і неминучість синонімічних відношень між термінами як вияв загальномовних процесів, проте залишаються дискусійними деякі проблем: з'ясування меж термінологічної синонімії, визначення критеріїв синонімічності в термінології, роль термінів-синонімів, особливості фіксації синонімічних термінів у словниках» [206, с. 24].

У науковій мові активно формуються й паралельно функціонують різні назви для позначення тотожних понять, що мають неоднакову цінність і можуть взаємодоповнюватись одне одним. Це стосується і мови медичної науки. Терміни-синоніми вживають майже в усіх галузях клінічної медицини, особливо на позначення назв хвороб, їх симптомів, частково у фармацевтичній сфері. Незважаючи на те, що «синонімія й варіанти в термінології явище не бажане, але цілком реальне, його існування сприяє унормуванню фахової мови, бо з часом одна з одиниць починає домінувати, відсікаючи іншу на другий

план» [130]. Синонімія в медичній термінології зумовлена переважно позамовними чинниками – особливостями розвитку медичної науки і практики.

Синоніми в термінології необхідні для:

- 1) наукового означення поняття і тлумачення терміна (особливо чужомовного походження);
- 2) найточнішого висловлювання думки, особливо коли межа між поняттями нечітко окреслена;
- 3) уникання повторів того самого слова чи словосполучення [262, с. 116].

У науковій сфері існують різні класифікації синонімів: *повні і часткові, абсолютні та відносні, ідентичні та еквівалентні*.

Термінні синоніми з'являються внаслідок: 1) творення слів від того самого кореня за допомогою різних словотворчих афіксів; 2) творення слів від синонімних коренів за допомогою однакових або різних словотворчих засобів; 3) складних термінів-синонімів, що мають у своєму складі різні, але синонімні компоненти; 4) вживання термінів різної структури (повний – короткий, слово – словосполука) [199].

Поділимо медичні терміни зі соматичними компонентами за будовою на одноструктурні та різноструктурні. Розглянемо абсолютні (повністю дублюють значення одного поняття) та відносні (лексичне значення яких збігається лише частково) синоніми.

1) Прості одноструктурні терміни:

а) український та запозичений термін: *гну́савість* – *гугня́вість* – *ринола́лія*; *грудний* – *торака́льний*; *комірча́стий* – *альвеоля́рний*; *кров'я́ний* – *гемі́чний*; *нежи́ть* – *рині́т*; *шкі́ра* – *дерма* та інші. Серед простих термінів виявлено *абсолютні* синоніми, які повністю дублюють значення одного поняття і є взаємозамінними в тому чи іншому контексті, напр.: *гну́савість* – *гугня́вість* – *ринола́лія* – змінене мовлення внаслідок певної аномалії носових структур [УАІМСД, т. 2, с. 1540], *шкі́рний* – *дерма́льний* – такий, що стосується дерми [УАІМСД, т. 1, с. 505]. *Відносними* синонімами слід вважати терміни *гри́жа* – *грижоутворення* – *ентероце́ле*, у яких зберігається тільки частково значення,

напр.: *грижа* – виникнення петлі органа чи тканини через патологічний отвір [УАІМСД, т. 1, с. 469], *грижоутворення* – патологічне виникнення органа або інших утворень тіла через дефект або природний отвір у покриві, оболонці, м'язі чи кістці [УАІМСД, т. 1, с. 473], *ентероцеле* – 1. Грижа, що містить кишкову петлю. 2. Задня піхвова грижа [УАІМСД, т. 1, с. 611].

б) прості гібридні (запозичена основа + український суфікс): *гемічний* – *гематальний* – *гематичний* – такий, що стосується крові [УАІМСД, т. 1, с. 357] – абсолютні синоніми, значення повністю збігається. До відносних належать *медулярний* – *мієлоїдний*, порівняймо: *медулярний* – 1. Такий, що стосується мозку. 2. Такий, що стосується кісткового мозку. 3. Такий, що стосується спинного мозку [УАІМСД, т. 1, с. 1018]; *мієлоїдний* – 1. Такий, що нагадує кістковий мозок. 2. Такий, що має вигляд мієлоцитів, але не походить з кісткового мозку. 3. Мозковий [УАІМСД, т. 1, с. 1018]. Відмінність спостерігаємо у другому та третьому значенні, оскільки *медулярний* належить до органа, *мієлоїдний* лише походить з нього.

2) Складні:

а) складні запозичені: *аденогіпофізарний* – *передгіпофізичний*; *ангіогенез* – *неоваскуляризація* – *ангіопоетичний* – *васкулогенез*; *вагіноцеле* – *кольпоптоз*; *гемоліз* – *еритрокаталіз* – *еритроліз*; *ентеро-ентеростомія* – *ентероанастомоз*; *енцефалокластичний* – *поренцефалія*; *енцефалотомія* – *церебротомія*; *ринорагія* – *епістаксис* тощо.

Наприклад, *дермоцимус* – *ендадельф* – асиметрично сполучені близнюки, в яких близнюк-паразит включений у тіло чи пухлину більшого близнюка [УАІМСД, т. 1, с. 602]; *дерматополіневрит* – *еритридемна поліневропатія* – *Білдербека, зельтера, Свіфта, Свіфта-Фесра, рожєва хвороба* – *акродинія* – захворювання немовлят і дітей раннього дитячого віку, яке проявляється болем і набряком, а також почервонінням пальців рук і ніг... [УАІМСД, т. 1, с. 28] – абсолютні синоніми, що утворюють синонімний ряд.

Відносні синоніми *кардіоспазм* – *ахалазія*, *геморагін* – *ендетеліотоксин*: *кардіоспазм* – *ахалазія* стравоходу [УАІМСД, т. 1, с. 784], *ахалазія* –

1. Нездатність до розслаблення гладкої мускулатури шлунково-кишкового тракту в будь-якій точці з'єднання однієї частини з іншою 2. Специфічна нездатність стравохідно-шлункового сфінктера до розслаблення... [УАІМСД, т. 1, с. 143]; **геморагін** – цитолізін, що існує в деяких отрутах, таких як зміїна отрута і рицин, є деструктивним для ендотеліальних клітин та кровоносних судин [УАІМСД, т. 1, с. 361], **ендотеліотоксин** – спеціальний токсин, що діє на ендотелій капілярів і дрібних вен, зумовлюючи кровотечу [УАІМСД, т. 1, с. 606].

б) лексеми, що у своєму складі зберігають першу частину, а друга інша: **аденомегалія** – **аденопатія**; **брахіцефальний** – **брахіокраніальний**; **дактилоскопія** – **дактилографія**; **дермопатія** – **дерматоз**; **гематомієлія** – **гематоракіс**; **гемічний** – **гематальний** – **гематичний**; **гемоглобіноліз** – **гемоглобінопепсія**; **ентеро-ентеростомія** – **ентероанастомоз**; **менінгорегія** – **менінгорегія**; **лактоген** – **лактотропін**; **ларингопараліч** – **ларингоплегія**; **отодинія** – **оталгія**; **психосоматичний** – **психофізіологічний**; **риналгія** – **ринодинія**; **ринокантектомія** – **риномектомія**; **ринофікомікоз** – **риноентомофторомікоз**; **фарингалгія** – **фарингодинія** тощо.

Абсолютні синоніми: **кардіалгія** – **кардіодинія** – біль у серці [УАІМСД, т. 1, с. 783]; **мастодинія** – **масталгія** – біль у грудній залозі [УАІМСД, т. 1, с. 1009]; **ринокантектомія** – **риномектомія** – висікання внутрішнього кута ока [УАІМСД, т. 2, с. 1540].

Абсолютні синоніми утворюють ряди: **пневмокранія** – **пневноенцефалоцеле** – **пневноцефалія** – наявність повітря у порожнині черепа [УАІМСД, т. 2, с. 1381], а також виявлено синоніми, які утворюють синонімний ряд з абсолютних та відносних синонімів **пульмонектомія** – **пневмонектомія** – **пневмонорезекція**: **пульмонектомія** – **пневмонектомія** – видалення легеневої тканини, особливо цілої легені [УАІМСД, т. 2, с. 1376] – абсолютні синоніми, а **пневмонорезекція** – хірургічне видалення частини легені [УАІМСД, т. 2, с. 1380] – відносний щодо вищезгаданих.

Відносні синоніми **пневмонія** – **пневмоніт**, **пневмонорезекція** – **пневмонектомія**: **пневмонія** – запалення легень з консолидацією [УАІМСД, т. 2,

с. 1377], **пневмоніт** – запалення легень [УАІМСД, т. 2, с. 1376]; **пневмонорезекція** – хірургічне видалення частини легені [УАІМСД, т. 2, с. 1380], **пневмонектомія** – видалення легеневої тканини, особливо цілої легені [УАІМСД, т. 2, с. 1376].

в) лексеми, що у своєму складі **зберігають першу частину** у формі варіантів одна до одної:

гемо-/гема-: **гемопоетичний** – **гемапоетичний**; напр.: **гемоаглютинін** – **гемаглютинін** – аглютинін, напр., антитіло або лектин, що аглютинує еритроцити [УАІМСД, т. 1, с. 351]; **гемомедіастіnum** – **гемамомедіастіnum** – витікання крові у середостіння [УАІМСД, т. 1, с. 360];

гемо-/гемато-: **гемотоксичний** – **гемамотоксичний**; **гемопоез** – **гемамогенез** – **гемогенез**; **гемофагоцит** – **гемофаг** – **гемамофаг**; напр., **гемометра** – **гемамометра** – скупчення крові в матці [УАІМСД, т. 1, с. 353]; **гемонефроз** – **гемамомнефроз** – наявність крові в нирковій мисці [УАІМСД, т. 1, с. 353];

дермо-/дермато-: **дермопатичний** – **дермамопатичний**; напр.: **дермографізм** – **дермамографізм** – кропив'янка внаслідок фізичної алергії, коли помірно прогладжування або подряпування шкіри тупим інструментом спричиняє появу білого випуклого рубця або пухиря з червоними виступами на його обох кінцях [УАІМСД, т. 1, с. 508]; **дермотропний** – **дермамомтропний** – такий, що переважно інфікує, заражає або уражає шкіру. Йдеться про певні мікроорганізми [УАІМСД, т. 1, с. 509];

мамо-/масто-: **мамоплазія** – **мастомплазія** – розвиток тканини грудної залози [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; **мамопластика** – **мамапластика** – **мастомпластика** – пластика молочної залози [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; **мамомотомія** – **мастомотомія** – розтин грудної залози хірургічним шляхом [УАІМСД, т. 1, с. 1011];

пневмо-/пневмоно-: **пневмографія** – **пневмомонографія**; **пневмоентерит** – **пневмомоноентерит**; **пневмокок** – **пневмомонокок**; **пневмоліз** – **пневмомоноліз**; **пневмоконіоз** – **пневмомоноконіоз**; **пневморезекція** – **пневмомонорезекція**; напр.:

пневмотерапія – *пневмоотерапія* – лікування захворювання легень [УАІМСД, т. 2, с. 1380]; *пневноцентез* – *пневнооцентез* – пункція легень [УАІМСД, т. 2, с. 1380];

пнемо-/пульмо-: *пневмоліт* – *пульмоліт*; *пульмоніт* – *пневмоніт*; напр., *пневмонектомія* – *пульмонектомія* – видалення легеневої тканини, особливо цілої легені [УАІМСД, т. 2, с. 1376].

Усі терміни, що у своєму складі містять взаємозамінний соматичний компонент – *абсолютні* синоніми. Перший компонент позначає орган, а другий – те, що стосується цього органа:

- **дію:** *гемопоез* – *гематогенез* – *гемогенез* – утворення і розвиток клітин крові [УАІМСД, т. 1, с. 361]; *гематобілія* – *гемобілія* – кровотеча в жовчні протоки [УАІМСД, т. 1, с. 357]; *гематомедіастімус* – *гемомедіастімус* – витікання крові у середостіння [УАІМСД, т. 1, с. 360]; *гематопатологія* – *гемопатологія* – дослідження хвороб крові [УАІМСД, т. 1, с. 361]; *гематотерапія* – *гемотерапія* – лікування захворювань із застосуванням крові або продуктів крові, таких як плазма [УАІМСД, т. 1, с. 362]; *гемометра* – *гематометра* – скупчення крові в матці [УАІМСД, т. 1, с. 353]; *гемометрія* – *гематометрія* – вимірювання різних параметрів крові, напр., загальний аналіз крові [УАІМСД, т. 1, с. 353]; *мамопластика* – *мастопластика* – *мамапластика* – пластика молочної залози, пластичне відновлення молочної залози [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; *мастоплазія* – *мамоплазія* – розвиток тканин грудної залози [УАІМСД, т. 1, с. 1004]; *пневмартрографія* – *пневноартрографія* – рентгенографія суглоба [УАІМСД, т. 2, с. 1374]; *пневмонектомія* – *пульмонектомія* – видалення легеневої тканини, особливо цілої легені [УАІМСД, т. 2, с. 1376]; *пневнооцентез* – *пневноцентез* – пункція легень [УАІМСД, т. 2, с. 1380];

– **ознаку:** *дерматопатичний* – *дермопатичний* – такий, що стосується захворювань шкіри або приписується їм [УАІМСД, т. 1, с. 509]; *дерматотропний* – *дермотропний* – такий, що переважно інфікує, заражає або уражає шкіру [УАІМСД, т. 1, с. 509];

– **захворювання:** *гематотимпанум* – *гемотимпанум* – геморагічна ексудація в середнє вухо [УАІМСД, т. 1, с. 362]; *гематофобія* – *гемофобія* – безпідставний страх перед кров'ю [УАІМСД, т. 1, с. 362]; *гемонефроз* – *гематонефроз* – наявність крові в нирковій мисці [УАІМСД, т. 1, с. 353]; *дермографізм* – *дерматографізм* – кропив'янка внаслідок фізичної алергії [УАІМСД, т. 1, с. 507]; *пневмоліз* – *пневмоноліз* – розташування тканин, які прикріплюють легені до стінки порожнини грудної клітки, при цьому легені кола псується [УАІМСД, т. 2, с. 1379]; *пневмоліт* – *пульмоліт* – камінь у легені, що, як правило, складається з солей кальцію [УАІМСД, т. 2, с. 1376]; *пневмоентерит* – *пневмоентерит* – запалення легень і кишок [УАІМСД, т. 2, с. 1374];

– **інший орган:** *гематофагоцит* – *гемофагоцит* – макрофаг, який руйнує клітини крові [УАІМСД, т. 1, с. 362]; *геоаглютинін* – *гемаглютинін* – аглютинін, напр., аглютитіло або лектин, що аглютинує еритроцити [УАІМСД, т. 1, с. 351]; *пневмокок* – *пневмокок* – окремий організм [УАІМСД, т. 2, с. 1375];

– **предмет:** *гемацитометр* – *геоцитометр* – прилад, що використовується для ручного дослідження крові [УАІМСД, т. 1, с. 354]; *пневматограф* – *пневограф* – апарат для реєстрації дихальних рухів [УАІМСД, т. 2, с. 1691] тощо.

Гемапоетичний – *гематопоетичний* – *гемопоетичний* – 1. Такий, що стосується гемопоезу чи впливає на нього. 2. Чинник, який спричиняє гемопоез [УАІМСД, т. 1, с. 361]. Ці терміни паралельно утворюють синонімічний ряд абсолютних синонімів *гемопоетичний* – *гематогенний* – *гематопластичний* – *кровотворний*, які можуть взаємозамінюватися українським відповідником.

г) **однакова остання частина** слова, яка здебільшого не має стосунку до соматика, а дає вказівку на лексико-семантичну групу термінів, а перша частина – різна.

Компонент *-графія* в медичній сфері вживається на позначення «частини складних слів, що означають процес писання або запису, а також метод

записування»[УАІМСД, т. 1, с. 466]. *Абсолютні* синоніми *ангіографія* – *вазографія*: *ангіографія* – рентгенологічне дослідження кровоносних та лімфатичних судин після введення в них контрастної речовини [УЛАМТС, т. 1, с. 94]; *вазографія* – те саме, що і ангіографія. Інколи переставлення компонентів можливе всередині терміна: *ангіокардіографія* – рентгенологічне дослідження серця й магістральних судин після введення контрастної речовини в кровеносне русло [УЛАМТС, т. 1, с. 94], *кардіоангіографія* – рентгенологічне дослідження серця й аорти після введення контрастної речовини в порожнину лівого шлуночка [УЛАМТС, т. 1, с. 570]. Отже, серед наведених прикладів є *абсолютні* синоніми (ті, що позначають те саме) і *відносні*, які різняться відмінними семами, що маємо у другому прикладі. Відмінна сема: введення контрастної речовини в кровеносне русло й «порожнина лівого шлуночка серця».

Компонент *-графія*, який зазвичай стоїть у постпозиції, утворює синонімічний ряд з *відносними* синонімами *кардіографія* – *апекскардіографія* – *векторкардіографія* – *ехокардіографія* – *електрокардіографія* – *кардіокімографія* – *кінетокардіографія* – *телекардіографія*, відповідно: *кардіографія* – техніка графічного запису деяких фізичних або функціональних проявів серця [УАІМСД, т. 1, с. 783], *апекскардіографія* – метод графічного запису пульсацій на передній поверхні грудної клітини над верхівкою серця [УАІМСД, т. 1, с. 93], *векторкардіографія* – реєстрація, як правило, утворенням зображення петлі на осцилоскопі, напряму і величини миттєвої електрорушійної сили серця протягом одного повного циклу скорочення [УАІМСД, т. 1, с. 233], *ехокардіографія* – метод графічного запису положення та руху стінок серця чи *внутрішніх утворень серця*... [УАІМСД, т. 1, с. 637], *електрокардіографія* – виконання графічного запису змін електричного потенціалу, зумовлених електричною активністю серцевого м'яза і сприйнятих на поверхні тіла як метод *дослідження роботи серцевого м'яза* [УАІМСД, т. 1, с. 593], *кардіокімографія* – запис *серцевих рухів* за допомогою електрокімографа [УАІМСД, т. 1, с. 783], *кінетокардіографія* – метод

графічного запису повільних вібрацій передньої *стінки грудної клітини ділянці серця* [УАІМСД, т. 1, с. 815], *телекардіографія* – запис електрокардіограми з передачею імпульсів від пацієнта, що перебуває на відстані [УАІМСД, т. 2, с. 1758].

Компонент *-граф* – частина складних слів, що означає прилад для письма або запису; запис, зроблений таким приладом [УАІМСД, т. 1, с. 465] утворює абсолютні синоніми *пневмограф* – *спірограф* – апарат для реєстрації дихальних рухів [УАІМСД, т. 2, с. 1691].

Також абсолютні синоніми утворюються за допомогою компонента *-грама* – частина складних слів, що вказує на те, що накреслене, записане або зареєстроване [УАІМСД, т. 1, с. 461] *пневмограма* – *спірограма* – графічне зображення на дисплеї або папері дихальних рухів [УАІМСД, т. 2, с. 1691].

Компонент *-лізин* в медичній термінології існує як самостійний термін. *Лізин* – 1. Будь-яка речовина, що викликає лізин клітин. 2. Імунний лізин... 3. Незамінна амінокислота [УАІМСД, т. 1, с. 962]. У поєднанні зі соматичним компонентом *-лізин* не втрачає свого значення і вказує на речовину чи збірні поняття, утворюючи абсолютні синоніми *гемолізин* – *еритроцитолізин* – *еритролізин* – речовина, що спричиняє гемоліз [УАІМСД, т. 1, с. 359], а також відносний до вищезазначених *гемолізину* – антитіла, здатні руйнувати червонокривці при наявності комплекменту [УЛАМТС, т. 1, с. 275].

-Стат – (з грец. такий, що зупиняє) частина складних слів, що означає агента, який пригнічує ріст без знищення, або прилад, який пригнічує щось на постійному рівні [УАІМСД, т. 1, с. 442]; напр., *гнатостат* – пристрій для розміщення щелепи в певному положенні. Застосовують у стоматологічній рентгенології, для фотографування обличчя, вимірювання голови тощо [УАІМСД, т. 1, с. 359], *цефалостат* – прилад, за допомогою якого голові надають певного положення, використовують при рентгенологічному дослідженні зубів, фотографії обличчя тощо [УАІМСД, т. 2, с. 1988]. Компонент *-стат* є частиною відносних термінів-синонімів.

Манометр – прилад для вимірювання тиску або напруги рідин і газів, напр., крові [УАІМСД, т. 1, с. 1005], **гематоманометр** – **сфігмоманометр** – апарат для визначення еластичності артеріальної стінки [УАІМСД, т. 2, с. 1745]; **назоманометр** – **риноманометр** – прилад для вимірювання руху повітря і змін його тиску в порожнині носа [УЛАМТС, т. 2, с. 387]. Простежуємо, що компонент **-манометр** входить до складу *абсолютних* синонімів.

Частина **-метр** належить до складу *відносних* синонімів на позначення приладів **ринонеметр** – **пневмотахометр**: **ринонеметр** – прилад для вимірювання швидкості носового потоку повітря [УАІМСД, т. 2, с. 1540], **пневмотахометр** – прилад для вимірювання швидкості потоку повітря, що видихається [УАІМСД, т. 2, с. 1380], а також *абсолютних* синонімів, напр., **гематинометр** – **гемоглобінометр** – прилад для вимірювання кількості гемоглобіну в крові [УАІМСД, т. 1, с. 358].

Компонент **-скоп** (грец. проєкція, обстеження) – частина складних слів, що вказує на зв'язок з поняттями «дослідження» і «спостереження» [УАІМСД, т. 2, с. 1669] входить до складу *абсолютних* синонімів, напр., **аурископ** – **отоскоп** – інструмент для візуального обстеження вуха та визначення рухомості барабанної перетинки [УАІМСД, т. 2, с. 1265];

-Поез (грец. робити, формувати) – частина складних слів, що вказують на утворення [УАІМСД, т. 2, с. 1392] і зберігає своє значення в синонімах. Напр., **гемопоез** – утворення і розвиток клітин крові [УАІМСД, т. 1, с. 361], **еритропоез** – утворення еритроцитів [УАІМСД, т. 1, с. 629], **лейкопоез** – утворення лейкоцитів [УАІМСД, т. 1, с. 946], **тромбоцитопоез** – процес утворення тромбоцитів [УАІМСД, т. 2, с. 1850]. Зазначені синоніми є відносними, які позначають різні частини крові.

Стеноз функціонує як самостійний термін, що означає «патологічне звуження протоки або каналу» [УАІМСД, т. 2, с. 1708], який має абсолютні синоніми *звуження, коарктація, структура*, є частиною складених термінів, зокрема тих, до складу яких входять соматичні компоненти (*стенокардія,*

стеноцефал), а в постпозиції свого значення не втрачає та входить до складу відносних синонімів, *ангіостеноз* – *гемодостеноз*, напр., *ангіостеноз* – звуження просвіту судини [УАІМСД, т. 1, с. 68], *гемодостеноз* – стеноз кровоносної судини [УАІМСД, т. 1, с. 68].

Компонент *-скопія* означає акт огляду [УАІМСД, т. 2, с. 1669]: *капіляроскопія* – *мікроангіоскопія* – діагностичне обстеження капілярів під мікроскопом [УАІМСД, т. 1, с. 776]. Зауважимо, що УАІМСД фіксує термін *капіляроскопія* і подає до нього синонім, а УЛАМТС не містить синонімів і подає термін з частково іншим значенням *капіляроскопія* – дослідження капілярів ложа нігтя за допомогою спеціального мікроскопа [УЛАМТС, т. 1, с. 568].

-Стомія – частина складних слів, яка означає утворення хірургічним шляхом штучного отвору в порожнистому органі або нового отвору між двома такими структурами [УАІМСД, т. 2, с. 1719]: *гепатопортоентеростомія* – *портоентеростомія* – хірургічний анастомоз між тонкою кишкою і початковим розгалуженням внутрішньопечінкової жовчної протоки [УАІМСД, т. 2, с. 1419].

Термін *міотомія* – розрізання або розтинання м'яза чи м'язової тканини [УАІМСД, т. 1, с. 1076] у поєднанні з соматичними компонентами утворює синонімічний ряд *абсолютних* синонімів: *кардіоміотомія* – *Геллера кардіоміотомія* – *езофагоміотомія* – *езофагокардіоміотомія* – розтин м'язової оболонки стравоходу і кардіальної частини шлунка, що використовується для полегшення ахалазії стравоходу [УАІМСД, т. 1, с. 576].

Компонент *-цит* позначає клітину: *кардіоцит* – *міоцит*; *міозит* – це одноподібна м'язова клітина; структурно-функційна одиниця м'язової тканини [УЛАМТС, т. 2, с. 110], відповідно: *кардіоцит* – клітина м'язової тканини серця [УЛАМТС, т. 2, с. 110]. Теж у наявності *відносні* синоніми.

Пластика – хірургічний метод відновлення форм [УАІМСД, т. 2, с. 1356], а компонент *-пластика* означає «частина складних слів, що вказує на зв'язок з пластичною хірургією [УАІМСД, т. 2, с. 1356]. Це компонент утворює

абсолютні синоніми *кардіопластика* – *езофагогастроластика* – пластичне відновлення стравоходу та шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 576].

Компонент *-ома* – закінчення слова, що позначає пухлину або новоутворену ділянку, визначеної коренем слова, до якої воно приєднується [УАІМСД, т. 2, с. 1226]: *гемангіосаркома* – *ангіосаркома* – *злаякісна гемангіоендотеліома* – *лімфангіосаркома*. Простежується синонімічний ряд, у якому *гемангіосаркома* – *ангіосаркома* – *злаякісна гемангіоендотеліома* – це абсолютні синоніми, що означають «рідкісна злаякісна пухлина судинного походження, яка представлена проліферацією ендотеліальної тканини, що вистеляє судинні канали неправильної форми; переважно уражає шкіру, м'які тканини, грудну залозу або печінку» [УАІМСД, т. 1, с. 352], *гемангіосаркома* – *лімфангіосаркома* – відносні синоніми, *лімфангіосаркома* – злаякісна пухлина судинних ендотеліальних клітин, що виникає з лімфатичних судин [УАІМСД, т. 1, с. 968].

Однакові соматичні компоненти, що стоять у постпозиції, якщо не брати до уваги суфікса *-ит*, можуть утворювати абсолютні синоніми, зокрема синонімічні ряди, напр., *епіфарингіт* – *назофарингіт* – *ринофарингіт* – запалення носової частини глотки [УАІМСД, т. 1, с. 1131].

г) зміна порядку розташування компонентів: *аденоліпома* – *ліпоаденома*; *гастроентерит* – *ентерогастрит*; *гемопневмоторакс* – *пневмогемоторакс*; *енцефаломенінгіт* – *менінгоенцефаліт*, *енцефаломієліт* – *мієлоенцефаліт*; *ангіокардіографія* – *кардіоангіографія*; *кардіоангіографія* – *ангіокардіографія*; *кардіоагнограма* – *ангіокардіограма*; *психогеріатрія* – *геронтопсихіатрія* тощо.

Наприклад, *аденоліпома* – *ліпоаденома* – ліпома, що містить залозні елементи [УЛАМТС, т. 1, с. 52]; *пневмогемоторакс* – *гемопневмоторакс* – пневмотокарс із геморагічним випотом [УАІМСД, т. 1, с. 361]; *психофізіологія*, *фізіопсихологія* – розділ психології, який вивчає взаємозв'язок між фізіол. і психол. процесами [УАІМСД, т. 2, с. 1899]; *епідермофітид* – *дерматофітид* – реакція, пов'язана з дерматофітозом. Може поєднуватися з різними типами уражень, проте найчастіше бувають пухирці, які з'являються на зап'ястках і

боках пальців у хворих на епідермофітію стоп [УАІМСД, т. 1, с. 509]. Незважаючи на розташування соматичного компонента лексичне значення кожного терміна зберігається, утворюючи абсолютні синоніми.

д) **складні** українські та запозичені терміни: *кровоспинний* – *гемостатичний*; *кровопаразитарний* – *гемозойний*; *кровотворення* – *гематопоез*; *кровотворний* – *гемопоетичний*, *гематогенний*; *носо-війковий* – *назоціліарний*; *носоглотковий* – *ринофарингеальний*; *носо-шлунковий* – *назогастральний*; *оболонково-судинний* – *менінго-васкулярний*; *печінково-жовчний* – *гепатобіліарний*; *печінково-нирковий* – *гепаторенальний* тощо.

Наприклад: ***вигладжування*** – ***дермабразія*** – вирівнювання поверхні шкіри, здійснюване механічними засобами, такими як тонкий наждачний папір або дротяна щітка [УАІМСД, т. 1, с. 505]; ***назосептальний*** – ***носово-перегородковий*** – такий, що стосується носової перегородки [УАІМСД, т. 1, с. 1199]; ***печінковоклітинний*** – ***гепатоцелюлярний*** – такий, що стосується гепатоцитів [УАІМСД, т. 2, с. 1333]; ***серцево-легеневий*** – ***кардіореспіраторний*** – ***пневмокардіальний*** – такий, що стосується серця та легень [УАІМСД, т. 2, с. 1593]. Зазвичай такі синоніми – абсолютні. Іншомовні терміни застосовують здебільшого в науковій сфері, а українські – у професійній та побутовій.

2) Прості і складні терміни:

а) прості та складні **іншомовні**: *гідремія* – *гемодилуція* – *гіперволемія*; *дерматоз* – *дерматопатія*; *діаліз* – *гемодіаліз*; *ентероколіт* – *ентерит* тощо.

Наприклад: ***пролактин*** – ***мамоτροпін*** – гормон з молекулярною вагою ... стимулює і підтримує лактацію [УАІМСД, т. 2, с. 1449]; ***менінгізм*** – ***псевдоменінгіт*** – симптоми та ознаки подразнення мозкових оболонок, пов'язані з гострим гарячковим захворюванням чи дегідратацією без фактичного їх інфікування [УАІМСД, т. 1, с. 1029]; ***психохроместезія*** – ***фотизм*** – зв'язок між уявним відчуттям кольору і дійсним слуховими, смаковими та нюховими відчуттями [УАІМСД, т. 2, с. 1973].

б) прості, складні **іншомовні та українські**: *риноблепорія* – ***нежить***; *аурикулярний* – ***вушний*** – 1. Вушний; такий, що стосується вуха. 2. Слуховий,

вушний; такий, що стосується вуха [УАІМСД, т. 1, с. 141]; *гемічний* – *кровоносносудинний* – *повнокровний* – такий, що стосується крові [УАІМСД, т. 1, с. 357].

3) *Складні та складені: аденоміфрома* – *Вортіна пухлина* – *лімфоматозна капілярна цистаденома*; *аденоміоз* – *внутрішній ендометріоз*; *альвеолоктазія* – *крайовий періодонтит*; *ангіобласт* – *судиноформна клітина*; *ангіокератома* – *телангіектатична бородавка*; *ангіолейоміома* – *судинна лейоміома*; *ангіотензиноген* – *ренінів субстрат*; *артеріолонекроз* – *артеріальний некроз*; *артеріосклероз* – *артеріальний склероз* – *васкулярний склероз*; *артеріосклероз* – *артерія мідного дроту*; *блефарохалазія* – *дерматомегалія* – *дерматохалазія* – *дерматоліз повік*; *вагіномікоз* – *кардидозний вагініт*; *гемодіалізатор* – *штучна нирка*; *гістероцеле* – *грижа матки*; *глосопіроз* – *палаючий язик*; *дентин* – *речовина зуба кольору слонової кістки*; *ентероглюкагон* – *кишковий глюкагон* – *глюкогеноподібна імунореактивність*; *ентерокліз* – *тонко кишкова клізма*; *ентероколіт* – *кишковий конкремент*; *мастоцитома* – *мастоцитна пухлина*; *менінгогематома* – *епідуральна гематома*; *ларингопараліч* – *параліч гортані*; *отоакаріаз* – *отодектична короста* – *паразитарний отит*; *передентин* – *навколо пульпарний дентин*; *пневматоцеле* – *легенева грижа*; *пневмококоз* – *часткова пневмонія*; *психохірургія* – *психіатрична хірургія* – *функціональна нейрохірургія*; *ринорагія* – *епістаксис* – *носовий крововилив* тощо.

Наприклад: *гепатопортоентеростомія* – *портоентеростомія* – *Касаї операція* – *хірургічний анастомоз між тонкою кишкою і початковим розгалуженням внутрішньо печінкової жовчної протоки* [УАІМСД, т. 2, с. 1419]; *гемоконія* – *кров'яний пил* – *дрібні круглі чи гантелеподібні частинки, що демонструють броунівський рух і спостерігаються у тромбоцитах крові у вологому кров'яному мазку при темнопольній мікроскопії* [УАІМСД, т. 1, с. 359]; *дерматополіневрит* – *рожева хвороба* — *захворювання немовлят і дітей раннього дитячого віку, яке проявляється болем і набрякос, а також почервонінням пальців рук і ніг...* [УАІМСД, т. 1, с. 28]; *психопрофілактика* –

метод Ламейза – методика природного народження дитини після психічного та фізичного тренування, спрямованого на ліквідацію болісних відчуттів, пов'язаних із вагітністю й пологами [УАІМСД, т. 2, с. 1481].

4) *Синоніми між українськими термінами* можуть бути:

а) *простими: гортань – горлянка, голінка – гомілка*, напр., *горб – горбистість; глотка – горло* – м'язово-перетинчастий прохід між ротовою порожниною та хоанами і гортанню та стравоходом [УАІМСД, т. 1, с. 438]; *кісточка – щиколотка* – зчленування кісток голови з кістками стопи, випнуте по боках ноги [УЛАМЕС, т. 2, с. 314];

б) *складними: косорукість – клинорукість* – деформація руки зі зміною її форми або позиції через відсутність променевої або ліктьової кістки [УЛАМЕС, т. 2, с. 320].

Слід зазначити, що термін *горб*, маючи український синонім *горбистість*, у складених термінах також вживається українська лексема *підвищення*, напр., *горб верхньої щелепи – верхньощелепне підвищення* [УАІМСД, т. 1, с. 453]; *лобовий горб – лобове підвищення* [УАІМСД, т. 1, с. 453].

Синонімія може бути кількаслівна:

менінгорагія – менінгорія – субарахноїдальний крововилив – субдуральний крововилив; *психохірургія* – психіатрична хірургія – функціональна нейрохірургія *гемічний* – кровнонососудинний – гематальний – гематичний – повнокровний; *грижа* – кила, гила, пропухлина; *кардіографія* – апекскардіографія – кардіокімографія – ехокардіографія – електрокардіографія – кінетокардіографія – фонокардіографія – телекардіографія – вектокардіографія та інші.

5) *Синонімія між складеними термінами:*

а) збігається *основне слово*, а прикметники різні: *верхня грудна артерія – найвища грудна артерія; верхня прямокишкова артерія – верхня гемороїдальна артерія; власні долонні пальцеві артерії – колатеральні пальцеві артерії; глибока подошовна артерія – глибока подошовна гілка тильної артерії стопи; капсульні артерії – навколо ниркові артерії; артерія крилоподібного каналу – Відія артерія; маткова артерія – фаллопієва*

артерія; вихрові вени – задні війкові *вени* – *вени* судинної оболонки ока; *коса вена* лівого передсердя – *Маршалла вена* – *Маршалла коса вена*; *центральні вени печінки* – *центральні вени печінкових часточок* – *Крукенберга вени*; *вірулентне гниття ноги* – *контагіозне гниття ноги*; *задній горбок* променевої кістки – *Лістера горбок*; *клиноподібний горбок* – *Врізберга горбок*; *трійчастий горбок* – *сірий горбок* – *Роландо горбок* – *сірий горб*; *прозорий дентин* – *скам'янілий дентин* – *склеротичний дентин*; *Кишкові залози* – *Ліберкюна залози* тощо.

Наприклад: *Азеллі залози* – *підшлункова залоза* – велика видовжена тубчасто-альвеолярна залоза, розміщена поперечно, позаду шлунка, між селезінкою і дванадцятипалою кишкою [УАІМСД, т. 1, с. 661]; *великий палець руки* – *перший палець кисті* – найбільший преаксіальний палець з п'яти пальців, має лише дві фаланги і протиставляється іншим чотирьом пальцям [УАІМСД, т. 2, с. 1277] – абсолютні синоніми.

б) збігається **залежне слово**, а основне слово різне: *горбок туберкульозний* – *гранульома туберкульозна*; *облітеруючий артеріосклероз* – *облітеруючий ендартеріт*; *верхівкова вена* верхньої частини правої легені – *верхівкова гілка* правої легеневої вени; *виросткова випускна вена* – *виростковий випускник*; *підсуглобовий горбок* – *підсуглобова гористість*; *пізня денциція* – *пізнє прорізування*; *підгостра некротизуюча енцефаломієлопатія* – *підгостра некротизуюча енцефалопатія*; *Верніке енцефалопатія* – *Верніке хвороба* – *Верніке синдром* тощо

Наприклад: *надгортанний горбок* – *надгортанний валик* – виступ у нижній частині задньої поверхні надгортанника [УАІМСД, т. 1, с. 456]; *альвеольна кістка* – *альвеолярний відросток* – тонкий шар кісткової тканини, що формує відростки верхньої та нижньої щелеп, які містять і утримують зуби [УАІМСД, т. 1, с. 820].

в) усі слова **різні**: *ембріональна аденосаркома* – *Вільмса пухлина*; *геморагічний ангіоматоз* – *павукоподібна телеангієктазія* – *павукоподібна ангіома*; *задні кардинальні вени* – *Кюв'є протоки* – *Кюв'є пазухи*; *Варусна*

хвороба – *Бланта хвороба* – деформуючий *остеохондроз* великогомілкової кістки; *горб* верхньої щелепи – верхньощелепна *гористість* – верхньощелепне *підвищення*; *вушний горбок* – дарвінська *верхівка* – Дарвіна *горбок*; *зубний горбок* – вістря зуба; *геморагічна ентеротоксемія* – Ромні Марша *хвороба*; *тропічна легенева еозинофілія* – філяріальна *гіперезинофілія* – Вайнгартена *синдром* тощо.

Наприклад: *непарний горбок* – *серединна язикова брунька* – невеликий горбок на середній лінії дна глотки зародка, розміщений між кінцями першої і другої глоткових дуг, що є зачатком язика [УАІМСД, т. 1, с. 456]; *гігантоклітинна пухлина сухожилкових піхв* – доброякісна *синовіома* – *вузликовий теносиновіт* – доброякісне пухлиноподібне ураження сухожилкової піхви, що утворює мальй жовтий окремий вузлик, найчастіше зап'ястка і пальців або щиколотки і пальців ніг [УАІМСД, т. 2, с. 1490].

В. Юкало в статті: «Проблеми нормування мовних стереотипів медичної галузі» робить висновки, що «усталення мовних стереотипів у медичній галузі остаточно ще не відбулося. Це значною мірою пов'язано з тим, що в цій сфері ще немає повноцінного українськомовного середовища навіть у Західній Україні: лікарі ще часто несвідомо використовують різноманітні мовні стереотипи з порушенням літературної норми, суржикові форми. Це вимагає цілеспрямованого впливу всього суспільства, передусім філологів, спрямованого на усунення дефектів літературної мови, уточнення і дальший розвиток мовної норми, пропаганду зразкової літературної мови» [369] і намагається подати синонімічні ряди до медичних термінів, зокрема до термінів із соматичними компонентами, напр.: *альвеола* – дучка, чарунка, луночка, альвеола; *артерія* – артерія, б'ючка, бойова жила, чер(воно)жила; *бронх* – дишка, озьяв, бронх; *бронхіт* – дишиця, запалення дишок, озьявиця, бронхіт; *бронхопластика* – штукування дишок; *варикозний* – жиляковий, варикозний; *вена* – синьожила, син(є)жила, вена, жила, доводня; *гематоген* – кровотворник, гематог(г)ен, кровоквасник; *гепатит* – запалення печінки, печінковиця, гепатит; *глотка* – пролик, пролиг, горло, пелька, ковтка,

горлянка; **дантист** – зубник, зубар, зубний лікар, да(е)нтист; **кардіографія** – записування серцевих рухів; **кишечник** – кишківник, кишки, тенеса, ялита; **логопатія** – розлад мови; **мозок спинний** – стриж, стриж хребтовий, стрижень хребний, спинний мозок; **психічний** – душевний, психічний, умислів; **стенокардія** – стиснення серця, грудна дава, грудна жаба, стенокардія; **трахея** – дихавка, дишник, трахея, дихало [369].

П. Штепа у СЧЛ пропонує національні відповідники до медичних термінів (у словнику подає ремарку мед.): **гематеамсезія** – **кривавоблювачка**, **гематологія** – **кровознавство**, **гематома** – **пухлина**, **гематопсія** – **ококровотеча**, **гематорея** – **кровотеча**, **гематоскопія** – **кроводослід**, **гематофобія** – **кровожрах**, **гематурія** – **кров у сечі**, **гематопаразит** – **кровогалапас**, **гемодинамометр** – **кровотискомір**, **гемодинаміка** – **кровообіг**, **гемоліза** – **занепад червонокривців**, **гемоптиза** – **кровохаркання**, **геморагія** – **кровотеча**, **гемостаза** – **кровоган**, **гемофілія** – **кровотечконахил**, **гепаталгія** – **черевобіль**, **кардит** – **серцезапал**, **кардіалгія** – **серцебіль**, **кардіо...** – **серце...**, **кардіоваскулярний** – **серцесудинний**, **кардіограма** – **серцериска**, **кардіограф** – **серцерискалка**, **кардіологія** – **серцезнавство**, **кардіосклероза** – **серцеваннінь**, **гепатит** – **печінкозапал**, **дерма** – **шкіра**, **дерматексантема** – **шкіровисипка**, **дерматологія** – **шкірознавство**, **дерматорагія** – **піт**, **дерматосклероза** – **шкіротвердість**, **дерматоспазма** – **гусяча шкіра**, **сирітська шкіра**, **дерматотерапія** – **шкіролікування**, **дермоїд** – **шкіроміхур**, **ларинготомія** – **зіворостин**, **масталгія** – **грудобіль**, **мастит** – **грудниця**, **менінгіт** – **мізкозапал**, **психіатрична (лічниця)** – **божевілля**, **психоза** – **божевілля**, **психопат** – **божевільний**, **риноблепорія** – **нежить**, **ринокарцинома** – **носопістряк**, **тонзиліт** – **мигдалозапал**, **фарингіт** – **зівозапал** тощо [СЧС].

Слід зауважити, що в УАІМСД зафіксовано деякі з вищевказаних термінів, що не відповідають тому чи іншому лексичному значенню, напр.: лексема **гепаталгія** – біль печінки [УАІМСД, т. 1, с. 366], не відповідає значенню «**черевобіль**»; «**грудниця**» – застаріла назва маститу [УАІМСД, т. 1, с. 475]; **нежить** – 1. Катаральні виділення із слизової оболонки носа у

немовлят при вродженому сифілісі. 2. Септицемія кролів [УАІМСД, т. 1, с. 1147] не відповідає застарілому терміну *риноблепорія і сучасному риніт* – запалення слизової оболонки носа [УАІМСД, т. 2, с. 1539].

УАІМСД містить лексему *гематома* – локальне скупчення крові [УАІМСД, т. 1, с. 353] та *пухлина* – 1. Припухлість, одна з головних ознак запалення. 2. Новий ріст тканин, в якій розмноження є безконтрольним та прогресуючим [УАІМСД, т. 2, с. 1490]; *гемодинаміка* – вивчення руху крові й причетних до нього сил [УАІМСД, т. 1, с. 353] (від даної лексеми утворено *гемодинамічний, гемодинамометрія*) та *кровообіг* – рух крові через серце і кровоносні судини [УАІМСД, т. 1, с. 910], тому, як подає П. Штепа, терміни *гематома – пухлина* не можуть бути взаємозамінними. Це стосується і терміна *гематурія* – кров у сечі, однак не виділено *гематокольпометра* – кров у піхві матці, *гематома* – скупчення крові, а не пухлина, *гематометра* – кров у матці, *гематонєфроз* – кров у нирковій мисці, *гематопенія* – недостатність крові, *гематоциста* – кров у сечовому міхурі; *нежить* – 1. Катаральні виділення із слизової оболонки носа у немовлят при вродженому сифілісі. 2. Септицемія кролів. [УАІМСД, т. 1, с. 1147]) не відповідає застарілому терміну *риноблепорія і сучасному риніт* (запалення слизової оболонки носа [УАІМСД, т. 2, с. 1539] тощо.

Таких лексем як *дерматексантема, дерматоспазма* не виявлено в сучасному словнику, а терміни *дерматорагія, дермоїд* мають інше значення, напр.: *дерматорагія* – крововилив в шкіру або зі шкіри [УАІМСД, т. 1, с. 509]; *дермоїд* – дермоїдна кістка [УАІМСД, т. 1, с. 510].

Лексема *божевілля* «1. Застарілий термін для означення психічного розладу. 2. Розумовий розлад або відхилення. Це швидше юридичний, аніж мед. Термін, що означає стан, внаслідок якого особа не несе кримінальної відповідальності за злочин і тому не може бути засуджена за нього»; *божевільний* «1. Такий, що втратив розум, психічно неповноцінний; такий, що страждає на слабоумство. 2. Душевнхворий» [УАІМСД, т. 1, с. 195], а медичний термін *психоз* «1. Психічний розлад, який характеризується явно неадекватним сприйняттям реальності. 2. Термін вживають також у широкому

значенні для означення псих. розладів із значною псих. неповноцінністю, що ставить під загрозу спроможність пацієнта відповідати вимогам щоденного життя» [УАІМСД, т. 2, с. 1480] не відповідає лексемі **божевілля**, лексема **психопад** вважається застарілою і подається відповідник **асоціальна особистість** [УАІМСД, т. 2, с. 1481].

У ТСМТ подано складений термін **психічно хворий** та синоніми до нього **божевільний, душевнохворий** «хворий з природженими або набутими розладами психічної діяльності» [ТСМТ, с. 591].

О. Самолисова та А. Ніколаєва зазначають, що «фахова термінологія повинна бути уніфікована і доведена до користувача у формі, яка б вимагала якнайменших зусиль у користуванні» [285, с. 203]. Медицина не стоїть на місці, з'являються новітні методи діагностики хвороб, нетрадиційні методи їх лікування, отож, виникає потреба у творенні нових термінів, а також в уніфікації їхньої граматичної структури. Медичне термінотворення є спільною справою і медиків, і мовознавців.

Таким чином, можемо констатувати, що синоніми в медичній терміносистемі є **абсолютні**, які позначають одне й те саме поняття, (*грудний – торакальний; гемічний – гематальний – гематичний; кров'яний – гемічний; мастоплазія – мамоплазія; психогеріатрія – геронтопсихіатрія; серцево-легеневий – кардіореспіраторни – пневмокардіальний; шкіра – дерма та інші*) (їх є понад 1200) та **відносні**, що різняться певними семами (*гемангіосаркома – лімфангіосаркома; геморагін – ендотеліотоксин; кардіоспазм – ахалазія; кардіографія – апекскардіографія – векторкардіографія – ехокардіографія – електрокардіографія – кардіокімографія – кінетокардіографія – телекардіографія; пневмонектомія – пневмонорезекція та інші*) (понад 150).

Вони можуть бути **одноструктурні**, до яких входять терміни-варіанти, або однокореневі словотвірні синоніми, або різнокореневі термінні синоніми (*аденогіпофізарний – передгіпофізичний; брахіцефальний – брахіокраніальний; лактоген – лактотропін та інші*), терміни різні за походженням (національні та запозичені) (*вигладжування – дермабразія; носово-перегородковий –*

назосептальний; печінковоклітинний – гепатоцелюлярний та інші) (їх є понад 900) та **різноструктурні** терміни, утворені аналітичним і морфологічним способами (*ангіобласт* – судиноформна клітина; *артеріолонекроз* – артеріальний некроз; *блефарохалазія* – дерматомегалія – дерматохалазія – дерматоліз повік; *гемодіалізатор* – штучна нирка; *гістероцеле* – грижа матки та інші) (понад 450), однокореневі терміни-синоніми: словосполука – композит (*верхня прямокишкова артерія* – *верхня гемороїдальна артерія*; *верхівкова* вена верхньої частини правої легені – *верхівкова* гілка правої легеневої вени; Варусна *хвороба* – Бланта *хвороба* – деформуючий *остеохондроз* великогомілкової кістки та інші).

Основні причини виникнення синонімних відношень у термінології такі:

а) позамовні (поява нових понять, нормувальна діяльність українських вчених наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст.);

б) мовні (асиметрія знака і значення, системні можливості української мови).

3.3 Гіперо-гіпонімні відношення в медичній терміносистемі зі соматичними компонентами

Терміни як спеціально створені номінативні одиниці покликані не тільки виражати суть поняття, а й передавати зв'язки між ними – родо-видові, частини і цілого, суміжності в просторі або часі тощо. Звідси наявність гіпонімічної парадигми як однієї з найважливіших категорій, що формують термінологічні структури.

Термін «гіпонімія» впровадив у мовознавство Дж. Лайонз для позначення видо-родових відношень. Будь-яка галузева терміносистема має у своїй основі гіперо-гіпонімію як показовий приклад логічних відношень, які є водночас вертикальними відношеннями суперординації (відношення роду до виду) і субординації (відношення виду до роду).

Родо-видові відношення, побудовані на підпорядкування вужчих значень ширшому. Гіперо-гіпонімія близька до синонімії. Її ще називають

квасісинонімію. Гіпоніми включають у себе зміст гіпероніма і протиставляються один одному певними семами. Жодна терміносистема не може обійтися без такого виду відношень. Дослідження родо-видових відношень як лексико-семантичної категорії пов'язана із використанням її для опису різних груп лексики, семантичних полів. Вивчення принципів і закономірностей входження лексем до певних класів сприяє впорядкуванню лексики, опису її тематичних зв'язків, що відображають системні відношення між реаліями світу.

Аналіз родо-видових відношень медичних термінів у семантичному полі зумовлено тим, що гіперо-гіпонімії як одному із проявів парадигматичних відношень належить вагома роль у систематизації конкретної терміносистеми.

Гіперо-гіпонімічні відношення в різних термінологічних системах досліджували С. Булик-Верхола, С. Вовчанська, М. Гонтар, І. Кочан, О. Литвинко, Д. Лотте, Г. Мацюк, Т. Михайлова, О. Польщикова, Т. Панько, О. Потапчук, О. Романова, Н. Руколянська, О. Чорна та інші

Явище гіперо-гіпонімії також спостерігаємо серед термінів зі соматичними елементами.

Без виявлення гіперо-гіпонімічних відношень описання системної організації термінології є неможливим. Досліджуючи гіперо-гіпонімічні відношення, Н. Романова, М. Чемерисіна, С. Дорошенко як основні структурні типи родо-видових груп виділяють «дериваційне дерево» та «ялинку» [273]. Н. Яценко відповідні структури називає «послідовними» та «паралельними» [374].

На нашу думку, усі зазначені вище типи побудови зв'язків між компонентами гіперо-гіпонімічних груп підпорядковані винятково ієрархічній структурі. У радянському термінознавстві розрізняли правильні і неправильні гіпонімічні ряди. Якщо гіперонім мав два гіпоніми, то таке підпорядкування вважали правильним. Якщо більше – то неправильним. Якщо йти за таким поділом, то до правильних гіпонімічних рядів у медичній терміносистемі зі соматичними компонентами можна віднести терміни *живіт*, бо має лише два

гіпоніми – *гострий і обвислий* [УЛАМТС, т. 1.с. 479], *шпора* – п'яткова і трахеї.

А вже соматизм *лікоть*, що має три гіпоніми (*вальгусний, варусний та тенісний*) буде мати неправильне підпорядкування. Аналогічно: *шкіра* (*гусяча, жирна, зів'яла, лискуча, мармурова, суха*). Гіпоніми додають гіпероніму додаткової інформації: за жирністю, еластичністю, зовнішнім сприйняттям.

Матеріал медичної терміносистеми зі соматичними компонентами надзвичайно багатий на таке підпорядкування. Більшість гіперонімів мають по 10, а то й по 40 гіпонімів.

Наприклад: *око* може бути *амвротичне, меланхоліка, провідне, фіксувальне, циклопічне*. Більшість гіпонімів виражені означальними конструкціями. Додаткові представлені спорадично. Означальні конструкції спрощують засоби розширення значення термінів, що є досить важливим для розкриття тлумачення номінативності термінів. Деякі гіпоніми можуть стати гіперонімом подальших уточнених термінів, напр.: *око амвротичне* може бути *котяче, заяче та бичаче*. *Око амвротичне котяче* – має жовтувате світіння зіниці при освітленні [УЛАМТС, т. 2. с. 184]. *Око амвротичне бичаче* – найвищий ступінь водянки ока [УЛАМТС, т. 2. с. 184]. *Око амвротичне заяче* – неповне змикання повік. Звуження значення йде за різними ознаками.

Аналогічно: *міхур* за прив'язкою до органа є *жовчний, плодовий, сечовий*. У свою чергу *сечовий міхур* буває *двокамерний, невrogenний, подвійний* [УЛАМТС, т. 2. с. 112].

Таз за **розміром** може бути *великий і малий*, за віковими **ознаками** – *чоловічий, юнацький, дитячого типу*, за **формою** – *лійкуватий, клінічно вузький, клінічно звужений, косозвужений, карликовий, анатомічно вузький, загальнозвужений*; за **місцем звуження**: *поперечно звужений* тощо.

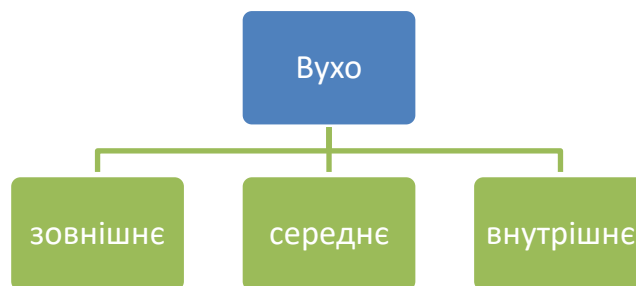
Перехрещувані зв'язки, за яких термін є гіпонімом одного поля і гіперонімом іншого, підтверджують системний характер родо-видових відношень у межах певного семантичного гнізда термінологічних одиниць.

Залежно від кількості ознак, за якими відбувається конкретизація родового терміна, розрізняємо гіперо-гіпонімічні групи зі структурами у вигляді:

- 1) простого ієрархічного дерева;
- 2) розгорнутого ієрархічного дерева;
- 3) поєднання простих та розгорнутих ієрархічних дерев [263].

Прикладом простого ієрархічного дерева може бути ієрархія терміна **вухо** – орган слуху і рівноваги [УЛАМТС, т. 1. с. 112].

Гіперонім

гіпоніми

Рис. 3.1. Гіперо-гіпонімічні відношення

Джерело: розроблено автором

Аналогічно прикладом простого ієрархічного дерева є термін **міхурець**, який має низку гіпонімів: *віспяний, зародковий, очний, сім'яний, слуховий, внутрішньоепідермальний, жовтковий, передсинаптичний, синаптичний, субепідермальний*. Прикметники уточнюють належність міхурця, його місце розташування [УЛАМТС, т. 2. с. 112].

Серед запозичених термінів прикладом може бути слово **левкодерма** – порушення пігментації шкіри: численні округлі плями, зумовлені зменшенням або відсутністю меланіну; часткова або повна відсутність пігмента в шкірі. Вона може бути *лікарська, мармурова, плямиста, професійна, сифілістична, сітчаста, сонячна*. Тобто конкретизується причина появи та форма вираження (мармурова, плямиста, сітчаста) [УЛАМТС, т. 2. с. 27].

Цікавим прикладом простого дерева родо-видових відношень є відономастичні гіпоніми до слова *операція*, що увіковічують першопрохідців і винахідників проведення оперативного втручання на тому чи іншому органі людини, чи апробаціях того чи іншого протоколу лікування хворого. УЛАМТС подає близько 40 прізвищ лікарів: операція Бека, Бергманна, Білльрота, Боарі, Богораха, Брікека, Бурденка, Вебстера-Балді-Дартіга, Вертгайма, Вінкельманна, Вольфа, Во-Лямі, Демеля, Дюкена, Еммета, за Муром, Іванисевмча, Кістнера, Крайла, Лейбчика, Лідського-Мілліна, Лябгардта, МАдленера, Майдля-Міхельсона-Терновського, Маріона, Маріона-Хольцова, Матаса, Мейо, Огнева, Порро, Путі-Чакліна, САйма, Ситенка, Чакліна, Шевассю-Грегуара, Шіродкара, Шредера, Штрассманна, Штурмдорфа тощо [УДАМТС, т. 2. с. 191–193].

Як бачимо, у переліку прізвищ, окрім закордонних, є також і наші, слов'янські. Вони пов'язані з різними профілями медицини – онкологією, гінекологією, травматологією, кардіологією, неврологією, урологією тощо. Напр., *операція Бріккера* – видалення сечового міхура і заміна його частиною клубової кишки [УДАМТС, т. 2. с. 191–193]; *о. Крайла* – радикальне видалення злоякісної пухлини щелепно-лицевої ділянки або верхніх дихальних шляхів. [УДАМТС, т. 2. с. 191–193]. Окрім онімів, термін *операція* поєднується ще з лексемами *невідкладна, планова, пластична, плідоруйнівна, радикальна* та ін. Вони усі підпорядковані одному першому рівню гіпонімії з вказівкою на терміновість проведення, його мету. З онімними термінами йдуть паралельно. Тому це просте ієрархічне підпорядкування.

На думку Д. Шапран, з парадигматичного погляду такі відношення характеризуються двома видами опозицій:

- 1) протиставлення гіперонімічного й кожного гіпонімічного значення за відсутністю/наявністю розрізнявального компонента – привативні опозиції;
- 2) протиставлення одне одному всіх співгіпонімів за змістом розрізнявального компонента значень – еквіполентні опозиції [355].

Прикладом розгорнутого ієрархічного дерева може бути термін *серце*: *астеніка, бичаче, висяче, волосисте, ворсинчасте, гіперстеніка, гіпотиройдне,*

глазуроване, детреноване, кіфосколіотичне, легеневе, легеневе гостре, легеневе декомпенсоване, легеневе підгостре, легеневе хронічне, лежаче, мікседерматозне, ожиріле, панцирне, спортивне, тигрове, тиротоксичне, трикамерне, штучне [УЛАМТС, т. 2. с. 413-414].

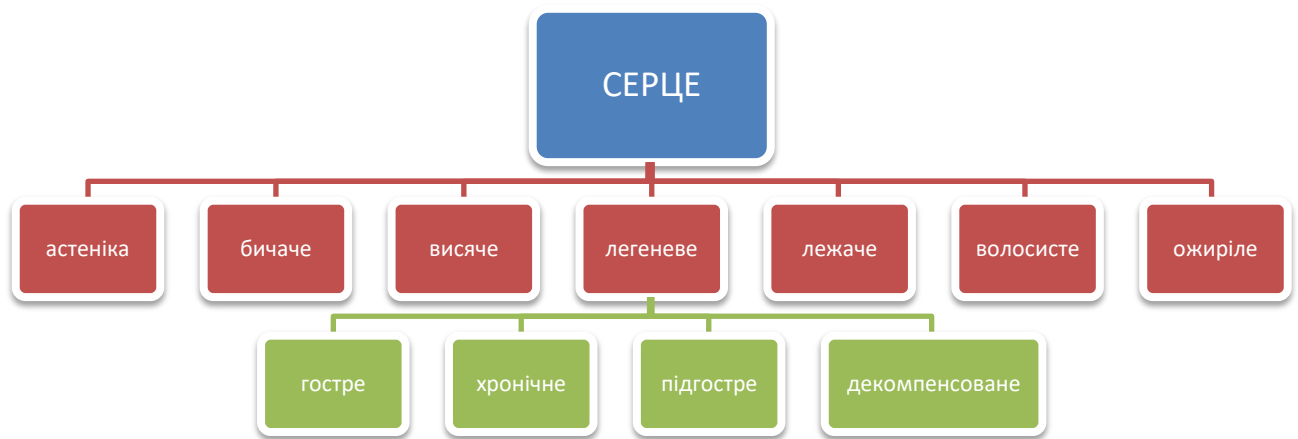

Рис. 3.2. Гіперо-гіпонімічні відношення

Джерело: розроблено автором

Видові терміни містять як іншомовні, так і власне українські терміни. Слід також зазначити, що на позначення частин тіла в основному вживають лише українські лексеми.

Аналогічну структуру має термін **шум**. Він може бути *анемічний, артеріальний, вигнання, вушний, голосистолічний, дихальний, діастолічний, матковий, машинний, мезодіастолічний, мезосистолічний, млинового колеса, музичний, пансистолічний, плевроперикардіальний, плеску, пресистолічний, пуповини, серцевий, систолічний, Стілла, судинний, тертя осердя, тертя плеври, у вухах* тощо. У свою чергу гіпонім **серцевий шум** стає гіперонімом для термінів: *шум серцевий органічний, шум серцевий функціональний*. Якщо перший гіпонім *шум серцевий органічний* зумовлений структурними змінами клапанів, то *шум серцевий функціональний* з ними не пов'язаний [УЛАМТС, т. 2, с. 707].

Гіпоніми можуть мати не лише двослівну, а й багатослівну структуру. Так, термін *шлуночок* має гіпоніми: *ш. бічний великого мозку*, *ш. головного мозку*, *ш. гортані*, *ш. лівий*, *ш. правий*, *ш. третій головного мозку*, *ш. четвертий головного мозку*, де гіпоніми конкретизують місце розташування шлуночка і описують його ознаки.

Однак не всі соматизми мають гіпоніми. Термін *печінка* – орган травної системи, розміщений під діафрагмою в правому підребер'ї, надчерев'ї і частково лівому підребер'ї; найбільша залоза тіла; виділяє жовч; бере участь в обміні речовин [УЛАМТС, т. 2, с. 261-262] – не має жодного. Аналогічно і соматизм *шлунок* – розширена частина травного каналу між стравоходом і 12-палою кишкою [УЛАМТС, т. 1, с. 700] – також не має гіпонімів.

На відміну від синонімії, яка допускає взаємну заміну, для гіпонімії притаманна одностороння заміна гіпоніма на гіперонім, але не навпаки. Цю думку висловив М Кочерган [158], і вона повністю підтверджується в аналізованому матеріалі.

3.4 Антонімія в системі медичних термінів зі соматичними компонентами

Антонімія – тип семантичних відношень між словами на основі протилежності їх значень. Вона є однією з ознак системної організації термінів на цьому рівні. Т. Соколовська зауважує, що «антонімія термінів можлива лише за наявності терміносистеми, тобто коли існують взаємопротиставлені або корелюючі пари термінопонять, або якщо існує єдиний гіперонім для обох членів антонімної пари, крім того, смислові структури протиставлених термінів повинні бути однотипними та корелювати за якоюсь однією ознакою» [307, с. 173].

Антонімію досліджували: Є. Ковкіна, І. Кочан, Г. Мацюк, Т. Панько, М. Процик, О. Романова та інші.

Творення антонімних пар в термінології завжди цілеспрямоване і обґрунтоване, адже використовується на позначення крайніх полюсів термінового поля з урахуванням логічних можливостей терміносистеми. Кожен

складник антонімної пари – це окремий повноцінний термін. Сучасні дослідники не заперечують існування антонімії в терміносистемах і стверджують, що вона невід’ємна від них [245, с. 188], бо сприяє їхньому впорядкуванню, систематизуючи поняття через протилежність.

За планом вираження антонімні одиниці в медичній термінології поділяємо на однокомпонентні (*вдих – видих, систолічний – діастолічний*) й терміносполуки (*перетинка міжреберна **внутрішня**, перетинка міжреберна **зовнішня***).

Серед однослівних натрапляємо на поодинокі випадки, напр., ***алоритмія*** – ритмічне чергування ексирасистол і нормальних скорочень серця [УЛАМТС, т. 1, с. 74] і ***аритмія*** – порушення ритму [УЛАМТС, т. 1, с. 127].

Однак слід зазначити, що серед медичних термінів зі соматичними компонентами їх не так багато, оскільки частини людського тіла не завжди позначають протилежні поняття. Протиставлення можливе на позначення: відстані розміщення, форми, розміру, напрямку тощо, що характерно здебільшого для складених конструкцій.

У таких термінах лише один компонент має антонімію, характерну для загальноживаної лексики. Це в основному прикметники, які позначають:

а) **просторові** відношення: *верхній-нижній, **артерія** (брижова **верхня**, брижова **нижня**), **вена** (порожниста **верхня** – порожниста **нижня**), **артеріола** (артеріола плями сітківки **верхня** – артеріола плями сітківки **нижня**), **нерв** (**нижньощелепний нерв** – **верхньощелепний нерв**), **відростки** суглобові (**верхні і нижні**), **пазуха** (пазуха **верхньощелепна** – пазуха **нижньощелепна**). Можливі й варіанти **артерія** (**артерія великогомілкова **верхня**, артерія великогомікова **задня****), удар м’язів-розгиначів **верхній** – удар м’язів-розгиначів **нижній**; **фасція діафрагми таза **верхня** – фасція діафрагми таза **нижня****;*

б) **місце** розташування: *внутрішній-зовнішній: **виступ** (**виступ потиличний **внутрішній** – виступ потиличний **зовнішній****), **волокна** (волокна дугоподібні **внутрішні** – волокна дугоподібні **зовнішні**), **перетинка** (**перетинка міжреберна **внутрішня**, перетинка міжреберна **зовнішня****), **артерія** (клубова*

внутрішня – клубова *зовнішня*), *офтальмопатія* (*офтальмопатія внутрішня* – *офтальмопатія зовнішня*), *пахіменінгіт* (*пахіменінгіт внутрішній* – *пахіменінгіт зовнішній*), *перетинка* (*міжреберна внутрішня* – *міжреберна зовнішня*), *перемізій внутрішній* – *перемізій зовнішній*, *асинклітизм задній* – *асинклітизм передній*, *тім'ячко заднє* – *тім'ячко переднє*, *фасція сім'яна внутрішня* – *фасція сім'яна зовнішня*;

в) **розмір**: *великий* – *малий*: *вертлюг* (*вертлюг великий* – *вертлюг малий*), *нерв* (*великогомілковий нерв* – *малогомілковий нерв*), *таз* (*таз великий* – *таз малий*);

г) **консистенцію**: *густий-рідкий*: *вितяжка* (*вितяжка густа* – *вितяжка рідка*), *м'яке* – *тверде*: *піднебіння* (*піднебіння м'яке* – *піднебіння тверде*);

г) **повноту ураження**: *вивих* (*вивих повний* – *вивих частковий*), *викидень* (*викидень повний* – *викидень неповний*), *викид* (*викид повний* – *викид неповний*);

д) **часові поняття**: *токсикоз вагітних пізній* – *токсикоз вагітних ранній*.

Натрапляємо і на антоніми, виражені заперечною часткою-префіксом НЕ: *алкалоз* – *компенсований* / *некомпенсований* (пов'язаний зі зміщенням рН крові у межах 7,35-7,45 і понад 7,45) [УЛІАМТС, т. 1, с. 72], *асперматизм справжній* – *асперматизм несправжній*, *астигматизм простий* – *астигматизм складний*, *ацидоз газовий* – *ацидоз негазовий*, *ацидоз компенсований* – *ацидоз некомпенсований*, *тіло жовте справжнє* – *тіло жовте несправжнє*, *викид* (*викид повний*, *викид неповний*), *тканина сполучна волокниста щільна оформлена* – *тканина сполучна волокниста щільна неформлена*, *трансдукція специфічна* – *трансдукція неспецифічна*, *транслокація збалансована* – *транслокація незбалансована*.

Можливі й інші антонімні відношення у термінах-словосполучках, до складу яких належать іменники *нерв* (*відцентровий нерв* – *доцентровий нерв*), *артерія* *артерія* (*вінцева ліва*, *артерія вінцева права*), *перелом* (*перелом відкритий* – *перелом закритий*).

Є терміни, які у загальноповжитій мові не є антонімами, а медичній терміносистемі вступають у певні протиставлення: *перелом прямий*, *перелом скісний*, біль *періодичний* (який припиняється і через певний час з'являється знову) і *постійний* (який довго тримається і не припиняється) [УЛАМТС, т. 1, с. 175]. Аналогічно: *вагітність багатоплідна / одноплідна*, *параліч периферійний* – *параліч центральний*, *параліч гострий* – *параліч млявий*, *піурія кінцева* – *піурія початкова*, *пародонтопатія глибока* (хворобливий стан глибоких тканин пародонта) – *пародонтопатія поверхнева* (хворобливий стан поверхневих тканин пародонта), *трамва відкрита* – *трамва закрита*, *трамва черепномозкова відкрита* – *трамва черепномозкова закрита*.

Інколи протиставлення понять не завжди супроводжується антонімами, напр.: *передлежання плода сідничне*, *потилічне*, *ножне*, *передозування абсолютне*, *відносне*, *перелом поперечний*, *повздожсний*, *баланс азотний позитивний*, *негативний*.

3.5 Пароніми в системі медичних термінів зі соматичними компонентами

У лінгвістичній літературі немає одностайності щодо трактування цього явища: пароніми (гр. *para* – біля, поряд і *oputa* – ім'я) – слова, утворені від одного й того ж кореня за допомогою різних афіксів і вживані в лексичній системі мови з різними значеннями. У широкому розумінні пароніми – однокореневі слова, подібні за стуркурою та вимовою, належать до однієї частини мови чи мають спільні граматичні ознаки, але різні за своїм значенням [91, с. 537]. Характерна паронімія і для медичних термінів зі соматичними компонентами. Напр.: *неврон* (нервова клітина) – *невроз* (захворювання), *декстрани* (поліцукри) – *декстрини* (продукти гідролізу крохмалю) тощо. Пароніми були об'єктом дослідження в різних системах: музичній (С. Булик-Верхола), гірничій (О. Колган), гомеопатичній (Т. Луковенко), фольклористичній (І. М'ягкота), металознавчій (О. Петухова), економічній (О. П'ятецька), землеустрою та кадастру (О. Тур) та інші.

За граматичним значенням пароніми належать до лексико-граматичного класу іменника та прикметника, здебільшого похідних від іменникових структур.

Паронімія в термінології й загальноживаній лексиці має спільні риси. Звичайно виокремлюють **зовнішньосистемну** паронімію, коли одне найменування паронімічного ряду належить до терміносистеми, а друге є загальноживаним словом або терміном іншої галузі: *горбатий* (що має горби) та *горбастий* (який має горб; з горбом), *дебет* (лівий бік бухгалтерського рахунку, що фіксує позику) – *дебіт (серця)* (кількість рідини або газу, що надходить з джерела за одиницю часу); *детермінізм* (філософський принцип) – *детермінація* – (якісна своєрідність між клітинами) і **внутрішньосистемну**: *дикрота* (зубець хвилі, додаткова хвиля на сфігмограмі) – *дикротія* (роздвоєння удару пульсової хвилі при пальпації); *діктіома* (злоякісна пухлина гол мозку) – *діктіосома* (компонент з цитоплазматичними пухирцями).

Пароніми поділяємо на **власнемовні**: ділянка *лобова* (голови в межах луски лобової кістки) і ділянка *лобкова* (живота), *нарив* (місцеве скупчення гною в тканині) – *наріст* (надмірне потовщення, якої-небудь частини організму), *дишка* (бронх) – *дишечка* (бронхіола).

Та **іншомовного** походження: *діафіз* (тіло кістки) – *діафізит* (запалення тіла кістки), *остеофіброз* (розростання кістково-волокнистої тканини) – *остеофіброма* (доброякісна пухлина), *дейтераноп* (особа з дейтеранопією) – *дейтеранопія* (полрушення зору: неможливість сприймати зелений колір).

Можна виділити пароніми, що різняться **початковими, серединними, кінцевими** частинами. Прикладами початкових відмінностей можуть бути терміни: *декремент* (стадія послаблення хвороби) – *екскремент* (кал); серединними: *депресія* (стан пригнічення) – *дерепресія* (зниження чутливості); кінцевими: *торій* (хімічний елемент з групи актиноїдів) – *торс* (те саме, що й тулуб). Остання група найчисельніша. У ній виділяємо пароніми, що різняться:

А) **одним** звуком: *сарколема* (оболонка м'язового волокна) – *сарконема* (мала струноподібна органема); *сахараза* (речовина бета-фруктофурандидаза) – *сахароза* (залишки фруктози та глюкози);

Б) пароніми, що різняться **кількома звуками одночасно**: *десмоїд* (сполучнотканинний новотвір) – *десмоліз* (розщеплення органічних речовин у тканинах); *тригон* (частинка коронки верхнього кутнього зуба) – *тригоніт* (запалення сечового міхура), *трипаносоми* (найпростіші, що паразитують у крові і тканинах хребетних) – *трипаносомоз* (протозойна хвороба, спричинена трипаносомами), *тромб* (тромбоутворення) – *тромбін* (протеолітичний фермент), *тифлоспазм* (спазм сліпої кишки) – *тифлостаз* (затримка вмісту в сліпій кишці);

В) наявністю – відсутністю **суфікса чи різними суфіксами**: *тім'я* (частина голови від лоба до потилиці) – *тім'ячко* (м'яке місце на верхній частині голови немовляти), *дактиліт* (запалення пальця) – *дактиліон* (точка пальцева); *діабет* (хвороба, що характеризується надмірним виділенням сечі з організму) – *діабетид* (хворобливі зміни шкіри і слизових оболонок при цукровому діабеті); *токсоплазми* (збудник токсоплазмозу людини) – *токсоплазмін* (алерген для діагностики токсоплазмозу), *транспозиція* (переміщення, перенесення, зміна позиції) – *транспозон* (ділянка молекули ДНК з певними генами), *трансфер* (метод психоаналізу) – *трансферин* (бета-глобулін плазми, який зв'язує і переносить залізо), *трема* (щілина між зубами) – *тремор* (тремтіння), *урати* (солі сечової кислоти) – *уратоз* (хворобливий стан через наявність уратів у крові чи тканині);

Г) пароніми, що різняться **кількома компонентами одночасно**: *меланома* (злаякісна пухлина) – *меланоз* (пігментація тканини); *фасцикуляція* (самовільне скорочення пучків скелетних м'язових волокон) – *фасцинація* (уведення в стан гіпнозу) тощо.

Між паронімами можуть виникати синонімні відношення: *токсодерма* – *токсодермія* (дерматоз, зумовлений дією токсичних речовин), *тиск* (сила, що

діє на одиницю площі, перпендикулярно до поверхні тіла) – *тиснення* (те саме, що й тиск).

Терміни однієї тематичної групи: *дерматит* (запалення шкіри) – *дерматоз* (будь-яке ураження шкіри); *деформований* (зі зміненою формою) – *деформаційний* (який деформує, змінює форму).

Розглянуте уможливорює констатувати, що паронімія в медичних термінах зі соматичними компонентами притаманна в основному запозиченим словам. Звукова близькість і незначна різниця у вимові паронімів спричиняє труднощі в їх засвоєнні та призводить до помилок у вживанні та сприйнятті інформації, що недопустимо у медичній сфері. Виокремлення основних паронімних пар, включення їх до лексичних мінімумів і методична робота з ними – це важлива складова процесу вивчення медичної лексики.

3.6 Синтагматика медичних термінів зі соматичними компонентами

За тлумачним словником української мови термін *синтагматика* пояснено як *учення про словосполучення* [СУМ, т. 9, с. 186]. Тлумачення в загальнономовних і спеціальних словниках відрізняється повнотою.

Синтагматика (від грец. *syntagma*, буквально – разом побудоване; поєднання) – один із двох системних аспектів у вивченні мови, який розглядає відношення між послідовно розташованими одиницями за їхнього безпосереднього поєднання в реальному потоці мовлення або в тексті, тобто *сполучуваність мовних одиниць* [91, с. 695]. Синтагматичні відношення розташовані лінійно – це здатність мовних елементів поєднуватися. Синтагматичні відношення називають *горизонтальними*, оскільки вони завжди реалізуються між одиницями, що розташовані одна за одною. За словами О. Ткаченка, зі структурного боку, у мові немає нічого, крім тотожностей і відмінностей [330].

3.6.1 Синтагматика компонентів у структурі термінів-комполітів.

Розглянемо поєднання між собою двох компонентів. Напр.: *автогемоліз*,

аденоїди, аденопатія, аденоцид, акантоцефалітаз, акробласт, ангиоліт, дерматограма, дерматолог, дерматоманія, дерматопатія, блефароптоз, бронхоскоп, етмоїдектомія, інфрадентале, нейродерміт, стереоартроліз, холоднокровність тощо

Постпозиційні компоненти в поєднанні зі соматичними компонентами позначають прилади, захворювання, процеси тощо.

1. Прилади, пристрої, інструменти:

а) **-граф:** *артеріограф, глосограф, ентерограф, кардіограф, одонтограф, офтальмограф, тахіграф*, напр., **гастрограф** – прилад для графічної реєстрації моторики шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 345];

б) **-метр:** *гематиметр, гематометр, дентиметр, дермометр, енцефалометр, офтальмометр, склерометр*, напр., **вагінометр** – інструмент для визначення довжини і діаметру піхви [УАІМСД, т. 1, с. 221]; **кардіометр** – прилад для вимірювання розмірів серця або його скорочувальної здатності [УАІМСД, т. 1, с. 783];

в) **-скоп:** *ангіоскоп, ауріскоп, вагіноскоп, вентрикулоскоп, гастроскоп, дуоденоскоп, ларингоскоп, отоскоп, риноскоп*, напр., **бронхоскоп** – інструмент для обстеження зсередини трахеобронхіального дерева та виконання ендобронхіальних діагностичних і лікувальних маніпуляцій [УАІМСД, т. 1, с. 213];

г) **-стат:** *блефаростат, ларингостат, офтальмостат*, напр., **гнатостат** – пристрій для розміщення щелепи в певному положенні [УАІМСД, т. 1, с. 442];

г) **-том:** *аденомом, бронхітом, ларингітом, склеротом, рахітом*, напр., **ентеротом** – інструмент для розтину кишки [УАІМСД, т. 1, с. 611].

2. Дії, процеси, дослідження, що відбуваються за допомогою приладів:

а) **-грама:** *вагінограма, вентрикулограма, дактилограма, дерматограма, ентарограма, кардіограма, ларингограма, мамограма, азигограма, артеріограма, бронхограма, нефрограма, спленограма*, напр., **ангіограма** –

рентгенологічне дослідження кровоносних судин, заповнених контрастною речовиною [УАІМСД, т. 1, с. 65];

б) **-графія**: *азигографія, ангиографія, артеріографія, бронхографія, вагінографія, вазографія, вентрикулографія, гінекографія, глотографія, гнатографія, дактилографія, дентографія, ентерографія, енцефалографія, кардіографія, мамографія*, напр., **аденографія** – радіологічне дослідження залози або залоз [УАІМСД, т. 1, с. 15];

в) **-метрія**: *гематометрія, еластометрія, термометрія, кардіометрія, склерометрія, офтальмометрія*, напр., **вентрикулометрія** – визначення внутрішньошлуночкового (внутрішньочерепного) тиску [УАІМСД, т. 1, с. 250]; **ларингометрія** – вимірювання гортані [УАІМСД, т. 1, с. 939];

г) **-скопія**: *ангіоскопія, бронхоскопія, вагіноскопія, вентрикулоскопія, вентроскопія, гастроскопія, глососкопія, дактилоскопія, дуоденоскопія, ларингоскопія, фарингоскопія*, напр., **некроскопія** – візуалізація нирки за допомогою нефроскопа [УАІМСД, т. 1, с. 1183].

3. Оперативне втручання, процес:

а) **-ліз**: *апендиколіз, гастроліз, дактилоліз, дерматоліз, нефроліз*, напр.: **ангіоліз** – зворотній розвиток або облітерація кровоносних судин, що частково зустрічається під час ембріонального розвитку [УАІМСД, т. 1, с. 67]; **кардіоліз** – операція вивільнення серця та перекарда від зрощень при адгезивному медіастиноперикардиті... [УАІМСД т. 1, с. 783];

в) **-рафія (зшивання органа)**: *ангіорафія, артеріорафія, блефарорафія, вазорафія, глосорафія, ентерорафія, кардіорафія, нефрорафія*, напр., **гастрорафія** – зашивання рани шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 346]; **ларингорафія** – операція накладання швів на гортань [УАІМСД, т. 1, с. 940];

г) **-стомія**: *ангіостомія, апендикостомія, бронхостомія, вазотомія, везикостомія, вентрикулостомія, дуоденостомія, ентеростомія, ларингостомія*, напр., **гастростомія** – хірургічне створення штучного отвору в шлунку; назва такого сполучення [УАІМСД, т. 1, с. 346];

г) **-томія (розтин, розріз органа):** *ангіотомія, блефаротомія, бронхотомія, вагінотомія, везикотомія, венстрикулотомія, вендротомія, гастрономія, глосотомія, ентеротомія, кардіотомія, склеротомія, напр., артеріотомія* – розтин артерій [УАІМСД, т. 1, с. 104];

д) **-ектомія:** *артеріектомія, вагінектомія, вазектомія, кардіоектомія, напр., блефаректомія* – видалення пошкоджених частинок повік [УАІМСД, т. 1, с. 189];

е) **-пластика:** *ангіопластика, артеріопластика, блефаропластика, бронхоластика, вагінопластика, гастропластика, гінгіволастика, глосопластика, гнатопластика, дерматопластика, кардіопластика, напр., ентеропластика* – пластична операція на кишці [УАІМСД, т. 1, с. 611].

4. Біль органа:

а) **-динія:** *вагінодинія, глосодинія, гнатодинія, кардіодинія, офтальмодинія, сакродинія, напр., гастродинія* – біль шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 345].

5. Захворювання:

а) **-літ:** *вагіналіт, везикуліт, вунтрикуліт, гастроколіт, гастроліт, ентероліт, енцефалоліт, нефроліт, одонтоліт, офтальмоліт, фаринголіт, напр., бронхіоліт* – запалення бронхіол, що звичайно спостерігається у дітей віком до двох років, спричинене вірусною інфекцією [УАІМСД, т. 1, с. 211];

б) **-патія:** *аденопатія, ангіопатія, апендикопатія, езофагопатія, вагінопатія, гастропатія, гінекопатія, глоссопатія, дерматопатія, ентеропатія, кардіопатія, ларингопатія, тонзилопатія, напр., артеріопатія* – будь-яке захворювання артерій [УАІМСД, т. 1, с. 103];

в) **-плегія:** *блефароплегія, ларингоплегія* – параліч гортані [УАІМСД, т. 1, с. 940];

г) **-тонія:** *ангіотонія, напр., артеріотонія* – кров'яний тиск [УАІМСД, т. 1, с. 104].

6. Процеси, що відбуваються з органом:

а) **-птоз:** *вентроптоз, гастроптоз, глосоптоз, кардіоптоз, ларингоптоз, нефроптоз*, напр., **блефароптоз** – опущення верхньої повіки внаслідок паралічу [УАІМСД, т. 1, с. 189];

б) **-рагія (кровотеча):** *гастрорагія, нефрорагія, пневмонорагія*, напр., **гарингорагія** – кровотеча з гортані [УАІМСД, т. 1, с. 940];

в) **-стаз:** *брахістаз*, напр., **ентеростаз** – кишковий стаз [УАІМСД, т. 1, с. 611];

г) **-стеноз:** *бронхостеноз*, напр., **гастростеноз** – скорочення або зменшення шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 346];

г) **-стома (отвір):** *нефростома*, напр., **гастростома** – шлункова нориця або сполучення із шлунком через черевну сітку, створене хірургічним способом [УАІМСД, т. 1, с. 346];

д) **-спазм:** *ангіоспазм, артеріоспазм, блефароспазм, бронхоспазм, глососпазм, дактилоспазм, вазоспазм, гастроспазм, ларингоспазм*, напр., **ентероспазм** – спазм кишки [УАІМСД, т. 1, с. 611];

е) **-стеноз:** *ангіостеноз, артеріостеноз, блефаростеноз, кардіоспазм, ларингостеноз*, напр., **ентеростеноз** – звуження або стриктура кишки [УАІМСД, т. 1, с. 611].

7. Спеціалісти:

а) **-лог:** *гематолог, гінеколог, дерматолог, ембріолог, кардіолог, мамолог, нефролог, офтальмолог, ринолог, уролог*, напр., **гастролог** – фахівець із хвороб шлунка [УАІМСД, т. 1, с. 346];

8. Розділи медицини:

а) **-логія:** *гепатологія, гінекологія, гнатологія, дактилологія, дерматологія, ембріологія, кардіологія, ларингологія, оторинологія, соматологія, ангіологія, артеріологія, бронхологія*, напр., **гастрологія** – сукупність знань про шлунок [УАІМСД, т. 1, с. 346]. глотологія – розділ медицини, що вивчає хвороби язика [УАІМСД, т. 1, с. 438].

9. Пухлини:

а) **-ліпома:** *ангіоліпома*, напр., **дермоліпома** – вроджений ріст жовтої жирової тканини під кон'юнктивою очного яблука [УАІМСД, т. 1, с. 510];

б) **-міома:** *аденоміома*, *ангіоміома*, напр., **дерматоміома** – шкірна лейоміома [УАІМСД, т. 1, с. 509];

в) **-ома:** *еластома*, *ангіома*, *дентинома*, *нефрома*, *одонтома*, напр., **гемангіома** – 1. Дуже поширена доброякісна пухлина, що переважно зустрічається у дитячому віці. 2. Загальний термін, що вживається для доброякісних або злоякісних судинних пухлин [УАІМСД, т. 1, с. 351];

г) **-саркома:** *адемоміосаркома*, *аденосаркома*, *ангіосаркома*, напр., **гемангіосаркома** – рідкісна злоякісна пухлина судинного походження... [УАІМСД, т. 1, с. 352];

г) **-фіброма:** *аденоміофіброма*, *аденофіброма*, *ангіофіброма*, *гемангіофіброма*, напр., **дерматофіброма** – доброякісна, обмежена, еритематозна чи коричнева вузлова пухлина, яка часто зустрічається на нижній кінцівці у жінок [УАІМСД, т. 1, с. 351].

10. Клітини:

а) **-бласт:** *аденобласт*, *ангіобласт*, *гематобласт*, *дентинобласт*, *дермобласт*, *одонтобласт*, *спленобласт*, напр., **гемангіобласт** – мезодермальна клітина, що дає початок ендотелію судин та гемоцитобластам [УАІМСД, т. 1, с. 352];

б) **-цит:** *ангіолейцит*, *гемоцит*, *кардіоцит*, *пневоцит*, напр., **ентероцит** – епітеліальна клітина кишки [УАІМСД, т. 1, с. 612].

11. Частина органа:

а) **-оїд:** *еластоїд*, *кардіоїд*, *аденоїд*, *ангіоліпоїд*, *гінекоїд*, напр., **дермоїд** – дермоїдна кіста [УАІМСД, т. 1, с. 510].

Кількість компонентів в одному слові може збільшуватися: від **трьох:** *ангіобластома*, *дерматоневрологія*, *бронхоспірограф*, *бронхоспіроскоп*, *езофагологія*, *електродерматограма*, *електродерматомерія* тощо, **чотирьох:** *аденомелобластома*, *артропневморентгенографія*, *автогематрансфузія*,

гастроентероколомія, езофагоаортограма, езофаготонографія езофагофіброскопія, радіо електрокардіограма уретеропієлонефростомія тощо, п'яти: аденолейоміофіброма, пангістеросальпінгоофоректомія тощо.

Якщо до складу термінів з трьома, чотирма, п'ятьма компонентами входять частини: **-бласт** (гематогістіобласт, гематоцитобласт); **-грама** (ангіокардіограма); **-граф** (кардіотокограф); **-графія** (ангіокардіографія бронхоспірографія) **-ектомія** (гастропілоректомія); **-логія** (ангіопатологія, гастроентерологія); **-метр** (бронхоспірометр, гемацитометр); **-метрія** (бронхоспірометрія, гемацитометрія); **-ома** (аденоепітеліома, аденолімфома, ангіоміосаркома, гемангіоендотеліома); **-патія** (ангіонейропатія, гастроентеропатія); **-скоп** (бронхофіброскоп); **-скопія** (бронхофіброскопія); **-стомія** (вентрикулоцистерностомія, гастрогастростомія); **-томія** (гастроентеротомія) та інші, своє значення вони зберігають.

Може поєднуватися з цілим словом (зазвичай запозиченим): *аденовіруси, акроанастезія, акроасфексія, акрокератоз, акроневроз, ангіоспазм, ауриterapia, блефаропластика, брахіфалангія, дерматоартрит, хейлостоматопластика тощо.*

Можемо також зазначити, що такі соматизми, як *аврикуло-* (стосунок до вушної раковини) не поєднується з іншими компонентами, лише зі словами: *аврикулопластика, аврикулопунктура, аврикулотерапія, аденосклероз, аденофарингіт, ангіодерматит.*

3.6.2 Синтагматика аналітичних конструкцій іншомовного походження. Як відомо, соматичні компоненти сполучаються не лише між собою, а терміни зі соматичними компонентами сполучаються й з іншими словами, утворюючи професійні назви. Таких конструкцій в кожній із галузевих терміносистем завжди більше. За підрахунками учених їх є близько 70% у кожній.

Є слова з одиничною сполучуваністю. Є також двокомпонентні, трикомпонентні, але є й слова з надзвичайно широкою (необмеженою) сполучуваністю.

Розглянемо терміносполуки за кількістю термінів-гіпонімів.

Так до **одновалентних** належать такі поєднання: *атиповий кардіоміоцит, ультразвукова кардіографія, повітряна артрографія, радіаційна гематологія, інфекційний гастрит, функціональна гастропатія, шкірна везикулозостомія* тощо.

Двовалентні терміни можна поділити на терміни з правобічною та лівобічною валентністю. Більшість термінів мають правобічну валентність, що виявляємо в кількості означуваних прикметників, які творять різні видові терміни: *вроджений та вроджений множинний атрогрипоз, герметичний та некротизуючий виразковий гінгівостоматит, дієтарна і реабілітаційна гінекомастія, десваматозна і психогенна глосодинія, ліпідний та ліпоїдний дермоартрит* тощо.

Три терміни зафіксовано з компонентом *себо-* (стосунок до сальних залоз): *себоліт* (камінь у сальній залозі), *себоцит* (екзокриноцит сальний), *себопоез* (процес утворення шкірного сала) [УЛАМЕС, т. 3, с. 504]. Стільки ж гіпонімів має термін *періостит* (запалення окістя). Це – *гнійний періостит, простий періостит* – двоскладові структури і один трискладовий *періостит одонтогенний гострий* [УЛАМТС, т. 2, с. 64].

Чотири гіпоніми має термін *мастит* (запалення грудної залози). Він може бути *карциноматозний, післяпологовий і раковий*, де переважає модель прикметник + іменник, тобто маємо лівобічну валентність. І лише один термін зафіксовано з правобічною валентністю: *мастит новонароджених* [УЛАМТС, т. 2, с. 64]. Термін *аденоз* (будь-яке захворювання залоз) має правобічну валентність – *аденоз піхви*, а також кількаслівну – *аденоз прямих проток, склерозуючий аденоз грудей, склерозуючий аденоз молочних залоз* [УАІМСД, т. 1, с. 16]. Може одночасно поєднуватися з іменниками та прикметниками.

Так, складний термін *гемофілія*, що позначає хворобу крові, у якій відсутні деякі фактори її зсідання утворює **п'ять** терміносполучень. У *лівобічній* валентності прикметники: *інгібіторна, набута, спадкова* вказують на походження хвороби та характер її прояву. Головний термін може й мати кількаслівну правобічну валентність, напр., *гемофілія, зумовлена антитілами*, де слова уточнюють причину хвороби.

П'ять складених термінів має *гастростомія*, які утворені лише за допомогою власних назв: *Бека г., Вітцеля г., Глассмана г., Джейнвеля г., Стамма г.*, що вказують на те, що відбувається в шлунку [УАІМСД, т. 1, с. 346].

Шість словосполучень маємо зі словом *кардіосклероз* (надмірний розвиток сполучної тканини і рубцювання в міокарді). Він може бути: *атеросклеротичний, великовогнищевий, дрібновогнищевий, постінфарктний, постміокардитний, постнекротичний*. Прикметники уточнюють причину хвороби, характер її розпізнавання.

Дев'ять синтагматичних поєднань має термін *кардіоміанатія* (хворобливий стан міокарда неясного походження). *Кардіоміанатія* може бути: *алкогольна, гіпертрофічна, дилатаційна, застійна, констриктивна, обструктивна, післяпологова, рестриктивна, родинна*. Кожний прикметник вказує на конкретну ознаку щодо виникнення хвороби, її диференційні ознаки [УЛАМТС, т. 1, с. 570].

Дванадцять сполучень має термін *артропластика* (пластична хірургія суглоба). Лівобічна валентність, утворена за допомогою прикметників (*абразійна, інтерпозиційна, капсулярна*), власної назви (*Остіна Мура, Томпсона*). Тричленість містять терміни: *повна колінна а., повна кульшова а., тотальна а. коліна, тотальна а. стегна, тотальна суглобова а., Чарнлі а. стегна*, які в своєму складі мають іменники та прикметники, що вказують на відновлення чи реконструкцію суглоба. [УАІМСД, т. 1, с. 125]

Тринадцять термінів маємо зі словом **бронхіт** (запалення бронхів). Це *астматичний, атрофічний, гемотоксичний, геморагічний, гнильний, гнійний, гострий, капілярний, катаральний, обструктивний, пиловий, фібриозний, хронічний бронхіт*. Прикметники утворюють лівобічну валентність й конкретизують причину захворювання, його характерні розпізнавальні ознаки. [УЛАМТС, т. 1, с. 193].

Лівобічна валентність, з **п'ятнадцятьма** різними прикметниками має термін **гепатит** (запалення печінки). Порівняймо: *гепатит автоімунний, агресивний, алкогольний, вірусний, вовчаковий, гострий, інтерстиційний, інфекційний, люпоїдний, парнхіматозний, парентеральний, сироватковий, холестатичний, хронічний*, що уточнюють причину захворювання, ознаки лабораторних підтверджень та тривалість протікання. Виявлено також правобічну валентність з двома прикметниками: **гепатит хронічний активний** і **хронічний персистуючий**, що вказують на перебіг хвороби та її наслідки. [УЛАМТС, т. 1, с. 280].

Сімнадцять термінів лише з лівобічною валентністю має термін **дентит** (головна, тверда речовина або тканина зубів): *вторинний впорядкований д., вторинний д., вторинний іррегулярний д., інтерглобулярний д., іррегулярний д., навколочанальцевий д., навколопульпарний д., опалесцюючий д., первинний д., плащовий д., прозорий д., репаративний д., скам'янілий д., склеротичний д., складковий опалесцюючий д., третинний д., функціональний*. Прикметники вказують на формування та якість дентину.

Двадцять два складених термінів зафіксовано зі словом **аденокарцинома** як з лівобічною, так і правобічною валентністю. Лівобічна валентність: *альвеолярна а., ацинарна а., аацинозна а., бронхіоальвелярна а., бронхогенна а., ендометріюїдна а., капілярна а., поліпоїдна а., світло клітинна а., слизова а., фолікулярна а.* – поєднується з прикметниками на позначення органа, де ця пухлина знаходиться. Правобічна валентність: *а. ацинарних клітин, а. кінцевих проток, а. легень, а. незрілого яєчка,*

а. нирки, а. передміхурової залози, а. проток передміхурової залози, а. сичової протоки, а. шлунка – поєднується з іменниками але значення приналежності до органа не втратило [УАІМСД, т. 1, с. 16–17].

Двадцять п'ять складених термінів, що мають лише двослівну прикметникову лівобічну валентність, утворює **кардіостимуляція** (регуляція ритму або чистоти): *асинхронна, біполярна, двокамерна, двошлункова, епікардіальна, залпова, змінна, кокурентна, над швидка, однокамерна, парна, передсердна, постійна, прискорена, протитахікардійна, синхронна, спарена, трансторакальна, уніполярна, уповільнена, фізіологічна, черезвенна, черезстравохідна, черезшкірна, шлуночкова* тощо [УАІМСД, т. 1, с. 784].

Двадцять шість складених термінів маємо зі словом **гангрена**: *анаеробна, атеросклеротична, волога, вторинна, газова, діабетична, емболічна, інфекційна нейротрофічна, обмежена, прогресивна, симетрична, стареча, статична, суха, термічна, травматична, тромбозна, трофічна, циркуляторна, хемічна, шпитальна, ювенільна*, де прикметники вказують на вікову групу хворих, причину захворювання (статична, невротрофічна), локалізацію). Іменникових конструкцій є лише 3: *г. легень, г. шкіри, г. Фур'є*. І лише один термін **чотиричленний гангрена, зумовлена тиском тіла** (пролежень).

Двадцять вісім терміносполук утворено зі словом **лімфома**. Вона може бути: *гігантофонікулярна, гістіоцитна, дифузна, злоякісна, імунобластна, імуноцитна, лімфобластна, лімфопітеліоїдна, лімфодазмоцитна, некласифікована, нодулярна, плазмоцитна, пролімфоцитна, фолікулярна, центробластна, центроцитна*. Як і скрізь, переважає лівобічна валентність. Однак може мати й **ускладнені** варіанти лівовалентної структури: *центробластно-центроцитна, конволютно-клітинна*,

Зафіксовані з цим словом і гіпоніми з правобічною валентністю: **лімфома Беркітта, Л. Зоджіна, л. Леннерта, л. не-Годжкіна**, де

зафіксовані назви учених-лікарів, що відкрили чи диференціювали ту чи іншу особливість захворювання, перебіг хвороби.

З цим стрижневим словом маємо і **багаточленні** терміносполуки, що мають **три** члени *лімфома африканська Брекїтта*, **чотири** члени: *лімфома низького ступеня злоякісності* [УЛАМТС, т. 2, с. 44–46].

Більше **сорока** похідних термінів маємо зі словом **дерматит**, в основному лівобічні (*актинічний, алергійний, атопічний, брелоковий, вегетаційний, герпетиформний, гноячковий, гусеничний, гангренозний, ексfolіативний, еритематозний, інтертригінозний, контактний, косметичний, лихеноїдний, медикаметозний, механічний, морський, навколоротовий, некротичний, нікелевий, охряний, парфумний, пелагрозний, пелюшковий, променевий, простий, професійний, пухирчастий, радіаційний, рентгенівський, ртутний, себореїний, сонячний, схітосомний, травматичний, фототоксичний, хемічний, холодний, церкарієвий*) і лише один термін з правобічною валентністю (*дерматит голови*). Прикметники уточнюють **причину** дерматиту (*медикаметозний, парфумний, сонячний* тощо), **характер протікання** (*пухирчастий, некротичний, фототоксичний*, що супроводжується утворенням пухирців і подальшою посиленою пігментацією й лущенням на відкритих ділянках шкіри) [УЛАМЕС, т. 1, с. 615], **місце локалізації** *атопічний* (за розміщенням на шкірі), *голови*; **формою проявлення**: він може бути *актинічний* (спричинений будь-яким опроміненням), *алергійний* (спричинений алергенами), за **формою** (*брелоковий*). Деякі із перелічених термінів стають гіперонімами для гіпонімних: *дерматит гангренозний дитячий*, *дерматит ексfolіативний новонароджених* (із вказівкою на притаманність хвороби певному суб'єту), *дерматит інфекційний екзематозний, контактний* (із вказівкою на джерело поширення) тощо [УЛАМТС, т. 1, с. 371–373].

Дев'яносто два терміни має лівобічну та правобічну валентність термін **аденома**, напр., *адренкортикальна а., ацидофільна а., базальноклітинна а.* тощо, *а. жовчних протоків, а. кори надниркової залози, а. сальних залоз* тощо,

який поєднується з прикметниками та іменниками відповідно. Також до складених термінів входять прізвища вчених, які ці захворювання вивчали: *а. клітин Гюртля, Піка а. яєчка* [УАІМСД, т. 1, с. 17–18].

Більше як **п'ятсот** складених термінів утворює слово **артерія**: *верхньощелепна а., висхідна піднебінна а., грудинно-акроміальна а., глибока а. стегна, а. кутової закрутки, а. лабіринту, артерія цибулини сечівника* тощо [УАІМСД, т. 1, с. 104–116].

3.6.3 Синтагматика аналітичних термінів українського та комбінованого походження. Один складений термін зафіксовано зі словом **голосник** (голосовий апарат гортані, складається з голосових складок і щілин між ними) – **артифіціальний голосник** (створений хірургічно накладанням швів на слизову оболонку гортані....) [УЛАМТЕС, т. 1, с. 509].

Голова. У медичних словниках до неї подають два уточнювальні терміни: **звисла голова** (яка опирається на груди при паралічі м'язів шиї) і **квадратна голова** (при рахіті) [УЛАМТС, т. 1, с. 319]. Зафіксовано також термін «**голова Медузи**» (розширені й звивисті вени навколо пупка) [УЛАМЕС, т. 1, с. 506], який не має безпосереднього відношення до голови.

Два терміни зі словом **гомілка** мають *лівобічну* синтагматику: **вальгусна гомілка** (вигнута назовні) і **варусна** (вигнута досередини) **гомілка** [УЛАМЕС, т. 1, с. 510].

Чотири терміни виявлено зі словом **горбик** (невелике заокруглене підвищення; зменш. до **горб**: **верхній, лицевий, нижній, сім'яний**. Усі лівобічної валентності, що конкретизують місце розташування на органі і сам орган, на якому його виявлено [УЛАМЕС, т. 1, с. 514].

Шість двоскладових термінів творено на основі слова **губа**: *заяча, кульшова, ромбічна, суглобова* – з лівобічною валентністю, і два трискладові: *губа краю барабанна, губа краю присінкова*, які стосуються структури вуха.

Українські соматичні терміни, як і запозичені, мають свої гіпоніми, напр., **вухо** – орган слуху і рівноваги – буває **внутрішнє і зовнішнє, середнє,**

штучне, а також *Дарвіна, Мореля, Моцарта, Сатира, й протизавитка; макаки і котяче*. І в кожному терміні уточнюється чи то частина цього органа (*середнє* – частина вуха, що включає барабанну перетинку, барабанну порожнину, слухові кісточки й слухову трубу, сосокподібні придатки) чи *форма* (напр., *вухо Моцарта* – вухо з природженим злиттям завитка [УЛАМЕС, т. 1, с. 372]). Тобто спостерігаємо як правобічну валентність у **семи** термінах, так і лівобічну – **чотири** терміни. Усього – **11** гіпонімів.

Одинадцять складених термінів маємо на основі слова *горб*. З них **дев'ять** з лівобічною двослівною прикметниковою валентністю: *аортальний, зоровий, кутовий, лобовий, ребровий, серцевий, сідничний, сірий, тім'яний*, які уточнюють підвищення або випинання на певному органі (на передній стінці грудної клітки, лобової кістки, кістки скроні тощо). Два терміни мають тричленну будову: *горб верхньої щелепи* і *горб п'яткової кістки* [УЛАМТС, т. 1, с. 513–514].

Шістнадцять термінів виявлено зі словом *складка*: *сльозова, голосова, губопідборідна, двадцятипала верхня, дванадцятипала нижня, дванадцятипало-брижова, дванадцятипало-порожня, півмісяцева сполучної оболонки, під'язикова, спіральна, торочкувата, трудно-піднебінна, черепкувата-надгортанна* тощо.

Термін *головка* входить до складу **21** терміносполуки. З них **двочленні** правобічні: *г. клітора, г. молоточка, г. над'яєчка, г. ребра, г. сперматизоїда, г. стремінця, г. суглоба, г. фаланги (8)* та **тричленні**: *г. ліктьової кістки, г. малогомілкової кістки, г. надп'яткової кістки, г. нижньої щелепи, г. підшдункової залози, г. плеснової кістки, г. плечової кістки, г. променевої кістки, г. п'яткової кістки, г. статевого члена, г. стегнової кістки, г. хвостатого ядра (12)*; і **один** термін **чотиричленний** – *г. мала плечової кістки*. Кожен із перелічених термінів вказує на місце прикріплення кінця кістки або іншого тілесного матеріалу, яке іменують головою [УЛАТЕС, т. 1, с. 506–507].

Двадцять три терміни утворено зі словом *серце*: з них 21 з прикметниками: *с. бичаче, висяче, волосисте, гіпотироїдне, глазуроване, демпенованетигрове, тиротоксичне, трикамерне, штучне*, які уточнюють, конкретизують положення серця, його форму, покриття, вплив інших органів на його роботу. Термін *легеневе серце* має додаткові слова: *гостре, декомпенсоване, підгостре, хронічне*, які уточнюють перебіг хвороби. Лише у двох гіпонімах виявлено правобічну валентність: *с. астеніка, с. гіперстеніка*.

Стільки само похідних має термін *сітка*, хоча тут переважають трислівні конструкції: *с. ахроматинова ядерна, с. венозна кисті тильна, с. венозна підошовна, с. венозна стопи тильна, с. внутрішньоплазматична зерниста (незерниста), с. дивна (дивовижна) артеріальна, с. дивна венозна, с. ендоплазматична гладка, с. ендоплазматична жорстка, с. капілярна вторинна, с. капілярна перитубулярна*, і двочленні: *с. саркопластична, с. судинна, с. яєчка*.

Двадцять шість термінів мають у своєму складі слово *грижа* – випинання внутрішнього органа, його петлі або частини через отвори в анатомічних сте [УЛАТЕС, т. 1, с. 524]. Переважають **двослівні** конструкції прикметникового типу: *вправна г., діафрагмова г., заочеревинна г., защемлена г., ковзна г., набута г., невпрана г., пахвинна г., поперекова г., природжена г., прихована г., пупкова г., синовіальна г., сіднича г., стегова г., суха г., черевна г.* (**17** терміносполук) – уточнюється місце грижі та її характер; іменникового типу правобічна: *г. живота, г. Купера, г. матки* (3 терміни), трислівні конструкції: *г. білої лінії живота; г. головного мозку, г. поперекова посттравматична г. – пахвинно-калиткова, г. спинного мозку. Г. стравохідного отвору* (**7** термінів).

Так само, **46** термінів виявлено зі словом *горбок* – в анатомії – невеличке підвищення на кістці або іншому органі. Серед двочленних конструкцій переважають терміни з лівобічною валентністю: *аксонний, великий, волокнистий, глотковий, горловий, епітеліоїдний, казеозний,*

карковий, клиноподібний, лицевий, лімфоїдний, лобковий, малий, міжвенний, міліарний, некротичний, передній, підошовний, підсуглобовий, привідний, п'ятковий, сапний, сім'яний, слуховий, сльопередній) зовий, сонний, статевий, твердий, тонкий, трійчастий, туберкульозний, яйцевий, яйценосний, яремний, серед яких переважають українські лексеми. Прикметники вказують на орган розташування (*глотковий, горловий, підошовний, слуховий*), конкретне місце на органі (*передній, яремний*), фізичні властивості (*твердий, тонкий*), розмір (*великий, малий*), форму (*клиноподібний*), причину утворення (*туберкульозний*) тощо.

Правобічну валентність мають терміни *горбок зуба, г. ребра, г. сідла, г. Морганьї, г. Міллера*, хоча прізвища лікарів чи дослідників у дефініціях термінів не відбиті.

Тричленну будову мають медичні назви *горбок вушної раковини, г. туберкульозний міліарний, г. ядра клиноподібного, г. ядра тонкого. Чотиричленну – г. зорового горба передній, г. м'яза драбинчастого переднього.*

Висновки до розділу 3

Аналізованим медичним термінам із соматичними компонентами властиві основні лексико-семантичні процеси літературної мови: полісемія, синонімія, гіперон-гіпонімія, паронімія, антонімія.

Полісемію вважають небажаною у фахових мовах, однак таке явище наявне й потребує ґрунтовного вивчення різних типів семантико-парадигматичних відношень між її компонентами. Серед медичних термінів зі соматичними компонентами виявлено зовнішньосистемну (*вузлик, мішок*), міжгалузеву (*діафрагма, жаба*) та внутрішньогалузеву (*груди, медулярний*) полісемію.

Детально опрацювавши внутрішньосистемну полісемію, виявлено, що це явище притаманне кожній групі соматичної лексики, як національним, так і іншомовним медичним термінам із соматичними компонентами. У межах

медичної системи є терміни, які в різних медичних галузях можуть мати різне значення. Виявлено також терміни, які мають полісемні відношення змішаного типу (*горб, вушко*).

Отже, медичні терміни-соматизми і терміни зі соматичними компонентами багатозначними є зазвичай прості та складні, для національних термінів притаманна зовнішньосистемна полісемія, а для іншомовних більшою мірою внутрішньосистемна полісемія.

Явище синонімії займає одне з центральних місць у медичній термінології. Серед медичних термінів із соматичними компонентами виявлено *абсолютні* та *відносні* синоніми як в національних, так і в іншомовних лексемах. Синонімія може бути одноструктурна (*носово-перегородковий – назосептальний*) та різноструктурна (*гемодіалізатор – штучна нирка*) між українськими термінами й іншомовними.

Спостерігаємо явище гіперо-гіпонімії серед термінів зі соматичними компонентами. На відміну від синонімії, яка допускає взаємну заміну, для гіпонімії притаманна одnobічна заміна гіпоніма на гіперонім, але не навпаки (*шкіра: гусяча, жирна, зів'яла, лискуча, мармурова, суха*).

Творення антонімних пар в термінології завжди цілеспрямоване і обґрунтоване, адже використовується на позначення крайніх полюсів термінного поля з урахуванням логічних можливостей терміносистеми. За структурою антонімні одиниці в медичній термінології поділяємо на однокомпонентні (*систоличний – діастолічний*) й терміносполуки (*перетинка міжреберна внутрішня – перетинка міжреберна зовнішня*).

Пароніми поділяємо на власнемовні (*мозолястий, мозолистий*) та іншомовного походження (*діафіз, діафізит*), а також пароніми, що різняться кількома звуками одночасно (*дактиліт, дактиліон*) та кількома компонентами одночасно (*меланома, меланоз*).

Розглядаючи синтагматику, визначено сполучуваність компонентів складних та складених медичних термінів зі соматичними компонентами.

Аналітичні конструкції іншомовного та комбінованого походження є одно-, дво- та надзвичайно широкою (необмеженою) сполучуваністю. Двокомпонентні конструкції можуть мати лівобічну (*атиповий кардіоміоцит*) та правобічну (*дерматит алергійний*) валентність.

Основні положення розділу знайшли відображення в публікаціях дисертанта [55–62].

ВИСНОВКИ

У дисертації вперше детально проаналізовано медичні терміни зі соматичними компонентами, українського та іншомовного (старогрецького чи латинського) походження, уточнено їхнє місце в структурі слова, схарактеризовано семантичні відношення між термінами зі соматичними компонентами, описано парадигматичні відношення цих термінів.

На сучасному етапі медичну термінологію вивчали та досліджували в історичному, діалектному, етимологічному аспекті й аналізували окремі підсистеми медичної галузі (термінологія косметики і косметології, українська термінологія генетики, термінологія медичної радіології, найменування шкірних хвороб, гомеопатична лексика, клінічна термінологія). Найчастіше соматизми досліджували в складі фразеологічних одиниць чи на матеріалі українських діалектів, як в українській, так й інших мовах світу.

Терміни зі соматичними компонентами в медичній галузі дібрано з медичних тлумачних словників. На основі джерельної бази сформовано корпус термінів з 250 соматизмів, 300 соматичних компонентів і понад 50 тис. простих, складних і складених медичних термінів, до складу яких вони входять. Як засвідчує зібраний матеріал терміни зі соматичними компонентами становлять 45 % серед усіх медичних термінів, 6 % займають соматичні компоненти, 49 % – інші медичні терміни.

За структурою виділено *прості (шкіра, дерма; шкірний, дерматит), складні (шкірносудинний, дерматоартрит) та складені (шкірочка передня, вегетуючий дерматоз, виразковий дерматоз)* медичні терміни зі соматичними компонентами.

Прості терміни позначають цілісні соматизми українського чи іншомовного походження (*серце, кардіальний*), складні терміни (переважно запозичені слова) містять соматичні компоненти, які можуть стояти в препозиції (*кардіометр*) (7 264 терміни), постпозиції (*епікард*), а також

всередині терміна (*денікардіалізація*) (3190 термінів), зберігаючи своє значення в дефініції терміна.

У сучасній медичній терміносистемі складні і складені терміни – найпоширенішими. Прості терміни містять як українські суфікси (*залозка, капілярність*), так і запозичені (*бронхіт, нефроз*), які вказують на відповідне значення термінів. Складні терміни утворені поєднанням між собою національних твірних елементів (*кісткоутворювальний*), національних та іншомовних (*внутрішньоміокардіальний*), суто іншомовних елементів (*гастропанкреатит*), які у своєму складі мають ті ж суфікси, що й прості соматизми. Складені медичні терміни зі соматичними компонентами є дво- (*грудна клітка, аортальний горб*), три- (*протез клапана серця*) та багатокомпонентні (*верхня частина передньої кільцевої зв'язки гомілки*). У двокомпонентних переважає поєднання прикметника та іменника чи двох іменників. Багатокомпонентні містять різну комбінацію названих частин мови. Рідко в складі багатокомпонентних з'являються інші частини мови, наприклад, числівник чи прислівник (*шлуночок четвертий головного мозку*).

Медичну соматичну лексику поділяємо на 5 тематичних груп: *сомонімічна* лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки), *остеонімічна* лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання), *спланхнонімічна* лексика (внутрішні органи), *ангіонімічна* лексика (кровоносна система), *сенсонімічна* лексика (органи чуття).

Соматизми цих груп позначають: процеси (*глотографія, мастоплазія*) (3175 лексем); збірні поняття, суміші, речовини (*гемалум, гемастронцій*) (620); назви захворювання (*мастит, остеоанестезія*) (1619); пухлини (*гемангіофіброма, остеолінома*) (285); ділянку органа (*остеоїд, остеомер*) (336); такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього (*глотковий, гепатоксичний*) (3257); назви фахівців (*ларингоскопіст, остеолог*) (50); назви наук, розділів, галузей (*гематологія, мамологія*) (163); медичні прилади, інструменти (*гемаглобінометр, ларинготом*) (298); клітини (*аденобласт, нейробласт*) (112); види, типи, роди, класи (*гепатікола,*

мамомоногамус) (395); люди, особи, плоди, які мають певні відхилення (*гастроторакопаг, цефалодипрозон*) (144). Найбільше термінів позначають належність до органа, його захворювання або дію на нього. Найменше – назви фахівців.

Проаналізовано парадигматичні відношення між медичними термінами зі соматичними компонентами, зокрема явище полісемії, синонімії, гіперо-гіпонімії, антонімії та паронімії.

Виявлено три типи полісемії (понад 520 термінів): зовнішньосистемну (*вузлик, мішок*), внутрішньогалузеву (*груди, мозок*), міжгалузеву (*діафрагма*).

Описано синонімію медичних термінів, виділено абсолютні (*гемічний – гематальний – гематичний*) (їх є понад 1200) та відносні (*грижа – грижоутворення – ентероцеле*) (понад 150) синоніми до українських та запозичених термінів зі соматичними компонентами, зазначено необхідність синонімії в медичній термінології. Абсолютна синонімія дозволяє уникати повторів у викладі тексту, урізноманітнює його, замінювати іншомовне слово – українським, що робить текст зрозумілим і доступним у фаховому спілкуванні, а також і для нефхівців.

Дослідження гіперо-гіпонімічних відношень у медичній соматичній лексиці, які не менш поширені, ніж синоніми, показали, що для гіпонімії притаманна однібічна заміна гіпоніма на гіперонім, а не навпаки (*вухо: зовнішнє, середнє, внутрішнє*). Цей вид відношень сприяє системній організації цієї лексики, її структуризації, логічному підпорядкуванню.

Виявлено антонімію соматизмів, яку за планом вираження поділено на однокомпонентні структури (виявлено спорадично) (*алоритмія – аритмія*) й терміносполуки (яких є більшість і зазвичай вони протиставляються одним прикметниковим компонентом українського походження (*артерія: брижова верхня, брижова нижня*)). Це, як правило слова на позначення простору (верхній – нижній, зовнішній – внутрішній), часу (ранній – пізній). Частина антонімів побудована на заперечній частці-префіксі НЕ: *цукровий діабет – нецукровий діабет*).

Властива паронімія медичним термінам зі соматичними компонентами. Пароніми поділено на власнемовні (ділянка *лобова*, ділянка *лобкова*) та іншомовного (*діафіз*, *діафізит*) походження, а також пароніми, що різняться наявністю – відсутністю суфікса чи різними суфіксами (*діабет*, *діабетид*), кількома звуками одночасно (*тригон*, *тригоніт*).

Проаналізовано синтагматику (лівобічну та правобічну сполучуваність) медичних термінів зі соматичними компонентами. Їхня спроможність сполучатися з іншими словами в складі терміна. Термін-соматизм сполучають з двома, трьома, а то й десятками інших слів, утворюючи низку фахових термінів однієї групи, що підпорядковуються основному. Більше як *п'ятсот* складених термінів утворює лексема *артерія*: *верхньощелепна а.*, *висхідна піднебінна а.*, *грудинно-акроміальна а.*, *глибока а. стегна*, *а. кутової закрутки*, *а. лабіринту*, *артерія цибулини сечівника* тощо. Це своєрідна ілюстрація гіперо-гіпонімії на конкретному матеріалі.

Медичні терміни з іншомовними соматичними компонентами переважають над національними. Вони становлять особливу частину фахової лексики чітко структурованої, взаємопов'язаної, що охоплює систему лікування, діагностику, профілактику захворювань. Більшість таких назв зі соматичними компонентами вже давно уніфіковані та стандартизовані, про що свідчать дані термінологічних медичних словників. Залежно від сфери використання таких спеціальних назв: наукова, професійна, побутова – домінують запозичені чи національні фахові лексеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Спеціальна література

1. Азарова Л. Є. Складні слова в українській мові: структура, семантика, концепція “золотої” пропорції. Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2000. 222 с.
2. Азарова Л. Є., Горчинська Л. В. Лінгвальний статус препозитивних та постпозитивних компонентів іншомовного походження // Наукові записки ВДПУ. Сер.: Філологія. 2002. № 4. С. 86–90.
3. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / под ред. А. В. Федорова. Харьков: Изд-во Харьков. ун-та, 1972. 215 с.
4. Акуленко В. В. Головні історичні джерела інтернаціоналізмів в українській мові // Потебня О. О. і деякі питання сучасної славістики. Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1962. С. 128–144.
5. Акуленко В. В. Интернациональные элементы в лексике и терминологии. Харьков: Вища шк., 1980. 208 с.
6. Акуленко В. В. Інтернаціональна лексика в східнослов'янських мовах // О. О. Потебня і деякі питання сучасної славістики: тези доп. та повідом. III Республ. славіст. конф., присвяч. 125-річчю з дня народження О. О. Потебні (Харків, 23–27 груд. 1960 р.). Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1962. С. 73–77.
7. Акуленко В. В. Співвідношення національного та інтернаціонального у мові // Мовознавство. 1976. № 1. С. 3–12.
8. Анатомічна термінологія: посіб. для студ. та виклад. ВНЗ III–IV рівнів акредитації / уклад. К. А. Дюбенко. 2-ге вид., доп. й опрац. Київ: Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця, 2001. 392 с.
9. Андрейченко О. І. Фразеологізми з соматичним компонентом у текстах політичних дискусій // Культура народів Причорномор'я. 2004. Вип. 53. С. 7–11.
10. Антонюк Г. Д. Співвідношення національного й інтернаціонального в суспільно-політичній термінології національних мов // Вісник Національного

університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 454–457.

11. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография // Избранные труды: [в 2 т.]. Москва: Шк. “Языки русской культуры”, 1995. Т. 2. С. 352.

12. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика: синонимические средства языка // Избранные труды: [в 2 т.]. Москва: Шк. “Языки русской культуры”, 1995. Т. 1. С. 3–69.

13. Архангельська А. М. Ономастологічний аспект семантики фразеологічних одиниць з анатомічними компонентами в українській мові // Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. 2008. Вип. 3. С. 138.

14. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 20 с.

15. Баденкова В. М. Лексика традиційної народної медицини в українських говірках інгульсько-бузького межиріччя: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 1999. 173 с.

16. Бартков Б. И. Дериватография украинского языка и квантитативный дериватарий 100 аффиксов, полуаффиксов и аффиксоидов научного стиля и литературной нормы // Полуаффиксация в терминологии и литературной норме Владивосток: ДВНЦ АН СССР, 1986. С. 8–58.

17. Безпояско О. К. Городенська К. Г. Морфеміка української мови: монографія / відп. ред. І. Р. Вихованець. Київ: Наук. думка, 1987. 211 с.

18. Безпояско О. К. Іншомовні префікси в українській мові // Українська мова і література в школі. 1979. № 7. С. 28–33.

19. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. Київ: Наук. думка, 1993. 336 с.

20. Белодед И. К. Интернациональные элементы в лексике и терминологии. Харьков: Вища шк., 1980. 208 с.

21. Берта Е. Т. Фразеологізми із соматичним компонентом у сучасних угорській та українській мовах // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Філологія. 2017. № 2. Т. 20. С. 54–62.
22. Беляєв Р. С. Ономаσιологический анализ греко-латинских терминологических элементов (на материале латинской клинической терминологии): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.14; 10.02.19 / Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. Киев, 1990. 238 с.
23. Беляєв Р. С. Поняття терміноелемента з погляду теорії номінації // Мовознавство. 1990. № 3. С. 64–65.
24. Білоусова Р. З. Терміни з компонентом бібліо- в галузевій терміносистемі бібліографознавства // Термінологічний вісник: зб. наук. пр. 2017. Вип. 4. С. 54–63.
25. Бобрик І. І., Ковешніков В. Г. Міжнародна анатомічна номенклатура: український стандарт: навч. посіб. Київ: Здоров'я, 2001. 327 с.
26. Богуцький В. М. Мовні моделі простору як культурно-національний феномен (на матеріалі української, англійської та іспанської мов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.15 / Ін-т філол. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ, 2010. 20 с.
27. Богуцький В. М. Соматична лексика як засіб просторової номінації в українській, англійській та іспанській мовах // *Studia linguistica*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 2. С. 61–67.
28. Борисюк І. В. Явище синонімії в термінології // Дивослово. 2000. № 4. С. 27–28.
29. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Львів. держ. ун-т фіз. культури. Львів, 2003. 20 с.
30. Боярова Л. Г. Динамічна теорія норми в сучасній термінології // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2007 Вип. VII. С. 43–47.

31. Боярова Л. Г. Полісемія в українській музичній термінології // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія. 2005. № 707. Вип. 46. С. 83–86.
32. Боярова Л. Г., Покровська О. А. Терміни-синоніми як об'єкт термінографії (на матеріалі ринкової термінології) // *Vocabulum et Vocabularium*: сб. науч. тр. по лексикографии. 1996. Вып. 3. С. 60–62.
33. Бражук Ю. Б. Натуроморфна метафора в медичній термінології (на матеріалі латинськомовних анатомічних термінів): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.14 / Ін-т філол. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 330 с.
34. Булик-Верхола С. З. Омонімія і полісемія в українській музичній термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2003. № 490. С. 142–146.
35. Булик-Верхола С. З. Паронімія в українській музичній термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2011. № 709. С. 61–63.
36. Булик-Верхола С. З., Теглівець Ю. В. Гіперо-гіпонімічні відношення в українській музичній термінології // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. № 15. Т. 1. С. 7–9.
37. Важеніна О., Куцева А. Фразеологізми з соматичним компонентом: семантичний та етнокультурологічний аспекти // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. 2010. Т. 28. С. 23–33.
38. Вайнтрауб Р. М. О соматических фразеологизмах в русском языке // Лексические единицы русского языка и их изучение / отв. ред. Х. Я. Якубова. Ташкент: Ташк. гос. пед. ин-т, 1980. С. 51–55.
39. Вайнтрауб Р. М. Опыт сопоставления соматической фразеологии в славянских языках // Труды Самаркандского университета. Вопросы фразеологии. 1975. № 9. Вып. 288. С. 162–170.
40. Вакалюк Я. Ю. Із спостережень над народною медичною термінологією // Гуцульщина: лінгвістичні етюди. Київ: Наук. думка, 1991. С. 61–72.

41. Вакалюк Я. Ю. Лексика народної медицини українських говорів Прикарпаття (на матеріалах говорів Івано-Франківської області): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ужгород. гос. ун-т. Ужгород, 1974. 26 с.
42. Вакк Ф. О. О соматической фразеологии в современном эстонском литературном языке: автореф. дис. ... канд. філол. наук / АН Эстон. ССР. Отд-ние обществ. наук. Таллин, 1964. 18 с.
43. Вакк Ф. О. Фразеологизмы-соматизмы в эстонском языке. Таллин: Валгус, 1968. 196 с.
44. Вакуленко М. О. Проблема синонімії в природничих терміносистемах // *Studia linguistica*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 2. С. 85–90.
45. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології // *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2. С. 16–21.
46. Валуєва І. В. Порівняльне дослідження фразеологічних одиниць із соматичним компонентом у парадигматиці та синтагматиці (на матеріалі текстів ХХ ст.): автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський держ. ун-т. Одеса, 1996. 15 с.
47. Василевская Е. А. Словоупорядок в русском языке: очерки и наблюдения. Москва: Наука, 1962. 132 с.
48. Вікторіна О. М. Лексика народної медицини і лікувальної магії у степових говірках Дніпро-Бузького межиріччя: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2009. 20 с.
49. Вовчанська С. І. Гіперо-гіпонімічні відношення у термінології маркетингу сучасної німецької мови // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2013. № 1072. С. 105–110.
50. Гайда О. М. Національне та запозичене в сучасній медичній термінології // *Гуманітарні та соціальні науки: матеріали III Міжнар. конф. молодих вчених HSS-2011 (Львів, 24–26 листоп. 2011 р.)*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. С. 102–103.

51. Галеева Л. Д. Сопоставительный подход к изучению соматической лексической единицы рука на материале русского, татарского и английского языков // Филология и культура. Philology and culture. 2013. № 2 (32). С. 17–20.

52. Галин М. Медичний латинсько-український словник / ред. Б. Матюшенко, В. Наливайко. 2-ге вид. Детройт: Українське Лікарське Товариство Північної Америки, 1969. 304 с.

53. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища шк., 1985. 360 с.

54. Германович Г. О. Дослідження медичної термінології в наукових працях кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. // Вісник Львівського університету. Сер. філол. 2020. Вип. 72. С. 43–49.

55. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами гем- (гем(о)-, гемат(о)-) та кров(о)- у сучасній українській мові // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2016. Вип. 41. С. 161–167.

56. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами гепат-, гепатик(о)-, гепат(о)- та словом печінка у сучасній українській мові // Термінологічний вісник Інституту української мови НАН України: зб. наук. пр. 2017. Вип. 4. С. 124–129.

57. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами карді(о)- та серц(е)- у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2016. Вип. 842. С. 51–54.

58. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами на позначення соматичних понять вухо, горло, ніс у сучасній українській мові // Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan, 2018. Zesz. VI. S. 27–35.

59. Германович Г. О. Медичні терміни з соматичними компонентами кефал-, медул(о)-, менін-, менінг(о)- у сучасній українській мові // Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan, 2019. Zesz. VII/1. S. 85–92.

60. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)- та шкіра у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2018. Вип. 890. С. 36–41.

61. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами мазо-, мамо-, масто- та груди в сучасній українській мові // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. учасн. XVI Міжнар. наук. конф. «СловоСвіт 2020» (м. Львів, 1–3 жовт. 2020 р.). Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2020. С. 122–126.

62. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами псих-, псих(о)- у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2017. Вип. 842. С. 51–54.

63. Гимер Н. О. Лексика косметики та косметології сучасної української мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2010. 16 с.

64. Гнатишена І. М., Кияк Т. Р. Словник інтернаціональних терміноелементів грецького та латинського походження в сучасній термінології. Київ: КМ Academia, 1996. 203 с.

65. Годована М. П. Формування сучасної української геологічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови АН України. К., 1994. 18 с.

66. Голятина С. М. Соматическая лексика как средство отражения антропоморфного культурного кода (на материале донских казачьих говоров) // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. 2014. № 2 (87). С. 110–113.

67. Гонтар М. Родо-видові відношення в терміносистемі журналістики // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2010. № 675. С. 83–86.

68. Городенская Е. Г. Аффиксоиды украинского языка // Проблема статуса деривационных формантов. Владивосток: ДВО АН СССР, 1989. С. 86–94.

69. Городенська К. Г. Префікси і префіксоїди в українській мові // Мовознавство. 1986. № 1. С. 36–41.

70. Государська О. В. Основні компоненти теоретичної бази перекладу і перекладознавчої методології // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. філол. 2015. Вип. 54. С. 259–261.

71. Государська О. В. Соматизми як засоби відображення наївної і наукової картин світу (на матеріалі романської і слов'янської груп): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 19 с.

72. Григорьев В. П. О границах между словосложением и аффиксацией // Вопросы языкознания. 1956. № 4. С. 38–52.

73. Гриценко П. Ю. Моделювання діалектної системи лексики. Київ: Наук. думка, 1984. 255 с.

74. Гриценко П. Ю., Малахівська О. А., Поістогова М. В. Український діалектний фонофонд. Київ: Відділ діалектології Ін-т укр. мови НАН України; Уман. пед. ун-т ім. Павла Тичини МОН України, 2004. 167 с.

75. Губич П. В. Соматична метафора в пожежній термінології української, польської та англійської мов // Львівський філологічний часопис. 2019. № 6. С. 44–48.

76. Грещук В. В. Термінізація абстрактних іменників української мови (в порівнянні з російською) // Науково-технічний прогрес і проблеми термінології: тези доп. Респуб. конф. (Львів, трав., 1980). Київ: Наук. думка, 1980. С. 70–71.

77. Д'яков А. С., Кияк Т. Р. До питання про інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Сер.: Германська філологія. 1996. Вип. 1. С. 88–94.

78. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти: [монографія]. Київ: КМ Academia, 2000. 216 с.

79. Денисюк В. Соматизми як компонент фразеологічних одиниць в українській мові XVI–XVII ст. (на прикладі номена око) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2006. № 559. С. 187–191.

80. Дидик-Меуш Г. М. Медична номенклатура в пам'ятках української мови XVI–XVIII ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2001. 230 с.

81. Дидик-Меуш Г. М. Українська медицина. Історія назв: [монографія]. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 400 с.

82. Дмитрук М. В. Українська ветеринарна лексика 20-30-х років XX ст. // Культура народів Причорномор'я. 2006. № 86. С. 97–99.

83. Дорошенко С. М. Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К, 2004. 186 с.

84. Дружб'як С. В. Полісемічні терміни німецької фахової мови економіки (на матеріалі сучасних періодичних видань) // Наукові записки РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): у 2 ч. 2011. Вип. 95. С. 373–378.

85. Дюбенко К. А. Анатомічна термінологія: навч. посіб. 2-ге вид., доп. й опрац. Київ: Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця, 2001. 392 с.

86. Дяченко Н. М. Лексика на означення соматизмів у романі В. Шевчука «Дім на горі» // Волинь – Житомирщина. 2010. № 20. С. 252–260.

87. Дяченко Н. М. Номінативні поля соматизмів та відсоматичних утворень в українських діалектах: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ужгород. нац. ун-т. Ужгород, 2008. 20 с.

88. Дяченко Н. М. Проблеми вивчення соматизмів // Вісник Житомирського державного педагогічного університету. 2004. № 14. С. 216–219.

89. Жарікова Ю. В. Семантичний аналіз фразеологізмів-соматизмів (на матеріалі румейської, української та новогрецької мов) // *Studia Linguistica*. 2010. Вип. 4. С. 516–519.

90. Жуйкова М. В. «Словникова» анатомія людини: особливості тлумачення соматичної лексики у словниках української, польської, російської та англійської мов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». 2020. № 86. С. 87–95.

91. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: Твори, 2020. 912 с.

92. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: монографія. 2-ге вид., випр. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 219 с.

93. Задояна Л. Синонімія в сучасній українській термінології цукрового виробництва // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 246–249.

94. Запорожець О., Державин В. Словник чужомовних слів і виразів. Мюнхен: Крайовий Комітет СУМ у Німеччині, 1953. 320 с.

95. Захаренко И. В. Ноги в соматическом коде культуры (на примере фразеологии) // *Язык, сознание, коммуникация*: сб. статей. 2003. Вып. 25. С. 86–96.

96. Золотухін Г. О., Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Фахова мова медика. Ділова українська мова для студентів-медиків: підручник. Київ: Здоров'я, 2001. 392 с.

97. Илиади А. И. Об одной группе соматической лексики в связи с вопросами славянской именной суффиксации // *Folia onomastica Croatica*. Zagreb, 2001. Knj. 10. Poseban otisak. P. 83–94.

98. Ильина С. В. Анализ речевого функционирования составных терминов в аспекте построения ИПЯ (на материале текстов по экономике и

управления строительством): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01; 10.02.21 / Горьковский гос. ун-т им. Н.И. Лобачевского. Горький, 1988. 18 с.

99. Іваненко І. М. Українська логопедична термінологія: структура, семантика, функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. Сімферополь, 2010. 16 с.

100. Калько В. В. Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2003. 20 с.

101. Калько В. В. Лінгвокультурний аналіз соматизму язык в українських пареміях // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Філологія (мовознавство). 2012. Вип. 16. С. 135–140.

102. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов. Москва: Наука, 1977. 168 с.

103. Караванський С. Й. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». Київ: Академія, 2001. 233 с.

104. Карпіловська Є. А. Конструювання складних словотворчих одиниць. Київ: Наук. думка, 1990. 156 с.

105. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. Київ: Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України, 1999. 297 с.

106. Катиш Т. В. Терміни з інтернаціональними компонентами в мові української фантастики // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Лінгвістика. 2007. Вип. 5 . С. 243–246.

107. Кисіль Г. Г., Москаленко В. Ф., Нетяженко В. З., Мельник І. В. Культура мовлення медика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації. Київ: Здоров'я, 2010. 460 с.

108. Кисіль Г. Г., Черногуз О.Ф. Професійне мовлення медиків: навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. Київ: Медицина, 2012. 440 с.

109. Кияк Т. Р. До питання про своє та «чуже» в українській термінології // Мовознавство. 1994. № 4. С. 22–25.
110. Кияк Т. Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. 2006. Вип. 27. С. 32–34.
111. Кияк Т. Р. Прагматичні аспекти стандартизації української термінології // Мовознавство. 1993. № 1. С. 35–38.
112. Кияк Т. Р. Проблема лінгвістичного упорядкування термінології // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2005. Вип. VI. С. 13–17.
113. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2008. № 38. С. 77–80.
114. Клименко Н. Ф. Афіксоїд // Українська мова: енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський (співгол.), О. О. Тараненко (співгол.), М. П. Зяблюк та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 38–39.
115. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. Київ: Ін-т змісту і методів навчання Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1998. 182 с.
116. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ: Наук. думка, 1984. 252 с.
117. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ: Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України, 1998. 161 с.
118. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: [монографія]. Київ: Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2008. 335 с.
119. Климович С. М. Препозитивні елементи іншомовного походження: критерії визначення їх статусу // Михайло Андрійович Жовтобрюх і сучасна українська лінгвістика: зб. матер. Всеукр. наук. конф. (Черкаси, 10–11 листоп. 2005 р.) / відп. ред. Г. І. Мартинова. Черкаси: Брама-Україна, 2006. С. 140–146.

120. Кобзар Н. С. Походження чужомовних префіксів та префіксоїдів в українській біологічній термінології // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Філологія. 2007. № 765. Вип. 50. С. 43–47.

121. Кобзар Н. С. Словотворний потенціал чужомовних препозиційних елементів в українських біологічних термінах // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. 2008. Вип. 25. С. 52–59.

122. Кобзар Н. С. Чужомовні елементи в морфемній структурі термінів (на матеріалі біологічної термінології) // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2007. Вип. 7. С. 155–158.

123. Кобзар Н. С. Чужомовні слововірні елементи в українській біологічній термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2008. 18 с.

124. Коваленко Н. Д. Моделювання фразеологізмів із соматизмом «язик» (на матеріалі українських говірок) // Мовознавчі студії. 2010. Вип. 2: Фразеологізм і слово у тексті і словнику: за матеріалами Всеукр. наук. конф. на пошану 75-річчя від дня народження професора Мар'яна Демського / упоряд.: К. Іваночко та ін. С. 187–191.

125. Коваль А. П. Синоніміка в термінології // Дослідження з лексикології та лексикографії. Київ: Наук. думка, 1965. С. 157–169.

126. Ковкіна Є. Антонімія у термінологічній системі криміналістики // Вісник Харків. нац. ун-ту. Сер.: Філологія. 2012. № 1014. Вип. 65. С. 18–21.

127. Колган О. Паронімія в українській гірничій термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2006. № 559 С. 149–152.

128. Колдун Л. І. Семантичні переходи соматичних термінів у політехнічну термінологію // Вестник ХГТУ. 1998. № 2 (4). С. 48–49.

129. Корнейко І. В. Становлення термінології медичної радіології в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 1996. 18 с.

130. Кочан І. М. Варіанти і синонімія термінів з міжнародними компонентами // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 14–19.

131. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові: монографія. Львів: Видавн. центр Львів. нац. у-ту ім. Івана Франка, 2004. 520 с.

132. Кочан І. М. До проблеми статусу міжнародних терміноелементів // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Сер. філол. 2003. Вип. 30. С. 232–242.

133. Кочан І. М. Іншомовні слова в сучасній технічній термінології // Український правопис і наукова термінологія: історія, концепції та реалії сьогодення: матеріали засідань мовознавчої комісії та комісії всесвітньої л-ри НТШ у Львові 1994–1995 рр. / відпр. ред. О. Купчинський. Львів, 1996. С. 129–134.

134. Кочан І. М. Іншомовні слова в сучасній юридичній термінології // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Ю. С. Шемшученко. Київ: Концерн «Видавн. Дім “Ін Юре”» 2003. Т. 1. С. 264–265.

135. Кочан І. М. Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? // Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу: Українська наукова термінологія: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 11 груд. 2009 р.). Київ: Наук. думка, 2009. № 2. С. 9–26.

136. Кочан І. М. Кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2004. № 503. С. 34–37.

137. Кочан І. М. Міжнародні терміноелементи в системі науково-технічних термінів // Вісник Державного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2000. № 402. С. 54–59.

138. Кочан І. М. Мовна політика і терміни запозичення // Національні інтереси. Сер.: Національна безпека української термінології. 2005. Ч.13. С. 12–18.
139. Кочан І. М. Проблема національного і запозиченого в термінології // Вісник Запорізького національного університету. Сер.: Філологічні науки. 2012. № 1. С. 268–272.
140. Кочан І. М. Синонімія у термінології // Мовознавство. 1992. № 3. С. 32–34.
141. Кочан І. М. Слова з компонентами авіа-, аеро- у сучасній українській мові // Сучасні проблеми термінології та термінографії: тези доп. Міжнар. наук. конф. Київ: КМУЦА, 2000. С. 33–34.
142. Кочан І. М. Слова з компонентами аква- у сучасній українській літературній мові // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Сер. філол. 2000. Вип. 28. С. 49–54.
143. Кочан І. М. Слова з компонентами теле- в сучасній українській мові // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Сер.: Журналістика. 2003. Вип. 23. С. 54–62.
144. Кочан І. М. Слова з міжнародними компонентами на позначення кількості, розміру, сукупності у сучасних терміносистемах // Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 183–189.
145. Кочан І. М. Слова з міжнародними терміноелементами у сучасній українській мові // Мовознавство. 1998. № 6. С. 62–67.
146. Кочан І. М. Слова з постпозиційними іншомовними компонентами в сучасній українській літературній мові // Мовознавчі студії НТШ у Львові: матеріали конф. Львів, 2002. С. 265–278.
147. Кочан І. М. Слова з терміноелементом біо- у сучасній українській літературній мові // Актуальні проблеми українського словотвору / за ред. В. Грещука. Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 484–495.

148. Кочан І. М. Слова з терміноелементом термо- у сучасній українській мові // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2003. Вип. 5. С. 147–152.

149. Кочан І. М. Слова з терміноелементом фото- у сучасній українській мові // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 1998. С. 213–217.

150. Кочан І. М. Слова-терміни з міжнародними компонентами, що уживаються у пре- і постпозиції // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Сер. філол. 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 444–451.

151. Кочан І. М. Терміни з компонентами фіт-...-фіт(и) в українському науковому мовленні // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2013. № 765. С. 43–47.

152. Кочан І. М. Терміни з міжнародними соматичними компонентами в сучасній українській мові // Мова. Культура. Взаєморозуміння: зб. наук. пр. 2012. Вип. II. С. 169–179.

153. Кочан І. М. Термінологія: національна чи міжнародна? // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2009. № 648. С. 3–8.

154. Кочан І. М. Тракткування терміноелемента у сучасній науці // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2003. № 490. С. 3–11.

155. Кочан І. М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 294 с.

156. Кочан І. М. Ще раз про системність у термінології // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2001. Вип. 4. С. 67–70.

157. Кочеваткин А. М. Соматическая лексика эрзянского языка. Саранск: Красный октябрь, 2001. 208 с.

158. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2006. 464 с.

159. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Видавн. центр «Академія», 1999. 288 с.

160. Кочукова Н. І. Терміни з компонентом нео- в українській науковій мові // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. філол. 2014. Вип. 49. С. 55–57.
161. Краковецька Г. О. Деякі проблеми унормування українських відповідників латинських медичних найменувань // Українська термінологія і сучасність. 1997. С. 146–148.
162. Краковецька Г. О. Зміна значень запозичених слів при створенні медичних термінів // Культура слова: респ. міжвідом. зб. Київ, 1982. Вип. 22. С. 12–18.
163. Краковецька Г. О., Бобирьов В. М., Беляєва О. М. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія: підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти. Київ: Здоров'я, 1999. 360 с.
164. Краснопольська Н. Л. Синонімія у термінології менеджменту // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2005. Вип. VI. С. 111–114.
165. Кринець О. М. Полісемія українських технічних термінів // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». 2012. № 994. Вип. 64. С. 78–80.
166. Крыжановская А. В., Симоненко Л. А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. Київ: Наук. думка, 1987. 163 с.
167. Кунин А. В. Фразеологические единицы и контекст // Иностранные языки в школе. 1971. № 5. С. 2–14.
168. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учеб. пособ. для ин-тов и фак. иностр. яз. 3-е изд., стереотип. Дубна: Феникс, 2005. 488 с.
169. Куньч З. Й. Семантика греко-латинських запозичень у термінології // Проблеми української науково-технічної термінології: тези II Міжнар. наук. конф. Львів, 1993. С. 130–131.
170. Куньч З. Й. Українська риторична термінологія: історія і сучасність: монографія. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. 216 с.

171. Куньч З., Шаблій А. Медична термінологія в суспільно-політичному дискурсі (на прикладі статті Ліни Костенко «Україна як жертва і чинник глобалізації катастроф») // Інформація, комунікація, суспільство 2020: матеріали ІХ Міжнар. наук. конф. (Львів, 21 травн. 2020 р). Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2020. С. 136–137.

172. Лагдан С. П. Соматична метафора в залізничній термінології // Вісник національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2014. № 791. С. 66–70.

173. Лепеха Т. В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології: автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський держ. ун-т. Дніпропетровськ, 2000. 19 с.

174. Лепеха Т. В. Про деякі проблеми української наукової термінології // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2001 Вип. IV. С. 70–72.

175. Лехніцька С. І. Явище синонімії у фармацевтичній номенклатурі грецько-латинського походження: ономазіолого-дериваційний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.14 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 17 с.

176. Литвиненко Н. П. Сучасний український медичний дискурс: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2010. 35 с.

177. Литвин О. Г., Голубінка Н. І., Голубінка Ю. І. Полісемія в українській геодезичній термінології // Геодезія, картографія і аерофотознімання. 2015. Вип. 82. С. 41–47.

178. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс: монографія. Харків: Харків. іст.-філол. т-во, 2009. 302 с.

179. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ: Книга Плюс, 2001. 176 с.

180. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Медичний термін у лінгвістичному аспекті. Київ: Здоров'я, 2001. 176 с.

181. Литвинко О. А. Проблема гіперо-гіпонімічних відношень (на матеріалі англійської термінологічної підсистеми машинобудування) // Філологічні трактати. 2014. № 4. Т. 6. С. 41–45.
182. Лінгвістичний енциклопедичний словник / за ред. В. М. Ярцевої; Ін-т мовознавства АН СРСР. Москва: Сов. енциклопедії, 1990. 682 с.
183. Лісовий М. І. Культура професійного мовлення: [навч. посіб. для студ. вищих мед. навч. закл.]. Вінниця: Нова книга, 2010. 200 с.
184. Лобур Н. В. Антропометрична метафора в мовній картині світу: типологічна модель: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01; 10.02.03 / Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. Львів, 1997. 21 с.
185. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов: монографія. Москва: Наука, 1982. 149 с.
186. Лотте Д. С. Образование и правописание трехэлементных научнотехнических терминов. Москва: Наука, 1969. 119 с.
187. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: вопросы теории и методики. Москва: Изд-во АН СССР, 1961. 158 с.
188. Луковенко Т. О. Складання як один зі способів термінотворення у галузі гомеопатії // Термінологічний вісник: зб. наук. пр. 2013. Вип. 2. С. 28–31.
189. Луковенко Т. О. Українська гомеопатична лексика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Донецький нац. ун-т. Донецьк, 2011. 18 с.
190. Луковенко Т. О. Явище паронімії в українській гомеопатичній термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2012. № 733. С. 123–126.
191. Луньо П. Є. Структурне моделювання двокomпонентних термінів конституційного права України // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. 2013. Вип. 39. С. 61–64.
192. Любарський С. Б. Синонімія термінів загального землеробства // Стиль і текст. 2006. Вип. 7. С. 163–168.

193. М'ягкота І. В. Паронімія в термінології української фольклористики // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018. Вип. 32 (3). С. 94–96.
194. Малевич Л. Теоретичні проблеми термінологічної варіантності // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 75–81.
195. Мамич М. В. Явища синонімії та полісемії в сучасній юриспруденції // Записки з українського мовознавства. 2005. Вип. 15. С. 83–88.
196. Мартиняк О. А. До проблеми внормування синонімії в українській науково-технічній термінології // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. Міжнар. наук. конф. (Львів, 25–27 верес. 2014 р.). Львів, 2014. С. 37–41.
197. Мартиняк О. А. Синонімія та варіантність в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2010. 18 с.
198. Мартиняк О. А. Терміни з міжнародними компонентами -метр, -граф і -скоп та їхні синоніми на українському ґрунті // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки. 2009. № 6. С. 496–500.
199. Мартиняк О. А. Явище синонімії у термінологічній лексиці // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 100–103.
200. Материнська О. В. Типологія найменувань частин тіла: [монографія]. Донецьк: ДонНУ, 2009. 295 с.
201. Мельничук О. С. Методологія у мовознавстві. Українська мова: енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (спів гол.) та ін.] 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2004. С. 338–339.
202. Миголинець О. Ф. Про деякі народні назви хвороб в українських закарпатських говірках // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Філологія. 2005. Вип. 11. С. 51–54.

203. Миголинець О. Ф. До вивчення народної медицини та її лексики // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. пам'яті проф. В. Добоша. Ужгород, 2005. Вип. 8. С. 62–68.

204. Миголинець О. Ф. Медична лексика у «словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.» // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Філологія. Соціальні комунікації. 2011. Вип. 24. С. 138–143.

205. Миголинець О. Ф. Семантична мотивація лексики народної медицини в українських закарпатських говірках // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Філологія. 2007. Вип. 16. С. 109–111.

206. Михайленко Т. Д. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології // Українське мовознавство. 2003. № 25. С. 24.

207. Михайлова Т. В. Гіпонімія як лексико-семантична категорія // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2015. Вип. 41. С. 57–66.

208. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2002. 218 с.

209. Міжнародна анатомічна номенклатура / ред.: І. І. Бобрик, В. Г. Ковешніков. Київ: Здоров'я, 2001. 328 с.

210. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / ред. В. Г. Черкасов. Вінниця: Нова кн., 2010. 392 с.

211. Місник Н. В. Дериваційні процеси як аспект формування термінологічного фонду медичної науки // Термінологічний вісник. 2019. Вип. 5. С. 261–267.

212. Місник Н. В. Історія становлення української медичної термінології // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. № 9: Сучасні тенденції розвитку мов. 2011. Вип. 5. С. 198–202.

213. Місник Н. В. Медичний словник як основне джерело систематизації та унормування галузевої термінології // Українська термінологія і сучасність: матеріали II Всеукр. наук. конф. Київ, 1997. С. 197–199.

214. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2002. 20 с.

215. Місник Н., Симоненко Л. Про “стан здоров’я” мови медицини (термінологічний аспект) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 262–269.

216. Місяць Н. В., Білоус А., Білоус В. Й. Українські анатомічні офтальмологічні терміни // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2001. Вип. IV. С. 194–198.

217. Місяць Н. К., Білоус В. Й. Інтернаціональне та національне в українській офтальмологічній термінології // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2005. № 23. С. 86–88.

218. Мойсеєнко Л. А. Соматизми в українській, німецькій та польській мовах із компонентом найменування «частина тіла людини» // Київські полоністичні студії. 2015. Т. 26. С. 410–415.

219. Мойсієнко В. М. Номінація в поліській народній медицині та лікувальній магії: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Укр. держ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1994. 22 с.

220. Морозова Г. О. Вторинна номінація як спосіб творення термінів акушерства і гінекології // Термінологічний вісник. 2013. Вип. 2. С. 38–42.

221. Морозова Г. О. Типологія формальної варіантності на матеріалі термінології акушерства і гінекології // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Сер.: Філологія. Соціальні комунікації. 2011. Т. 24 (63). № 1. Ч. 2. С. 94–98.

222. Москаленко А. А. Неологізми з першим компонентом супер-, мікро-, міні- в українській та російській мовах // Українська мова і література в школі. 1975. № 7. С. 37–42.
223. Муромцев І. В. Морфеміка і словотвір сучасної української мови. Харків: ХДУ, 1980. Вип. 1: Морфеміка. 60 с.
224. Навчук Г. В., Ткач А. В. Українська медична термінологія на сучасному етапі: проблеми впорядкування // Буковинський медичний вісник. 2010. Т. 14. № 4 (56). С. 163–166.
225. Нетлюх М. А. Українсько-латинський анатомічний словник: (анатомічна номенклатура). Львів: Львів. держ. мед. ін-т., 1995. 216 с.
226. Нечаїв С. Історія української медичної термінології (лікарського називництва // Історія української медицини: матеріали конф. Київ, 1995. С. 42–43.
227. Нечаїв С. Українська медична лексикографія (лікарське словникарство) – нове відродження // матеріали ІХ конгресу СФУЛТ. Луганськ, 2002. С. 93–94.
228. Нечай С. В. Латино-український медичний словник (додаток 3 до Російсько-українського медичного словника з іншомовними назвами /4/): 10 000 слів. Київ: УЛТК; Фонд ТТ, 2000. 384 с.
229. Нечай С. В. Російсько-український (московсько-руський або москвинсько-русинський) медичний (лікарський) словник з іншомовними назвами: 15 000 слів. Київ: Укр. лікар. т-во у Києві; Благодійний фонд «Третє тисячоліття», 2000. 432 с.
230. Никончук М. В., Никончук О. М., Мойсієнко В. М. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. Житомир: Полісся, 2001. 147 с.
231. Нікітіна Ф. О. Засоби структурації інтернаціональних терміноелементів в українській науковій термінології // Мовознавство. 1996. № 4–5. С. 47–49.
232. Нікуліна Н. В. Явище полісемії в термінознавстві (на матеріалі транспортної термінологічної мегасистеми) // Вісник Національного

університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології 2016. № 842. С. 96–99.

233. Німчук В. В. Мова українського травника XVI ст. // Мовознавство. 1976. № 5. С. 43–55.

234. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. Київ: Наук. думка, 1985. 223 с.

235. Овчаренко Н. І. Іншомовний термін у контексті сучасного українського мовлення // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2003. Вип. V. С. 60–65.

236. Олещук Т. В. Медицинская лексика в древнерусском книжно-письменном языке: (наименования болезней и болезненных состояний): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Киев. гос. пед. ин-т. Киев, 1985. 227 с.

237. Омельковець Р. С. Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі: монографія. Луцьк: ВВ «Вежа», 2006. 302 с.

238. Орфографічний словник українських медичних термінів. Львів: Видавн. спілка «Словник» ЛДМІ; Наук. т-во імені Шевченка, 1993. 473 с.

239. Осипенко З. М. Моделі складних слів у сучасній термінології // Українська мова та література в школі. 1978. № 11. С. 82–83.

240. П'ятецька О. В. Пароніми в професійній мові економіста // Культура слова. 2010. Вип. 73. С. 144–148.

241. Павловський М. Про упорядкування українських термінів медичних текстів // Українська термінологія і сучасність. 2007. Вип. VII. С. 187–190.

242. Панцьо С. Є. Символічний потенціал соматичної лексики в поетичних текстах Богдана Лепкого // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Літературознавство. 2012. № 36. С. 297–302.

243. Панько Т. І. Від терміна до системи. Львів: Світ, 1979. 148 с.

244. Панько Т. І. До проблеми формування й уніфікації української мови // Мовознавство. 1991. № 1. С. 15.

245. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994. 216 с.
246. Пацера Л. В. Сложные образования с компонентом электро- в языке советской печати (50–70 гг.) // Вісник Львівського університету. Сер. філол. 1982. Вип. 12. С. 44–49.
247. Передрієнко В. А. Лікарські та господарські порадики XVIII ст. Київ: Наук. думка, 1984. 128 с.
248. Перхач Р.-Ю. Т. Етапи розвитку терміна і терміносистеми у медицині і фармації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. філол. 2014. Вип. 46. С. 145–147.
249. Перхач Р.-Ю. Т. Термінологія в інструкціях до медичних препаратів: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2017. 20 с.
250. Петрова О. Б. Структурно-семантична характеристика медичної термінології та народних найменувань шкірних хвороб в українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 1994. 232 с.
251. Петрова О. Б. Типологія внутрішньої форми слова в народній медичній термінології // Українська термінологія і сучасність. 1998. С. 91–92.
252. Петрух Л. І. До 10-річчя виходу у світ Українсько-латинсько-англійського медичного тлумачного словника // Українська термінологія і сучасність. 2005. Вип. VI. С. 373–377.
253. Петрух Л., Головка І. Про деякі аспекти укладання українсько-латинсько-англійського медичного енциклопедичного словника // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. Міжнар. наук. конф. (м. Львів, 27–29 верес. 2012 р.). Львів, 2012. С. 41–43.
254. Петрух Л., Головка І., Джура М., Перхач Р. Про наголос і закінчення у медичних термінах в українсько-латинсько-англійському медичному енциклопедичному словнику (УЛАМЕС) // Проблеми української

термінології: зб. наук. пр. Міжнар. наук. конф. (Львів, 1–2 жовт. 2010 р.). Львів, 2010. С. 71–73.

255. Петухова О. В. Паронімія як лексико-семантичне явище в українській термінології металознавства // Дослідження з лексикології і граматики української мови. 2011. Вип. 10. С. 197–205.

256. Пилипів О. Г., Вітрів Х. В. Характеристика латинських юридичних термінів-комполітів // Іноземна філологія. 2015. Вип. 128. С. 203–207.

257. Пилипів О., Мисловська Л. Основи сучасної латинської медичної термінології: навч. посіб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2012. 251 с.

258. Пиріг Л. А. Сучасні реалії творення, удосконалення, сприйняття і використання української медичної термінології // Українська термінологія і сучасність. 1997. С. 32–33.

259. Пиріг Л. А. Українська мова в лікарському середовищі. Сучасний стан і перспективи // Вісник НТШ. Львів, 1993. Ч. 6–7. С. 22–25.

260. Пиріг Л. А. Українська мова і термінологія як засіб спілкування українського лікаря // Актуальні проблеми медичної термінології: тези доп. І Міжнарод. наук, конф. (Львів, 27–29 трав., 1993 р.). Львів, 1993. С. 19.

261. Півторак Г. П. Іншомовна лексика з компонентом філ- в українській мові // Українська мова та література в школі. 1978. № 7. С. 89–91.

262. Пілецький В. І. Деякі лінгвістичні проблеми українського термінознавства // Український правопис і наукова термінологія: Проблеми норми та сучасність. – Наукове товариство ім. Шевченка у Львові: Філологічна секція. 1997. Т. 9. С. 116–117.

263. Польщикова О. М. Гіперо-гіпонімічні відношення в українській телекомунікаційній термінології // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць. Сер. 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2010. Вип. 6. С. 209–213.

264. Пономарів О. Д. Мовностилістичні поради: лексика іншомовного походження // Урок української. 2001. № 11–12. С. 25–27.

265. Пономарів О. Д. Українсько-грецькі лексико-семантичні паралелі // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. 2008. Вип. 24. Ч. 3. С. 123–124.
266. Потапчук О. Гіперо-гіпонімічні відношення в системі економічних термінів // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки. Мовознавство. 2014. № 2. С. 57–62.
267. Приходько І. М. Соматична лексика: межі поняття та спроба класифікації // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. пр. Сер.: Філологічні науки. 2016. № 1. С. 203–206.
268. Прокопенко В. А. Назв хвороб, способи їх лікування та лікувальних установ у буковинських говорах // Матеріали XIX наук. сесії Чернівецького університету. Сесія філологічних наук: тези доп. Чернівці, 1963. С. 6–7.
269. Проник І. Р. Запозичення та освоєння чужомовної лексики в українській фізичній термінології на зламі XIX–XX століть // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2003. Вип. V. С. 167–169.
270. Процик М. Р. Антонімічні відношення в українській видавничій термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2006. № 559. С. 293–295.
271. Романова Н. П. Лингвистическая терминология в системе и развитии. Новосибирск: Изд-во НУ, 1987. 92 с.
272. Романова О. О. Антонімічні відношення в українській швацькій термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2012. № 733. С. 149–154.
273. Романова О. О. Гіперо-гіпонімія в українській швацькій термінології // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. філол. 2007. Вип. 50. № 765. С. 32–35.
274. Романюк В. М. Лінгвістична експлікація соматичної лексики // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2014. Вип. IV. С. 13–20.

275. Російсько-український медичний словник / уклад.: Мусій О., Нечай (Нечаїв) С., Соколюк О., Гаврилюк С. Умань: [б. в.], 1992. 114 с.
276. Російсько-український медичний словник: 7 000 слів / О. Мусій [и др.]. 3-є вид., зі змін. Умань: Українське лікарське товариство в Києві, Товариство української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта» (Печерське об'єднання м. Києва), 1992. 124 с.
277. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина / ред. О. Д. Бельгард. Київ: Наук. думка, 1996. 660 с.
278. Рудакова Т. М. Іншомовні лексичні запозичення та проблема їхньої доцільності у витлумаченні вчених ХХ–ХХІ ст. // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки. 2015. Вип. 7. С. 45–52.
279. Рудакова Т. М. Принципи засвоєння неозапозичень в українській літературній мові: орфографічна адаптація // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Філологічні науки. 2013. Кн. 1. С. 129–135.
280. Руколяньська Н. М. Гіперо-гіпонімічні відношення в термінології кримінально-процесуального права // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2007. Вип. VII. С. 118–120.
281. Русанівський В. М. Поняття семантичного і стилістичного інваріанта // Мовознавство. 1981. № 3. С. 9–21.
282. Русанівський В. М. Префіксальний словотвір // Словотвір сучасної української літературної мови. Київ: Наук. думка, 1979. С. 228–284.
283. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ: Наук. думка, 1984. 240 с.
284. Русановська Т. Фреймова семантика та теорія лексико-семантичного поля у дослідженні сленгових вторинних номінацій соматизмів // Наукові записки РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство). 2009. Вип. 81 (4). С. 6–11.

285. Самолисова О., Ніколаєва А. Поняття “термінологія” та деякі аспекти українського медичного термінотворення // Українська термінологія і сучасність. 2005. Вип. VI. С. 201–204.
286. Сафин Р. А. Статус морфем типа grapho- и -logy // Вопросы терминологии и лингвистической статистики. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. С. 48–54.
287. Світлична Є. І., Берестова А. А., Тележкіна О. О. Фахова мова фармацевта: базовий підруч. 2-ге вид., випр. та допов. Харків: НФаУ: Золоті сторінки, 2017. 312 с.
288. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с
289. Селігей П. О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми // Мовознавство. 2007. № 3. С. 48–61.
290. Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? // Українська мова. 2007. № 3. С. 3–16.
291. Сербенська О. А. Слова на фото-, їх утворення і тенденції розвитку в сучасній українській та російській мовах // Журналістика: преса, радіо, телебачення. 1981. Вип. 10. С. 100–111.
292. Сидоренко Л. М. Суфіксальні деривати в професійній термінології (нормативний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2004. 19 с.
293. Сизонов Д. Ю. Лінгвопрагматичний потенціал української медичної термінології у ЗМІ: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2012. 19 с.
294. Сизонов Д. Ю. Медична термінологія в мас-медіа: стилістичний потенціал: монографія. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2012. 195 с.
295. Симоненко Л. О. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства // Українська термінологія і сучасність. 2009. Вип. VIII. С. 9–15.

296. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан і перспектива розвитку // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2001. Вип. IV. С. 3–8.
297. Симоненко Л. О. Українська термінологічна лексикографія за роки незалежності: здобутки і прорахунки // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2003. Вип. V. С. 18–22.
298. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології. Київ: Наук. думка, 1991. 151 с.
299. Симоненко Л. О., Соколова С. О., Годована М. П. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. Київ: Наук. думка, 1993. 237 с.
300. Сівков І. В. Соматизми кістка та кров в арабській та українській мовах: етимологічно-дериваційний аналіз, структурне дослідження семантичних полів // Сходознавство. 2014. № 67. С. 79–86.
301. Склад і структура термінологічної лексики української мови / за ред. А. В. Крижанівської. Київ: Наук. думка, 1984. 196 с.
302. Скоробагатько Н. О. Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнослов'янських і східностепових говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с.
303. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наук. думка, 1973. 280 с.
304. Скрипник І. Ю. Соматичні фразеологічні одиниці із значенням інтерперсональних відносин: структурно-семантичні та функціональні характеристики: дис. .... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. 224 с.
305. Слабий Б. В. Чи необхідні чужоземні слова в українській термінології // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 44–48.

306. Сокіл-Клепар Н. В. Соматична лексика в номінації географічного простору Карпат // Народознавчі зошити. 2016. № 3 (129). С. 646–650.
307. Соколовська Т. Г. Синонімія та антонімія як базові парадигматичні класи в українській терміносистемі з генетики // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 1998. С. 171–174.
308. Соколовська Т. Г. Українська термінологія з генетики: походження, структура, системність (лінгвістична проблематика): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1999. 193 с.
309. Соломахін А. Ф. Полісемія в українській астрономічній термінології // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2012. Т. 195. Вип. 183. С. 91–96.
310. Сташко М. В. Семантичні особливості слів з терміноелементом бібліо- // Вісник державного університету «Львівська Політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2000. № 402. С. 311–314.
311. Степаненко О. К. Семантика і структура словотвірних гнізд із вершинним соматичним компонентом: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровськ. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ: 2010. 23 с.
312. Степанишин Б. І. Іншомовна лексика в українському мовленні: Чи можна (і чи треба) обходитися без чужомовних слів? // Київ. 2002. № 11. С. 152–155.
313. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка. Москва: Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1953. 376 с.
314. Стецюк Р. І. Українська кардіологічна термінологія (структурно семантична характеристика): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 1998. 198 с.
315. Стрижаківська О. С. Назви хвороб у буковинських говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / ДВНЗ “Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника”. Івано-Франківськ, 2011. 20 с.

316. Стрілець Н. Я. Структурні та функціонально-семантичні особливості соматичних фразем у романських мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 17 с.

317. Сухова Т. В. Медична номенклатура в староукраїнській мові XV – першої половини XVII ст. // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2005. Вип. 12. С. 82–89.

318. Таран З. Місце греко-латинських запозичень в українській медичній термінології // Українська термінологія і сучасність. 1997. С. 93–95.

319. Терехова В. С. Лексика народної медицини: (по матеріалам лечебників XVII–XVIII вв.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ленінград. гос. пед. ін-т ім. А. И. Герцена. Ленінград, 1965. 390 с.

320. Терехова Д. І. Психолінгвістичні особливості сприйняття соматичної лексики в українській та російській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.15 / Ін-т укр. мови. Київ, 1997. 18 с.

321. Терещенко С. Синонімія в термінології (лексикографічний аспект) // Українська термінологія і сучасність. 2001. Вип. 4. С. 328–330.

322. Терлецька І. М., Кобильченко М. О., Шекера Н. С. Особливості сучасної медичної термінології // Сучасні дослідження з іноземної філології. 2012. Вип. 10. С. 291–298.

323. Титаренко Н. А. Слова з компонентом авто- в сучасній українській літературній мові // Науково-технічний прогрес і мова: тези доп. Республік. наук. конф. / Житомир. пед. ін-т. Житомир, 1976. С. 150–151.

324. Тихоша В. І. Структурно-семантичні особливості медичних термінів української мови // Філологічні науки: зб. наук. пр. 2003. Вип. 20. С. 100–104.

325. Ткач А. В. Медичні терміни-словосполучення: структура та особливості функціонування // Мовознавчий вісник. 2014. Вип. 18. С. 102–107.

326. Ткач А. В. Словотвірна ідентичність / варіантність української медичної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ. 2009. 20 с.

327. Ткач А. В. Сучасна українська медична термінологія: проблеми та перспективи розвитку // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: Філологічні науки. 2010. Вип. 23. С. 247–252.
328. Ткаченко О. Б. Запозичення // Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. С. 179–180.
329. Ткаченко О. Б. Іншомовні слова // Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. 2-ге вид., випр. і допов. 2004. С. 230.
330. Ткаченко О. Г. Системні відношення в мові // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 9: Сучасні тенденції розвитку мов. 2006. Вип. 1. С. 80–83.
331. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
332. Тур О. М. Паронімія як лексико-семантичне явище в українській термінології землеустрою та кадастру // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2009. Т. 98. Вип. 85. С. 125–128.
333. Тур О. М. Явище синонімії в українській термінології землеустрою та кадастру // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2005. Вип. VI. С. 221–224.
334. Туровська Л. В. Військові звання та посади в Україні: [монографія] Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 160 с.
335. Усатенко О. К. Російсько-український словник медичної термінології. Київ: Наук. думка, 1996. 463 с.
336. Файчук Т. Г. Біологічна та медична лексика у лікарських порадиниках XVI–XVIII ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні НАН України. Київ, 2004. 18 с.
337. Фаріон І. Д. Англомовний наступ в українській дійсності // Сучасність. 2000. № 3. С. 150–157.

338. Фаріон І. Д. Соціальний контекст англоварваризації в українській освіті та науці // Записки з українського мовознавства. 2020. Вип. 27. С. 173–182.

339. Філіппова Н. М. Метафора в термінології (на матеріалі соматизмів в англomовній суднобудівній термінології) // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. учасн. XI Міжнар. наук. конф. «СловоСвіт 2010». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2010. С. 85–87.

340. Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

341. Фуртак Б. Назаренко О. Вживання в українській мові слів іншомовного походження // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. Міжнар. наук. конф. (Львів, 7–9 верес. 2004 р.). Львів, 2004. С. 22–23.

342. Цимбал Н. А. Полісемія в українській термінології органічної хімії // Термінологічний вісник. 2013. Вип. 2 (2). С. 22–27.

343. Цимбал Н. А. Проблема синонімії в українській термінології органічної хімії // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2003. Вип. V С. 187–191.

344. Цимбал Н. А. Сучасна українська термінологія органічної хімії. Умань: РВЦ «Софія», 2007. 135 с.

345. Цісар Н. Системотворчий потенціал вторинних медичних найменувань // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. 2010. № 675. С. 54–56.

346. Цісар Н. З. Вторинна номінація в системі української медичної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2009. 18 с.

347. Цісар Н. З. Умотивованість вторинних медичних найменувань. Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. К. : КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 236–240.

348. Чайко Т. Н. Названия частей тела как источник метафоры в апеллятивной и ономастической лексике // Вопросы ономастики. Свердловск, 1974. № 8–9. С. 98–106.

349. Черевко І. В. Образна основа фразеологічних одиниць із соматизмом кров (на матеріалі пам'яток української мови XVI – першої половини XVII ст.) // Науковий вісник Ужгородського університету: на честь д.філол.н. В. М. Мокієнка, почесного Голови Комісії зі слов'янської філології при Міжнародному комітеті славистів (до 80-річчя від дня народження). Сер.: Філологія. 2020. Вип. 1 (43). С. 282–287.

350. Черненко Т. В. Соматична метафора в географічній термінології Житомирщини // Вісник Львівського університету. Сер. філол. 2019. Вип. 71 (2). С. 164–173.

351. Чернецька Г. В. Гібридні терміни з регулярно повторюваними іншомовними компонентами гідро-, енерго-, термо- турбо- в українській мові // Науково-технічний прогрес і мова. Київ: Наук. думка, 1978 С. 174–175.

352. Чорна О. Гіперо-гіпонімічні відношення у податковій термінології // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. 2009. Вип. VIII. С. 102–106.

353. Шалаєва Г. Структурний аналіз сучасної медичної термінології та труднощі перекладу багатокomпонентних медичних термінів // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2014. № 1. С. 90–96.

354. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию. Москва: Изд-во Москов. ун-та, 1968. 310 с.

355. Шапран Д. П. Гіперо-гіпонімічні відношення в українській маркетинговій терміносистемі. Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=7925> (Дата звернення: 20.02.2020).

356. Шапран Д. П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський національний ун-т. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.

357. Шевелюк В. А. Моделі іспанських та українських соматичних фразем за інваріантними ситуаціями і концептосферами // Проблеми зіставної семантики. 2013. Вип. 11. С. 387–392.

358. Шевелюк В. А. Контрастивна семантика фразеологічних одиниць із соматичним компонентом: лінгвокультурологічний підхід (на матеріалі іспанської та української мов): автореф. дис. ... канд. філол. наук 10.02.17 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.

359. Шмелев Д. Н. Семантическая структура слова // Проблемы семантического анализа лексики. Москва: Наука, 1973. С. 211–258.

360. Шостюк З. В. Роль соматичної лексики в пізнанні мовної картини світу (на прикладі творчості Дмитра Павличка) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. філол. 2017. Вип. 68. С. 81–83.

361. Шпітько І. М. З голови аж до ніг / Od hlavy až po päty, або про українсько-словацькі соматизми: ономаціологічний аспект // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Мовознавство. 2017. Вип. 23 (1). С. 198–207.

362. Шпітько І. М. Не на одно лице, або про соматизм обличчя в словацькій й українській мовах: ономаціологічний аспект // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Мовознавство. 2016. Вип. 22. № 11. С. 200–206.

363. Штиченко І. Ю. Тематична класифікація фразеологізмів латинської мови із соматичним компонентом (семантико-когнітивні виміри) // Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43 (4). С. 304–310.

364. Шутак Л.Б., Навчук Г. В. Культура усного спілкування медичного працівника: [навч. посіб. для студ. вищих мед. закладів III–IV рівнів акредитації]. Чернівці: Вид-во БДМУ, 2014. 177 с.

365. Юкало В. Я. Культура мови. Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. 77 с.

366. Юкало В. Я. Медична професійна мова в історії української літературної мови // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту

українознавства. Київ, 2007. Т. XVII: На пошану професора Світлани Яківни Єрмоленко / за заг. ред. проф. П. П. Кононенка. С. 281–300.

367. Юкало В. Я. Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2003. 24 с.

368. Юкало В. Я. Особливості лексикографічного опрацювання термінів у медичних словниках О. Мусія, С. Нечая та ін. // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. учасн. 8-ї Міжнар. наук. конф. «СловоСвіт 2004» (Львів, 7–9 верес. 2004 р.). Львів: Ліга-Прес, 2004. С. 35–38.

369. Юкало В. Я. Проблеми нормування мовних стереотипів медичної галузі. URL: <http://intranet.tdmu.edu.ua> (Дата звернення: 20.05.2019).

370. Юкало В. Я. Українська медична термінологія 20-х років ХХ століття і сучасність. URL: <http://intranet.tdmu.edu.ua> (Дата звернення: 20.02.2018).

371. Юшманов Н. В. Элементы международной терминологии: словарь-справочник. Москва: Наука, 1968. 72с.

372. Яніцька Н. Р. Соматична лексика як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2008. Вип. 3. С. 211–213.

373. Ярова І. М. Словенська фразеологія із соматичним компонентом: ідеографічний та прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03 / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Київ, 2010. 18 с.

374. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові: монографія. Київ: Ін-т укр. мови; Видавн. дім Дмитра Бураго, 2009. 179 с.

II. Джерела матеріалу

1. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

2. ТСМТ – Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Тлумачний словник медичних термінів: рос., лат. та укр. мовами: для лікарів, науковців, студ. мед. навч. закл. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2010. 848 с.
3. НСІС – Новий словник іншомовних слів / за ред. Л. І. Шевченко. Київ: Арій, 2008. 672 с.
4. СІС – Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: УРЕ, 1985. 966 с.
5. СУМ – Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
6. УАІМСД – Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда (переклад 30-го, американського видання): у 2 т. Львів: НАУТІЛУС, 2007. Т. 1. 1248 с. ; Т. 2. 1024 с.
7. УЛАМЕС – Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: в 4 т. / укл. Л. Петрух, І. Головка. Київ, 2012–2016.
8. УЛАМТС – Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник: у 2 т. / за ред. Л. Петрух, М. Павловського. Львів: Видавн. спілка «Словник» Львів. мед. ун-ту, 1995. Т. 1. 651 с. ; Т. 2. 786 с.
9. СЧС – Штепа П. Словник чужослів. Торонто: Видав. Й. Гладун і сини, 1977. 452 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях

1. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами гем- (гем(о)-, гемат(о)-) та кров(о)- у сучасній українській мові // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2016. Вип. 41. С. 161–167.
2. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами карді(о)- та серц(е)- у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2016. Вип. 842. С. 51–54.
3. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами гепат-, гепатик(о)-, гепат(о)- та словом печінка у сучасній українській мові // Термінологічний вісник Інституту української мови НАН України: зб. наук. пр. 2017. Вип. 4. С. 124–129.
4. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами псих-, псих(о)- у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2017. Вип. 842. С. 51–54.
5. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермат(о)- та шкіра у сучасній українській мові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. пр. Сер.: Проблеми української термінології. 2018. Вип. 890. С. 36–41.

Статті в іноземних виданнях

6. Германович Г. О. Медичні терміни з компонентами на позначення соматичних понять вухо, горло, ніс у сучасній українській мові // *Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan, 2018. Zesz. VI. S. 27–35.*

7. Германович Г. О. Медичні терміни з соматичними компонентами кефал-, медул(о)-, менін-, менінг(о)- у сучасній українській мові // *Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan, 2019. Zesz. VII/1. S. 85–92.*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Германович Г. О. Медичні терміни зі соматичними компонентами мазо-, мамо-, масто- та груди в сучасній українській мові // *Проблеми української термінології: зб. наук. пр. учасн. XVI Міжнар. наук. конф. «СловоСвіт 2020» (м. Львів, 1–3 жовт. 2020 р.). Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2020. С. 122–126.*

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

9. Германович Г. О. Дослідження медичної термінології в наукових працях кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. // *Вісник Львівського університету. Сер. філол. 2020. Вип. 72. С. 43–49.*

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

– XVI Міжнародна наукова конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Семантика мовних одиниць (на матеріалі української і російської мов)» (Харків, 14–15 квітня 2016, очна форма участі);

– XIV Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2016» (Львів, 29 вересня – 1 жовтня 2016, очна форма участі);

– Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 27–28 квітня 2017, очна форма участі);

- XV Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2018» (Львів, 4–6 жовтня 2018, очна форма участі);
- IV Міжнародна наукова конференція «Україністика: вчора, сьогодні, завтра...» (Познань, 25–27 жовтня 2018, очна форма участі);
- XVI Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології СловоСвіт 2020» (Львів, 1–3 жовтня 2020, очна форма участі).

РЕЄСТР СОМАТИЗМІВ

СОМАТИЗМИ

1. **Сомонімічна** лексика (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки):

абатмент (зуб або корінь, що служить для закріплення як незнімного, так і знімного протеза або ін. засобу подібного призначення);

брівка (брова);

відросток (виступ; в анатомічній термінології, загальна назва такої маси, що виступає від більшої структури);

вії (волосся, що росте по краях повік);

війка (колишня назва зовнішнього краю повіки);

волос (ниткоподібні придатки шкіри, що складаються з кератину або волосяний покрив(волосся));

волосина, волосок (волос);

вузол (вузлоподібна маса, загальна назва скупчення тіл нервових клітин, доброякісна кістозна пухлина);

ген (ділянка молекули ДНК, яка містить усю інформацію, потрібну для синтезу продукту);

голова (верхня частина тіла, що складається з мозкової і лицевої частини);

головка (загальна назва невеликої округлої маси, або тіла, подібної до залози);

горб (округле підвищення або випуклість; кіфоз; в анатомічній номенклатурі, загальна назва підвищення або виступу);

горбик (гемороїдальний вузол);

горбок (невеликий виступ або підвищення, зокрема в анатомічній номенклатурі; горбик; малий горбок, звичайно утворений групою клітин; головний вид ушкодження при туберкульозному склерозі; вузол або невеликий виступ);

горло (глотка; зів; передня частина ший);

гормон (хімічна речовина, утворена в тілі органом, клітиною органа або розмішеними клітинами);

груди (грудна клітка; передня частина грудної клітки; молочні залози жінки);

губа (термін, що вживається в анатомічній номенклатурі для окреслення подібної до губи структури; верхній або нижній м'ясистий край рота, що разом називаються губи рота; губоподібна частина або структура);

депо (частина тіла, в якій певна речовина, напр., медикамент, може нагромаджуватися, відкладатися або зберігатися, а згодом розподілятися в організмі);

ділянка (загальна назва, що вживається в анатомічній номенклатурі для окреслення окремої поверхні чи функціонального участка; загальна анатомічна назва зони на поверхні тіла, яка має окреслені межі);

дуга (загальна назва, що вживається в анатомічній номенклатурі для окреслення певної структури, яка має вигнуту або дугоподібну форму; структура або обрис вигнутої або дугоподібної форми);

живіт (частина тіла між грудною клітиною і тазом; черевна порожнина);

закрутка (звивиста нерівність або підвищення, утворене складчастою структурою; одна із закруток поверхні півкуль великого мозку);

зародок (організм, що розвивається від четвертого дня після закріплення до кінця восьмого тижня; *плід*);

зачаток (жива речовина, здатна розвиватися в орган, у цілий організм чи його частину);

зірка (симетрична округла геометрична фігура з п'ятьма та більше кінцями, що виходить з центру; будь-яке утворення, що нагадує таку фігуру);

зірочка (маленька зірка);

зоб (збільшення щитовидної залози, що викликає розбухання передньої частини ший; *струма*);

зона (обмежена ділянка; загальна назва, що вживається в анатомічній номенклатурі для окресленої окремої поверхні чи функціональної ділянки);

зуб (будь-яка з міцних затверділих структур для пережовування їжі, розміщених в альвеолярних відростках нижньої та верхньої щелепи);

ікло (зуб, розміщений безпосередньо збоку від бічного різця);

капсула (структура, яка щось оточує, напр., тверду або м'яку субстанцію; загальна назва хрящової, жирової, волокнистої чи перетинчастої структури, яка оповиває ін. органи, утворення чи частину);

карцинома (злоякісне новоутворення, яке складається з епітеліальних клітин, схильне до проникнення в оточуючі тканини і метастазування);

кінцівка (парна частина тіла, що відходить від тулуба і за допомогою якої можна пересуватися або схоплювати; рука або нога);

клин (клиноподібна часточка на медіальній поверхні потиличної частки головного мозку між тім'яно-потиличною і остроговою борознами);

клітина (будь-яке з малих протоплазматичних утворень, що утворюють живу тканину);

клітинка (маленька клітина);

колінце (загальна назва крутого, подібного до коліна, вигину невеликої структури або органа, такого, як нерв);

корінець (загальна назва найвищої частини або частини, якою структура кріпиться в тілі, напр., частина волоса, нігтя або зуба; будь-яка з найдрібніших гілок судин або нерва);

корінь (те саме, що корінець);

кулька (тіло сферичної форми);

лице (обличчя);

лоб (передньо-верхня частина голови);

луска (тонкий, щільний, шарувальний фрагмент; в анатомічній номенклатурі – загальна назва лускоподібної або пластинчастої структури);

мозок (загальна назва найбільш внутрішньої частини органа або структури; довгастий мозок; кістковий мозок; будь-яка інша м'яка речовина, подібна до кісткового мозку);

мозочок (частина заднього мозку, що заповнює задню черепну ямку позаду від стовбура та відповідальна за координацію рухів);

невус (будь-яке вроджене ураження шкіри, родимка);

ніготь (рогова пластинка на дорзальній поверхні дистального кінця кінцевої фаланги пальців кисті або стопи; подібна до нігтя частина або структура);

ніжка (загальна назва ніжки подібної структури; вузька основна частина, що має форму ніжки або стебельця тощо);

нога (вся нога);

обличчя (передній або вентральний бік голови від лоба до підборіддя, включаючи очі, ніс, рот, щоки і підборіддя, за винятком вушних раковин; вираз або вигляд обличчя);

орган (відносно незалежна частина організму, що має характерну структуру і виконує певну функцію або функції);

ость (загальний анатомічний термін для шилоподібного відростка або виросту);

отвір (використовується в анатомічній номенклатурі для означення отвору; природній отвір або прохід, зокрема в кістці; будь-який невеликий отвір тіла; хід, прохід, канал; анальний отвір тощо);

пазуха (в анатомічній номенклатурі для позначення порожнини або камери, зокрема всередині кістки; порожнина або канал; аномальний канал або нориця, якою виходить гній);

пеніс, статевий член (чоловічий орган копуляції і виділення сичі);

перегородка (структура, що відмежовує або поділяє на частини; в анатомічній номенклатурі – загальна назва такої перегородки тощо);

перетинка (перегородка, мембрана; збірний термін для означення трьох яєчних мембран; загальна назва тонкого шару тканин, що вкриває поверхню);

петля (в анатомічній номенклатурі для позначення петле подібного утворення; смуга або пучок чутливих волокон у ЦНС тощо);

підборіддя (виступаюча частина обличчя, утворена нижньою щелепою);

- піднебіння** (перегородка між носовою і ротовою порожнинами, утворена спереду твердою, кістковою частиною, а ззаду – м'якою, м'ясистою);
- пляма** (потовщення, загальний термін для ділянки, яка відрізняється забарвленням; помірно щільний шрам на рогівці тощо);
- повіка** (кожна з двох рухомих складок, які захищають передню поверхню очного яблука);
- покрив** (покриття; структура, що вкриває або захищає);
- поле** (в анатом. номенклатурі для окреслення окремої поверхні чи функціональної ділянки);
- полюс** (кожен з кінців осі або кінець органа);
- поперек** (частина спини між грудною кліткою і тазом);
- пора** (будь-який невеликий отвір тіла);
- потилиця** (ділянка скальпу відразу нижче від потиличного виступу; задня частина голови);
- призма** (тверде тіло з трикутником або багато трикутним перерізом);
- присінок** (в анатомічній номенклатурі простору або порожнини при вході в більшу порожнину або трубчасту структуру; заглибина, камера або порожнина в тілі організму);
- простір** (загальна анатом. назва фактично існуючого або потенційного простору з окремими межами);
- прохід** (шлях або хід у формі трубки; вузька частина чого-небудь);
- прошарок** (в анатомічній номенклатурі загальна назва тонкої павутино подібної оболонки);
- прямий** (у вигляді прямої лінії; загальна назва для означення прямого утворення, напр., м'яза);
- пульпа** (пухка, соковита тканина, напр., пульпа зуба або пульпа селезінки);
- пупок** (рубець на місці відокремлення пупкового канатика плода; ділянка живота навколо пупка; округлий виступ, випнутий центр круглої поверхні);
- пухир** (гладка, дещо підвищена ділянка на поверхні тіла, більш червона чи бліда, ніж навколишня шкіра);

пухирець (загальна назва в анатом. номенклатурі невеликого міхура або мішкоподібної структури, що містить рідину);

пухлина (припухлість, одна з головних ознак запалення; новий ріст тканини, в якій розмноження клітин є безконтрольованим і прогресуючим);

пучок (невеликий жмуток нервових, м'язових або сухожилкових волокон);

ремінець (смужка або стрічка, напр., надпід'язиковий м'яз);

різець (різцевий зуб);

розум (орган-основа свідомості; розумові здібності; організована сукупність розумових і психологічних процесів, свідомих і несвідомих; мислення, розумова діяльність);

рот (передній або безпосередній порожнистий отвір травного каналу, який спереду обмежений губами і містить язик та зуби);

рука (уся верхня кінцівка);

серп (серпоподібна структура; загальна назва в анатомічній номенклатурі серпоподібного органа або структури);

сідниці (підвищення, утворені сідничними м'язами у нижній частині спини);

сітківка (внутрішня з трьох оболонок очного яблука, оточує склисте тіло та переходить у задній частині в зоровий нерв);

складка (зморшка, згортка або рубчик; нормальна або аномальна широка плоска поверхня тіла);

склера (тверде, цупке зовнішнє покриття очного яблука);

скроня (латеральна ділянка з кожного боку верхньої частини голови, розміщена над виличною дугою);

слиз (вільний слиз слизових оболонок);

слина (прозорий, лужний, дещо в'язкий секрет привушних, підщелепних, під'язикових і малих слизових залоз рота);

смужка (невелика смуга або смугоподібна структура);

сосок (сосок молочної залози; будь-яке соскоподібне утворення);

спайка (структура, яка з'єднує відповідні ділянки; місце з'єднання суміжних стулок клапанів серця; зростання);

спина (задня частина тулуба, що простягається від шиї до таза);

спинка (спина; поверхня анатомічної частини або структури, що відповідна, за розміщенням, до спини);

спора (овальне тіло, утворене в середині бактерії; репродуктивний елемент, утворений статеві або безстатеві);

стигма (будь-яка психічна чи соматична ознака, характерна риса, що допомагають розпізнати або діагностувати певний стан; пляма чи заглиблення на поверхні органа або організму; фолікулярна стигма);

стискач (м'яз-стискач, що стискає або перетискає певну структуру);

стінка (загальна назва стінки органа або порожнини тіла; межова структура порожнистого органа або окресленої маси речовини);

стрічка (структура, що утримує разом або з'єднує дві або більше окремі частини; вузька смуга м'якої тканини);

струма (зоб);

струна (тяж, хорда, канатик);

ступня (підощва);

суглоб (альтернатива ТА для синовіальне з'єднання; сполучення окремих об'єктів);

сухожилок (волокнистий сполучнотканний пучок, яким закінчуються м'язові волокна);

талія (середина ділянки тіла, між нижнім краєм грудної клітки і тазом);

тіло (тулуб людини або тварини з органами; окрема маса речовини, зокрема спеціалізованої тканини; в анатомічній номенклатурі – ціле тіло організму або головна частина анатомічної ділянки, структури чи органа; сома);

тільце (будь-яка маса або скупчення речовини; невелика маса або тіло);

тім'я (загальна назва в анатомічній номенклатурі верхівки або маківки; верхня точка тімені голови);

тім'ячко (м'яка ділянка, така як один з укритих мембраною просторів, що залишаються у черепі плода або дитини, в якому не завершилося окостеніння);

вкритий перетинкою простір між не повністю осифікованими кістками черепа плода або немовляти);

торс (тулуб без голови чи кінцівок);

тяж (стрічка, що отримує разом або об'єднує дві або більше окремі структури або частини; довга округла гнучка структура);

фіброма, фіброїд (пухлина, утворена переважно фіброзною або повністю розвиненою сполучною тканиною);

хвіст (в анатомічній номенклатурі – термін застосовується до будь-якого утвору, що нагадує хвіст);

хід (загальна назва утвору або проходу в тілі);

член (частина тіла, яка відрізняється від інших частин своєю функцією чи положенням);

чоло (лоб);

шийка (альтернатива до шия або звужена частина тіла);

шип (загострений на кінці виріст);

шия (частина тіла між головою і тулубом);

шпора (шипоподібний відросток або гострий виступ якогось утворення);

щока (м'ясиста бічна частина обличчя, що утворює бічну стінку ротової порожнини);

ядро (серцевина якого-небудь тіла або об'єкта; ядро клітини; скупчення тіл нервових клітин тощо);

ямка (заглибина; незначне западання м'яких тканин щоки, підборідка, поперекової ділянки; загальна назва невеликої заглибини на поверхні структури або органа; віспина; западина чи ушкодження в емалі зуба тощо);

ямочка (невелика ямка; загальна назва невеликої заглибини на поверхні структури або органа);

ясна (частина слизової оболонки рота).

2) **Остеонімічна** лексика (кістки людського тіла та їх з'єднання):

акроміон (надплечовий відросток, лателальний кінець ості лопатки, який виступає над плечовим суглобом, утворюючи найвищу точку плеча);

гомілка (внутрішня більша кістка гомілки; частина нижньої кінцівки між коліном і стопою);

гребінь (виступ у формі гребеня, напр. на кістці чи на її краю);

долоня (згинальна поверхня кисті);

зап'яско (ділянка, яка з'єднує гомілку з рештою стопи; *кісткове зап'яско*);

зап'ясток (суглоб між передпліччям і кистю, складається з восьми кісток; ділянка руки між передпліччям і п'ястком; частина передньої кінцівки чотиринової тварини, яка відповідає анатомічній частині в людини);

зв'язка (щільна сполучна тканина, що скріплює суглоби чи з'єднує окремі органи тіла між собою);

кисть (дистальна частина верхньої кінцівки, яка складається із зап'ястка, п'ястка і пальців);

кістка (тверда форма сполучної тканини, що становить більшу частину скелета хребетних; будь-яка окрема частина кістяка або скелета, тіла);

кісточка (надп'яtkово-гомілковий суглоб; зона надп'яtkово-гомілкового суглоба; надп'яtkова кістка; маленька кістка);

коліно (місце з'єднання стегна з гомілкою; загальна назва анатом. структури, вигнутої у вигляді коліна);

кульша (ділянка кульшового суглоба і тіла збоку від нього);

литка (задня частина гомілки);

лікоть (суглоб між дистальним кінцем плеча і проксимальними кінцями променевої й ліктьової кісток; будь-який кутовий вигин; частина верхньої кінцівки дистального плеча);

лобок (лобкова кістка);

лопатка (плоска трикутна кістка, що прилягає до спини);

палець (палець руки чи ноги; один з пальців кисті);

пахва (пірамідальна ділянка між верхньою частиною грудної клітки і рукою);

передпліччя (частина верхньої кінцівки тіла між ліктем та зап'ястком);

підощва (нижня поверхня стопи);

плесно (частина стопи, розміщена між заплесном і пальцями);

пластинка (тонкий листок або пластинка, як у кістці);

плече (частина верхньої кінцівки між плечовим поясом і ліктем; сполучення руки з тулубом; тонка частина або продовження, звичайно рухома);

п'ясток (частина кисті, розміщена між зап'ястком і пальцями; скелет п'ястка);

п'ята (задній виступ стопи);

ребро (одна з парних еластичних кісткових дуг, по двадцять з кожного боку; кісткова частина ребра);

ріжок (ріжкуватий хрящ);

скелет (кістки тіла);

стегно (кістка, що простягається від таза до коліна; частина нижньої кінцівки від кульшового суглоба вгорі до коліна вниз);

стопа (нижня частина ноги людини; те, що нагадує цю структуру);

схил (кісткова поверхня в задній черепній ямі);

таз (нижня частина тулуба, тіла, обмежена спереду і з боків двома тазовими кістками, а ззаду – крижовою кісткою і куприком);

хребет (хребетний стовп);

хребець (одна з тридцяти трьох кісток хребетного стовпа);

хрящ (спеціалізована волокниста сполучна тканина, яка утворює більшу частину тимчасового скелета ембріона);

череп (скелет голови, який складається з власне черепа і нижньої щелепи);

щелепа (нижня або верхня щелепа, дві кісткові структури голови).

3) **Спланхнонімічна** лексика (внутрішні органи):

анус (відхідник);

апендикс (червоподібний відросток);

війки (маленькі вібруючі, подібні до волосків вирости, що виступають з вільної поверхні клітин);

вушко (вушко передсердя, невеликий отвір);

гортань (м'язово-хрящова структура, вистелена слизовою оболонкою, з'єднана з верхньою частиною трахеї і глоткою нижче язика та під'язикової кістки);

глотка (м'язово-перетинчастий прохід між ротовою порожниною та хоанами і гортанню та стравоходом);

грижа (випинання петлі органа чи тканини через патологічний отвір);

грудка (щільно стиснутий шматочок якоїсь речовини);

залоза (скупчення клітин, що виробляють секрети або виводять з організму кінцеві продукти метаболізму);

залозка (мала залоза);

канал (вузький прохід у формі трубки; загальна назва вузького проходу трубчастої форми);

каналець (в анатомічній номенклатурі щодо дрібних каналів; *трубочка*);

каріон (ядро);

кишка (частина травного тракту; первинна травна трубка, яка складається з передньої, середньої і задньої частин);

кіста (патологічна замкнута порожнина в організмі, вкрита епітелієм; захисна оболонка);

легеня (один із двох дихальних органів, розміщених у правій і лівій половинах грудної клітки);

лімфа (прозора, дещо жовтувата рідина лужної реакції, виявлена в лімфатичних судинах, яка походить із тканинних рідин);

лімфома (будь-який непластичний розлад лімфоїдної тканини; злоякісна лімфома);

матка (порожнистий м'язів орган);

мигдалина (в анатомічній номенклатурі для означення мигдалеподібних структур; мигдалеподібне тіло);

міхур (загальна назва перетинчастого мішка або ємності, де нагромаджується секрет);

м'яз (орган, скоротливість якого зумовлює рухи організму);

нирка (парний орган, розміщений у поперековій ділянці, який здійснює фільтрацію крові, виділяючи з організму кінцеві продукти обміну речовин у вигляді сечі);

оболонка (шар або шари захисного білка, що оточує нуклеїнову кислоту віруса; загальна назва покривної структури, що вкрива або вистилає частину тіла чи орган тощо);

печінка (велика залоза темно-червоного кольору, розміщена з правого боку у верхній частині черевної порожнини);

піхва (трубчаста структура, яка охоплює або оточує певний орган або частину; жіночий статевий канал);

плевра (серозна оболонка, яка вкриває легені);

прияєчко (тіло, утворене кількома покрученими каналцями, розміщене в передній частині сім'яного канатика);

простата (чоловіча залоза, яка оточує шийку сечового міхура і частину сечівника);

протока (загальна назва проходів з добре визначеними стінками, зокрема шляхів екскреції та секреції; звуження або перешийок);

проточка (загальна назва дрібної протоки);

селезінка (непарний паренхіматозний орган, розміщений у верхній частині черевної порожнини);

сечівник (перетинчастий канал, яким сеча виводиться з сечового міхура назовні);

сечовід (волокнистом'язова трубка, яка проводить сечу з нирки до сечового міхура);

срота (за аюрведою, канали в людському організмі, якими течуть поживні речовини та шкідливі продукти метаболізму для забезпечення життєдіяльності);

стовбур (стеблоподібне підтримування утворення; в анатом. номенклатурі – назва великої, нерозділеної, переважно короткої частини нерва, кровоносної, лімфатичної судини або протоки);

стовп (анатомічна структура у формі стовпа; стовпоподібна структура; підтримуюча колона, як правило, парна);

стравохід (м'язово-перетинкова трубка, що простягається від глотки до шлунка);

стрижень (загальна анатомічна номенклатура для стриж неподібної структури тощо);

стулка (загострений виступ, зокрема один із трикутних сегментів серцевих клапанів; трикутний сегмент, зокрема серцевого клапана);

сфінктер (коловий пучок м'язових волокон, який звужує просвіт ходу або замикає природний отвір);

тека (футляр або оболонка, що вкриває, напр., фолікул яєчника або сухожилок; кругле або овальне скупчення клітин у дермі);

тимус (загруднинна залоза);

тканина (сукупність клітин і неклітинних структур, об'єднаних виконанням певної функції, будови і розвитку);

тракт (канал певної довжини; скупчення або пучок волокон; сукупність органів, які виконують спільну функцію; смуга, видовжена ділянка);

трахея (хрящово-перетинчаста трубка, яка спускається від гортані й розгалужується на правий та лівий головні бронхи);

труба (в анатомічній номенклатурі, загальна назва видовженого порожнистого циліндричного органа);

трубочка (в анатомічній номенклатурі – загальна назва трубочки або маленької труби);

черевце (шлункоподібна частина; загальна назва м'ясистої скоротливої частини м'яза; живіт);

шлунок (м'язово-мембранне розширення травного тракту між стравоходом і дванадцятипалою кишкою);

шлуночок (невелика порожнина, що в нормі міститься в органі, напр., у серці чи мозку; середня кишка безхребетних);

яєчко (чоловіча статеві залоза).

4) *Ангіонімічна* лексика (кровоносна система):

аморф (тихий ген під ген);

аорта (головна судина);

артерія (судина, якою кров рухається від серця до різних частин тіла);

вена (судина, що несе кров від різних органів або частин до серця);

гілка (відгалуження від кровоносної судини, нерва);

капіляр (будь-яка з мікроскопічних судин, що сполучають артеріоли і венули, утворюючи сітку майже у всіх ділянках тіла; лімфокапілярна судина);

кров (рідина, що циркулює через серце, артерії, капіляри та вени і переносить поживні речовини і кисень до клітин тіла);

плазма (рідка частина крові; лімфа, позбавлена своїх тілець або клітин тощо);

серце (внутрішній орган, серцевий м'яз, що забезпечує кровообіг);

сітка (в анатомічній номенклатурі – мережа ста структура, утворена переплетенням волокон, судин або трубок);

сплетення (загальна назва сітки лімфатичних судин, нервів або вен);

судина (загальна назва трубчастої структури, якою тече рідина, зокрема кров, лімфа або сперма);

судинка (маленька судина);

тромб (стаціонарний згусток крові біля стінки кровоносної системи, який часто спричиняє закупорку судин).

5) *Сенсонімічна* лексика (органи чуття):

вухо (частина зовнішнього вуха, орган слуху і рівноваги);

дерма (власне шкіра; глибша частина шкіри під епідермісом, що складається зі щільного ложа судинної сполучної тканини);

зір (особливе сприйняття об'єктів зовнішнього середовища через відчуття світла; процес бачення; суб'єктивне відчуття зору; гострота зору);

нерв (шнуркоподібна структура, яка є сукупністю нервових волокон, що проводять імпульси);

ніздрі (зовнішні органи носа);

ніс (спеціальний орган обличчя, де міститься початковий відділ дихальної системи і рецептори відчуття нюху);

нюх (здатність сприймати і розрізняти запахи; акт сприймання та розрізняння запахів);

око (орган зору);

плоть (м'язова тканина; шкіра);

слух (відчуття, за допомогою яких сприймаються звуки; здатність сприймати звук);

сльоза (водяний секрет слезових залоз, яка зволожує кон'юнктиву);

смак (властивість будь-якої речовини викликати смакові відчуття; відчуття, викликане смаковими рецепторами язика);

шкіра (зовнішній захисний покрив тіла, що складається з епідермісу і дерми, або власне шкіри і нижче розташованої підшкірної тканини);

шкірка (допоміжний покрив або придаток; зовнішнє покриття чого-небудь);

язик (рухомий м'язів орган на дні рота, що сприяє спеціальному чуттю смаку та допомагає при жуванні; язичок; структура або орган, що за формою подібні до органа ротової порожнини);

язичок (загальна назва структури, подібної до малого язика; в анатомічній термінології – загальна назва звислої м'ясистої маси; піднебінний язичок).

СОМАТИЧНІ КОМПОНЕНТИ

1) Сомонімічні компоненти (тіло, голова та її частини, шия, тулуб, верхні та нижні кінцівки):

агамо- (означає безстатевість);

альвеоло- (зв'язок з альвеолою, особливо з альвеолою зуба);

амел(о)- (означає емаль);

андро- (належить до чоловічої статі);

антрон(о)- (вказує на відношення людини взагалі);

апіко- (зв'язок з вершиною, напр., органа або ін. структури);

блефар(о)- (відношення до повік);

бреф(о)- (відношення до новонародженого);
вентр(и)-, вентр(о)- (відношення до живота);
ганглі(о)- (відношення до вузла);
гелік(о)- (належить до завитки);
ген(о)- (відношення до розмноження, статті);
гені(о)- (приналежність до підборіддя);
-генний (зародження, утворення, походження);
гінгіво- (належність до ясен);
гір(о)- (належність до закруток кори головного мозку);
гістіо- (належність до тканини);
гнат(о)- (зв'язок з щелепою);
гон(о)- (насіння, сперма, статеві органи);
гоні(о)- (зв'язок з кутом, зокрема, з кутом передньої камери ока);
губно- (зв'язок з губою, особливо з губами рота);
дент(о)-, денти- (зв'язок із зубами);
дер(о)- (зв'язок із шиєю);
-дідимус (з'єднання близнят або подвійність органів);
дорзо- (зв'язок із спиною);
ектро- (вроджена відсутність частини тіла або органа);
енцефало- (належність до головного мозку);
епізі(о)- (належність до зовнішніх жіночих статевих органів);
задньо- (відношення до задньої частини);
ініо- (належність до потилиці);
карцино- (зв'язок з карциномою);
керато- (зв'язок з роговою тканиною, рогівкою);
койл(о)- (означає порожнину або ввігнутість);
кортик(о)- (відношення до кори);
лабіо- (губно-);
лакт(о)- (належність до молока або молочної кислоти);
-лемма (оболонка, що покриває структуру);

- лепід(о)*- (означає «лусочка» або «пластівець»);
- лінгв(о)*- (відношення до язика);
- люмб(о)*- (відношення до попереку);
- мазо-, масто-* (відношення до грудей);
- мамо-* (зв'язок з груддю чи грудною залозою);
- медуло-* (відношення до кісткового мозку, мозку);
- мезіо-* (відношення до поверхності зуба, ясен);
- мело-* (кінцівка, щока);
- менінго-* (зв'язок з оболонкою, зокрема, мозковою);
- менто-* (зв'язок з підборіддям);
- меро-* (зв'язок із стегном);
- мечо-* (зв'язок з мечоподібним відростком);
- мі(о)*- (зв'язок з м'язом);
- мікс(о)*- (зв'язок зі слизом);
- міринг(о)*- (зв'язок з барабанною перетинкою);
- муко-* (зв'язок із слиною);
- муци-* (відношення до слизу);
- нот(о)*- (зв'язок із спиною);
- одонто-* (зв'язок із зубом);
- омфало-* (зв'язок з пупком);
- оніхо-* (зв'язок з нігтями);
- опісто-* (зв'язок із спиною);
- органо-* (відношення до органа);
- оро-* (зв'язок з ротом);
- палато-* (піднебінно-);
- педо-* (відношення до дитини; відношення до стопи);
- піг(о)*- (зв'язок із сідницями);
- піднебінно-* (зв'язок з піднебінням);
- піло-* (зв'язок з волоссям);
- под(о)*- (зв'язок зі стопою);

- поро-** (зв'язок з каналом, отвором);
- прозон(о)-** (зв'язок з обличчям);
- психо-** (зв'язок з розумом, душею);
- піал(о)-** (зв'язок із спиною);
- пупіл(о)-** (зв'язок зі зницею);
- рино-** (зв'язок з носом чи носоподібним утворенням);
- ритид(о)-** (зв'язок із зморшками);
- рото-** (такий, що стосується рота);
- сакр(о)-** (належність до крижів; належність до плоті);
- септ(о)-** (належність до перегородки);
- сіал(о)-** (належність до слини чи слинних залоз);
- сіднично-** (такий, що стосується сідниць);
- склер(о)-** (зв'язок із склерою);
- соско-** (подібний до соска; стосується соскоподібного відростка);
- спермат(о)-, спермі(о)-, сперм(о)-** (зв'язок із насінням, особливо на належність до чоловічих репродуктивних елементів);
- спіро-** (відношення до дихання);
- спор(о)-** (зв'язок зі спорою);
- стеар(о)-, стеат(о)-** (зв'язок з жиром);
- стерн(о)-** (відношення до грудини);
- стомато-, стом(о)-** (зв'язок з ротом або вічком матки);
- тарз(о)-** (зв'язок з краєм повіки або заплесном стопи);
- тел(о)-, теле-** (зв'язок з кінцем, соском);
- тен(о)-, тендін(о)-** (зв'язок із сухожилком);
- торак(о)-** (зв'язок з грудною кліткою);
- травмат(о)-** (зв'язок із травмою, раною чи ушкодженням);
- трахел(о)-** (відношення до шиї або шийної структури);
- трих(о)-** (зв'язок з волоссям);
- ул(о)-** (відношення до шраму або рубця; відношення до ясен);
- уран(о)-, ураніск(о)-** (відношення до піднебіння);

фак(о)- (відношення до ока або до родимки);

фаці(о)- (відношення до обличчя);

хейл(о)- (зв'язок з губою чи краєм);

цел(о)- (зв'язок з пухлиною чи припухлістю; з животом (порожниною);

целіо- (зв'язок із животом);

церебелл(о)- (відношення до мозочка);

церебр(о)- (відношення до головного мозку);

цефал(о)- (відношення до голови);

цилі(о)- (відношення до вій або війчастих структур);

шийний (такий, що стосується ший; шийки будь-якого органа чи утворення);

щічно- (зв'язок із щокою).

2) **Остеонімічні** компоненти (кістки людського тіла та їх з'єднання):

акроміо- (вказує на відношення до надплечового відростка, лателального кінця ості лопатки);

артро- (зв'язок із суглобами);

атланта- (відношення до шийного хребця);

брахі(о)- (означає плече);

дактил(о)- (вказує на зв'язок з пальцем, як правило, з пальцем руки, але деколи з пальцем ноги);

іші(о)- (належність до сідничної кістки);

калькан(о)-, калькане(о)- (зв'язок з п'ятковою кісткою);

кістково- (зв'язок з кісткою);

клейд(о)- (зв'язок із ключицею);

кост(о)- (належність до ребра);

крані(о)- (належність до черепа);

крижовий (стосується крижової кістки або розміщений біля неї);

мієл(о)- (зв'язок з кістковим або спинним мозком);

омо- (зв'язок з плечем);

остео- (відношення до кістки);

променевий (такий, що відноситься або належить до променевої кістки);
рахі(о)- (зв'язок із хребтом);
стіл(о)- (зв'язок із шилоподібним відростком скроневої кістки);
сфен(о)- (відношення до клиноподібної кістки);
хейр(о)-, *хір(о)*- (відношення до руки або кисті);
хондр(о)- (зв'язок з хрящем).

3) *Спланхнонімічні* компоненти (внутрішні органи):

абдомен(о)- (належність до черевної порожнини);
адено- (вказує на зв'язок із залозою або залозами);
адипо- (вказує на зв'язок з жиром);
адрено- (вказує на зв'язок з наднирковою залозою);
азиг(о)- (означає спорідненість з непарною веною);
аланто- (відношення до зародкового органа);
антро- (зв'язок з порожниною або пазухою);
апендикс- (відношення до відростка, зокрема, до червоподібного відростка);
атеро- (вказує на жирову дегенерацію або відношення до атероми);
атріо- (відношення до передсердя);
бласт(о)- (зв'язок із зачатком або його утворення, особливо на ранній ембріональній стадії);
бронхі(о)- (належність чи відношення до бронхів);
вагін(о)- (зв'язок з піхвою);
везик(о)- (відношення до сечового міхура);
вентрикул(о)- (зв'язок із шлуночками серця або мозку);
вісцер(о)- (зв'язок із внутрішніми органами);
гамет(о)- (зв'язок з статевою клітиною);
гастро- (відношення до шлунку);
геніт(о)- (зв'язок з органами розмноження);
гепатико- (зв'язок з печінкою);
гепато- (належність до печінки);

- герпето-* (відношення до герпесу);
- гідро-* (зв'язок з потом або потовою залозою);
- гімено-* (зв'язок з мембраною, дівочою плівкою);
- гіне-, гін(о)-, гінек(о)-* (означає жіночий або вказує на зв'язок із жінкою чи жіночими статевими органами);
- гістери-* (зв'язок з маткою);
- гломеруло-* (зв'язок з нирковими клубочками);
- гонад(о)-* (належність до статевих залоз);
- диско-* (зв'язок з диском);
- дуоден(о)-* (зв'язок з дванадцятипалою кишкою);
- елітр(о)-, кільпо-* (зв'язок з піхвою);
- ентери-* (зв'язок із кишкою);
- епіпл(о)-* (зв'язок із сальником);
- епітеліо-* (зв'язок із епітелієм);
- іле(о)-* (зв'язок з клубовою кишкою);
- іліо-* (відношення до клубової кишки);
- карді(о)-* (зв'язок із серцем);
- карі(о)-* (належність до ядра);
- кіст(о)-* (зв'язок з піхвою);
- коло-* (означає ободову, товсту кишку);
- ларинг(о)-* (належність до гортані);
- лієн(о)-* (відношення до селезінки);
- лімф(о)-* (відношення до лімфи);
- ліпо-* (відношення до жиру);
- метро-* (зв'язок з маткою);
- мигдало-* (відношення до мигдалика);
- нефр(о)-* (зв'язок із ниркою);
- німф(о)-* (зв'язок з німфою або малою сорокомітною губою);
- нукле(о)-* (відношення до ядра);
- ов(о)-, оо-* (належність до яйця чи яйцеклітини);

- оварі(о)-** (відношення до яєчника);
- онко-, онхо-** (зв'язок з пухлиною);
- оофоро-** (зв'язок з яєчниками);
- орхі-, орхідо-** (відношення до яєчок);
- панкреато-** (зв'язок з підшлунковою залозою);
- парієто-** (відношення до тім'яної кістки, тім'яної частини або стінки порожнини чи органа);
- перитоне(о)-** (відношення до очеревини);
- пієл(о)-** (зв'язок з нирковою мискою);
- пілор(о)-** (зв'язок з воротарем шлунка);
- пімело-** (зв'язок з жиром);
- піо-** (зв'язок з жиром або гноем);
- плевро-** (зв'язок з плеврою, боком);
- пневмо-, пневма-, пневмат(о)-** (зв'язок з диханням, легеньями);
- пневмоно-** (зв'язок з легеньями);
- пнео-, пное-** (зв'язок з диханням);
- прокто-** (відношення до прямої кишки);
- пульмо-, пульмон(о)-** (зв'язок з легеньями);
- рект(о)-** (зв'язок із прямою кишкою);
- рено-** (зв'язок з ниркою);
- сальпінг(о)-** (належність до труби, зокрема маткової або слухової);
- синдесм(о)-** (відношення до сполучної тканини, особливо до зв'язок);
- синові(о)-** (зв'язок із синовіальною рідиною або синовіальною оболонкою);
- сиринг(о)-** (відношення до труби або фістули);
- солен(о)-** (зв'язок із трубою або борозною);
- сплено-** (стосовний до селезінки);
- сфізм(о)-** (відношення до пульсу);
- тим(о)-** (зв'язок з виличковою залозою);
- тимпано-** (зв'язок барабанною перетинкою);
- тир(о)-, тире(о)-** (зв'язок зі щитоподібною залозою);

тонзил(о)- (зв'язок з мигдаликами);
трахе(о)- (відношення до трахеї);
тубо- (відношення до труби);
ур(о)- (відношення до сечі, сечового тракту);
уретер(о)- (відношення до сечоводу);
уретро- (відношення до сечівника);
урихро- (відношення до сечі або сечової кислоти);
урин(о)-, ур(о)-, -урія, урон(о)- (відношення до сечі);
утеро- (відношення до матки);
фал(о)- (відношення до чоловічого статевого члена);
фаринг(о)- (зв'язок з глоткою);
френо- (зв'язок з діафрагмою, діафрагмальним нервом або мозком);
халангіо-, хол(о)-, холе- (відношення до жовчних шляхів);
холедох(о)- (відношення до загальної жовчної протоки);
хандрі(о)- (зв'язок з гранулою);
хорд(о)- (належність до шнуроподібних анатомічних структур);
хорі(о)- (відношення до мембрани);
цек(о)- (відношення до сліпої кишки);
церві(о)- (відношення до шийки матки або до шиї);
цист(о)-, цисти-, цистід(о)- (відношення до мішка, кісти або міхура);
цит(о)- (відношення до клітини).

4) **Ангіонімічні** компоненти (кровоносна система):

ангіо- (вказує на відношення до судини, як правило, до кровоносної);
артері(о)- (відношення до артерії чи артерій);
артеріол(о)- (належність до однієї чи більше артеріол);
ваз(о)- (відношення до судин);
гем- (будь-який чотиризубчастий хелат заліза з чотирма пірольними групами порфірину);
гемангіо- (відношення до кровоносних судин);

гемато- (належність до крові);
гемо- (зв'язок з кров'ю);
еритр(о)- (відношення до червоного кольору або еритроцитів);
лейко- (відношення до лейкоцитів);
піле- (зв'язок з веною);
плазмо- (зв'язок з плазмою);
сангві- (належність до крові);
серце-, серцево- (такий, що стосується серця);
тромб(о)- (зв'язок із згустком або тромбом);
флебо-, вен(о)- (відношення до вени або вен);
хоріоїд(о)-, хороїд(о)- (відношення до судин);
цирс(о)- (зв'язок варикозною розширеною судиною).

5) *Сенсонімічні* компоненти (органи чуття):

аку- (зв'язок із слухом);
аури- (зв'язок з вухом);
глосо- (належність до язика);
дакри(о)- (відношення до сліз);
-дерм, дерм(о)-, дерма-, дермат(о)- (означає належність до шкіри);
іридо- (зв'язок з райдужною оболонкою ока);
коре- (відношення до зіниці ока);
наз(о)- (зв'язок з носом);
нейр(о)- (належність до нерва або нервів, або до нервової системи);
окуло- (зв'язок з оком);
-опія, -опсія (зв'язок з оком, зором);
опто- (зв'язок із зором);
осмо- (відношення до запаху);
осфрезіо- (зв'язок із запахами);
ото- (зв'язок із вухом);
офтальмо- (зв'язок з оком);

-патія (відчуття; хвороба; система лікування хвороби);

полі(о)- (зв'язок із сірою речовиною нервової системи);

тифл(о)- (зв'язок із сліпотою; із сліпою кишкою);

язиковий (такий, що стосується чи спрямований у бік язика).

РЕЄСТР МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ, У ЯКИХ СОМАТИЗМИ СТОЯТЬ
У ПОСТПОЗИЦІЇ ТА ВСЕРЕДИНІ СЛОВА
СОМАТИЗМИ

Аорта

Ануло-аортальний	Периаортальний
Внутрішньоаортальний	Периаортит
Легенево-аортальний	Преаортальний
Мезоаортит	Черезаортальний
Нирково-аортальний	

Артерія

Внутрішньоартеріальний	Периартеріїт
Мезартеріїт	Поліартеріїт
Менінгоартеріїт	Тромбоартеріїт
Надартеріальний	Уретероартеріальний
Ортоартеріотонія	Хребетно-артеріальний
Панартеріїт	Хребцево-артеріальний
Периартеріальний	

Борода

Губно-підборідний	Підборідно-під'язиковий
Маківко-підборідний	Підборідний
Напідпідборідний	Потилично-підборідний
Підборідно-губний	

Брова

Міжбрів'я	Надбрівний
Надбрів'я	

Вагіна

Вульвовагінальний	Перивагініт
Вульвовагініт	Ректовагінальний
Гістеровагіно-ентероцеле	Супровагінальний
Екстравагінальний	Тендовагініт
Неовагіна	Теновагініт
Паравагініт	Утеровагінальний
Пахівагіналіт	Цервіковагініт
Пахівагініт	

Вена

Артеріовенозний	Навколовенозний
Веновенний	Перитонеовенозний
Вентрикуловеностомія	Пієловенозний
Внутрішньовенний	Портовенограма
Гіповенозність	Портовенографія
Кишково-венозний	Привенозний

Вилиця

Луско-виличний	Скронево-виличний
Око-виличний	

Вузол

Багатовузловий	
----------------	--

Вухо

Внутрішньовушний	Передвушний
Двовушний	Підвушний
Клаповухість	Привушний
Навколовушний	Скронево-вушний
Надвушний	Туговухість
Основовушний	Черепно-вушний

Глотка

Блукаючо-язикоглотковий	Перснеподібно-глотковий
Верхньощелепно-глотковий	Піднебінно-глотковий
Гортанноглотковий	Приглотковий
Губно-язиково-глотковий	Ротоглотковий
Завіско-глотковий	Рото-глотковий
Заглотковий	Трахейно-глотковий
Молярно-глотковий	Трубно-глотковий
Навкологлотковий	Черепно-глотковий
Нижньощелепно-глотковий	Щічно-глотковий
Носоглотка	Язикоглотка
Носоглотковий	Язико-глотковий
Підглотковий	

Голова

Двоголовий	Плоскоголовий
Довгоголовий	Плоскоголовість
Одноголовий	Триголовий
Плечо-головний	Чотириголовий

Гомілка

Великогомілковий	Мало-великогомілковий
Великогомілково-заплеснавий	Малогомілковий
Великогомілково-п'ятковий	Надп'ятково-великогомілковий
Великогомілково-стегновий	Надп'ятково-гомілковий
Великогомілково-чорноподібний	Плечо-гомілковий
Велико-малогомілковий	Плоскогомілковий
Довеликогомілковий	П'ятково-великогомілковий
Заплесно-великогомілковий	П'ятково-малогомілковий
Клубово-великогомілковий	Сіднично-малогомілковий
Лобково-великогомілковий	Стегново-великогомілковий
Лопатково-малогомілковий	

Горб, горбок

Багатогорбковий	
-----------------	--

Гортань

Внутрішньогортанний	Надгортанник
Глотково-гортанний	Переднадгортанниковий
Глотково-надгортанний	Піднадгортанний
Губно-язиково-гортанний	Під'язиково-надгортанний
Накологортанний	Язиково-надгортанний
Надгортанний	Щито-надгортанний

Груди, грудн(о)-

Акроміально-грудний	Підгрудний
Внутрішньогрудний	Позагрудний
Голово-грудний	Попереково-грудний
Загрудний	Пригрудний
Колінно-грудний	Хребетно-грудний
Міжгрудний	Черевно-грудний
Навкологрудний	Шийко-грудний
Надгрудний	

Груднина

Внутрішньогруднинний	Надгруднинний
Догруднинний	Підгруднинний
Загруднинно-лімфатичний	Підгруднинно-соскоподібний
Ключично-груднинний	Хребцево-груднинний
Мечоподібно-груднинний	Черезгруднинний

Губа, губн(о)-

Альвеоло-губний	Наближено-губний
Верхньощелепно-губний	Носо-губний
Віддалено-пульпо-губний	Осьово-губний
Дистально-губний	Осьово-губно-язиковий
Дистально-губно-різцевий	Осьово-губно-ясенний
Зайцегуб	Підборідно-губний
Зубо-губний	Різцево-губний
Мезіо-губний	Шийко-губний
Мезіо-губно-різальний	Щічно-губний
Мезіо-пульпо-губний	Ясенно-губний
Міжгубний	

Залоза

Багатозалозистий	Однозалозовий
Беззалозистий	Псевдозалозистий
Внутрішньозалозовий	Селезінко-підшлунковозалозний
Епітеліозалозистий	Сенсорозалозистий
Навколозалозовий	

Зап'ястя

Внутрішньозап'ясний	Позазап'ястковий
Міжзап'ястковий	Середньозап'ястковий

Зуб

Верхньощелепно-зубний	Отрутозуб
Губно-зубний	Тризубий
Двозубий	Трубчатозубі
Міжзубний	Четвертозубі
Навколозубний	Язиково-зубний
Однозуби	

Капіляр

Альвеолокапілярний	Перикапілярний
Артеріо-капілярний	Посткапілярний
Мезангіо-капілярний	Судино-капілярний

Кишка

Аорто-дванадцятипалокишковий	Печінково-тонкокишковий
Аорто-кишковий	Підпрямокишковий
Брижово-ободовокишковий	Підшлунково-дванадцятипалокишковий
Брижово-сліпокишковий	Порожнинно-клубовокишковий

Відхідниково-прямокишковий	Порожньокишковий
Відхідниково-прямо-ободовокишковий	Припрямокишковий
Внутрішньокишковий	Прямокишковий
Внутрішньопрямокишковий	Прямокишково-куприковий
Жовто-тонкокишковий	Прямокишково-матковий
Кишково-кишковий	Прямокишково-півховий
Клубово-кишковий	Прямокишково-сечівниковий
Клубово-прямокишковий	Прямокишково-сечоміхурний
Клубово-сліпокишковий	Прямокишково-сідничний
Клубово-товстокишковий	Прямокишково-черевний
Лобково-прямокишковий	Прямокишков-шкірний
Матково-прямокишковий	Селезінко-ободовокишковий
Мисково-клубовокишково-шкірний	Сечівниково-клубовокишковий
Міхурово-ободовокишковий	Сечівниково-прямокишковий
Міхурово-півхово-прямокишковий	Сечовідно-дванадцятипалокишковий
Міхурово-прямокишковий	Сечовідно-кишковий
Міхурово-тонкокишковий	Сіднично-прямокишковий
М'язово-кишковий	Тазово-прямокишковий
Навколокишковий	Тонкокишковий
Навколопрямокишковий	Тонкокишково-жовчний
Навколосліпокишковий	Шлунково-дванадцятипалокишковий
Надкишковий	Шлунково-кишковий
Нирково-кишковий	Шлунково-клубовокишковий
Нирково-ободовокишковий	Шлунково-ободовокишковий
Ободово-клубовокишковий	Шлунково-тонкокишковий
Ободово-прямокишковий	Шлунково-тонко-ободовокишковий
Печінково-ободовокишковий	

Кістка

Внутрішньокістковий	Сліпокістковий
Міжкістковий	Сліпокістково-ободовий
Надокісний	Хрящово-кістковий
Позакістковий	Черезкістковий

Кісточка

Надкісточка	
Надкісточковий	

Клапан

Надклапанний	
--------------	--

Клітина

Великоклітинний	Моноклітинний
Внутрішньоклітинний	Навколкклітинний
Гігантоклітинний	Одноклітинний
Гіперклітинний	Печінковоклітинний
Гіперклітинність	Плоскокклітинний
Гладкокклітинний	Позакклітинний
Двоклітинний	Приклітинний
Ізоклітинний	Яйцеклітина
Міжклітинний	

Ключиця

Груднинно-ключичний	Надключичний
Груднинно-ключично-соскопдібний	Підключичний
Дзьобо-ключичний	Плечо-ключичний
Лопатково-ключичний	Реберно-ключичний

Крижі

Клубово-крижовий	Сіднично-крижовий
Кульшово-крижовий	Тазово-крижовий
Матково-крижовий	Тазо-крижі
Попереково-крижовий	Хребцево-крижовий
Прикрижовий	Черезкрижовий

Коліно

Навколонаколінковий	Пахвово-піколінний
Надколінний	Підколінний
Наднаколінковий	Піднадколінковий
Наколінковий	Стегново-підколінний
Наколінково-стегновий	Тонкоколінний
Наколінкоподібний	

Кров

Безкровний	Повнокрів'я
Знекровлений	Повнокровний
Знекровлення	Слизисто-кров'яний
Знекровлювати	Холоднокровний
Однокровний	Холоднокровність
Однокровність	

Куприк

Відхідниково- куприковий	Лобково- куприковий
Крубово- куприковий	Міжкуприковий
Крижово- куприковий	Прямокишково- куприковий
Крижожу куприк	Сіднично- куприковий

Легені

Аорто-легеневий	Плевролегеневий
Внутрішньолегеневий	Позалегеневий
Пазухо-легеневий	Серцево-легеневий
Печінково-легеневий	Шлунково-легеневий
Підлегеневий	

Лице

Верхньощелепно-лицевий	Плечо-лицевий
Вилично-лицевий	Плечо-лопатково-лицевий
Довголиций	Потилично-лицевий
Зубо-лицевий	Скронево-лицевий
Колінно-лицевий	Черепно-лицевий
Око-лицевий	Шийко-лицевий
Основнолицевий	Язико-лицевий

Лікоть

Дзьобо-ліктювий	Підліктювий
Заліктювий	Плечо-ліктювий
Колінно-ліктювий	Променево-ліктювий

Лімфа

Васкулолімфатичний	Перилімфангіальний
Ендолімфа	Перилімфангіт
Ендолімфатичний	Перилімфатичний
Загруднинно-лімфатичний	Позалімфатичний
Кортілімфа	Пораденолімфіт
Лейколімфосаркома	Псевдолімфома
Метролімфангіт	Спленолімфатичний
Нейролімфоматоз	Теліолімфоцит
Перилімфаденіт	

Лоб

Вилично-лобовий	Підлобовий
Клино-лобовий	Потилично-лобовий
Луско-лобовий	Решітчасто-лобовий
Міжлобовий	Середньолобовий

Носо-лобовий	Скронево-лобовий
Передньолобовий	Тім'яно-лобовий
Підлобковий	Черезлобовий

Лобок

Надлобковий	
Черезлобковий	

Лопатка

Акроміально-лопатковий	Підлопатковий
Груднинно-лопатковий	Плечо-лопатковий
Міжлопатковий	Плечо-лопатково-лицевий
Надлопатковий	Прилопатковий
Передлопатка	Реберно-лопатковий
Передлопатковий	Шийко-лопатковий

Матка

Внутрішньоматковий	Навколоматковий
Вульво-матковий	Позаматковий
Заматковий	Приматковий
Крижово-маткови	Прямокишково-матковий
Міхурово-матковий	Сечовідно-матковий
Міхурово-матково-піхвовий	Трубно-матковий

Міхур

Відхідниково-міхуровий	Передміхуровий
Внутрішньоміхуровий	Печінково-міхуровий
Внутрішньопередміхуровий	Підміхуровий
Жовчноміхурово-ободовокишковий	Позаміхуровий
Жовчоміхуровий	Приміхуровий
Заміхуровий	Простато-міхуровий
Кишково-міхуровий	Прямокишково-сечоміхурний
Клубово-міхуровий	Сечівниково-міхуровий
Лобково-міхуровий	Сечівниково-передміхуровий
Лобково-передміхуровий	Сечовідно-міхуровий
Матково-міхуровий	Черевно-жовчноміхуровий
Мікроміхур	Черевно-міхуровий
Навколоміхуровий	Черезміхуровий
Надміхуровий	Шлунково-жовчноміхурний
Ободово-міхуровий	

Мигдалик

Внутрішньомигдаликовий	Підмигдаликовий
Надмигдаликовий	

Мозок

Внутрішньомозковий	Правомозковий
Довгастомозковий	Середньомозково-гіпофізарний
Задньомозково-спинномозковий	Спинномозковий
Кінцемозковий	Спинномозково-покрівельний
Міжмозковий	Спинномозково-таламічний
Мосто-довгастомозковий	Центральномозковий
Мосто-середньомозковий	Черепно-мозковий
Навколосомозковий	

Мозочок

Внутрішньомозочковий	Надмозочковий
Домозочковий	Палеомозочковий
Мозково-мозочковий	Примозочковий
Мосто-мозочковий	Присінкомозочок
Мосто-мозочок	

М'яз

Безм'язовий	Нервово-м'язовий
Внутрішньом'язовий	Очеревинно-м'язовий
Епітеліально-м'язовий	Променево-м'язовий
Ідіом'язовий	Сенсором'язовий
Міжм'язовий	Серозно-м'язовий
Нейром'язовий	Фіброзно-м'язовий

Нирка

Занирковий	Переднирковий
Кишково-нирковий	Печінково-нирковий
Міжнирковий	Позанаднирковий
Міхурово-нирковий	Принирковий
Навколонирковий	Селезінко-нирковий
Наднирковий	Серцево-нирковий
Наднирник	Серцево-судинно-нирковий
Переднирка	Шлунково-нирковий

Ніготь

Аноніхія	Пароніхіальний
Гіпероніхія	Пароніхія
Гіпоніхія	Перионіхія

Гіпоніхон	Періоніхія
Лейконіхія	Піднігтьовий
Мегалоніхія	Поліоніхія
Меланоніхія	Принігтьовий
Мікроніхія	Синоніхія
Навколонігтьовий	Склероніхія
Остеоніходисплазія	Шизоніхія

Ніздрі

Внутрішньоніздрьовий	
Міжніздрьовий	

Нога

Головоногий	Правоногий
Двоногий	Тисячнога
Довгоногий	Тонконіг
Клишоногий	Черевонігий
Клишоногість	Черевонігі
Лівноногий	Чотириногий

Нирка

Аорто-нирковий	Внутрішньонирковий
Артеріонирковий	

Оболонка

Підтвердооболонковий	
Слизивооболонковий	

Око

Вилично-очнаямковий	Навколоочнаямковий
Внутрішньоочний	Надоочнаямковий
Внутрішньоочнаямковий	Одноокий
Клино-очнаямковий	Одноокість
Косоокість	Позаочний
Лівоокий	Правоокий
Лівоокість	Правоокість
Мозково-очний	Присінкові-очний
Навколоочний	Черезочний

Палець

Великопальцевий	Променево-пальцевий
Міжпальцевий	П'ятипальцевий

Пахва

Попереково-пахвинний	Черевно-пахвинний
Сіднично-пахвинний	Шийко-пахвовий

Пеніс

Макропеніс	
Мегалопеніс	

Печінка

Внутрішньопечінковий	Опечінкування
Дванадцятипало-печінковий	Передпечінка
Діафрагмально-печінковий	Передпечінковий
Допечінковий	Підпечінковий
Легенево-печінковий	Позапечінковий
Навколопечінковий	Припечінковий
Надпечінковий	Серцево-печінковий
Опечінкований	Шлунково-печінковий

Піднебіння

Альвеоло-піднебінний	Запіднебінний
Верхньощелепно-піднебінний	Клино-піднебінний
Глотково-піднебінний	Носо-піднебінний
Губно-піднебінний	Решітчасто-піднебінний
Задньопіднебінний	Черезпіднебінний

Піхва

Відхідниково-півховий	Ободово-півховий
Внутрішньопівховий	Припівховий
Вульво-півховий	Промежино-півховий
Кишково-півховий	Прямокишково-півховий
Матково-півховий	Сечівниково-півховий
Міхурово-матково-півховий	Сечовідно-півховий
Міхурово-півховий	Сіднично-півховий
Міхурово-півхово-прямокишковий	Сухожилково-півховий
Навколопівховий	Трубно-півховий
Надпівховий	Черевно-півховий

Плече

Акроміально-плечовий	Підплечовий
Грудо-плечовий	Променево-плечовий
Дзьобо-плечовий	Суглобово-плечовий
Лопатково-плечовий	Шийко-плечовий
Передпліччя	

Повіка

Міжповіковий	
--------------	--

Поперек

Клубово-попереканий	Спинно-попереканий
Клубово-поперково-реберно-черевний	Спинно-потиличний
Надпопереканий	

Потилиця

Атланта-потиличний	Основопотиличний
Задньопотилично	Припотиличний
Кам'янисто-потиличний	Середньопотиличний
Клино-потиличний	Скронево-потиличний
Лобово-потиличний	Соскоподібно-потиличний
Луско-потиличний	Тім'яно-потиличний
Надпотиличний	Шийко-потиличний

Пупок

Надпупковий	
-------------	--

П'ятка

Великогомілково-п'ятковий	Надп'яtkово-малогомілковий
Надп'ятковий	Надп'яtkово-п'ятковий
Надп'яtkово-великогомілковий	Піднадп'ятковий
Надп'яtkово-гомілковий	П'яtkово-надп'ятковий

Таз

Внутрішньотазовий	Надтазовий
Голівково-тазовий	Підочеревино-тазовий
Довготазовий	Підтазово-очеревинний
Клубово-тазовий	Позатазовий

Тім'я

Задньотім'яний	Підтім'я
Клино-тім'яний	Потилично-тім'яний
Лобово-тім'яний	Скронево-тім'яний
Луско-тім'яний	Соскоподібно-тім'яний
Міжтім'яний	

Трахея

Бронхотрахеальний	Ларинготрахеобронхоскопія
Внутрішньотрахеийний	Ларинготрахеоскопія
Гортаннотрахеийний	Ларинготрахеотомія

Груднинно-трахейний	Перитрахеальний
Ендотрахеальний	Позатрахейний
Крикотрахеотомія	Ринотрахеїт
Ларинготрахеїт	Стравохідно-трахейний
Ларинготрахеобронхіт	Черезтрахейний

Труба

Внутрішньотрубний	
Позатрубний	

Ребро

Безреберний	Надреберний
Верхньореберний	Нижньореберний
Внутрішньореберний	Остисто-реберний
Груднинно-реберний	Передребровий
Груднино-реберний	Підребер'я
Клубово-поперково-реберно-черевний	Підребровий
Клубово-реберний	Попереково-реберний
Ключично-реберний	Поперечно-реберний
Мечо-реберний	Спинно-міжреберний
Міжреберний	Хребцево-реберний
Міжреберно-плечовий	

Різець, різцево-

Дистально-губно-різцевий	Осьово-різцево-дистальний
Дистально-осьово-різцевий	Осьово-різцево-мезіальний
Осьово-різцевий	Язиково-різцевий

Рот

Внутрішньоротовий	Навколоротовий
Глодково-ротовий	Носо-ротовий
Дворот	Черепно-ротовий

Рука

Дволіворукий	Ліворукість
Дворукі	Праворукий
Клишорукість	Праворукість
Косорукість	

Селезінка

Внутрішньоселезінковий	Печінково-селезінковий
Діафрагмально-селезінковий	Приселезінковий
Заселезінковий	Шлунково-селезінковий
Навколоселезінковий	

Серце

Внутрішньопередсердний	Передсерцевий
Внутрішньосерцевий	Позасерцевий
Міжпередсердний	Присерцевий
Навколопередсердний	Цибуліно-передсердний
Нервово-серцевий	Черезпередсердний
Пазухо-передсердний	Шлунково-серцевий
Передсердно-шлуночковий	

Сеча

Внутрішньосечовідний	Навкосечовідний
Мисково-сечовідний	Статевосечовий
Міжсечовідний	Прямокишково-сечоміхурний
Міхурово-сечовідний	

Сечівник

Внутрішньосечівниковий	Присечівниковий
Клубово-сечівниковий	Присінкові-сечівниковий
Міхурово-сечівниковий	Прямокишково-сечівниковий
Навколосечівниковий	Цибуліно-сечівниковий
Підсечівниковий	

Сідниці

Клубово-сідничний	Прямокишково-сідничний
Крижово-сідничний	Середньосідничний
Міжсідничний	Черезсідничний

Скелет

Вісцероскелетний	Спланхноскелет
Екзоскелет	Хондроскелет
Ендоскелет	Хордоскелет
М'язово-скелетний	Цитоскелет
Нервово-скелетний	Цитоскелетний

Скроня

Барабанно-скроневиий	Нижньоскроневиий
Вилично-скроневиий	Основоскроневиий

Вушно-скроневий	Очноямково-скроневий
Задньоскроневий	Підскроневий
Клино-скроневий	Потилично-скроневий
Лобово-скроневий	Тім'яно-скроневий
Луско-скроневий	Черезскроневий
Надскроневий	

Сосок

Атланта-соскоподібний	
Підсосковий	

Спина

Відхідниково-спинномозковий
Війково-спинномозковий
Довгасто-спинномозковий
Задньомозково-спинномозковий
Кірково-спинномозковий
Мозочково-спинномозковий
Мозочково-червоноядерно-спинномозковий
Надспинномозковий
Око-спинномозковий
Покрівельно-спинномозковий
Червоноядерно-спинномозковий

Стегно

Аорто-двостегновий	Пахвово-стегновий
Аорто-стегновий	Попереково-стегновий
Великогомілково-стегновий	Сіднично-стегновий
Клубово-стегновий	Сіднично-стегновий
Кульшово-стегновий	Статєво-стегновий
Лобково-стегновий	Стегново-стегновий
Міжстегновий	Стегново-стегнопідколінний
Наколінково-стегновий	Тазо-стегновий
Пахвинно-стегновий	Хребцево-стегновий

Стопа

Зап'ястково-стопний	
Плоскостопість	

Стравохід

Аорто-стравохідний	Плевро-стравохідний
Бронхо-стравохідний	Пристравохідний
Глодково-стравохідний	Трахейно-стравохідний

Навколо стравох ідний	Шлунково- стравох ідний
Непарно стравох ідний	

Суглоб

Багато суглоб овий	Навколо суглоб овий
Внутрішньо суглоб ний	Над суглоб ний
Крижово- суглоб овий	Одно суглоб овий
Між суглоб овий	Поза суглоб ний

Судина

Без судин ний	Очно- судин ний
Внутрішньо судин ний	Поза судин ний
Кровоносно судин ний	Сенсоро судин ний
Між судин ний	Серцево- судин ний
Мікр судин и	Серцево- судин но-нирковий
М'язово- судин ний	Фіброзно- судин ний
Навколо судин ний	Шкірно судин ний
Оболонково- судин ний	

Сухожилок

Внутрішньо сухожилк овий	Навколо сухожилк овий
Мозково- сухожилк овий	Нервово- сухожилк овий
М'язово- сухожилк овий	

Фаланга

Гемі фаланг ектомія	П'ястково- фаланг овий
Гіпер фаланг ія	Син фаланг ія
Гіпо фаланг ія	Трифалангізм
Ектро фаланг ія	Трифалангія
Зап'ястково- фаланг овий	Трифаланговий
Між фаланг овий	Фаланго- фаланг овий

Хребет

Без хребет ний	Під хребт овий
Без хребет ні	При хребт овий
Головно- хребт овий	Реберно- хребт овий
Клубово- хребт овий	Сіднично- хребт овий
Крижово- хребт овий	Сонно- хребт овий
Над хребт овий	

Хребець

Груднинно-хребцевий	Основохребцевий
Міжхребцевий	Протохребець
Навколохребцевий	Реберно-хребцевий

Хрящ

Внутрішньохрящовий	Перетинково-хрящовий
Груднинно-хрящовий	Підхрящовий
Кістково-хрящовий	Реберно-хрящовий
Міжхрящовий	Фіброзно-хрящовий
Напівхрящовий	Хребцево-хрящовий
Передхрящ	

Черев

Клубово-підчеревний	Підчеревний
Клубово-поперково-реберно-черевний	Підчерев'я
Надчеревний	Позаочеревинний
Надчерев'я	Попереково-черевний
Пахвинно-черевний	Прямокишково-черевний
Підочеревино-тазовий	Трубно-черевний
Підочеревино-черевний	Черезчеревний
Підтазово-очеревинний	

Черевце

Одночеревцевий	
----------------	--

Череп

Безчерепні	Нирково-черепний
Внутрішньочерепний	Підчерепний
Вушно-черепний	Позачерепний
Ключично-черепний	Черезчерепний
Надчерепний	

Шийка

Внутрішньошийковий	Осьово-шийково-дистальний
Губно-шийковий	Осьово-щічно-шийковий
Двошийковий	Осьово-язиково-шийковий
Зашийковий	Черезшийковий
Осьово-мезіально-шийковий	Язиково-шийковий
Осьово-шийковий	

Шия

Потилично-шийний	Черепно-шийний
Реберно-шийний	Щічно-шийковий

Шкіра

Безшкірний	Ободово-шкірний
Внутрішньошкірний	Очно-шкірний
Голкошкірий	Підшкірний
Голкошкірі	Піхвово-шкірний
Кишково-шкірний	Плевро-шкірний
Мисково-клубовокишково-шкірний	Прямокишков-шкірний
Мисково-шкірний	Слизово-шкірний
М'язово-шкірний	Фотошкірний
Надшкірний	Черезшкірний
Нейрошкірний	Шлунково-шкірний
Нирково-шкірний	

Шлунок

Аорто-шлунковий	Підшлунковий
Внутрішньошлунковий	Підшлунково-дванадцятипалокишковий
Діафрагмально-шлунковий	Позапідшлунковий
Навколошлунковий	Припідшлунковий
Навколошлунковий	Селезінко-підшлунковозалозний
Носо-шлунковий	Стравохідно-шлунковий
Печінково-шлунковий	Стравохідно-шлунково-дуоденальний

Шлуночок

Внутрішньошлуночковий	Пазухо-шлуночковий
Вушно-шлуночковий	Передшлунок
Міжшлуночковий	Пневмошлуночок
Навколошлуночковий	Позашлуночковий
Надшлуночковий	Черезшлуночковий
Нирково-шлуночковий	

Щелепа

Верхньо-нижньощелепний	Наднижньощелепний
Верхньощелепний	Нижньощелепний
Верхньощелепно-вилічний	Нижньощелепно-глотковий
Верхньощелепно-глотковий	Передщелепа
Верхньощелепно-губний	Передщелеповий
Верхньощелепно-зубний	Підверхньощелепний

Верхньощелепно-лицевий	Піднебінно-верхньощелепний
Верхньощелепно-піднебінний	Піднижньощелепний
Вилично-верхньощелепний	Решітчасто-верхньощелепний
Глодково-верхньощелеповий	Рото-верхньощелепний
Клино-верхньощелепний	Рото-нижньощелепний
Крило-верхньощелепний	Скронево-верхньощелепний
Крило-нижньощелепний	Скронево-нижньощелепний
Лобово-верхньощелепний	Товстощелеповий
Міжверхньощелепний	Шило-верхньощелепний
Навколонижньощелепний	Шило-нижньощелепний
Надверхньощелепний	Щічно-верхньощелепний

Щока

Внутрішньощічний	Наближено-щічний
Дистально-щічний	Надщічний
Дистально-щічно-оклюзійний	Осьово-щічний
Дистально-щічно-пульповий	Осьово-щічно-шийковий
Зубно-щічний	Осьово-щічно-язиковий
Мезіо-щічний	Осьово-щічно-ясенний
Мезіо-щічно-оклюзійний	Позащічний
Мезіо-щічно-пульповий	Ясенно-щічно-осьовий

Яєчко

Внутрішньояєчковий	Прияєчко
Над'яєчко	Прияєчковий

Яєчник

Брижово-яєчниковий	Над'яєчник
Віддалено-пульпо-язиковий	Прияєчниковий
Внутрішньояєчниковий	Трубно-яєчниковий
Матково-яєчниковий	Черезяєчниковий

Язик

Альвеоло-язиковий	Основоязиковий
Барабанно-під'язиковий	Осьово-язиковий
Блукаючо-язикоглотковий	Осьово-язиково-прикусний
Внутрішньопід'язиковий	Осьово-язиково-шийковий
Внутрішньоязиковий	Осьово-язиково-ясенний
Глодково-язиковий	Передпід'язиковий
Губно-язиковий	Підборідно-під'язиковий
Губно-язиково-глотковий	Піднебінно-язиковий
Губно-язиково-гортанний	Під'язиковий
Груднинно-під'язиковий	Під'язиковий

Двоязикий	Під'язиково-надгортанний
Дистально-язиковий	Під'язиково-щитоподібний
Дистально-язиково-оклюзійний	Під'язиково-язиковий
Дистально-язиково-пульпальний	Плечо-під'язиковий
Дистально-язиково-різцевий	Плоскоязиковий
Запід'язиковий	Різцево-язиковий
Заязиковий	Ротопід'язиковий
Зубо-язиковий	Рото-язиковий
Мезіо-пульпо-язиковий	Скронево-під'язиковий
Мезіо-язиковий	Шийко-язиковий
Мезіо-язиково-оклюзійний	Шило-під'язиковий
Мезіо-язиково-пульповий	Щелепно-під'язиковий
Мезіо-язиково-різальний	Щито-під'язиковий
Наближено-язиковий	Щито-язиковий
Навколоязиковий	Щічно-язиковий
Надпід'язиковий	Язиково-під'язиковий
Осьово-губно-язиковий	Ясенно-язиково-осьовий
Осьово-щічно-язиковий	

Ясна

Губно-ясенний	Осьово-ясенний
Дистально-осьово-ясенний	Осьово-ясенно-дистальний
Дистально-ясенний	Під'ясенний
Мезіо-ясенний	Слизово-ясенний
Осьово-губно-ясенний	Щічно-осьово-ясенний
Осьово-мезіально-ясенний	Щічно-ясенний
Осьово-щічно-ясенний	Язиково-аксіально-ясенний
Осьово-язиково-ясенний	Язиково-ясенний

СОМАТИЧНІ КОМПОНЕНТИ

Абдомен(о)- (належність до черевної порожнини)

Вагіноабдомінальний	
---------------------	--

Альвеоло- (зв'язок з альвеолою)

Базіоальвеолярний	Міжальвеолярний
Бронхоальвеолярний	Превмоальвеолографія
Дентоальвеоліт	Поліальвеолярний
Дентоальвеолярний	Псевдоальвеолярний
Лабіоальвеолярний	

Апендико- (відношення до відростка)

Мезоапендикс	Мезоапендицит
--------------	---------------

Артро- (зв'язок з суглобом)

Акроартрит	Периартрит
Веноартріальний	Піоартроз
Дерматоартрит	Пневмоартрографія
Лімфоартрит	Подартрит
Медулоартрит	Поліартрит
Моноартрит	Поліартричний
Неоартроз	Синартродія
Олігоартрит	Синартроз
Остеоартрит	Синартроїз
Остеоартропатія	Синартрофіз
Остеоартритичний	Стереоартроліз
Остеоартроз	Хейроартрит
Остеоартротомія	

Блефар(о)- (відношення до повік)

Анкілоблефарон	Макроблефарія
Варикоблефарон	Пахіблефарит
Гідроблефаричний	Пахіблефарон

Брахі(о)- (означає плече)

Акробрахіцефалія	Симбрахідактилія
Ацефалобрахія	Суббрахіцефалічний
Гіпобрахіальний	Тетрабрахіус
Гіпсибрахіцефалічний	Триантебрахія
Діантебрахія	Трибрахіус
Макробрахія	Трибрахія
Монобрахіус	Ультрабохіцефалічний
Монобрахія	Хіробрахіалгія
Перобрахіус	Цервіко-брахіальний

Бронхі(о)-

Альвеобронхіоліт	Перибронхіт
Везикулобронхіальний	Печінково-бронхіальний
Внутрішньобронхіальний	Плевробронхіт
Егобронхофонія	Позабронхіальний
Ларинготрахеобронхіт	Псевдобронхоектаз
Ларинготрахеобронхоскопія	Синобронхіт
Нирково-бронхіальний	Трахеобронхіальний
Носо-бронхіальний	Трахеобронхіт

Перибронхіальний	Трахеобронхомегалія
Перибронхіоліт	Трахеобронхоскопія
Перибронхіюлярний	Черезbronхіальний

Везик(о)- (відношення до сечового міжура)

Апендиковезикальний	Макуловезикулярний
Апендиковезикотомія	Ректовезикулярний
Вагіновезикальний	Ураховезикальний
Вазовезикуліт	Утеровезикальний
Вазовезикулоектомія	

Вентрикул(о)- (зв'язок зі шлуночком серця або мозку)

Атріовентрикулярний	Перивентрикулярний
Аурикуловентрикулярний	Пневмовентикулографія
Інтрацеребровентрикулярний	

Гастро- (відношення до шлунка)

Ацефалогастер	Мезогастер
Ацефалогастрія	Мезогастральний
Гастрогастростомія	Мезогастрій
Гемігастректомія	Метагастер
Гепатикогастростомія	Мікрогастрія
Гепатохолангіогастростомія	Моногастральний
Декстрогастрія	Назогастральний
Езофагогастректомія	Нейрогастральний
Езофагогастроанастомоз	Неогастроподи
Езофагогастродуоденоскопія	Панкреатогастростомія
Езофагогастроміотомія	Параепігастральний
Езофагогастропластика	Перигастрит
Езофагогастроскопія	Пілорогастректомія
Езофагоєюногастростомія	Пневмогастральний
Езофагокологастростомія	Пневмогастрографія
Екзогастрит	Прозогастер
Екзогастритичний	Тахігастрія
Електрогастрограма	Торакогастродідимус
Електрогастрограф	Фіброгастроскоп
Електрогастрографія	Фотогастрокамера
Ентерогастрит	Холангіогастростомія
Ентерогастрон	Холедохогастростомія
Інтрагастральний	Холецистогастростомія
Інтрогастральний	Целіогастротомія
Мегалогастрія	Цистогастростомія

Гем-, гемато-, гемо- (належить до крові)

Автогемаглютинація	Міогематин
Автогемаглютинін	Міогемоглобін
Автогемоліз	Оксигем
Автогемолізін	Оксигематопорфірин
Автогемолітичний	Оксигемоглобін
Автогемотерапія	Оксигемохромоген
Автогемотрансфузія	Оксигемоціанін
Антигемаглютинін	Оксиміогематин
Антигемолізін	Остеогемахромотоз
Антигемофільний	Пангематопенія
Гетерогемаглютинація	Парагемофілія
Гетерогемаглютинін	Перигемальний
Гетерогемолізін	Піогемоторакс
Гіпергемоглобінемія	Пневмогемоперикард
Глікогемоглобін	Пневмогемоторакс
Електрогемостаз	Протигеморагічний
Ізогемаглютинація	Протиметгемоглобінемічний
Ізогемаглютинін	Протогем
Ізогемоліз	Протогемін
Ізогемолізін	Псевдогемаглютинація
Ізогемолітичний	Псевдогематурія
Іктерогематуричний	Псевдогемофілія
Іктерогематурія	Серозно-геморагічний
Іктерогемоглобія	Сульфгемоглобін
Карбаміногемоглобін	Сульфгемоглобінемія
Карбгемоглобін	Сульфметгемоглобін
Карбоксигемоглобін	Урогематин
Карбоксигемоглобінемія	Урогематопорфірин
Кератогемія	Фіброгеморагічний
Ліпогемартроз	Фітогемаглютинін
Ліпоміогемангіома	Фотогемотахометр
Макрогематурія	Холегематин
Менінгогематома	Холегемоторакс
Метагемоглобін	Цефалогематома
Мікрогематокрит	Цефалогематоцеле
Мікрогематурія	Ціангемоглобін

Ген-, ген(о)- (нащадок; відношення до розмноження)

Абіогенез	Овігенний
Абіогенетичний	Овогенез
Автогенез	Овогенний
Автогенетичний	Овулогенний

Автогенний	Одонтоген
Агамогенечний	Одонтогенез
Агамогенія	Одонтогенетичний
Аглютиноген	Одонтогенічний
Аглютиногенний	Одонтогенний
Аглютогенний	Оксигемохромоген
Агногенний	Оксиген
Адермогенез	Оксигеназа
Адипогенез	Оксигенатор
Аднексорганогенний	Оксигенація
Акнеген	Оксигенний
Акнегенний	Оксигенотерапія
Акрогенний	Олігогенний
Акрометагенез	Омфалогенез
Аліпогенний	Онїхогенний
Алкалігенний	Онкоген
Алкалогенний	Онкогенез
Алогенний	Онкогенетичний
Альгезіогенний	Онкогенний
Альгогенез	Онкогеність
Альгогенний	Онтогенез
Амелогенний	Онтогенетичний
Анаерогенний	Онтогенія
Андроген	Онтогенний
Андрогенез	Оогенез
Андрогенізація	Оогенетичний
Андрогенізований	Оогенний
Андрогенний	Оофорогенний
Андрогенність	Опістогенія
Аневрогенний	Органогенез
Анефрогенез	Органогенетичний
Анехогенний	Органогенія
Антиген	Органогенний
Антигенемічний	Ортогенез
Антигенемія	Ортогеніка
Антигенний	Остеоанагенез
Антигенність	Остеоген
Артеріогенез	Остеогенез
Атерогенез	Остеогенний
Атерогенний	Палеогенез
Аудіогенний	Палеогенетичний
Ацидогенний	Пангенез
Біогенетичний	Паралітогенний

Біогенний	Партеногенез
Ботуліногенний	Патоген
Брохіогенний	Патогенез
Брохогенний	Патогенетичний
Вакциноген	Патогенний
Вакциногенний	Патогенність
Васкулогенез	Пігментогенез
Васкулогенний	Пігментогенний
Вестибулогенний	Піогенез
Внутрішньогенний	Піогенний
Гастроген	Піоціаногенний
Геногенез	Піретоген
Гетерогенез	Піретогенез
Гетерогенетичний	Піретогенний
Гетерогенний	Пірогенетичний
Гетерогенність	Пірогенний
Гіпергенез	Плазміноген
Гіпергенезія	Плазмоген
Гіпергенезний	Плеврогенний
Глюконеогенез	Плексогенний
Глюконеогенетичний	Поліген
Гологенез	Полігенний
Дзонтогенез	Порфіриноген
Дзонтогенетичний	Порфобіліноген
Дзостеогенез	Порфобіліногендіаміназа
Динамогенез	Порфобіліногенсинтаза
Динамогенія	Порфобіліногенурія
Динамогенний	Прогестаген
Диплогенез	Прогестоген
Дипсоген	Проестероген
Дипсогенний	Протиатерогенний
Дисгенез	Протромбіногенний
Дисгеніка	Псевдоген
Дисгеніталізм	Психотогенний
Дисгенічний	Радіогенез
Дискогенний	Радіогенний
Діоксиген	Рахітогенний
Діоксигеназа	Ревматогенний
Екзофтальмогенний	Ретикулоцитогенний
Екскретоген	Рефлексогенний
Ектогенний	Риногенний
Ектрогенний	Сапогенін
Електрогенний	Сапрогенний

Ембріогенетичний	Сенсогенний
Ембріогенія	Сингенез
Ембріогенний	Сингенезіопластика
Ентерогенний	Сингенезіотрансплантація
Ентеропатоген	Сингенний
Ентеропатогенез	Сиергенез
Ентеропатогенний	Скелетогенія
Ергогенний	Скелетогенний
Зоогенез	Склерогенний
Зоогенія	Соматогенез
Зоогенний	Соматогенетичний
Ідеогенетичний	Спазмоген
Ізогенез	Спазмогенний
Ізогенний	Сперматогенез
Іктерогенний	Сперматогенетичний
Іктерогенність	Сперматогенія
Імуногенетичний	Сперматогенний
Імуногенний	Сперміогенез
Імуногенність	Спірохетогенний
Індигоген	Спленогенний
Індологенний	Спленомієлогенний
Йодогенний	Спорогенез
Канцерогенний	Спорогенія
Кардіогенез	Спорогенений
Кардіогенний	Стеатогенний
Карциногенність	Стеркобіліноген
Кератогенетичний	Строматогенний
Кератогенез	Стромогенний
Кератогенний	Тахігенез
Клініко-генетичний	Телігенний
Комедогенний	Телоген
Комедіогенний	Тератоген
Криптогенний	Тератогенез
Лактогенез	Тератогенетичний
Лактогенний	Тератогенія
Лейкемоген	Тератогенний
Лейкемогенез	Тератогенозний
Лейкемогенний	Тератокарциногенез
Лізиноген	Термакогенез
Лізоген	Термоантиген
Лізогенез	Термогенез
Лізогенія	Термогенетичний
Лізогенний	Тимпаногенний

Лізогенність	Токсикогенний
Лімфатогенний	Толероген
Лімфогенез	Толерогенез
Лімфогенний	Толерогенний
Ліпогенез	Травматогенний
Ліпогенний	Трансген
Ліпохромоген	Трансгенний
Малатдегідрогенеза	Трахеогенний
Мезобілірубінген	Тромбогенез
Меланогенез	Тромбогенний
Меланогенний	Уремігенічний
Менінгогенний	Уреогенез
Мерогенез	Урогенний
Мерогенетичний	Уртикаріогенний
Мерогенний	Утерогенний
Метагенез	Феногенетика
Метанефрогенний	Фібриногенез
Метаноген	Фібриногенемія
Метаногенний	Фібриногенний
Метрогенний	Фіброгенез
Мієногенез	Фіброгенний
Мієногенія	Фіброматогенний
Мієногенний	Фізіогенез
Мієлогенез	Філогенез
Мієлогенія	Філогенетичний
Мієлогенний	Фітогенез
Мікрогенез	Фітогенозний
Мікрогенія	Фітоестроген
Міоген	Фітомітоген
Міогенез	Флогоген
Міогенний	Флогогенний
Міозиноген	Фосген
Міцетогенний	Фосгенний
Моногенез	Фосфаген
Моногенний	Фосфагенний
Мутагенний	Фотогенний
Мутагенність	Хемогенез
Нейроген	Хондрогенез
Нейрогенез	Хоріогенез
Нейрогенетика	Цементогенез
Нейрогенний	Цистогенез
Нейрогенний	Цитоген
Нейрогенозний	Цитогенез

Необіогенез	Цитогенетика
Неогенез	Цитогенетичний
Неогенетичний	Цитогенний
Неонкогенний	Цитопатогенез
Нефрогенний	Цитопатогенний
Нозогенез	Цитопатогенність
Нозогенія	Ціаноген
Нозогенний	Ціаногенез
Номогенез	Ціаногенний
Нормосперматогенний	Шизогенез
Нотогенез	Шизогенний
Оваріогенний	Ятрогенез
Овігенез	Ятрогенний
Овігенетичний	

Гепат(о)-

Гастрогепатит	Парагепатит
Дисгепатія	Перигепатит
Ентерогепатит	Плеврогепатит
Ентерогепатоцеле	Пурогепатит
Іктерогепатит	Спленогепатомегалія
Капногепатографія	Стеатогепатит
Кардіогепатомегалія	Холангіогепатит
Лапарогепатотомія	Холангіогепатома
Мегалогепатія	Холедохогепатостомія
Мікрогепатія	

Гіне-, гінек(о)- (жіночі статеві органи)

Пневмогінографія	
Псевдогінекомастія	

Гістеро-, метро- (зв'язок з маткою)

Абдоміногістеротомія	Оваріогістеректомія
Вентрогістеропексія	Оофорогістеректомія
Електрогістерограма	Пангістеректомія
Електрогістерографія	Пангістероофоректомія
Лапарогістеректомія	Пангістеросальпінгоектомія
Лапарогістеро-оофоректомія	Пангістеросальпінгоофоректомія
Лапарогістеросальпіго-оофоректомія	Піометрит
Лапарогістеротомія	Соногісторографія

Глосо- (належить до язика)

Анкілоглосія	Ідіоглосичний
Ателоглосія	Ідіоглосія
Геміглосальний	Мегалоглосія
Геміглосектомія	Меланоглосія
Геміглосит	Пахіглосія
Гемімакроглосія	Периглосит
Гінгівоглосит	Субглосит

Гнат(о)- (зв'язок із щелепою)

Ателогнатія	Хейлогнатоураношизис
Гемігнатія	Хейлогнатошизис
Хейлогнатопрозопошизис	

Дактил(о)- (зв'язок з пальцем)

Акросиндактилія	Мегадактилічний
Акроцефалополісиндактилія	Мегалодактилія
Акроцефалосиндактилізм	Мегалосиндактилія
Акроцефалосиндактилія	Мікродактилія
Анізодактилічний	Монордактилізм
Анізодактилія	Монодактилія
Анкілодактилія	Олігодактилія
Арахнодактилія	Ортодактильний
Брахідактилія	Пахідактилія
Гексадактилія	Перодактилус
Гептадактилія	Полідактилія
Гіпердактилізм	Полісиндактилія
Гіпердактилія	Синдактилізм
Гіподактилія	Синдактилія
Гіродактилюси	Синдактилюс
Ектродактилія	Синдактильний
Загодактилія	Склеродактилія
Камптодактилія	Стребломікродактилія
Клінодактилія	Стрептомікродактилія
Лептодактилія	Тетрадактилічний
Лептодактильний	Тетрадактилія
Макродактилія	Тридактилія

Дент(о)-, денти-, донт- (зв'язок із зубами)

Альвеоло-дентальний	Мезодонтизм
Анізодонт	Мезодонтичний
Атланта-одонтоїдний	Мікродонт
Геродантист	Мікродонтичний

Геродонтичний	Мікродонтія
Геродонтія	Монофіодонт
Геродонтологія	Олігодонтія
Гінгівоперіодонтит	Ортодентин
Гіпердонтія	Ортодонт
Гіподонтія	Ортодонтичний
Гіпсодонт	Ортодонтія
Гомодонт	Ортодонтологія
Езофагоденія	Остеодентин
Езофагодонтус	Остеодентинома
Екзодантист	Остеодонтома
Емалеводентинний	Парадентин
Ендодонтист	Парадентоз
Ендодонтія	Пародонт
Ендодонтолог	Пародонтолог
Ендодонтологія	Пародонтологія
Ентераденіт	Педодонтія
Еритродонтія	Періодонт
Ізодонтичний	Періодонтальний
Інфрадентале	Періодонтит
Кінодонт	Періодонтоз
Лептодонтний	Періодонтологія
Макродонт	Плевродонт
Макродонтичний	Поліфіодонт
Макродонтія	Простодонтія
Мегадонт	Псевдоадонтія
Мегадонтія	Склероаденіт
Мегалодонтія	Субдентальний
Медико-дентальний	Текодонтівий
Мезодонт	

Дерм-, дерм(о)-, дерма-, дермат(о)- (належить до шкіри)

Автодермопластика	Ксеродермоїд
Аеродермектазія	Лейкодерма
Акародерматит	Лейкодерматоз
Акродематит	Лейкодермічний
Акродерматоз	Лейкодермія
Акропахідерма	Мезектодерма
Акросклеродермія	Мезентодерма
Актинодерматит	Мезодерма
Алодерманісус	Мезодермальний
Ангіодерма	Меланодерма
Ангіодерматит	Меланодерматит

Анетодермія	Меланолейкодерма
Анодерма	Мікодерма
Артродерма	Мікодерматит
Атрофодерматоз	Мікродерматоз
Атрофодермія	Мірингодерматит
Аурохромодермія	Монодермальний
Бластодерма	Монодермома
Бластодермальний	Нейродерма
Бластодермічний	Нейродерміт
Бромодерма	Нейроектодерма
Внутрішньоепідермальний	Нейроектодермальний
Галодермія	Нейроепідермальний
Гастродерма	Остеодермія
Генодерматоз	Парадерма
Генодерматологія	Пахідерма
Геродермія	Пахідерматозний
Гетеродермічний	Пахідерматоцеле
Гіподерма	Пахідермоперіостоз
Гіподермальний	Перидерма
Гіподерміаз	Перидермальний
Гіподермоз	Піодермія
Гіподермокліз	Пневмодерма
Гіподермолітіаз	Пододерма
Гіподермотомія	Пододерматит
Ектодерма	Пойкілодермія
Ектодермальний	Радіодерматит
Ектодерматоз	Радіоепідерміт
Ектодермоїдний	Сидеродерма
Електродермальний	Склеродерма
Електродерматом	Склеродермічний
Ендодерма	Скрофулодерма
Ендодермальний	Соматодерма
Ентomezодерма	Стафілодермія
Ентеромікодерматит	Субепідермальний
Ентодерма	Трансдермальний
Ентодермальний	Трансепідермальний
Ентomezодерма	Тридермальний
Еритродермія	Тридермічний
Еритрокератодермія	Тридермогенез
Зоодермічний	Тридермома
Імунодерматологія	Триходерма
Інтрадермальний	Трофодерма
Йододерма	Трофодерматоневроз

Каротинодермія	Фітофотодерматит
Кератодерматоцеле	Фотодерматит
Кератодермічний	Фотодерматоз
Кератодермія	Фрінодерма
Ксантодерма	Халазодермія
Ксантоеритродермія	Хілодерма
Ксеродерма	Хондродерматит
Ксеродерматичний	Хордомезодерма
Ксеродермія	Хризодермія

Дуоден(о)- (зв'язок з дванадцятипалою кишкою)

Гастродуоденектомія	Панкреатодуоденальний
Гастродуоденіт	Панкреатодуоденектомія
Гастродуоденоскопія	Панкреатодуоденостомія
Гастродуоденостомія	Перидуоденіт
Гепатикодуоденостомія	Пієлодуоденальний
Гепатохолангіодуоденостомія	Пілородуоденіт
Езофагогастродуоденоскопія	Протодуоденум
Езофагодуоденостомія	Стравохідно-шлунково-дуоденальний
Мегадуоденум	Холецистодуоденальний
Мезодуоденальний	Холецистодуоденостомія
Мезодуоденум	Цистодуоденостомія

Ентеро- (зв'язок із кишкою)

Апендикоентеростомія	Лапароентеротомія
Гастроентералгія	Невральноентеричний
Гестроентерит	Панкреатікоентеростомія
Гастроентероанастомоз	Панкреатоентеростомія
Гастроентероколіт	Парентеральний
Гастроентероколомостомія	Периентерит
Гастроентеролог	Периентерон
Гастроентерологія	Пневмоентерит
Гастроентеропатія	Портоентеростомія
Гастроентеропластика	Уретероентероанастомоз
Гастроентеростомія	Уретероентеростомія
Гастроентеротомія	Фістулоентеростомія
Гепатикоентеростомія	Холангіоентеростомія
Гепатоентеростомія	Холедохоентеростомія
Гепатохолангіоентеростомія	Холецистоентеральний
Езофагоентеростомія	Холецистоентеростомія
Ентеро-ентероанастомоз	Целіоентеротомія
Ентеро-ентеростомія	Цистоентероцеле

Лапароентеростомія	
--------------------	--

Енцефало- (належність до головного мозку)

Аенцефал	Офтальменцефалон
Аенцефалічний	Пананенцефалія
Аенцефалія	Паненцефаліт
Ателоенцефалія	Паренцефалія
Вентрикулоенцефаліт	Паренцефалоцеле
Гідроенцефалія	Периенцефаліт
Гідроенцефалоцеле	Периенцефалія
Гіперенцефал	Пластистенцефалія
Гіренцефалічний	Пластистенцефальний
Гіренцефала	Пневмоенцефаліт
Деренцефалія	Пневмоенцефалограма
Деренцефал	Пневмоенцефалографія
Деренцефалоцеле	Пневмоенцефаломієлограма
Діенцефалогіпофізарний	Пневмоенцефаломієлографія
Діенцефалон	Пневмоенцефалоцеле
Діенцефальний	Поденцефал
Електроенцефалограма	Поліенцефаліт
Електоенцефалограф	Поліенцефаломієліт
Електоенцефалографія	Полімієлоенцефаліт
Електоенцефалоскоп	Поліоенцефаліт
Ініенцефал	Поліоенцефаломалаяція
Ініенцефалія	Поліоенцефаломенінгомієліт
Кортикомезенцефалічний	Поліоенцефаломієліт
Лейкоенцефаліт	Поліоенцефалопатія
Лейкоенцефалія	Поліоенцефалотропний
Лейкоенцефаломалаяція	Поліомієлоенцефаліт
Лейкоенцефалопатія	Поренцефаліт
Ліссенцефалічний	Поренцефалічний
Магнітоенцефалограф	Поренцефалія
Макроенцефалія	Проенцефал
Мегаленцефалія	Псевдоенцефал
Мегаленцефалон	Псевдоенцефаломалаяція
Мезенцефаліт	Псевдоенцефалоцеле
Мезенцефалічний	Радіоенцефалограма
Мезенцефало-гіпофізарний	Радіоенцефалографія
Мезенцефалотомія	Риненцефалія
Менінгоенцефаліт	Риненцефалон
Менінгоенцефаломієліт	Синенцефал
Менінгоенцефаломієлопатія	Синенцефалія
Менінгоенцефалопатія	Синенцефалоцеле

Менінгоенцефалоцеле	Сирингоенцефалія
Мероаненцефалія	Сирингоенцефаломієлія
Метенцефалічний	Склеренцефалія
Метенцефалон	Стереоенцефалотом
Мієлоенцефаліт	Стереоенцефалотомія
Мієлоенцефалічний	Таламенцефалічний
Мієлоенцефалопатія	Теленцефалізація
Мікроенцефалія	Теленцефальний
Мікроенцефалон	Тліпсенцефал
Нейроенцефаломієлопатія	Триенцефал
Нозенцефалус	Хаменцефалічний
Нотаненцефалія	Цикленцефал
Нотенцефалоцеле	Цистенцефалюс
Нотенцефалус	Шизенцефалічний
Олігоенцефалон	Шизенцефалія
Отоенцефаліт	

Гле(о)- (зв'язок з клубовою кишкою)

Лапароілеотомія	Уретероілеостомія
Уретероілеальний	Холецистоілеостомія

Карді(о)- (зв'язок із серцем)

Ангіокардит	Міокардіопатія
Ангіокардіограма	Міокардіографія
Ангіокардіографія	Міоперикардит
Ангіокардіокінетичний	Монокардіальний
Апекскардіограма	Нокардин
Апекскардіографія	Нокардіальний
Ателокардія	Нокардії
Ацефалокардіус	Нокардіоз
Ацефалокардія	Нокардіопсис
Балістокардіограма	Нокардіоформний
Балістокардіограф	Нокардія
Балістокардіографія	Панкардит
Батикардія	Паракардіальний
Брадикардичний	Перикард
Брадикардійний	Перикардектомія
Брадикардія	Перикардит
Бронхокардіоз	Перикардитний
Векторкардіограма	Перикардіоліз
Векторкардіограф	Перикардіомедіастиніт
Векторкардіографія	Перикардіографія
Внутрішньоміокардіальний	Перикардіоскопія

Гемікардій	Перикардіостомія
Гемікардіус	Перикардіотомія
Гемікардія	Перикардіоцентез
Гідроперикард	Перикардний
Гідроперикардит	Периміоендокардит
Гідропневмоперикард	Периміокардит
Гравідокардіальний	Перитонеоперикардіальний
Декстрокардія	Пневматокардія
Депікардіалізація	Пневмогемоперикард
Езофагокардіоміотомія	Пневмокардіальний
Екстраперикардіальний	Пневмоперикардит
Електокардіограма	Пневмопіоперикард
Електокардіограф	Пневмопрекардіум
Електокардіографія	Посткардіотомічний
Електокардіостимулятор	Прекардіалгія
Електокардіостимуляція	Прекардіальний
Ендокард	Пресбікардія
Ендокардит	Псевдоперикардіальний
Енокардитний	Псевдостенокардія
Ендокардіальний	Радіоелектрокардіограма
Ендокардіоз	Радіоелектрокардіограф
Ендокардіопатія	Радіоелектрокардіографія
Ентоміокардит	Радіокардіограма
Ендоміокардіальний	Радіокардіографія
Ендоперикардит	Сіністрокардія
Ендоперикардіальний	Стенокардитичний
Ендоміокардит	Стенокардія
Енцефаломіокардит	Субендокардіальний
Епікард	Тахікардіальний
Епікардектомія	Тахікардійний
Епікардіальний	Тахікардія
Епікардія	Телеелектрокардіограма
Ехокардіограма	Телеелектрокардіограф
Ехокардіографія	Телеехокардіографія
Ехофонокардіографія	Телекардіограма
Кінетокардіограма	Телекардіографія
Кінетокардіографія	Телекардіофон
Кріокардіоплегія	Тирокардіальний
Ліпокардіальний	Трихонокардіоз
Магнітокардіограф	Тромбоендокардит
Медіастиноперикардит	Фотокардіограма
Мезокард	Фотокардіограф
Мезокардія	Фотокардіографічний

Мікрокардія	Фотокардіографія
Міоендокардит	Френоперекардит
Міокард	Цереброкердіальний
Міокардит	Шлунково-перикардіальний
Міокардитний	Юкстакердіальний
Міокардіальний	

Крані(о)- (належність до черепа)

Нейрокраніальний	Пневмокраніум
Нейрокраніум	Пневмокранія
Перикраніальний	Посткраніальний
Перикраніт	

Коло (товста кишка)

Езофагоколопластика	Лапароколотомія
Екзоколіт	Міоколіт
Ектоколон	Панколектомія
Ентероколіт	Панколіт
Ентероколотомія	Проктоколектомія
Ілеоколіт	Проктоколіт
Ілеоколотомія	Уретероколоностомія
Ілеоколотомія	Холецистоколотомія
Лапароколектомія	Холецистоколотомія
Лапароколотомія	

Крані(о)- (належність до черепа)

Доліхокраніальний	
Мезокранічний	

Лабіо- (губно-)

Ректолабіальний	
-----------------	--

Ларинг(о)- (відношення до гортані)

Геміларингектомія	Отоларингологія
Ендоларингеальний	Ринологіт
Мікроларингоскопія	Ринологіологія
Назофаринголарингоскоп	Фаринголарингіт

Лейко- (належить до лейкоцитів)

Автолейкоаглютинін	Гіперлейкоцитоз
Внутрішньолейкоцитарний	

Лінгво- (відношення до язика)

Гемілінгвальний	Постлінгвальний
Лабіолінгвальний	Сублінгвіт
Оролінгвальний	

Мазо-, мамо-, масто- (відношення до грудей)

Акромастит	Парамастит
Анізомастія	Перимастит
Гінекомастія	Промастигота
Гіпермастія	Термомастографія
Гіпомастія	Тимпаномастоїдектомія
Комедомастит	Тимпаномастоїдит
Ксеромамографія	Цикломастопатія
Макромастія	

Менінго- (відношення до мозку)

Артроменінгіт	Міелоцистоменінгоцеле
Гідроменінгіт	Ороменінгіт
Гідроменінгоцеле	Пахілептоменінгіт
Інтраменінгеальний	Пахіменінгіт
Лептоменінгеальний	Пахіменінгопатія
Лептоменінг	Пахіменінкс
Лептоменінгіома	Перименінгіт
Лептоменінгіт	Поліоенцефаломенінгомієліт
Лептоменінгіопатія	Радикуломенінгомієліт
Ліпоменінгоцеле	Ризоменінгомієліт
Ліпоміеломенінгоцеле	Хоріоменінгіт
Міеломенінгіт	Цереброменінгеальний
Міеломенінгоцеле	Цереброменінгіт

Мело- (кінцівка, щока)

Акромелічний	
--------------	--

Мієл(о)- (кістковий, спинний мозок)

Ателомієлія	Перимієлографія
Безмієліновий	Пневмоенцефаломієлограма
Енцефаломієлополіневрит	Пневмоенцефаломієлографія
Енцефаломієлополірадикулоневрит	Пневмомієлографія
Енцефаломієлорадикулопатія	Поліенцефаломієліт
Енцефаломієлоцеле	Поліоенцефаломенінгомієліт
Лейкомієліт	Полімієлоенцефаліт
Лейкомієлопатія	Поліомієліт
Ліпомієломенінгоцеле	Поліомієлітоцидний

Макропромієлоцит	Поліомієлоенцефаліт
Менінгоенцефаломієліт	Поліомієлопатія
Менінгоенцефаломієлопатія	Радикуломенінгомієліт
Менінгомієліт	Радикуломієлопатія
Менінгомієлорадикуліт	Рахіомієліт
Нейроенцефаломієлопатія	Ризоменінгомієліт
Нейромієліт	Сирингогідромієлія
Остеомієліт	Сирингоенцефаломієлія
Остеомієлітичний	Сирингомієлія
Остеомієлографія	Спленомієлогенний
Остеомієлодисплазія	Спленомієломалаяція
Панмієлоїдний	Сфінгомієліназа
Панмієлопатія	Сфінгомієліни
Панмієлофтиз	Сфінгомієліноз
Перимієліт	

Мі(о)- (зв'язок з мязом)

Езофагоміотомія	
-----------------	--

Медузо- (відношення до кісткового мозку, моку)

Радикуломедулярний	
Спленомедулярний	

Наз(о)-, носо- (зв'язок з носом)

Аліназальний	Лобово-носовий
Альвеоло-носовий	Міжносовий
Антроназальний	Навколоносовий
Базіоназальний	Надносовий
Внутрішньоносовий	Нижньоносовий
Вузьконосий	Око-носовий
Вушно-носовий	Основносовий
Гіпоназальний	Очноямково-носовий
Глодково-носовий	Піднебінно-носовий
Губно-носовий	Підносовий
Довгоносий	Решітчасто-носовий
Довгоносики	Рото-носовий
Дорзоназальний	Септоназальний
Ендоназальний	Сльозово-носовий
Заносовий	Черезносовий
Лемешево-носовий	Широконосий
Мезоназальний	Широконоси

Нерв-, нерв, нейр(о)-, нерво- (невр)

Акротроф оневроз	Оксиневрон
Ангіоневралгія	Орхінейроалгія
Ангіоневротичний	Остеоневралгія
Ангіонейректомія	Отоневралгія
Ангіонейропатичний	Отоневрологіяний
Ангіонейропатія	Отоневрологія
Ангіонейротомія	Параневральний
Аневрогенний	Патоневроз
Апоневрехтомія	Периневральний
Апоневроз	Периневрит
Апоневрозит	Периневритний
Апоневрологія	Периневріальний
Апоневрорафія	Периневрій
Апоневротичний	Поліневралгія
Апоневротом	Поліневральний
Апоневротомія	Поліневрит
Артороневралгія	Поліневритний
Вазоневроз	Поліневропатія
Вазоневропатія	Поліневрорадикуліт
Внутрішньоневральний	Полінейроміозит
Гангліоневрома	Полірадикулоневрит
Дерматоневрологія	Полірадикулоневропатія
Дермонейротропний	Поліоневромер
Дистрофоневроз	Приневральний
Ендоневральний	Псевдоневрит
Ендоневрит	Псевдоневрома
Ендоневрій	Психоневральний
Ендоневрійний	Психоневроз
Ендоневроліз	Психонейроендокринологія
Ендопериневрит	Психонейроімунологія
Ентероневрит	Радикулоневрит
Енцефаломієлополіневрит	Радикулонейропатія
Енцефаломієлополірадикулоневрит	Сенсороневральний
Менінгополіневрит	Серцево-нервовий
Мієлооптиконевропатія	Субневральний
Міоневральний	Субапоневротичний
Мононевральний	Трофодерматоневроз
Мононеврит	Трофоневроз
Оваріодисневірія	Трофоневротичний
Оксиневрин	Фіброневрома

Нефр(о)- (зв'язок з ниркою)

Анефричний	Паранефральний
Анефрогенез	Паранефрит
Гематонефроз	Паранефрома
Геміпіонефроз	Перинефрит
Гепатонефрит	Перинефротичний
Гепатонефритичний	Перинефріальний
Гепатонефромегалія	Перинефрій
Гідропіонефроз	Піелонефрит
Гідроуретеронефроз	Піелонефроз
Гіперонефроїдний	Піогідронефроз
Гіпернефрома	Піонефрит
Ліпонефроз	Піонефроз
Мезонефральний	Піонефролітіаз
Мезонефрома	Піонефротичний
Мезонефроз	Пронефрон
Метанефрин	Піонефроз
Метанефрогенний	Спленонефроптоз
Метанефроз	Уретеронефректомія
Метанефротичний	Уретеронефроскопія
Мононефроз	Уронефроз
Нейронефритичний	Уропіонефроз
Нефрозонефрит	Холецистонефростомія
Олігомеганефромія	Цистонефроз
Олігомеганефронний	Цистопіелонефрит
Оліgoneфронія	Цистоуретеропіелонефрит

Оофоро- (зв'язок з яєчниками)

Лапарогістеро-оофоректомія	Периоофоросальпінгіт
Лапарогістеросальпіго-оофоректомія	Перисальпінго-оофорит
Лапаросальпінго-оофоректомія	Піосальпінго-оофорит
Пароофорит	Сальпінго-оофоректомія
Пароофоричний	Сальпінго-оофорит
Пахісальпінгоофорит	Сальпінго-оофороцеле
Периоофорит	Склероофорит

Орхі-, орхідо- (відношення до яєчок)

Мікроорхідихм	Триорхід
Мікроорхідія	Триорхідизм
Періорхіт	

Остео- (відношення до кістки)

Кортикоостеотомія	Періостит
Періостеомієліт	Періостоз
Періостеотом	Періостомія
Періостеотомія	Синостоз
Періостеофіт	

Ото- (зв'язок з вухом)

Нейроотологія	
Триотус	

Офтальмо- (зв'язок з оком)

Автоофтальмоскоп	Ксерофтальмія
Автоофтальмоскопія	Макрофтальмічний
Анофтальм	Макрофтальмія
Анофтальмія	Мегалофтальм
Антофтальмічний	Мегофтальм
Артрофтальмопатія	Мікрофтальм
Астигмоофтальмометр	Мікрофтальмія
Астигмоофтальмометрія	Мікрофтальмоскоп
Гемофтальм	Монофтальм
Гідрофтальм	Нанофтальм
Дерматофтальміт	Нанофтальмія
Екзофтальм	Нейроофтальмологія
Екзофтальмічний	Панофтальміт
Екзофтальмогенний	Панофтальмія
Екзофтальмометр	Парофтальмія
Екзофтальмометричний	Периофтальміт
Екзофтальмометрія	Піофтальміт
Електроофтальмія	Піофтальмія
Ендофтальміт	Псорофтальмія
Ендофтальмія	Синофтальм
Енофтальм	Синофтальмія
Конофтальм	Скірофтальмія
Криптофтальм	Склорофтальмія
Криптофтальмія	Тетраофтальмус
Ксенофтальмія	Триофтальм
Ксерофтальм	Флебоофтальмотомія

Панкреато- (зв'язок із підшлунковою залозою)

Бронхопанкреатичний	Гіпопанкреорея
Гастропанкреатит	Дуоденопанкреатектомія
Гетеропанкреатизм	Спленопанкреатичний
Гіперпанкреаторея	

Педо- (відношення до стопи)

Ортопедія	
-----------	--

Перитоне(о)- (відношення до очеревини)

Інтраперитонеальний	
---------------------	--

Пієл(о)- (зв'язок з веною)

Ендопієлотомія	Уретеропієлопластика
Нефропієлографія	Уретеропієлостомія
Нефропієлолітотомія	Холецистопієлостомія
Пневмопієлографія	Цистопієліт
Уретеропієліт	Цистопієлографія
Уретеропієлографія	Цистопієлонефрит
Уретеропієліонеостомія	Цистоуретеропієлонефрит
Уретеропієлонефростомія	

Пілор(о)- (відношення до шлунка)

Антропілоричний	
-----------------	--

Плевра, плевро- (оболонка, вкриває легені; зв'язок з плеврою, боком)

Акроплеврогенний	Пневмоплеврит
Бронхоплевральний	Пневмоплеврит
Бронхоплевропневмонія	Соматоплевра
Вісцероплевральний	Соматоплевральний
Осердно-плевральний	Черезплевральний
Пахіплеврит	

Плевмо-, пневма-, плевмат(о)- (зв'язок із диханням, легеньми)

Апневматоз	Гідропневмогонія
Апневмія	Гідропневмоперикард
Артропневмографія	Мезопневмон
Артропневморентгенографія	Менінгопневмоніт
Бронхопневмоніт	Піопневмогепатит
Бронхопневмонічний	Піопневмохолецистит
Бронхопневмонія	Постпневмонічний
Бронхопневмопатія	Ринопневмоніт
Гемопневмоперикард	Синпневмонічний

Гемопневмоторакс	
------------------	--

Под(о)- (зв'язок із стопою)

Ателоподія	Брахіметаподія
Ацефалопод	Хейроподагія
Ацефалоподія	

Псих-, психо- (зв'язок з розумом, душею)

Автопсихічний	Нейропсихіатрія
Альгопсихалія	Нейропсихологічний
Антипсихомоторний	Нейропсихологія
Антипсихотичний	Нейропсихометричний
Біопсихічний	Нейропсихофармакологія
Біопсихологія	Ортопсихіатрія
Геронтопсихіатрія	Парапсихологія
Зоопсихологія	Патопсихоз
Зоро-психічний	Патопсихологія
Інтрапсихічний	Позапсихічний
Інфрапсихічний	Соматопсихічний
Метапсихологія	Фізіопсихологія
Нейропсихіатр	Хемопсихіатрія

Пульмо-, пульман(о)- (зв'язок з легенями)

Парапульмонарний	
------------------	--

Тонзил(о)- (зв'язок з мигдаликами)

Супратонзилярний	
Фаринготонзиліт	

Торак(о)- (зв'язок з грудною кліткою)

Ацефалоторакс	Іліоторакопаг
Екстраторакальний	Супраторакальний

Трих(о)- (зв'язок з волоссям)

Гіпотрихіаз	Перитрихіди
Гіпотрихоз	Перитрихія
Глосотрихія	Перитриховий
Голотриховий	Політрихія
Ізотрихія	Псевдогіпертрихоз
Лейкотрихія	Псевдомонілетрихоз
Лептотрихія	Феоспоротріхоз
Лептотрихіоз	Хромотрихіальний
Лофотриховий	Хромотрихія

Меланотрихія	Шизотрихія
--------------	------------

Рахі(о)- (зв'язок з хребтом)

Ацефалорахія	Орторахічний
Кирторахічний	Пневморахіцентез
Койлорахічний	

Рино- (ніс)

Дакріоцисториностеноз	Оториноларингологія
Дакріоцисториностомія	Оторинологія
Дакріоцисторинотомія	Уретерориноскопія
Мікроринія	Фарингориноскопія

Сальпінг(о)- (відношення до труби маткової або слухової)

Гідросальпінкс	Пангістеросальпінгоофоректомія
Гістеросальпінгектомія	Парасальпінгеальний
Гістеросальпінгографія	Парасальпінгіт
Гістеросальпінгооваріектомія	Пахісальпінгіт
Гістеросальпінгостомія	Пахісальпінгоофорит
Ендосальпінгід	Периоофоросальпінгіт
Ендосальпінгома	Перисальпінгіт
Ендосальпінкс	Перисальпінго-оофорит
Лапарогістеросальпіго-оофоректомія	Перисальпінкс
Лапаросальпінгектомія	Піосальпінгіт
Лапаросальпінго-оофоректомія	Піосальпінго-оофорит
Лапаросальпінгостомія	Піосальпінкс
Лапаросальпінготомія	Риносальпінгіт
Мезосальпінкс	Сактосальпінкс
Метросальпінгіт	Стереосальпінгографія
Міосальпінгіт	Утеросальпінгографія
Міосальпінкс	Фарингосальпінгіт
Оофоросальпінгектомія	Фізіосальпінкс
Оофоросальпінгіт	Целіосальпінгектомія
Отосальпінкс	Целіосальпінготомія
Пангістеросальпінгоектомія	

Сплено-

Гепатоспленіт (селезінка)	Гепатоспленопатія
Гепатоспленографія	Лапароспленектомія
Гепатоспленомегалія	Лапароспленотомія
Гепатоспленометрія	

Стомато- (зв'язок з ротом)

Ателостомія	Сальпінгостоматологія
Ацефалостомія	Сальпінгостоматопластика
Гіменостоматія	Судово-стоматологічний
Гінгівостоматит	Суміжно-стоматологічний
Піостоматит	Хейлостоматопластика

Уретер(о)- (відношення до сечеводу)

Електроуретерограма	Сальпінгоуретральний
Електроуретерографія	Соноуретрографія
Ендоуретеротомія	Трансуретеро-уретеростомія
Ендоуретральний	Трансуретральний
Мегалоуретер	Уретероуретеральний
Мегауретер	Уретероуретеростомія
Нефроуретеректомія	Цекоуретероцеле
Нефроуретероцистектомія	Цистоуретерит
Нефроуретроскопія	Цистоуретерограма
Периуретерит	Цистоуретеропієліт
Периуретральний	Цистоуретеропієлонефрит
Преуретрит	Цистоуретрит
Піелоуретеректазія	Цистоуретрограма
Піелоуретерит	Цистоуретрографія
Піелоуретерографія	Цистоуретроплексія
Піелоуретероліз	Цистоуретроскоп
Піелоуретеропластик	Цистоуретроскопія
Піоуретер	Цистоуретроцеле
Ректоуретральний	

Урон(о)-, ур(о)-, -урія (відношення до сечі)

Брадиурія	Полакіурія
Ендоурологія	Поліурія
Лейкоуробілі	Ціанурин
Плейохлорурія	Ціанурія
Полакізурія	

Фаринг(о)- (зв'язок з глоткою)

Краніофарингіома	Ретрофарингіт
Ларингофарингіт	Ринофарингеальний
Назофарингіт	Ринофарингіт
Назофаринголарингоскоп	Ринофаринголіт
Назофарингоскоп	Ринофарингоцеле
Отоарингеальний	Стафілофарингографія
Палатофарингопластика	Увулопалатофарингопластика

Перифарингеальний	Цефалофарингеальний
Ретрофарингеальний	

Фаці(о)- (відношення до обличчя)

Борахіофаціолінгвальний	Геміфаціальний
Брахіфаціальний (обличчя)	Доліхофаціальний

Хейл(о)- (зв'язок з губою чи краєм)

Анкілохейлія	Макрохейлія
Ателохейлія	Мікрохейлія
Брахіхейлія	Пахіхейлія
Геніохейлопластика	Ринохейлопластика

Хейр(о)- (відношення до руки або кисті)

Ателохейрія	Мікрохейрія
Ацефалохейрія	Поліхейрія
Ацефалохейрус	Синхейлія
Макрохейрія	Трихейрія
Мегалохейрія	

Холангіо-, холе- (відношення до жовчних шляхів)

Дуоденохолангід	Перихолангіт
Дуоденохоледотомія	Перихолецистит
Дуоденохолецистостомія	Піопневмохолецистит
Ентерохолецистостомія	Плеврохолецистит
Ентерохолецистотомія	Пневмохолецистит
Мегахоледохус	Холангіохолецистохоледохоектомія

Хондр(о)- (зв'язок з хрящем)

Ентохондростоз	Остеохондросаркома
Остеохондрит	Остеохондрофібриома
Остеохондродисплазія	Перихондри
Остеохондродистрофія	Перихондріальний
Остеохондроз	Перихондрій
Остеохондроліз	Перихондрома
Остеохондрома	Синхондректомія
Остеохондроматоз	Синхондроз
Остеохондроміксома	Синхондрозотомія
Остеохондропатія	Синхондротомія

Цек(о)- (відношення до сліпої кишки)

Ілеоцекальний	Перицекальний
Ілеоцекостома	Центроцекальний
Ілеоцекоцистопластика	

Цел(о)-, целі(о)- (зв'язок з пухлиною чи припухлістю; з животом (порожниною))

Адипоцелюлярний	Міоцеліалгія
Внутрішньоцеліальний	Міоцеліт
Екзоцелюлярний	Міоцелюліт

Церві(о)- (відношення до шийки матки або до шиї)

Везикоцервікальний	Ендоцервіцит
Екзоцервікс	Мезіоцервікальний
Ектоцервікальний	Ретроцервікальний
Ендоцервікальний	Уретероцервікальний
Ендоцервікс	

Церебр(о)- (відношення до головного мозку)

Децеребрат	Інтрацеребральний
Децеребрація	Інтрацеребровентрикулярний
Децеребрувати	Макулоцеребральний
Ексцеребрація	Спіноцеребральний
Екстрацеребральний	

Цефал(о)- (належить до голови)

Абрахіоцефал	Мікроцефал
Абрахіоцефалія	Мікроцефалічний
Акантоцефал	Мікроцефалія
Акантоцефали	Мікроцефальний
Акантоцефаліаз	Наноцефалія
Акантоцефальний	Нотанцефалія
Акроцефалія	Оксигідроцефілія
Акроцефалополісиндактилія	Оксицефалія
Акроцефалосиндактилізм	Оксицефальний
Акроцефалосиндактилія	Окулоцефалогіричний
Акроцефальний	Омоцефал
Аноплоцефала	Ооцефал
Аноплоцефаліди	Опоцефал
Антицефалгічний	Ортоцефалічний
Ателоцефал	Отоцефал
Ателоцефалія	Отоцефалія
Ацефал	Парацефал

Ацефаліна	Пахіцефалічний
Ацефалія	Пахіцефалія
Ацефалобрахія	Пелвіцефалографія
Ацефалогастер	Пелвіцефалометрія
Ацефалогастрія	Перицефалічний
Ацефалокардіус	Пероцефал
Ацефалокардія	Піоцефалія
Ацефалопод	Піптоцефаліс
Ацефалоподія	Плагіоцефалія
Ацефалорахія	Плагіоцефальний
Ацефалостомія	Платицефалія
Ацефалоторакс	Платицефальний
Ацефалоторація	Пневмоцефалія
Ацефалохейрія	Позитроцефалограма
Ацефалохейрус	Пороцефали
Ацефалоциста	Пороцефаліда
Батроцефалія	Пороцефаліди
Брахіфалангія	Пороцефальоз
Брахіцефалічний	Процефалічний
Брахіцефалія	Псевдоацефал
Буцефалюс	Псевдогідроцефалія
Гастроацефал	Риноцефал
Гематоцефал	Риноцефалія
Геміанецефалія	Ріпіцефалюс
Геміацефал	Синцефалус
Геміенцефал	Симфіоцефалус
Геміцефал	Скафогідроцефалія
Геміцефалія	Скафоцефалізм
Гетероцефал	Скафоцефалічний
Гідроцефалія	Скафоцефалія
Гідроцефалоїдний	Стегоцефал
Гідроцефальний	Стеноцефалічний
Гіпсибрахіцефалічний	Стеноцефалія
Гіпсистеноцефалічний	Стомоцефал
Гіпсицефалія	Строфоцефал
Гіпсицефальний	Строфоцефалія
Гнатоцефал	Суббрахіцефалічний
Голоцефалічний	Субскафоцефалія
Гомалоцефал	Сфеноцефал
Глобоцефалюс	Сфеноцефалія
Дицефал	Тапейноцефалічний
Дицефалія	Тапейноцефалія
Доліхоцефал	Тапіноцефалічний

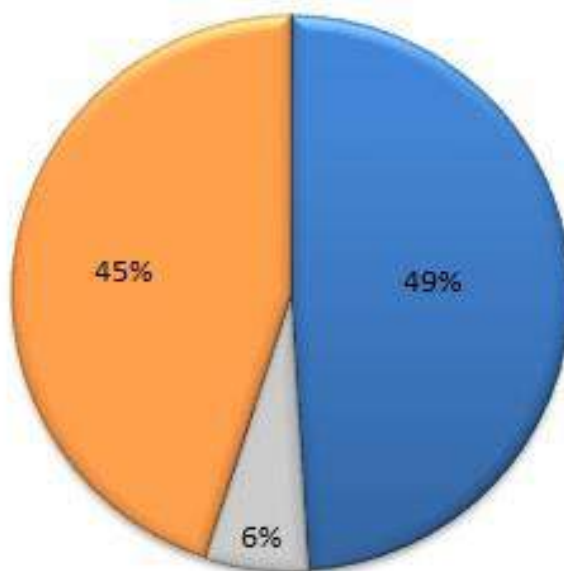
Доліхоцефалія	Тапіноцефалія
Едоцефал	Тектоцефалічний
Екзенцефал	Тектоцефалія
Екзенцефалічний	Торакопарацефал
Екзенцефалія	Тригоноцефал
Етмоцефал	Тригоноцефалічний
Кіноцефал	Тригоноцефалія
Кіноцефалія	Трихоцефал
Кліноцефалія	Трихоцефальоз
Кольпоцефалія	Трицефал
Криптоцефал	Тріоцефал
Лептоцефал	Трохоцефалія
Лептоцефалія	Ультрабрахіцефалічний
Лептоцефальний	Ультрадоліхоцефалічний
Макроцефалічний	Фізіоцефалюс
Макроцефалія	Цебоцефал
Мегалоцефалічний	Цебоцефалія
Мегалоцефалія	Циклоцефал
Мезоцефалічний	Шизоцефалія
Мецистоцефалічний	Шистоцефал

Цист(о)-, цисти-, цистід(о)- (відношення до мішка, кісти або міхура)

Автохолецистектомія	Пневмоцист
Ацефалоциста	Пневмоциста
Бластоциста	Пневмоцистний
Бластоцисти	Пневмоцистографія
Гастроцистопластика	Пневмоцистоз
Гематоциста	Пневмоцистотомографія
Гемохолецистит	Проктоцистопластика
Дакріоцистектомія	Проктоцистотомія
Дакріоцистит	Простатоцистектомія
Дакріоцистобленорея	Простатоцистит
Дакріоцистоптоз	Простатоцистотомія
Дакріоцисториностеноз	Радіоцистит
Дакріоцисториностомія	Реноцистограма
Дакріоцисторинотомія	Сигмоцистопластика
Дакріоцистостеноз	Сирингоцистаденома
Дакріоцистостомія	Сирингоцистома
Дакріоцистотом	Трахелоцистит
Дакріоцистотомія	Уретероцистонеостомія
Дакріоцистоцеле	Уретероцистостомія
Дуоденохолецистостомія	Уретроцистит
Дуоденоцистостомія	Уретроцистограма

Ентерохолецистостомія	Уретроцистографія
Ентерохолецистотомія	Уретроцистометрія
Електроцистографія	Уретроцистопексія
Ентероцистома	Уретроцистоскопія
Ентероцистоцеле	Уроцистит
Епіцистит	Холангіохолецистохоледохоектомія
Епіцистостомія	Холецисталгія
Ілеоцистоластика	Холецистатомія
Ілеоцистомія	Холецистит
Лапароцистектомія	Холецистогастростомія
Лапароцистотомія	Холецистодуоденальний
Лопарохолецистотомія	Холецистодуоденостомія
Мегалоцистит	Холецистоентеральний
Мегацистит	Холецистоентеростомія
Мезоцист	Холецистоілеостомія
Міелоцистоменінгоцеле	Холецистокінетичний
Міелоцистоцеле	Холецистокінін
Нефроцистит	Холецистоколотомія
Оофороцистектомія	Холецистоколотомія
Оофороцистоз	Холецистолітіаз
Остеоцистома	Холецистолітотомія
Отоцист	Холецистолітотрипсія
Парацистит	Холецистонефростомія
Парацистіум	Холецистопатія
Перихолецистит	Холецистопексія
Перицистит	Холецистопієлостомія
Пієлоцистит	Холецистоз
Піопневмохолецистит	Холецисторафія
Піоцистін	Холецистотомія
Плеврохолецистит	Холецистохолангіограма
Пневмохолецистит	Шистоцистит

ВІДСОТКОВЕ СПІВВІДНОШЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА
МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЗІ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ

Результати джерельної бази: 100% – усі медичні терміни, 45% – медичні терміни зі соматичними компонентами, 6% – соматичні компоненти

Порівняльна характеристика медичних термінів зі соматичними компонентами

